

BÁLINT LÁSZLÓ

REKTOR A FORRADALOMBAN

ÉS A MEGTORLÁSBAN

BARÓTI DEZSŐ
(1911–1994)

A könyv megjelenését az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság Mansfeld Péter Alapítványa támogatta.

A szerző köszönetet mond a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítványnak, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának és a Petőfi Irodalmi Múzeumnak azért a segítségért, amellyel a könyv megjelenését lehetővé tették.

Külön említést érdemel az a segítség,
amellyel – a fényképek biztosításával – az egykori rektor,
Baróti Dezső két fia, Baróti György és Baróti Balázs hozzájárultak a könyv
színvonalának emeléséhez. Köszönet érte.

A címlapon látható kép a Szegedi Tudomány Egyetem Klebelsberg Könyvtár Egyetemi
Gyűjteményében található.

© BÁLINT LÁSZLÓ
2016

ISBN 978 963 12 6445 6

Készült a százhalombattai EFO Nyomdában
Felelős vezető: Fonyódi Ottó
www.efonyomda.hu

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	5
BEVEZETÉS	7
TANULÓÉVEK ÉS PÁLYAKEZDÉS (1911 – 1945 május).....	9
AZ EGYETEMI ÉVEK (1945 május – 1956 október).....	17
A FORRADALOM ELŐTT (1956 október 13. – október 22.)	24
A FORRADALOMBAN (1956 október 23. – október 29.)	34
A FORRADALOM GYŐZELME UTÁN (1956 október 30. – november 6.).....	52
AZ UTÓVÉDHARC (1956 november 7. – 1957 április 24.)	69
A MEGTORLÁS (1957 április 25. – 1990 február 14.).....	90
RÖVIDÍTÉSEK.....	129
NÉVMUTATÓ.....	131

BEVEZETÉS

Egymástól eltérő vélemények hangzottak már el arról, hogy az 1956. október-novemberi magyar forradalomban az egyes társadalmi csoportok milyen szerepet vállaltak és teljesítettek. Rendszerint nézőpont kérdése az, hogy immár utólagosan vizsgálva az eseményeket, kik tekinthetők a forradalom lényegi vezető erejének. Azt azonban senki sem vitathatja, hogy a magyar forradalom derékhadát a magyar ifjúság – főleg a diákság – és a munkásság alkotta.

Elvitathatatlan érdemeket szereztek az egyetemisták és főiskolai hallgatók, akik már 1956. október 23.-a előtt, tehát a forradalom kitörését megelőzően, létrehozták a saját forradalmi szervezetüket, a MEFESZ-t – a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségét –, amelynek maghatározóan fontos szerepe volt a forradalom előkészítésében és kirobbantásában.

Az ifjúság forradalmi kezdeményezése és lendülete nagyon hamar a munkásság részéről követésre talált és a létrehozott és működtetett munkástanácsoknak viszont a forradalmi hatalomátvételben voltak elévülhetetlen érdemeik.

Az sem véletlen, hogy a hatalomért vívott forradalmi harcokban, majd a győzelem után a megszerzett hatalom biztosításában, és végül a szovjet fegyveres beavatkozás elleni küzdelemben is a diákság és a munkásság vállalta magára a legnagyobb, legveszélyesebb, legkockázatosabb feladatokat. A nemzetőrségben és az egyéb fegyveres csoportokban, legnagyobb számban munkások és diákok voltak, kivéve a kisebb vidéki településeket, ahol viszont a dolgozó parasztok.

Ezzel szemben kétségtelen, hogy az irányító, vezető szerep – kevés forradalmi intézményt kivéve – az értelmiségiekre hárult.

Így volt ez a délföldi magyar nagyvárosban, tudományos, oktatási és kulturális központban, Szegeden is. Az értelmiségieknek a forradalmi folyamatokra és eseményekre gyakorolt hatását az is jól bizonyítja, hogy a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság (FNB) elnöke Perbír József jogászprofesszor lett. Az FNB elnökségében, a város legfőbb forradalmi vezető testületében titkári tisztségben helyet kapott a Szegedi Nemzeti Színház főrendezője, Horváth Jenő. Az elnökségi tagok között volt két újságíró, Fábián Ferenc és Németh Ferenc, valamint egy korábbi ügyvéd, akkor éppen vállalati jogász Tóth Ágoston. De bátran ebbe a kategóriába sorolható, a megtorlás során halálra ítélt és kivégzett Kovács József is, aki a II. világháború után egyetemista volt Szegeden, majd 1947-ben koncepciós eljárásban államellenes izgatásért börtönbüntetésre ítélték.

Talán az sem tekinthető véletlennek, hogy a forradalmi napok alatt létrejött szegedi városi nemzetőrség főparancsnoka a Szegedi Tudományegyetem katonai tanszék egyik előadója, Lazur Barna főhadnagy lett. A városi nemzetőrség két zászlóaljából állt, s az egyikben – az „egyetemi zászlóalj”-ban – csak egyetemisták és főiskolások teljesítettek

szolgálatot, valamennyien a jövő értelmiségei és parancsnokuk, Ország István százados korábban ugyancsak az egyetemi katonai tanszéken volt előadó.

A forradalom győzelme után Szegeden is újjáalakultak egykori politikai pártok, amelyekben szintén jelentős, mondhatni meghatározó szerepet játszottak jeles helyi értelmiségiek. A Független Kisgazdapárt helyi szervezői és vezetői között volt két ügyvéd, Hunya Benedek és Vass Béla, egy pedagógus, Temesi Ferenc, stb. A Petőfi Párt – korábban Nemzeti Parasztpárt – szervezői között említhető Péter László irodalomtörténész, Gallé László volt gimnázium igazgató, Gidai Kálmán volt technikum igazgató, Lökös Zoltán és Förgeteg Szilveszter újságírók, stb.

Mindezek mellett a szegedi forradalmi eseményekben kimagasló szerepe és jelentősége volt Szegedi Tudományegyetemnek, az egyetem akkori vezetőinek, professzorainak, s elsősorban a rektornak, Baróti Dezsőnek. Városszerte mindenki odafigyelt megnyilvánulásaira, állásfoglalásaira, tevékenységére. Bizonyos esetekben a hatalmukat védő, majd hatalmukat veszített kommunisták is úgy tekintettek rá, mint az ellenük irányuló forradalom vezéralakjára, pedig nem is volt az, hiszen semmiféle forradalmi vezető tisztséget nem töltött be.

Az országos és helyi kommunista vezetők szemében Baróti Dezső olyan mértékben kompromittálta magát politikailag, hogy ebben a tekintetben magasan kiemelkedett az ország többi egyetemének rektorai közül. Baróti Dezső volt az, akit igen befolyásos patrónusai próbálkozásai, mentőakciói ellenére a forradalom leverése után, a megtorlás során őrizetbe vettek, közbiztonsági őrizetbe helyeztek, majd ellene büntetőeljárást kezdeményeztek, elítéltek, majd, mint „*rovott múltú politikai bűnözőt*”, mint volt „*ellenforradalmárt*” hosszú-hosszú időre, lényegében teljes további életére a tudományos és kulturális élet periferiájára szorítottak.

Baróti Dezső volt a szegedi egyetemi rektor forradalmi elkötelezettségéről, szerepvállalásáról, majd az ezek következtében elszenvedett megtorlásról szól ez a többnyire hiteles korabeli dokumentumokon alapuló kötet.

Bálint László

TANULÓÉVEK ÉS PÁLYAKEZDÉS 1911–1945 május

Baróti Dezső 1911. október 2.-án született Tordán. Apja Kratofil Dezső (aki a nevét egy időben Kratochfill-ként írta) polgári iskolai tanár, majd igazgató volt. A család – a szülők és a két fiú – igen gyakran költözött egyik településről a másikra, az apa többször változó munkahelyei miatt. Ebből következően Baróti Dezső iskolai tanulmányait is több helyen, pl. Baróton, Sepsiszentgyörgyön, magántanulóként Egerben végezte, majd végül Szegeden gimnáziumban érettségizett.

Tanulmányait a szegedi Ferenc József Tudományegyetem bölcsész karán folytatta, magyar irodalomtörténet és francia szakon. Először egyetemistaként, 1931-ben járt külföldön, Franciaországban, ahol egy nyári egyetemen vett részt a szülei költségén.

Egyetemi éve alatt tagja lett a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, és ekkor szoros kapcsolata alakult ki Ortutay Gyulával⁽¹⁾, Tolnai Gáborral⁽²⁾, Hont Ferencsel⁽³⁾, Radnóti Miklóssal⁽⁴⁾, Buday Györggyel⁽⁵⁾, Erdei Ferencsel⁽⁶⁾, Reitzer Bélával⁽⁷⁾, és másokkal is. Többnyire falukutató és népművelő munkát végeztek. 1931 őszétől rendszeresen megfordultak a szegedi Hétvezér utcában található munkásotthonban, ahol előadásokat tartottak, szavalókórust szerveztek. Közülük néhányan kapcsolatban álltak helyi illegális kommunisztákkal, akik között voltak, akik lelepleződtek és büntetőeljárás indult ellenük. A lebukás elrettentette a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagjait a politikai jellegű tevékenységtől és egyre inkább a művészeti, irodalmi és tudományos tevékenység felé fordultak.

Tanulmányai befejeztével az egyetem közbenjárására 1936-1937-ben állami ösztöndíjjal ismét Franciaországba utazott. Majdnem egy éven át Párizsban könyvtárakban kutatott és egyetemi előadásokat hallgatott. Ekkor kapcsolatba került francia baloldali értelmiségiekkel is. Hazatérve Párizsból, 1937-ben egy ideig részt vett a Márciusi Front munkájában, konkrétan a szegedi csoport szervezésében, majd rövidesen ismét eltávolodott a politikai tevékenységtől. Egyik önéletrajza szerint „*nem kis mértékben baloldali hírünknek tulajdonítottam, hogy az egyetem elvégzése után nem jutottam középiskolai tanári kinevezéshez. Az egyetemen voltam díjtalan gyakornok, majd fizetéstelen tanársegéd, ami csak munkalehetőséget, s egyik-másik évben kezdőtanári fizetés alatti ösztöndíjszerű juttatást jelentett*”.⁽⁸⁾

1939-ben, szintén az egyetemnek köszönhetően ismét Franciaországban tölthetett egy fél évet tanulmányúton. Ennek lejártakor egy-egy hetet töltött Angliában, Londonban, Svájcban, Genfben, és Olaszországban, Bolognában és Firenzében.

Külföldről visszatérve továbbra is egyetemi tanársegéd maradt a már említett körülmények között. Végül 1941-ben középiskolai tanári álláshoz jutott, a csongrádi állami gimnáziumban lett próbaszolgálatos segéddíjas. Egy év múlva, 1942. márciusban továbblépett, miután áthelyezték a fővárosba, ahol a Mátyás király gimnáziumban lett teljes jogú és fizetésű tanár.

1943-ban a szegedi, akkor már Horthy Miklós Tudományegyetemen egyetemi magántanári képesítést szerzett. Ugyanebben az évben belépett a Független Kisgazdapártba. Erről egyik önéletrajzában így írt: „1943 nyarán több barátom, így Ortutay Gyula, Tolnai Gábor és Barcs Sándor⁽⁹⁾ biztatására beléptem az FKP úgynevezett polgári tagozatába. Ez a tagozat különböző felfogású embereket fogott össze, jórészt egy angol-francia típusú polgári demokrácia híveit. Voltak azonban néhányan olyanok is, akik rokonszenveztek a Szovjetunióval, s ha nem is volt a jövőre nézve mindenben határozott elképzelésük radikális földreformot kívántak, s legalább a nagytőke befolyásának bizonyos mértékű megfőrtését. Jőmagam és említett barátaim ezek közé tartoztunk.”⁽¹⁰⁾

Ugyancsak a már említett önéletrajzban olvasható az is, hogy „a Kisgazdapártban elsősorban a felszabaduláskor megvalósítandó művelődési program kérdéseivel, főleg az iskolareformmal foglalkoztam. Volt egy művelődési bizottság fele, amelynek Ortutay volt a vezetője. Elsősorban vele tanácskoztam ezekről a kérdésekről. Más szerepem a Kisgazdapártban 1945. júliusig nem volt. 1944 márciusában, amikor a németek megszállták hazánkat, az FKP legális működése megszűnt, illegális részletekről nem tudok. Én Ortutayval és Tolnaival találkoztam akkortájt, s baráti beszélgetésekben az FKP-val kapcsolatos dolgok nem kerültek elő, de tovább folytattuk a művelődéspolitikai kérdésekkel kapcsolatos eszmecseréinket.”⁽¹¹⁾

1944 áprilisában Baróti Dezsőt behívták katonának. Erről így írt egyik önéletrajzában: „Légoltalmi tisztként a budapesti mentőknél alakult úgynevezett légoltalmi sebesültszállító századnál kaptam beosztást. Ez mentesített a katonai szolgálat alól, előzőleg sem voltam katoná. A mentőknél irodában dolgoztam, a gazdasági ügyek tartoztak hozzám. Így kerültem 1945-ben a szovjet hadsereg fogságába, előbb a gödöllői, majd a ceglédi táborba. Innen az Ideiglenes Nemzeti Kormány kérésére, mint polgári személyt a szovjet hadsereg főparancsnoksága 1945. május 8.-án szabadon bocsátott.”⁽¹²⁾ Nem felejtendő, hogy ekkor az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere az az Erdei Ferenc volt, akivel Baróti Dezső együtt tevékenykedett a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumában.

Fennmaradt egy 1952. június 4.-i államvédelmi jelentés, amely szerint Baróti Dezsőt „1944 decemberében a nyilas Vannay – különítmény büntetőszázadához hívták be katonának”.⁽¹³⁾ Ennek az állításnak eddig semmiféle bizonyítéka nem került elő, kicsi a valószínűsége a helytállóságának. Jelentősége csupán annyi lehet, hogy hozzájárulhatott Baróti Dezső akkori politikai és államvédelmi megítéléséhez, talán lejáratáshoz.

Jegyzetek:

- (1) **ORTUTAY GYULA** (Szabadka, 1910. március 24. – Budapest, 1978. március 22.) magyar néprajzkutató, politikus, az MTA tagja. A szegedi piarista gimnáziumban érettségizett, majd 1928-tól a szegedi Ferenc József Tudományegyetem bölcsész karán, magyar-latin-görög szakon tanult. 1931-ben kapcsolatba került baloldali falukutató fiatalokkal és ezek csoportosulásából nőtt ki a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma. 1934-ben sikeresen befejezte egyetemi tanulmányait és a következő évben a Magyar Nemzeti Múzeumban kapott állást. Az 1930-as és 1940-es években kapcsolatban állt olyan baloldali értelmiségiekkel, mint Kállai Gyula, Orbán László, Hont Ferenc, és 1942-től az antifasiszta Történelmi Emlékbizottság munkájába is bekapcsolódott. Közben 1940-től egy ideig magántanár volt a szegedi egyetemen. Dokumentumok bizonyítják, hogy 1942-ben „vallomást tett a bíróságon a lebuikkott elvtársak mellett. A Párt megbízásából baloldali politikát folytatott az FKP úgynevezett értelmiségi csoportjában”. 1943-ban az FKP tagja lett.

1945 után feltétlen híve volt az FKP és az MKP együttműködésének. 1945-ben jelentkezett tagfelvételle az MKP-be. Egy 1945 márciusi dokumentum szerint „az MKP Tűkarság elfogadja Ortutay Gyula ... titkos belépését a Pártba, úgy, hogy tagsági könyvét más névre állítsák ki”. Ortutay Gyula tehát úgy lett az MKP, majd az MDP titkos tagja, hogy a kezdeti években az FKP-nek is tagja volt, sőt nemzetgyűlési képviselője, 1947-től 1950-ig a koalíciós kormány kisgazdapárti vallás és közoktatásiügyi minisztere. Egyszerűbben fogalmazva: Ortutay Gyula a kommunisták beépített embere volt az FKP-ba.

1949-ben a Függetlenségi Népfrent – majd később Hazafias Népfrent – országos tanácsának tagja lett. 1956 novemberében jelentkezett az MSZMP-be, rendes tag szeretett volna lenni. Ekkor közölték vele, hogy még várnia kell, mert jobb, ha a Népfrentban pártönkívülként dolgozik.

1957 és 1963 között az ELTE rektora volt, egyben 1957 és 1964 között a Hazafias Népfrent főtitkára, 1964 és 1978 között elnöke. 1958-tól az Elnöki Tanács tagja volt. Legális felvételére az MSZMP-be 1965-ben került sor.

- (2) **TOLNAI GÁBOR** (Kunszentmiklós, 1910. december 29. – Budapest, 1990. február 17. Schwarcz Irén) irodalomtörténész, az MTA tagja. Budapesten érettségizett, majd a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen szerzett tanári diplomát 1933-ban. Egyetemi éve alatt egyik alapítója volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának. 1934-től az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa volt. 1946-47-ben az OSZK-ban főigazgatóként dolgozott. 1948-tól az MTA levelező tagja és a Vallás és Közoktatásiügyi Minisztérium egyetemi és tudományos főosztályának vezetője.

1949-50-ben diplomáciai szolgálatot teljesített, követ volt Rómában.

1953 és 1980 között az ELTE bölcsészettudományi kar magyar irodalomtörténeti tanszék vezetője, közben 1962-től az MTA rendes tagja.

- (3) **HONT FERENC** (Szeged, 1907. április 4. – Budapest, 1979. március 11.) színházi rendező. 1928-tól 1937-ig színházi rendező volt Budapesten és Szegeden. Az 1930-as évek elején egyik kezdeményezője és elindítója volt a Szegedi Szabadtéri Játékoknak. Ugyanebben az időben a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagja. A II. világháborúban – 1943-44-ben – munkaszolgálatot teljesített. 1944-ben átszökött a szovjetekhez. 1945-ben tért vissza a Szovjetunióból. 1945 és 1949 között a Színház és Filmművészeti Főiskola főigazgatója volt. 1949-ben Kossuth díjat kapott.

1949-50-ben a Művelődéstudományi Minisztériumban osztályvezető. 1951-52-ben rendező a Madách Színházban. 1952 és 1957 között az Országos Színház-történeti Múzeum főigazgatója. 1957 és 1969 között a Színház-tudományi Intézet igazgatója.

- (4) **RADNÓTI MIKLÓS** (Budapest, 1909. május 5. – Adba, 1944. november 9. Grosz Ilona) költő, középiskolai tanár. Budapesten érettségizett, majd a szegedi Ferenc József Tudományegyetem bölcsészettudományi karán tanult, magyar-francia szakon. Egyik alapítója volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának. Nagyon szoros kapcsolatban állt Sík Sándor piarista paptanár, költő, irodalmár professzorral, akinek hatására 1943-ban feleségével együtt római katolikus hitre tért át. Sík Sándor keresztelte és a keresztpap Ortutay Gyula helyettesítette. Szegeden Hont Ferencen keresztül illegális kommunista kapcsolata is voltak. Budapestre költözése után, a II. világháború alatt többször is behívták munkaszolgálatra. 1944 februárjában Baróti Dezső színélve kibérelte Radnótiék Pozsonyi úti lakását, hogy a kisajátítást elkerüljék. 1944. májustól kezdődő újabb munkaszolgálat alatt a szerbiai Borba került. 1944 őszén gyalogmenetben vonultatták őket a front elől. Ekkor a végső kimerültség állapotába került, ezért agyonlőtték.

- (5) **BUDAY GYÖRGY** (Kolozsvár, 1907. április 7. – Coulsdon/Anglia, 1990. június 12. Hilf Margit) grafikus, fametsző, díszlettervező. 1924-ben költözött Kolozsvárról Szegedre. 1926-tól jogi tanulmányokat folytatott a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen. Egyik alapítója, 1932 és 1938 között vezetője volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának. A II. világháború alatt külföldön élt. 1941-ben politikai okból megfosztották magyar állampolgárságától. 1947-ben látogatott először haza. 1949-ben kémkedés és hazaárulás vádjával koncepciós pert készítettek ellene. Erről tudomást szerzett és sikertült még időben kijutnia az országból. Londonban telepedett le és visszavonultan, csak a művészetének élt haláláig.

- (6) **ERDEI FERENC** (Makó, 1910. december 24. – Budapest, 1971. május 11.) szociológus, politikus. Szegeden végezte egyetemi tanulmányait. Eközben falukutatóként csatlakozott a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumához.

1939-ben a nemzeti parasztpárt tagja lett. 1943-ban részt vett a „szárszói találkozón”. 1944-decemberében az NPP tagság mellett titokban belépett az MKP-ba. A kommunisták beépített embereként tevékenykedett. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere lett. Az ő belügyministerségéhez köthető a Politikai Rendészeti Osztályok (PRO) létrehozása és működésük beindítása.

1945-ben beépített kommuniszként az NPP főtitkára lett. 1949-53 között földművelésügyi miniszter. Ezek az évek a kuláklisokról és a padláslesöprésekről maradtak emlékeztetők. 1953-ban igazságügyi miniszter lett, majd 1955-től ismét földművelésügyi miniszter. 1956-ban a forradalom alatt miniszterelnök-helyettes. 1957-ben az MTA főtitkára, 1962-ben Kossuth díjas. 1964-től 1970-ig a Hazafias Népfront főtitkára.

- (7) **REITZER BÉLA** (Szeged, 1911. december 5. – Sepetovka/Szovjetunió 1942. december ?) jogász, szociológus. A szegedi piarista gimnáziumban érettségizett. utána, 1929 és 1935 között a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen jogot tanult. Eközben 1930-tól egyik létrehozója volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának. Tanulmányai befejeztével Budapesten kapott állást a Kereskedelmi és Iparkamarában. 1941-ben munkaszolgálatra hívták be. 1942 decemberében a Don-kanyar közelében nyoma veszett.

(8) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

- (9) **BARCS SÁNDOR** (Szeged, 1912. november 10. – Budapest, 2010. január 7.) 1933 és 1937 között mezőgazdasági szakon egyetemi tanulmányokat folytatott. 1943-tól tagja volt az FKP-nak. 1944-ben a Gestapo letartóztatta. A háború után nemzetgyűlési képviselő lett. 1948-49-ben az FKP alelnöke. Érdekességként megemlíthető egy jóval későbbi – 1980-as dátumú – vele kapcsolatos MSZMP-s dokumentum, amelyben a kommunista párttagságát 1940-től ismerték el. Nem zárható ki, hogy Barcs Sándor is titkos kommunista párttag volt, a kommunisták beépített embere az FKP-ba.

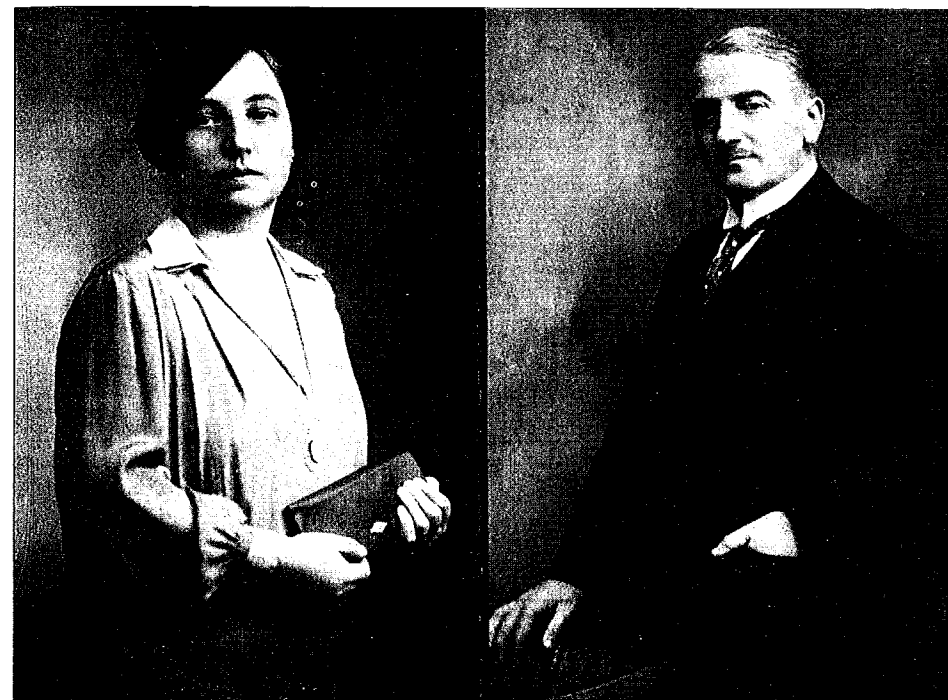
1947-1948-ban a MOB elnöke, majd 1948-50-ben az MLSZ elnöke volt. Közben 1948-50-ben a Magyar Rádió elnöke, 1950 és 1980 között az MTI vezérigazgatója. 1949-ben a Rajk és társai elleni koncepciós perben az ítélkező bírói tanácsban népi ülnök. Két alkalommal, előbb 1953 és 1975 között, másodszor 1980 és 1989 között az MNK Elnöki Tanács tagja. 1965 és 1974 között a MÚOSZ elnöke. 1980-ban az MNK Zászlórendje kitüntetésben részesült.

(10) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(11) Forrás: U. o.

(12) Forrás: U. o.

(13) Forrás: ÁBTL O-11371/2 számú dosszié.

1. számú kép

Baróti Dezső szülei, Kratochfill Dezsőné sz: Ring Irma és Kratochfill Dezső.

2. számú kép

A szegedi egyetemi francia szeminárium hallgatóinak hajókirándulása Algýőre 1931-ben.
A képen hátul s középen (nyakkendőben) Baróti Dezső.

3. számú kép
Baróti Dezső (balszáron) barátai és diáktársai, köztük Hont Ferenc, Bálint Sándor,
Radnóti Miklós (jobbszáron), Buday György, stb.

4. számú kép
Baróti Dezső képe egy fényképész kirakatában
az 1930-as évek közepén, Szegeden.

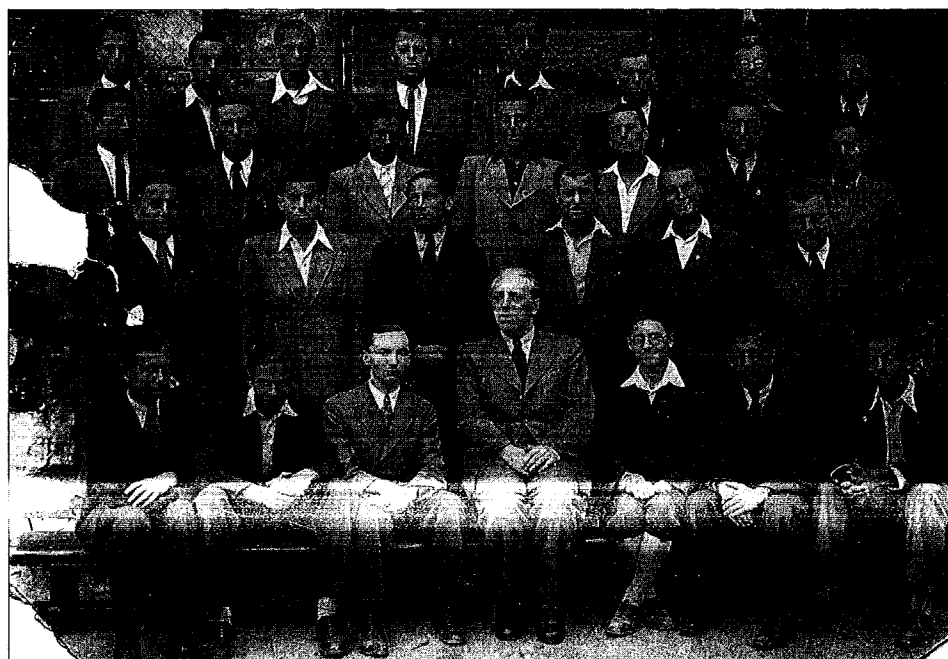

5. számú kép
Baróti Dezső (balról a harmadik) a Szegedi Fiatalok Művészeti
Kollégiumának tagjaival.

6. számú kép

Baróti Dezső (jobbról a második) 1942 májusában, a Sík Sándor által vezetett szeminárium tagjainak kirándulásán.

7. számú kép

1942 és 1945 között a budapesti, II. kerületi Magyar Királyi Mátyás Király Gimnázium tanára Baróti Dezső (az első sorban közepén) és diákjai.

AZ EGYETEMI ÉVEK

1945. május – 1956. október

A szovjet fogságból való kiszabadulása után Baróti Dezső rövid időre még elfoglalta a Mátyás- király gimnáziumban levő állását, majd 1945 júniusában az akkor alakult Országos Köznevelési Tanács állományába helyezték. Előadó beosztásában főleg az iskola-reform kérdéseivel foglalkozott, különös tekintettel az általános iskolai hálózat kiépítésével, megszervezésével. Ebben a beosztásban azonban nem sok időt töltött el, mert 1947-ben főiskolai tanári kinevezést kapott a szegedi Pedagógiai Főiskolára, úgy, hogy az egyetem magyar irodalomtörténeti tanszékén is feladatokat határoztak meg számára. Mielőtt azonban ezt az állást elfoglalta volna, Ortutay Gyula miniszter úgy döntött, hogy a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium állományába helyezi és kinevezi a nevelési főosztály vezetőjének.

Ebben az időben kifejtett politikai tevékenységéről a következőket írta önéletrajzában: „Továbbra is a Kiszabadapárt tagja maradtam és az úgynevezett Fórum-csoporttal voltam kapcsolatban. Jelen voltam a csoport néhány megbeszélésén, egy ideig a pedagógus csoport elnöke is voltam, de csak formálisan, mert a munkában nem vettem ténylegesen részt. Sok elfoglaltságom volt ekkortájt, tankönyveket írtam, a hivatalom is lekötött. A Kiszabadapárt balszárnya abban az időben különben is háttérbe volt szorulva.”⁽¹⁾

Még 1947-ben miniszteri tanácsosi címet kapott és a Magyar Szabadságrend bronz fokozata kitüntetését. Ugyanebben az évben Magyarországot képviselte egy nemzetközi nevelésügyi kongresszuson a svájci Genfben, utána pedig elutazott 10 napra Párizsba, hogy a francia iskolaprogramot tanulmányozza. A következő évben, 1948-ban, minisztériumi osztályfőnöki kinevezés következett. Ebben a minőségben jelentős szerepe volt a tankönyvkiadás államosításában és a pedagógiai főiskolák átszervezésében. 1948 szeptemberében ismét két hetet töltött Párizsban, amikor tovább folytatta a francia közoktatás tanulmányozását. Ugyanakkor a Nevelők Könyvtára szerkesztőbizottságában Baróti Dezső együtt dolgozott Kosáry Domokossal⁽²⁾, köztük régi barátság állt fenn. Ennek ellenére 1948-ban „Kosáry Magyarország története című munkáját Baróti „kényesnek” minősítette és az akkori politikai helyzetben nem tartotta célszerűnek a megjelentetését.”⁽³⁾

Baróti Dezső 1948-ban a Magyar Köztársaság Érdemrend kitüntetésben részesült. Majd ugyanebben az évben váratlanul sor került a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban a leváltására. Egy későbbi újságcikkben ezzel kapcsolatban a következők olvashatók: „Pályája 1945-től ragyogóan emelkedett. ... Elsősorban baráti kapcsolatairól révén VKM főosztályvezető lett, és e funkciójában, mint kiszabadapárti korifeus számos esetben keresztelte a kommunista politikát. A pártvezetés (a kommunisták – BL) végül ráunt ezekre a machinációkra és 1948-ban leváltatta. Gondos baráti kezek biztosították, hogy se nagyot, se keményre ne essen.”⁽⁴⁾ A szegedi helyi napilapban megjelent cikk állításai a túlzásokat leszámítva tartalmaztak az igazságnak megfelelő elemeket, bár Baróti egyik

önéletrajzában a következők is olvashatók: „1948 nyarán megürült a Szegedi Tudományegyetemen a magyar irodalomtörténeti tanszék vezetői tisztség. Erre a bölcsészkar engem hívott meg. ... 1948 szeptemberében a kinevezést megkaptam és elfoglaltam állásomat. Ugyanakkor Szegeden a Kisgazdapárt helyi szervezetének alelnöke lettem.”⁽⁵⁾

A leváltás körülményeivel kapcsolatban érdemes figyelembe venni és idézni egy rövid bekezdést a már említett 1952. június 4.-i államvédelmi jelentésből: „Amikor Baróti Dezső Szegedre, az egyetemre jött, kényelmes burzsoá szokás volt látható magatartásán. ... Az utóbbi időben egy kicsit javult, amikor látta, hogy a Párt figyeli a munkáját. ... Székely Lajos⁽⁶⁾ párttitkár elvtárs elmondása szerint azokat az elvtársakat háttérbe szorítja, akik kommunisták.”⁽⁷⁾ A Párt mellett természetes az ÁVH is odafigyelt Barótira.

A folytatásban feltétlenül érdemes tovább idézni Baróti Dezső önéletrajzából: Amikor Szegedre kerültem, látogatást tettem Zöld Sándornál⁽⁸⁾, az MDP akkori nagyszegedi titkáránál, és közöltem vele, hogy politikai nézeteim megegyeznek az MDP célkitűzéseivel, tudományos felfogásom is a marxizmus-leninizmus ideológiája felé fejlődik, s, hogy szeretnék párttag lenni. Ő azonban azt mondta, hogy egyelőre fontosabb, ha a Kisgazdapártban maradok, s ott a balszárny politikáját képviselem. Ennek azonban végül nem tudtam kellő mértékben eleget tenni, mert nem ismertem eléggé az akkori szegedi viszonyokat, nem is volt itt állandó lakásom, s így a párt jobboldali elemeinek hatása alá kerültem. A budapestinek megfelelő baloldal az FKP-ban nem is volt Szegeden. Végül Komócsin Mihály⁽⁹⁾ figyelmeztetett erre a helyzetre és akkor kiléptem az FKP-ból. ... Kiléptem azzal, hogy a Függetlenségi Népfront politikáját, mint pártonkívüli támogatom.”⁽¹⁰⁾

1949-ben Baróti Dezső és családja Szegedre költözött. Ugyanebben az évben ösztöndíjjal ismét Párizsban járt tanulmányúton. 1951-ben tankönyvet írt a tanítóképzők számára és szinte minden évben egyetemi jegyzeteket készített. Ezekben az években részt vett az MTA irodalomtörténeti főbizottság munkájában is.

1952-ben elnyerte a kandidátusi tudományos fokozatot. Székely Lajos későbbi meg lehetőséssel rosszindulatú állítása szerint „a tudományos minősítéseket a Tudományos Minősítő Bizottság végezte, amelynek élén Tolnai Gábor állt.”⁽¹¹⁾

Baróti Dezső 1952 őszén a Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi kar dékánja lett. Ezzel kapcsolatban ismét érdemes Székely Lajost idézni: „1952-ben a helyi MDP szervezet tiltakozása ellenére az egyetemi bölcsészkar dékánjának nevezték ki, a miniszter útján. Több ízben kísérletet tett már ez után, hogy a Párt tagjai sorába kerüljön. Számos kommunista bizalmatlansággal fogadta közeledését.”⁽¹²⁾

1953 júliusában Baróti Dezső egyetemi dékán mégis, a „bizalmatlankodás” ellenére is, az MDP tagjelöltje lett. Ősztől pedig alelnöke a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Csongrád megyei szervezetének. Néhány évvel később Karácsonyi Béla⁽¹³⁾ ezekre az évekre így emlékezett: „1950-ben Baróti olyan haladó demokratának mutatkozott, aki fokozatosan leküzdve polgári kétségeit, lépésről lépésre közeledik a Párthoz. Jó diplomáciai érzékkel rendelkezik, minden irányba megtalálja a megfelelő magatartást. ... 1953 elején, az egyetemi jelölő gyűlésen ő javasolt engem országgyűlési képviselőnek. Utána kijelentette, hogy legszívesebben leharapta volna a nyelvét, de engedni kellett a kényszernek a pártszervek részéről, ami természetesen nem felelt meg a valóságnak.”⁽¹⁴⁾ Ma már persze bizonyíthatatlan, hogy volt-e kényszer, vagy sem, ám ha a rákosista diktatúra éveire gondolunk, bizony nem zárható ki, és különben is a párttagjelöltségnek ára volt.

1954-ben Baróti Dezső tagja lett az MDP-nek. Ezzel kapcsolatban érdemes ismét Székely Lajost idézni: „1954-ig húzódott Baróti tagjelölt felvételi ügye. Ekkor azonban

a felsőbb pártszervek instruálására, a felvételére sor került. Egyrészt megtévesztette a párttagságot sok nyílt színen elmondott hozzászólása, amelyekben a Párt és a rendszer hívének tüntette fel magát. Ugyanakkor az éberebb kommunistákban (Mérei Gyula⁽¹⁵⁾, Karácsonyi Béla) ott élt a gyanú, hogy szavai és meggyőződése nem egybehangzóak.”⁽¹⁶⁾

1955 szeptemberében az egyetemi kommunisták megdöbbenve tapasztalták, hogy Baróti Dezsőt nevezték ki a Szegedi Tudományegyetem rektorává. Ezzel egyidejűleg, lényegében „hivatalból” tagja lett az MDP tudományegyetemi bizottságnak, majd nem túl sok idő elteltével a szegedi városi MDP bizottságnak is. Újból Székely Lajos szavai következzenek: „Miután magas pozícióját elnyerte, bár színleg nem adta fel politikailag alkalmazkodó magatartását, számos esetben, főleg káderekérdésekben, kijátszotta az egyetemi pártszervezetet. Így pl. aspiránsnak vette fel dr. Péter Lászlót⁽¹⁷⁾, aki csendőrnek a fia, és egész pályafutása alatt jobboldali magatartást tanúsított, a helyi haladó hagyományok nacionalista eltorzításában nem kis szerepe volt, pl. 1954-ben fel akarta támasztani a reakciós Dugonics-társaságot, az ellenforradalom idején pedig aktív résztvevője volt a mozgalomnak a Párt elleni támadások szervezőjeként a helyi írócsoportban. A másik aspiránsa Barótinak a szintén osztályidegen Osváth Béla⁽¹⁸⁾, aki ugyancsak erősen kompromittálta magát az ellenforradalomban. E két emberen keresztül Baróti Dezső befolyást gyakorolt egyrészt a szegedi TIT-re, másrészt a helyi írócsoportra, különösen az ellenforradalom előtti hónapokban.”⁽¹⁹⁾ Miként korábban is, ez alkalommal is Székely Lajos állításait, a helytállóságot illetően, csak erős kritikával szabad elfogadni. Az viszont tény, hogy neki, mint az egyik vezető egyetemi kommunistának az általa elmondottak voltak a meglátásai.

Jegyzetek:

- (1) Forrás: ÁBTLL V-143357 számú dosszié.
- (2) **KOSÁRY DOMOKOS** (Selmechánya, 1913. július 31. – Budapest, 2007. november 15. Réz Ida) történész, egyetemi tanár. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte történelem – latin szakon. Diplomája kézhezvétele után történészként dolgozott. 1956-ban, a forradalom alatt a Történettudományi Intézet forradalmi bizottságának elnöke volt. A megtorlás során 2 év börtönre ítélték. Szabadulása után egy ideig operatív megfigyelés alatt tartották. 1982-ben az MTA levelező tagja lett, 1985-ben az MTA rendes tagja, 1990 és 1996 között az MTA elnöke.
- (3) Forrás: ÁBTLL O-11182 számú dosszié.
- (4) Forrás: Délmagyarország, 1957. június 22.
- (5) Forrás: ÁBTLL V-143357 számú dosszié.
- (6) **SZÉKELY LAJOS** (Kürtös, 1922. szeptember 25. Balázs Rozália) bölcsész, egyetemi docens, a szegedi írócsoport tagja. 1956-ban – és előtte is – a Szegedi Tudományegyetem MDP bizottságának titkára volt, egyben a szegedi városi MDP bizottságnak is tagja. 1956. november elején felmentették egyetemi állásából, mint sztálinistát és rákosistát. A forradalom leverése után visszakertült előző egyetemi beosztásába és 1957-ben a felsőoktatás kiváló dolgozója lett. 1958-ban ő lett a Szegedi Tudományegyetem oktatási rektor-helyettese. Az idézett egyik dokumentumból egyértelmű, hogy mint egyetemi MDP titkár, - hivatalos kapcsolat – önként és lelkesen segítette az ÁVH szegedi osztály operatív megfigyelő munkáját.
- (7) Forrás: ÁBTLL O-11371/2 számú dosszié.
- (8) **ZÖLD SÁNDOR** (Nagyvárad, 1913. május 19. – Budapest, 1951. április 20.) orvos, kommunista politikus. 1932-ben egyetemistaként tagja volt a Turul Szövetségnek, amikor Kállai Gyula beszervezte az illegális kommunista pártba, a KMP-be. 1939-ben szerzett orvosi diplomát a debreceni egyetemen. Különböző helyeken dolgozott orvosként, így pl. 1942-ben a berettyóújfalui kórházban. 1944-ben rövid időre illegálisba kényszerült, majd a szovjet megszállás után Bihar megye főispánja lett. 1944 decemberében az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, majd az Ideiglenes Nemzeti Kormány bel-

- ügyminisztériumának politikai államtitkára. 1945 júliusától az MKP Központi Vezetőség Közigazgatási Osztályának vezetője. 1946-ban Szegedre küldték és az MKP nagyszegedi bizottság titkára lett, közben országgyűlési képviselő. 1948-tól az MKP Központi Vezetőség póttagja, majd tagja. 1949 végén ismét a Belügyminisztériumba helyezték, ekkor adminisztratív államtitkárnak. 1950. júniustól belügyminiszter és az MDP Politikai Bizottság tagja. 1951-ben bírálni kezdték és ekkor féltelmében megölte az anyját, a feleségét és két gyermekét, majd öngyilkos lett.
- (9) **KOMÓCSIN MIHÁLY** (Szeged, 1925. szeptember 2. Papp Margit) építőipari munkás, vaskereskedő segéd, kommunista politikus. 1942-től az SZDP ifjúsági szervezetének tagja volt Szegeden. 1944-től az illegális kommunista párt tagja. Ugyanebben az évben katonai szolgálatra hívták be, de megszökött, 1944 októberében, Szeged szovjet megszállása után szervezte a helyi új rendőrséget, majd az MKP dél-kerületi titkárságán lett instruktor. 1945-ben a szegedi városi MKP bizottság ifjúsági titkára, 1946-ban szakmaközi – szakszervezeti – titkár. 1948-ban a szegedi szakszervezeti bizottság titkára, majd ugyanebben az évben az MDP nagyszegedi bizottság szervezőtitkára, később titkára. 1950-51-ben az MDP Központi Vezetőség Agitációs és Propaganda Osztály vezetőjének helyettese. Egy 1951-es jellemzése szerint „a munkájában mutatkozó hibákat nem ismeri el, a bírálatot nem fogadja el. Képességeit túlbecsüli. Munkatársaival nem tud elvtársias kapcsolatot találni”. Ezért elhelyezték a pártközpontból és 1951-54 között az MDP budapesti, XII. kerületi bizottság elsőtitkára lett. 1954 és 1956 októberé között az MDP Heves megyei bizottság elsőtitkára. 1956 novemberétől az MSZMP központi apparátusában pártszervező volt, majd 1957-ben az MSZMP szegedi városi Ideiglenes Intéző Bizottság titkára. 1962-ben, mint a szegedi városi MSZMP bizottság elsőtitkárát, elküldték tanulni az SZKP Politikai Főiskolára. Visszatérve a korábbi beosztásában tevékenykedett, majd 1971 és 1974 között a Csongrád megyei tanács végrehajtó bizottság elnöke lett. 1974-85 között az az MSZMP Csongrád megyei bizottság elsőtitkára, közben 1980-85 között az MSZMP Központi Bizottság tagja. 1982-ben a Szocialista Magyarországiért Érdemrend kitüntetést kapta. 1985-ben, érdemei elismerése mellett leváltották a megyei elsőtitkári funkcióból, nyugállományba helyezték és megkapta a Munka Vörös Zászló Érdemrend kitüntetést.
- (10) Forrás: ÁBT L V-143357 számú dosszié.
- (11) Forrás: U. o.
- (12) Forrás: U. o.
- (13) **KARÁCSONYI BÉLA** (Budapest, 1919. november 1. – Szeged, 1995. május 24.) történész, egyetemi docens, országgyűlési képviselő. Budapesten járt egyetemre 1937 és 1942 között és történelem - latin – angol szakos diplomát szerzett. Kezdetben középiskolában tanított. 1945-től az MKP tagja volt. 1949-ben a szegedi Pedagógiai Főiskola tanára lett, ugyanebben az évben Kossuth díjjal tüntették ki. Az 1950-es évek elején átkerült a Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi kar középkori magyar történeti tanszékére tanárnak. 1952-ben docens lett. 1953-tól országgyűlési képviselő és a Szegedi Tudományegyetem MDP bizottságának tagja. 1956-ban, a forradalom alatt eltávolították az egyetemről. A forradalom leverése után visszakérült a korábbi állásába. 1957 májusában, az MSZMP szegedi városi bizottság aktívaértekezletén „erélyes intézkedést követelt némely olyan személy ügyében, akiknek rehabilitációja az egyetem fontos pontjaira nem helyes”. Azok ellen az egyetemi tanárok ellen szólt, akiket a rákosista diktatúra idején fosztottak meg az egyetemi katedrától, majd a forradalom alatt visszahelyezték őket korábbi beosztásaikba. 1956 után láthatóan kegyvesztett lett a hírhedt rákosista Karácsonyi Béla. Az 1958-as országgyűlési választások előtt a jelöltek közül kihagyásra javasolták. Nyers Rezső szerint „Karácsonyi Béla nélkül el tudom képzelni a parlamentet, mert erősen szektáns és bizonyos zavarokat okoz. Nem indokolt bent tartani.” Ortutay Gyula sem javasolta a további képviselőségét. Pályája végén, 1973 és 1989 között a Szegedi Tudományegyetem könyvtárának igazgatója volt.
- (14) Forrás: ÁBT L V-143357 számú dosszié.
- (15) **MÉREI GYULA** (Budapest, 1911. július 19. – Szeged, 2002. június 29.) történész, egyetemi professzor. Budapesten, 1929 és 1934 között folytatott egyetemi tanulmányokat magyar – történelem szakon. 1946-ban Budapesten egyetemi magántanár lett. 1951-től a Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi kar magyar történelmi tanszékén egyetemi docens lett. 1952-től tanszékvezető egyetemi tanár. 1956-ban, a forradalom alatt eltávolították az egyetemről. A forradalom leverése után visszakérült korábbi beosztásába. 1957-ben a felsőoktatás kiváló dolgozója lett. 1960 és 1964 között bölcsészkar dékán volt. 1973-tól az MTA levelező, 1979-től az MTA rendes tagja. 1981-ben nyugállományba vonult.
- (16) Forrás: ÁBT L V-143357 számú dosszié.

- (17) **PÉTER LÁSZLÓ** (Jánoshalma, 1926. január 21. Cselenák Ágnes) irodalomtörténész, egyetemi tanár. Apja valóban csendőr volt. Középiskoláit Szegeden végezte, majd tanulmányait a Szegedi Tudományegyetemen folytatta magyar- latin – filozófia szakon. 1948-ban a Pázmány Péter Népi Kollégium igazgatója lett. 1950-51-ben Karcagon, 1952-54-ben Makón múzeumigazgató. 1954-ben a Szegedi Tudományegyetemre került könyvtárosnak. 1956-ban a szegedi József Attila Kör elnökségét jelölő bizottság tagja lett. A forradalom alatt a szegedi írócsoport egyik küldötte volt a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságba, majd a Petőfi Párt – korábban NPP – helyi szervezetének egyik alapítója és propaganda titkára. 1957-ben, a megtorlás során őrizetbe került, közbiztonsági őrizetbe helyezték, majd büntetőeljárás indult ellene. 8 hónapos fogva tartás után első fokon börtönbüntetésre ítélték, a másodfokú jogerős ítélet azonban felmentette. 1957 júliusában az MSZMP szegedi bizottság pártaktíva értekezletén Keszérű Bálint akkori egyetemi MSZMP titkár kijelentette: „Péter László szélsőségesen nacionalista ellenforradalmár módjára viselkedett”. 1958-ban a Szegedi Tudományegyetem irodalomtörténeti intézetében lett munkatárs, majd 1961-től a Szegedi Somogyi Könyvtárban főmunkatárs, 1990 és 1995 között pedig egyetemi tanár. 1996-ban nyugállományba vonult.
- (18) **OSVÁTH BÉLA** (Hódmezővásárhely, 1926. június 4. – Eger, 1965. augusztus 20.) irodalomtörténész, egyetemi aspiráns. Mivel apja polgármester volt, osztályidegennek tartották. 1944-ben Hódmezővásárhelyen érettségizett, majd a Szegedi Tudományegyetemen szerzett tanári diplomát. Közben rendezőgyakornok volt a Szegedi Nemzeti Színházban. Egyetemi tanulmányi végeztével tanári állást kapott a hódmezővásárhelyi gimnáziumban. 1954-től a TIT Csongrád megyei titkára volt, s mint ilyen, 1956 októberében a szegedi József Attila Kör egyik szervezője és az első, s végül egyetlen, vitacst levezető elnöke. Közben a Szegedi Tudományegyetemen lett aspiráns. 1958-ban továbbra is a TIT Csongrád megyei titkára, majd kinevezték igazgatónak a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumba. 1961-ben az MTA Irodalomtörténeti Intézet munkatársa lett, 1963-ban pedig fődramaturg a Nemzeti Színházban.

8. számú kép
Baróti Dezsőné sz: Egey Klára
kb. 1956 körül.

10. számú kép
Baróti Dezső fia, Baróti Balázs
1953-ban.

9. számú kép
Baróti Dezső fia, Baróti György
1953-ban

11. számú kép
Baróti Dezső és felesége az egyetemi szolgálati gépkocsi mellett kb. 1956-ban.

A FORRADALOM ELŐTT

1956. október 13. – 1956. október 22.

1956 októberében magyar szakos lengyel egyetemisták egy csoportja járt tanulmányi kirándulás keretében Szegeden, az egyetemen. Október 13.-án, szombaton este, a lengyel egyetemisták látogatása végén, búcsúzásképpen, egy bált rendeztek a Szegedi Tudományegyetemen. Ezen természetesen a rektor, Baróti Dezső is jelen volt. Ekkor az egyik jogászhallgató, már este 10 óra tájban, s kissé becsúszott állapotban arról kezdett beszélni a rektor jelenlétében, hogy nagy dolgok vannak készülöben. Budapesti egyetemistáktól érkezett Szegedre egy felhívás, ami azt tartalmazta, hogy csatlakozzanak ahhoz a követeléshez, amely az egyetemi orosz nyelvoktatás fakultatívvá tételét szorgalmazza, valamint a marxizmus-leninizmus tantárgy óraszámának csökkentését is, valamint a honvédelmi oktatás teljes megszüntetését, stb. A bőbeszédű egyetemi hallgató arról is említést tett, hogy amennyiben a követelések nem teljesülnének, sztrájkot, netán utcai tüntetéseket is hajlandók lennének szervezni a céljaik elérése érdekében, sőt a szegediek még egy szervezet létrehozását is fontolgatják.

Baróti Dezső rektor megdöbbenve hallgatta a joghallgatót, s tekintettel annak nem teljesen józan állapotára, a beszélgetést azzal zárta le, hogy sem a helyszín, sem a körülmények nem alkalmasak az említettek megvitatására. Egyben javasolta, hogy a következő hét elején, hétfőn, keressék fel az irodájában, hogy megvitathassák a felvetett elképzeléseiket.

A megbeszélte napon három joghallgató valóban felkereste Baróti rektort az irodájában. Az egyik, s a szószóló, láthatóan a vezetőjük, Lejtényi András⁽¹⁾ volt, az új és önálló egyetemi ifjúsági szervezet létrehozásának ötletgazdája, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége (MEFESZ) név kitalálója és a további szervezőmunka kimagasló irányítója. Az egyetemisták ekkor már hivatalosan tájékoztatták a rektort a követeléseikről és „felvetették, hogy a DISZ nem alkalmas az egyetemi ifjúság szakmai problémáinak megoldására, és ők egy olyan szervezet létrehozásának engedélyezését kérik, amely alkalmas az egyetemi ifjúság problémáinak megoldására. Ekkor még nem volt szó arról, hogy a DISZ-től független szervezet létrehozására gondolnak s arról sem, hogy a MEFESZ-ről.”⁽²⁾ Baróti rektor válasza erre a következő volt: „Nem utasítottam vissza a gondolatot, hogy egy ilyen irányú szervezkedés elindítható az egyetemen. Azt mondtam a fiataloknak, hogy ennek engedélyezése meghaladja az én hatáskörömet, de fel fogok menni Budapestre és a kérdésekre utána választ adok. Csütörtökön jövök vissza, addig ne csináljanak semmit.”⁽³⁾

A szegedi egyetemisták Lejtényi András vezette mozgalmának kibontakozásáról nagyon hamar tudomást szerzett a szegedi városi és Csongrád megyei MDP vezetés. Ábrahám Antal⁽⁴⁾ állítása szerint „október 14.-én tudtuk meg, hogy egyetemi körökben valami írást közölnek, amely többek közt olyan kifejezéseket is tartalmazott, hogy az elmúlt 12

évben az egyetemen szellemi nyomorékokat neveltek. Néhány nappal ezután, mint a megyei pártbizottság titkára, összehívtam az egyetem vezetőit, hogy segítségüket kérjem a párt számára az ilyen ellenforradalmi demagógia leszerelésében, amely már akkor október 22.-re diák sztrájkot hirdetett meg.”⁽⁵⁾

1956. október 15.-én Baróti Dezső Budapestre utazott hivatalosan és a következő napokat is ott töltötte. Az Oktatásügyi Minisztériumban Sötér István⁽⁶⁾ miniszterhelyetttel tárgyalt. Kezdetben – mint később állította – „az egyetemen belül történő szervezkedés kérdésében érdemben nem tárgyaltam Sötér miniszterhelyetttel. ... Inkább az egyetemi oktatás reformjáról, az orosz nyelv és a marxizmus-leninizmus óraszámának csökkentéséről és a honvédelmi oktatás megszüntetéséről”⁽⁷⁾ egyeztettek.

Eközben Szegeden, az egyetemen, a rektor távollétében, történelmi jelentőségű eseményre került sor. 1956. október 16.-án délután, egy héttel a forradalom kitörése előtt, a szegedi egyetemisták és főiskolások létrehozták az akkor elhangzó követelések alapján méltán forradalminak nevezhető szervezetüket, a MEFESZ-t. Erről még azon a napon hírt kapott a DISZ Központi Vezetőség, tőlük pedig az MDP Központi Vezetősége. Nem volt véletlen, hogy másnap, 1956. október 17.-én reggel Kónya Albert⁽⁸⁾ oktatásügyi miniszter azonnal Szegedre utazott. Baróti Dezső is fontolgatta, hogy máris utazik Szegedre, miután Sötér miniszterhelyettes közölte vele, hogy Szegeden „az egyetemen lázongás történt. ... Felvettem, hogy én is utazom, de Sötér véleménye az volt, hogy maradjak, mert a következő napi tantervi reform megbeszélésen részt kell vennem.”⁽⁹⁾

A leírtakból következik, hogy Baróti Dezső rektor nem volt Szegeden, és így nem lehetett jelen 1956. október 16.-án a szegedi MEFESZ forró hangulatú alakuló gyűlésén. De nem lehetett jelen másnap, 1956. október 17.-én, a jogi kari MEFESZ alakuló és vezetőségválasztó gyűlésen sem, ahol Kónya Albert oktatásügyi miniszter viszont jelen volt és hozzájárulását adta az új egyetemi és főiskolai ifjúsági szervezet létrehozásához. Ugyanígy nem volt Szegeden Baróti Dezső 1956. október 18.-án a főiskolai MEFESZ alakuló diákgyűlésen sem.

1956. október 19.-én este, az egyetem Ady téri épületének auditorium maximumában került sor a szegedi József Attila Kör első, s végül egyetlen vitaestjére az értelmiség helyzetéről. Ezen a napon Baróti Dezső rektor még Budapesten tartózkodott, és csak délután indult vissza gépkocsival Szegedre. Így a József Attila Kör vitaestjének kezdetén még nem tudott jelen lenni. Amint azonban Szegedre érkeztek, egyenesen az Ady térre ment, de Osváth Béla megnyitójának már csak a végére érkezett meg. Azonnal szót kért és kapott is. Az eseményekről szóló korabeli sajtótudósítás szerint „Baróti Dezső ... az oktatásügyi miniszter megbízásából bejelentette, hogy az egyetemeken ezután fakultatív lesz a nyelvoktatás. ... Csökkentik a marxizmus-leninizmus tanításának kötelező óraszámát, de ugyanakkor növelik a színvonalat és a gondolat szabadságára nevelik az egyetemistákat. ... Bejelentette, hogy a szektás politika következtében eltávolított Vajda László⁽¹⁰⁾ visszakapja tanszékét, továbbá Bálint Sándor⁽¹¹⁾ professzor is elfoglalhatja méltó helyét a bölcsészkaron. Végül kifogásolta, hogy József Attilának, a nagy proletárköltőnek még nincs szobra Szegeden, sőt emlékéhez méltó utca sincs róla elnevezve. Javasolta, hogy a Sztálin körutat nevezzék el József Attiláról. Indítványozta, hogy a Sztálin sétány nevét változtassák meg és a Tisza partról távolítsák el a Sztálin-Lenin szobrot, mert Sztálin méltatlanná vált arra, hogy egyenrangú marxistaként álljon a nagy Lenin alakja mellett”⁽¹²⁾

Ide kívánczik Baróti Dezső későbbi vallomásának néhány részlete is, amelyek a József Attila Kör vitaestjén tett felszólalásával kapcsolatosak: „Bejelentettem, hogy az

oktatásügyi miniszter a következő napoktól kezdve bizonyos változásokat rendelt el az egyetemi és középiskolai oktatásban. ... Beszéltem arról is, hogy átfogóbb oktatási reform is várható, de ennek kidolgozása, előkészítése hosszabb időt vesz igénybe. Bejelentettem Vajda László főiskolai tanár rehabilitációját, aki 1955-ben lett leváltva a Vajtai⁽¹³⁾-féle cikk miatt. Vajtai a Tiszatáj-ban írt a Költészet varázsa címmel idealista cikket. ... Abban az időben egyetértettem a Petőfi Körben elhangzott dolgokkal. ... Beszéltem a sztálinista restaurációról.”⁽¹⁴⁾

Végül essék szó arról, hogy a helyi sajtó utólag – 1957-ben – miként értékelte Baróti Dezső rektor szerepvállalását a József Attila Kör vitaestjén: „A József Attila Kör eredetileg építő szándékkal hozták létre, s tervezői a szocialista demokrácia egyik fontos, közvéleményt formáló fórumának szánták. A valóságban azonban ez a gyűlés bomlasztó hatásában kiegészítette, s az egyetem falain túlra lökte a MEFESZ által felkavart jobboldali politikai hullámokat. A József Attila Kör romboló hatását növelte, hogy a párttagok és állami vezetők között akadtak olyanok, akik gyávaságból, karrierizmusból nem csak utat engedtek a zavaros, nacionalista, szovjetellenes áradatnak, hanem néha hajmeresztő politikai szaltó-mortálékkal megkísérelték, hogy a bomlasztó hadjárat élére pattanjanak. ... Baróti Dezső ... színpadias jelenetekkel tarkított szónoklatával tovább korbácsolta a jobboldali politikai hangulatok megvadult tengerét.”⁽¹⁵⁾

Baróti Dezső még Budapesten tartózkodott, amikor értesült arról, hogy Kónya Albert oktatásügyi miniszter Szegeden járt 1956. október 17.-én, de az akkor történtek részleteiről nem tudott. Ezekről csak 1956. október 20.-án reggel tájékozódott. Egyik későbbi vallomása szerint „a lezajlott eseményekről Pólay⁽¹⁶⁾ rektor-helyettes tájékoztatót. Elmondásából arra lehetett következtetni, hogy Kónya miniszter nem helyeselte a hallgatók szervezkedését, ugyanakkor nem tartotta olyan mértékben veszélyesnek sem, hogy adminisztratív beavatkozás lett volna szükséges. Ezt én úgy értékeltem, hogy a MEFESZ-szel kapcsolatos szervezkedést hagyni kell futni.”⁽¹⁷⁾

1956. október 20.-án délelőtt három joghallgató felkereste Baróti rektort és engedélyt kértek aznap estére az újabb MEFESZ- gyűlés megtartására. A rektor a gyűlés megtartását engedélyezte. Későbbi beismerése szerint „nem tárgyaltam sem a párt, sem a DISZ vezetőivel a megtartandó gyűlésről, azt a saját elhatározásom alapján engedélyeztem. Úgy láttam, hogy a párt egyetemi bizottságának nem sok befolyása volt a dolgokra. Akkor már folyamatban volt Székely Lajos MDP titkár lemondása is. Vele szemben általános volt a bizalmatlanság. Értesültem arról, hogy a MEFESZ a DISZ-től teljesen független szervezetként kíván működni. Ez ellen nem léptem fel erőiesen. Az volt a véleményem, hogy a DISZ-ben országos viszonylatban megindult egy bomlási folyamat és ezért nem bíztam abban, hogy az egyetemi problémákat a DISZ meg tudja oldani. ... Teret engedtem a MEFESZ működésének.”⁽¹⁸⁾

Az említett megbeszélésen a MEFESZ vezetőivel a rektor közölte az engedélyezést, de egyben javasolta, hogy a nagygyűlés levezető elnökének egy professzort kérjenek fel, aki a rendet, a fegyelmet biztosítani tudja. A jogászhallgatók Perbír József⁽¹⁹⁾ jogászprofesszort javasolták, amivel a rektor tökéletesen egyet is értett.

1956. október 20.-án – délután 3 órai kezdettel – a Szegedi Tudományegyetem Ady téri épületének auditorium maximumában sor került a szegedi MEFESZ újabb nagygyűlésének a megtartására. A levezető elnök Perbír József volt, aki a diákok felkérésére, rektori jóváhagyással, ezt a feladatot vállalta. A fennmaradt hanganyag is bizonyítja, hogy a szegedi MEFESZ létrehozásában, a nagygyűlésen is a szervezeti szabályzat meg-

vitatásában, a meghatározó szerepet Lejtényi András játszotta. A hatalmas terem zsúfolásig megtelt diákokkal, egyetemistákkal, főiskolásokkal és néhány kíváncsiskodó középiskolással, valamint az egyetem tanári karából is többen megjelentek. Ott volt, és Baróti Dezső rektor mellett foglalt helyet Fodor Gábor⁽²⁰⁾ professzor, korábbi rektor is.

A szegedi MEFESZ 1956. október 20.-i nagygyűlésén Baróti Dezső egyetemi rektor több alkalommal is felszólalt, most ezekből következzenek részletek:

Az orosz nyelv fakultatív oktatásának követelésével kapcsolatban elmondta, hogy „az egyetemi tanárok, az egyetemek vezetői évek óta foglalkoznak ezzel kérdéssel, és az a körülmény, hogy az Oktatásügyi Minisztérium ezt habozás nélkül és rövid idő alatt – kétségtelen az ifjúság fokozódó kíváncságára – elfogadta, nem kis mértékben összefügg azzal, hogy a nagy egyetemek rektorai, ... és jómagam megjelentünk az Oktatásügyi Minisztériumban és kifejtettük azt a véleményünket, hogy a fakultatív nyelvoktatás az egyetemi oktatás elmélyítését szolgálja. Ezen túl kívántunk néhány olyan reformot is, amit az egyetemi ifjúság maga nem vetett föl. Például sokkal határozottabban fogalmaztuk meg az általános egyetemi reformnak a problémáját, a katonai oktatásnak a felülvizsgálatát, a mi föllépésünkben. ... Érdemben teljesen helyesnek tartom, hogy ... az ifjúság szolidaritása védjen minden felszólalót. ... Én nem nagyon félek attól, hogy az ifjúságnak az egyetem professzoraival és az egyetem vezetésével sokat kell majd a jogos kíváncságairól vitatkoznia, hiszen teljes mértékben egyetértünk. Hosszú ideje hangsúlyozzuk, hogy az egyetemi oktatás mai rendszere reformra szorul, és a jövőben még további lépésekért is kívánunk harcolni együtt az ifjúsággal.”⁽²¹⁾

A második felszólalás is nagy tetszést aratott a jelenlevők soraiban: „Azért szólaltam föl, mert jogos panasznak tartom azt, hogy a szegedi egyetemi ifjúság megmozdulásáról a sajtó torzított híreket adott. (Vastaps.) Ennek a gyűlésnek eddigi komolysága is meggyőzött arról bennünket, akik a professzori kar részéről itt vagyunk, hogy az ifjúság komoly és demokratikus gyülekezetről van szó. Azt kívánom bejelenteni, hogy magam megpróbálom kísérletet tenni, hogy a budapesti sajtó és az ott levő barátaim a szegedi egyetemi ifjúság mozgalmával, annak komolyságához méltó módon mielőbb foglalkozzanak, és elmondhassák az ország közvéleménye felé azt, amit ti kedves barátaim itt igen helyesen és többször is leszögeztek: azt, hogy az egyetemi ifjúság nem kíván a munkás és paraszt ifjúságtól elszakadni. Hogy is szakadhatna el, mikor jelentős többségben a munkásosztály és a parasztság gyermekei. (Ütemes taps). Kedves Barátaim! Azt is engedjétek meg elmondani, hogy bennem a vastaps nem egészen demokratikus emlékeket ébreszt. (Derűtlenség, taps)”⁽²²⁾

A MEFESZ megalakulásával kapcsolatban Baróti Dezső rektor elhangzó véleménye: „Kedves Barátaim! ... Később akartam megtenni ezt a bejelentést, de megteszem most. Én a magam részéről a MEFESZ megalakulását de facto elismerem, és az ifjúságnak itt megjelent demokratikus gyülekezését a szegedi ifjúság képviselőének fogadom el, mindezt az egyetemi tanács elé fogom terjeszteni. A MEFESZ-nek a létrejövele természetes számom bonyolult problémát vet fel, aminek az eldöntésére én egyedül nem vagyok hivatott. ... A MEFESZ-nek az egyetemi élet egészébe való beillesztését már hétfőn, az itteni egyetemi diáktanácsal való tárgyalás során el fogom kezdeni, és velük együtt fogjuk megállapítani a MEFESZ-nek azt az átmeneti helyzetét az egyetemen, amely természetesen csak akkor legalizálódhat, ha a Belügyminisztérium jóváhagyja a MEFESZ alapszabályzatát. Én megígérem, hogy a MEFESZ-nek az itt kialakított szervezetét (szervezeti szabályzatát – BL) a magam részéről pótlólag fogom eljuttatni az illetékes oktatási miniszterhez, és

általánosságban véve segíteni fogom a MEFESZ törekvéseit, mert meggyőződtem arról, hogy egyetemünk ifjúsága komolyan foglalkozik az őket érintő kérdésekkel, és hiszem azt is, hogy az egyetemi diáktanács segíteni fog engem abban, hogy az egyetemen a következő napokban, a következő hetekben teljes nyugalom és rend legyen. Ez azért is fontos, mert például a fakultatív nyelvtanítással kapcsolatos intézkedések, és számos más, az ifjúság kívánságát teljesítő intézkedés végrehajtása csak akkor lehetséges, ha az egyetemi ifjúság teljes fegyelmezettséggel segít az egyetem azon vezetőinek, akik egyetértenek az ifjúsággal, és akik el sem tudják képzelni az egyetemet az ifjúsággal való együttműködés nélkül. Hiszem, és minden, amit eddig hallottam meggyőz arról, hogy a szegedi egyetemi ifjúság érett ahhoz, hogy a maga ügyét vigye, de érett ahhoz is, hogy az egyetemen a tanulmányi fegyelmet, és mindazt, ami az egyetemi munkának, a további nyugodt egyetemi munkának a feltétele, meg tudja valósítani. Éppen ezért ... én a magam részéről a diáktanáccsal az összes szükséges intézkedéseket a legnagyobb rokonszenvvel, és az ifjúság iránt érzett legnagyobb szeretettel fogom a továbbiakban is napirendre tűzni. (Taps)⁽²³⁾

Egy felszólaló részéről támadás érte Baróti Dezső rektort az 1955-ös Vajda -Vajtai ügy miatt. Ezzel kapcsolatban, illetve erre reagálva is kifejtette a véleményét: „Ez az ügy a főiskolának az ügye, és nekünk semmi közünk nincs ahhoz, hogy a főiskolán egy tanszéket rehabilitálnak-e vagy sem. Én tegnap is bejelentettem a József Attila Kör alakuló ülésén Sötér miniszterhelyettes fölhatalmazása alapján, hogy Vajda professzor napokon belül visszakerül a főiskolai tanszékre. (Nagy taps.), ahonnan szabálytalanul és jogtalanul távolították el. Ez a kérdés most már pusztán egy újabb kinevezési okmány kérdése, tehát kifejezetten technikai kérdés. Fogalmazhatjuk úgy, hogy be van fejezve a Vajda – féle ügy. Vajtai – ügy pedig nincsen, mert Vajtaít senki sem bocsájtotta el abból az állásból, amelyben előzetesen volt. ... Amennyiben a főiskola őt magasabb minősítéssel, ... docensi, vagy professzori fokozattal akarja ellátni, ez természetesen a főiskolai szakbizottságnak az ügye.”⁽²⁴⁾

A hangfelvétel tényeit követően érdemes idézni abból a vallomásból is, amelyet 1957-ben Baróti tett az 1956. október 20.-i MEFESZ – gyűléssel kapcsolatban: *Délután 3 órakor kezdődött a MEFESZ – gyűlés. ... Dr. Perbíró rövid megnyitót tartott, majd egy joghallgató (Lejtényi András – BL) ismertette a MEFESZ szervezeti szabályzat tervezetét, ... majd több politikai kérdés is felmerült. Voltak olyan személyek is, akik a politikai kérdésekről túl szélsőségesen beszéltek, ezeket Perbíró provokátoroknak minősítette. ... A politikai kérdések (követelések – BL) tárgyalásánál felvetődött hozzászólásokban az orosz csapatok magyarországi helyzete. ... Szó volt az egyetemi autonómiáról, a Kossuth címerről, a tantervi reformról, a parasztság helyzetéről, a beszolgáltatás eltörléséről, március 15.-e ünneppé nyilvánításáról, az orosz nyelv oktatásának fakultatívvá tételéről, a marxizmus-leninizmus országhatárának csökkentéséről.*⁽²⁵⁾

Baróti Dezső. akkor. utólag is elismerte: „A MEFESZ megalakítását helyesnek tartottam. ... A szervezeti szabályzat kérdésében nem volt eltérő véleményem. A politikai programmal egyetértettem. Az orosz csapatok kivonásáról az volt a véleményem, hogy nem az egyetemi fórum az, melynek e kérdéssel foglalkoznia kell. A program többi pontját illetően sem láttam semmi olyan aggasztó jelenséget, melynél a magam részéről beavatkozást tartottam volna szükségesnek. ... Biztosítottam az ifjúságot, hogy megfelelő módon gondoskodni fogok arról, hogy a sajtó értesüljön a történetekről. Ígéretet tettem arra, hogy minden segítséget megadok a MEFESZ további működéséhez. A Vajda – Vajtai ügyről beszéltem, mivel ebben a kérdésben támadás ért, és ezt utasítottam vissza. A gyűlés vé-

gén arról beszéltem, hogy elismerem a MEFESZ -t, mint az ifjúság képviselői szervét, azonban a szervezet működését illetően, jogi kérdésben, a Belügyminisztérium engedélyre van szükség. ... A gyűlés során táviratban üdvözölték a MEFESZ szegedi megalakulását. ... A táviratok érkezése meglepett, mert nem tudtam, hogy a többi egyetemek értesítve voltak a szegedi MEFESZ megalakulásáról és célkitűzéseiről.”⁽²⁶⁾

Görög József⁽²⁷⁾, a DISZ szegedi egyetemi funkcionáriusa szerint „Baróti Dezső, amikor ... a MEFESZ gyűlését tartotta, felszólalt. Üdvözölte a megjelent ifjúságot. Szólt a hagyományaihoz híven most is elsőként megmozdult ifjúságról, akik látják, hogy baj van. ... Kijelentette, hogy a MEFESZ – t elismeri a DISZ teljes értékű jogutódjának, és hajlandó minden anyagi és erkölcsi támogatást megadni. ... Korábban a DISZ anyagi támogatást nem kapott, mert Baróti ezt nem engedte. Ebből is világosan látszik Baróti ellensége magatartása.”⁽²⁸⁾

Az 1956. október 20.-i MEFESZ gyűlés után Baróti Dezső az irodájába hívta a jelenlevő újságírókat, valamint a szegedi MEFESZ legfontosabb szervezőit, vezetőit. Jelen voltak a szegedi napilaptól, a Délmagyarországtól a tudósítók, és a Hétfői Hírlaptól, Budapestről kiküldött újságíró Halász Péter⁽²⁹⁾. A rektor ekkor arra kérte a sajtó munkatársait, hogy vigyázzanak, egyes ostoba, félresikerült vagy félreérthető hozzászólások ne kerüljenek be a tudósításokba. A MEFESZ szervezőinek ismét ígéretet tett, hogy az egyetem anyagilag is támogatja az új ifjúsági szervezetet

Másnap a megbeszéltek szerint a MEFESZ akkor még Szegeden levő vezetői felkeresték Baróti Dezsőt és pénzt kértek útiköltségre, mivel küldöttek utaztak több egyetemi városba, a MEFESZ országos szintű szervezését beindítani. Baróti Dezső utasította a gazdasági rektor-helyettest, hogy az útiköltségekre szükséges pénzt bocsássa a diákok rendelkezésére.

Egy évtizedekkel későbbi interjúban Baróti Dezső említést tett arról, hogy 1956. október 22.-én felhívta őt Sötér István oktatásügyi miniszterhelyettes telefonon, és közölte vele, hogy minden egyetem vezetőjének utasításbaadták, hogy ha az ifjúság kimenne az utcára tüntetni, álljanak az élükre, és fékezzék az események hevesességét. Ugyanezen a napon Baróti rektor táviratot küldött Kónya Albert oktatásügyi miniszternek a következő szöveggel: „Jelentem, hogy tudományegyetemünkön az előadások zavartalanul folynak. Egyébként is rend és nyugalom van. Egyelőre azonban indokoltnak tartom, hogy az egyetem székhelyén maradjak, ezért nem tehetek élelőszóban jelentést.”⁽³⁰⁾ (1. számú melléklet)

1956. október 22.-én ülésezett a Szegedi Tudományegyetem MDP Bizottsága, amelyen az előző napon történtek miatt a városi és megyei MDP Bizottság vezetőségei is képviseltették magukat. Karácsonyi Béla szerint ekkor Baróti Dezső rektor „követelte, hogy Székely Lajos egyetemi docenssel együtt engem is távolítsanak el a pártvezetésből. ... Székely Lajos az egyetemi párt végrehajtó bizottság titkára volt. ... Baróti, vagy Fodor Gábor keze lehetett a dologban, mert ők tagjai voltak a városi pártbizottságnak.”⁽³¹⁾

237+137	SZEGED	5468	38 22 1700	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjelölés
TÁVIRAT				Továbbította:		
=KONYA ALBERT				Munkahely		
OKTATAASUEGYI				Óra, perc		
MINISZTER				Nap		
SZALAI U 1-14 BPEST				Óra, perc		
Munkahelyszám:				Munkahely		
=JELENTEM HOGY TUDOMAANY EGYETEMUENKOEN = AZ ELOEADAASOK ZAVARTALANUL FOLYNAK EGYEBKENT IS = REND ES NYUGALOM VAN EGYELOERE AZONBAN INDOKOLTNAK = TARTOM HOGY A Z EGYETEM SZEKHELYEN MARADJAK = EZERT NEM TEHETEK ELOE SZOBAN JELENTET = B=BAROTI REKTOR Magyar Országos Levéltár X18-5-2-4d =COLL SZALAI U 1-14 +1705/2+ L.DG-UCZU. SZ. NY. KÖZVETLENÜD TÁVIRAT. NY.						

1. számú melléklet

Jegyzetek:

- (1) **LEJTÉNYI ANDRÁS** (Arad, 1937. február 27. – Kanada, 2010. Neumann Erzsébet) II. éves joghallgató. A szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumban érettségizett. Tanulmányait a Szegedi Tudományegyetem jogi karán folytatta. Minden utólagos állítás ellenére ő volt 1956-ban a MEFESZ - gondolat szülőatyja, az évtizedek múltával önkényesen megváltoztatott tartalmú név kitalálója. A MEFESZ országos szervezetté fejlesztése érdekében Budapesten felszólalt a Közgazdaságtudományi Egyetem, a Budapesti Műszaki Egyetem és a gödöllői Agrártudományi Egyetem diákgyűlésén 1956. október 22.-én. Bár a szegedi MEFESZ – lényegében csak névleges, valójában semmilyen említésre méltó tevékenységet ki nem fejtő – vezetőségébe, úgynevezett „18-as bizottságba” nem választották be, az elsőszámú vezető mégis Lejtényi András volt, egy ideig még akkor is, amikor a forradalom alatt és közvetlenül utána már csak alkalmanként utazott Budapestről Szegedre. A forradalom leverése után Budapesten részt vett a Kádár-kormány elleni röpcédulázásban. 1956 decemberében a várható súlyos megtorlás elől illegálisan külföldre távozott és végül Kanadában telepedett le. Visszavonultságban élt, nem hallgatott magáról és betegsége miatt már 1990 után sem látogatott haza. Kezdetét is vette személyének, a háttérbe tolása, forradalmi érdemeinek elhomályosítása. Többször fel volt terjesztve az őt megillető magyar állami kitüntetésre, azonban valaki, vagy valakik ezt minden esetben megghiúsították. Forrás: ÁBTLL V-143357 számú dosszié.
- (2) Forrás: U. o.
- (3) **ÁBRAHÁM ANTAL** (Szeged, 1921. Antalfi Rozália) 6 elemi iskolát végzett kommunista politikus. 1942 és 1945 között önkéntes katonai szolgálatot teljesített szakaszvezetőként. Munkaszolgálatos századnál volt a „keret” tagja. 1945 után 5 hónapra internálták kegyetlenkedései miatt, majd büntetőeljárás is indult ellene, de bizonyítottság hiánya miatt felmentették. Még ebben az évben belépett az MKP-ba. A Szegedi Gyufagyárban dolgozott munkásként és bekapcsolódott a szakszervezeti mozgalomba. 1947-ben előbb üzemi MKP titkár, majd 1948-ban a szakszervezeti üzemi bizottság elnöke volt. 1949-ben a Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) Csongrád megyei bizottságában termelési felelős volt, 1950-ben a SZOT Csongrád megyei elnöke lett, egyben 1952-től az MDP Csongrád megyei bizottság tagja. Rövidesen, így 1956-ban is, az MDP Csongrád megyei bizottság harmad titkára. A forradalom alatt a megyei pártbizottság részéről ő tartózkodott Szegeden. Október 18.-án részt vett az egyetemi szabad pártnapon, október 19.-én a József Attila Kör vitaestjén, október 24.-én „szervezte a 120 párt aktivista felfegyverzését és részt vett ellenforradalmi csoportok szétverésében”. Október 25.-én tárgyalta a szegedi forradalmárok egy csoportjával a hatalom békés átadásáról vagy megosztásáról, majd másnap, október 26.-án letagadhatatlan érdemeket szerzett a szegedi sortűz elrendelésében, a kudarc után azonban háttérbe vonult. A forradalom leverése után szervezte a kádári karhatalmat, 1957-ben az MSZMP Csongrád megyei Ideiglenes Intéző Bizottság tagja lett, majd hamarosan mellőzötté vált és a kommunista hatalom megszilárdulása után be kellett érnie az MSZMP Csongrád megyei bizottság PTO vezetői beosztással.
- (5) Forrás: ÁBTLL V-143357 számú dosszié.
- (6) **SÓTÉR ISTVÁN** (Szeged, 1913. június 1. – Budapest, 1988. október 7.) író, egyetemi tanár, Kossuth díjas, kommunista politikus. A szegedi piarista gimnáziumban érettségizett. Egyetemi tanulmányai után 1 éves francia ösztöndíjat nyert el. 1939 és 1945 között a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarában volt előadó, 1945 és 1950 között az NPP tagja. 1946-ban a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban főosztályvezető-helyettes, 1947-től főosztályvezető. 1948 és 1952 között a Szegedi Tudományegyetem tanára. 1950-től MDP tag, 1951-ben egy ideig az MDP bölcsészkar titkára. 1952-től az ELTE-n egyetemi tanár, majd tanszékvezető. 1953 és 1956 között az ELTE rektora. 1956-ban oktatásügyi miniszterhelyettes. 1956 novemberétől az MSZMP tagja. 1957-ben az MTA Irodalomtörténeti Intézetének igazgatója. 1963 és 1966 között újból az ELTE rektora. majd 1983-ig ismét az MTA Irodalomtörténeti Intézet igazgatója.
- (7) Forrás: ÁBTLL V-143357 számú dosszié.
- (8) **KONYA ALBERT** (Szolnok, 1917. június 14. – Budapest, 1988. március 16. Szentpéteri Júlia) fizikus, egyetemi tanár, kommunista politikus. 1941-ben Szegeden szerzett matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet. Egyetemi évei alatt tagja volta Turul Szövetségnek. Diplomája kézhezvétele után Kolozsváron lett egyetemi tanársegéd. 1942-től katonai szolgálatot teljesített. 1945-ben rövid időre hadifogságba került, ahonnan szabadulva a Budapesti Műszaki Egyetemen lett adjunktus. 1948-ban belépett az MDP-be. 1950-től a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen lett tanszékvezető, 1951-52-ben a gépészmérnöki kar dékánja, közben az MDP egyetemi bizottság tagja és a DISZ Központi Vezetőség tagja. 1954-ben oktatásügyi miniszterhelyettes, majd az MDP Központi Vezetőség tagja.

- tőség Tudományos és Kulturális Osztály vezetője. Még ugyanebben az évben oktatásügyi miniszter lett, egyben az MDP Központi Vezetőség póttagja. 1956. november 3.-ig volt oktatásügyi miniszter. A forradalom leverése után oktatásügyi kormánybiztos, amely beosztásból hamarosan felmentették. Az ekkor készült jellemzése szerint „ingadozása és bizonytalankodása ellenére becsületes elvtárs, de vezető állami funkcióra nem elég rátermett”. 1957-től a Budapesti Műszaki Egyetemen lett tanár, 1971-től tanszékvezető. 1976-tól az MTA rendes tagja. 1982-ben nyugállományba vonult.
- (9) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (10) **VAJDA LÁSZLÓ** (Budapest, 1909. február 21. – Szeged, 1968. február 21.) irodalomtörténész. 1932-ben a budapesti egyetemen szerzett magyar-latin szakos középiskolai tanári diplomát. Különböző középiskolákban tanított, majd 1949-től a szegedi Pedagógiai Főiskolán lett tanár, utóbb az irodalomtörténeti tanszék vezetője. 1945 után az SZDP tagja volt. 1948.-ban mint jobboldali szociáldemokrata nem került át az MDP-be. 1955-ben politikai okból elbocsájtották állásából, az egyetemi könyvtárban kapott állást. 1956-ban, a forradalom alatt került sor rehabilitációjára és visszakerült a főiskolai irodalmi tanszékre
- (11) **BÁLINT SÁNDOR** (Szeged, 1904. augusztus 1. – Budapest, 1980. május 10. Kónya Anna) néprajzkutató, egyetemi tanár, a „legszőgedibb szőgedi”. A szegedi egyetemen szerzett magyar-történelem szakos középiskolai tanári diplomát. 1930-tól díjtalan gyakornok volt a Néprajzi Intézetben. A II. világháború alatt a Magyar Közösség tagjaként részt vett a polgári ellenállási mozgalomban. 1945-től a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője. 1947-től Szegeden egyetemi tanár. 1948-ban visszavonult a politikától, lemondott országgyűlési képviselőségéről. Az 1950-es évek elején politikai okból eltávolították az egyetemről. 1956-ban, a forradalom alatt rehabilitálták és visszakapta egyetemi állását. Az 1960-as évek elejétől operatív feldolgozás, megfigyelés alatt tartották. 1965-ben államellenes izgatás miatt büntetőeljárás indult ellene, melynek során jogerősen 6 hónap felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, az egyetemen kényszernyugdíjazták.
- (12) Forrás: Délmagyarország, 1956. október 21.
- (13) **VAJTAI ISTVÁN** (Bonyhád, 1895. – 1986. Klug Katalin) főiskolai tanár. Budapesten végzett egyetemet magyar – német szakon. 1936 és 1951 között gyakorlógimnáziumi irodalomtanár volt a szegedi Baross Gábor Gimnáziumban. Egy 1948-as újságcikkben úgy jellemezték, mint „ismert katolikus tanár” – t. 1945-től már előadó volt az egyetemen is, majd 1951-ben a szegedi Pedagógiai Főiskolára került tanárnak. 1955-ben politikai okból eltávolították az oktatás területéről, könyvtárosi állást kapott. 1956-ban, a forradalom alatt rehabilitálták, visszakerült a főiskolai tanári állásába és bevásztották a főiskolai forradalmi bizottságba. A forradalom leverése után nyugállományba helyezték.
- (14) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (15) Forrás: Délmagyarország, 1957. június 18.
- (16) **PÓLAY ELEMÉR** (Zombor, 1915. augusztus 23. – Szeged, 1988. november 30.) jogászprofesszor, a római jogi tanszék vezetője. Miskolcon járt középiskolába és ott is érettségizett. Egyetemi tanulmányait 1933 és 1937 között Miskolcon végezte. A jogász diplomát 1938-ban a pécsi egyetemen kapta kézhez. 1940-től a debreceni ítélőtáblán volt jegyző, majd dolgozott járásbíróként, megyei bírósági tanácselnökként. 1945-ben visszakerült Miskolcra, ahol jogot oktatott, utána Debrecenben lett egyetemi tanár. 1949 és 1985 között a Szegedi Tudományegyetem jogi karán a római jogi tanszék vezetője. 1955 és 1957 között – így 1956 októberében is! – rektor-helyettes. 1957-ben a megtorlás során írásbeli megrovásban részesült. Legfőbb bűne az volt a hatalomba visszatért kommunisták szemében, hogy „nem akadályozta meg a kommunisták elleni hajszát”. Az 1957. július 18.-án megtartott szegedi kommunista pártaktíva értekezleten Keserű Bálint, az egyetemi MSZMP bizottság akkori titkára kijelentette: „Pólay Elemér, aki rektor-helyettes volt, fasiszta ideológusként ... megmutatta igazi arcát. Írásbeli megrovással jelenleg is a helyén van. ... Mi magunk következetesen az egyetemről való eltávolítása mellett foglaltunk állást.” Pólay Elemér azonban továbbra is tanszékvezető maradt.
- (17) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (18) Forrás: U. o.
- (19) **PERBÍRÓ JÓZSEF** (Barcs, 1908. május 21. – 1991. Obajecz Zsófia) jogász, egyetemi docens. Gimnáziumi tanulmányai befejeztével egy ideig tisztviselőként dolgozott, majd a pécsi egyetemen jogot tanult. Közel egy évtizedig különböző állásokban jogászként dolgozott. 1947-ben tanszékvezető lett az egri jogi akadémián. 1949-ben került a Szegedi Tudományegyetemre, ahol docens lett a mezőgazdasági és munkajogi tanszéken, majd ugyanott tanszékvezető. 1956. október 20.-án a MEFESZ nagygyűlés levezető elnöke. 1956. október 27.-én a Szegedi Tudományegyetem küldötte a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottságba, annak elnökévé is megválasztották. Néhány nap múlva bevásztották a Szegedi Tudományegyetem forradalmi bizottságába is. 1956. november 6.-án, amikor a szovjet katonai
- alakulatok elfoglalták Szegedet, a szovjet városparancsnok és a helyi kommunista vezetés kinevezte a szegedi városi tanács elnökének első helyettesévé. 1957. február 18.-án őrizetbe vették, közbiztonsági őrizetbe helyezték, letartóztatták, majd büntetőeljárás indult ellene. Ennek eredményeként 1958.-ban jogerősen életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1963-ban, az akkori amnesztia következtében nyerte vissza szabadságát, de még hosszú ideig állambiztonsági operatív megfigyelés alatt állt.
- (20) **FODOR GÁBOR** (Budapest, 1915. december 5. – Morgantown/USA, 2000. november 3. Bayer Paula) vegyészprofesszor, kétszeres Kossuth díjas. Középiskoláit Aradon, egyetemi tanulmányait Grazban, Budapesten és Szegeden végezte. 1934-ben vegyész-mérnöki diplomát szerzett. 1935-ben Szentgyörgyi Albert intézetében volt gyakornok, utána 1938-ig a szegedi egyetemen volt oktató. 1939 és 1945 között a budapesti Chinoin Gyárban foglalkoztatták, mint kutatóvegyészt. 1944-ben származása miatt a nyilasok letartóztatták, de egy nap után szabadon engedték. 1945-ben belépett az SZDP-be, utána az MDP tagja lett. 1945 és 1957 között a Szegedi Tudományegyetemen tanár, majd tanszékvezető. Egy 1949-es vélemény szerint „nagyon tehetséges, szakmailag külföldön is elismert, de karrierista, zsidó származása ellenére belépett az Imrédy-pártba”. Egy ideig, 1951-ben MDP titkár is volt az egyetemen, majd ugyanebben az évben rektori kinevezést kapott. 1954-ig volt ebben a beosztásban. Ugyanebben az időben, egészen 1956 októberéig, a szegedi városi MDP bizottság tagja. 1951-től az MTA levelező tagja, 1955-től az MTA rendes tagja. 1956-ban a forradalom tevékeny résztvevője volt, mint „forradalom szellemi irányítóját” tartották nyilván. A megtorlás során elbocsájtották állásából, az oktatástól eltöltötték és 2 évre megvonták az MTA tagságát. Azt szerették volna, ha a megtorló intézkedések ellenére „kutatóként Szegeden marad, mert komoly eredményeket várnak tőle. Egy idő után gyakoroljon nyilvánosan önkritikát politikai magatartásáért”. Fodor Gábor azonban nem maradt Szegeden. Az EGYT-ben helyezkedett el Budapesten, mint vegyész. 1964-ben engedélyezték, hogy Kanadába utazzon egy tanulmányútra, melynek végén a hazatérést megtagadta, jogellenesen külföldön maradt. Végül az USA-ban telepedett le, ahol kutatóvegyészként dolgozott.
- (21) Forrás: Kiss Tamás – Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (Szeged 1956) – a Magyar Rádió archívumából származó hangfelvétel.
- (22) Forrás: U. o.
- (23) Forrás: U. o.
- (24) Forrás: U. o.
- (25) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (26) Forrás: U. o.
- (27) **GÖRÖG JÓZSEF** (Kiskunfélegyháza, 1932. B. Tóth Julianna) IV éves bölcsészhallgató. 1956-ban a Szegedi Tudományegyetem DISZ bizottságának tagja. 1957-ben a Szegedi Tudományegyetem KISZ bizottság tagja.
- (28) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (29) **HALÁSZ PÉTER** (Budapest, 1922. április 10. – München, 2013. január 7.) újságíró. 1956-ban a Hétfői Hírlap újságírója volt. A forradalom leverése után elhagyta Magyarországot. A SZER munkatársa lett. 1957-től New Yorkban, 1970-től Londonban, 1975-től Münchenben élt. Csak 1990 után jöhetett Magyarországra.
- (30) Forrás: MNL XIX-J-2-j 4. doboz
- (31) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

A budapesti tüntetések hírére 1956. október 23.-án késő délután a szegedi egyetemisták, főiskolások és középiskolások is csoportosulni kezdtek, több helyen a belvárosban, majd ezek egyesülése után, tüntető felvonulás vette kezdetét. Amikor a tömeg a Szegedi Nemzeti Színházhoz ért, Baróti Dezső egyetemi rektor már az élen, az első sorokban haladt, talán éppen Sötér István miniszter-helyettesnek az előző fejezetben említett tanácsát, vagy felhívását követve. Még akkor is a tömegben volt, amikor a Kossuth Lajos sugárúton kifelé haladva szembetalálkoztak egy teherautónyi felfegyverzett ávéhás katonával, akik az öthalmi belső karhatalmi laktanyából lettek kivezényelve. Amikor azonban az ávéhások látták a felvonuló és jelszavakat, követeléseket – pl. vesszen az ÁVO – kiáltozó tömeg nagyságát, megtorpantak, megfordultak gépkocsijukkal és elhajtottak. Amikor már a Szegedi Konzervgyár felé vette az irányt a tömeg, Baróti kivált a tüntetők közül és a lakására ment, mert úgy gondolta – helyesen -, hogy már semmiféle atrocitásra, túlkapásra nem fog sor kerülni.

Oththon azonban várta a hír, hogy pártbizottsági ülésre kell mennie. Ábrahám Antal emlékezete szerint „az esti tüntetés után, kb. 11.00 órára hívtuk össze a városi pártbizottságot. Ezen Baróti és Fodor már úgy beszéltek a tüntetésről, mint valami dicsőséges, nemzeti megmozdulásról, és egyben követelték, hogy a párt álljon annak az élére.”⁽¹⁾

Másnap, 1956. október 24.-én Baróti rektor már korán reggel a hivatalában volt. Későbbi önvallomása szerint „délelőtt az egyetemi pártbizottság K-vonalán felhívtam Kónya Albert minisztert. Előbb Jóború Magdával⁽²⁾, a miniszter első helyettesével beszéltem, majd Kónya miniszterrel is. Jelentettem nekik a szegedi helyzetet. Azt javasoltam, hogy tekintettel a fővárosi hírek folytán növekvő nyugtalanságra, adjuk ki az egyetemi hallgatóknak az őszi szünetet, menjenek haza, mert Szegeden az egyetemi diákokthonok a város központjában vannak összezsúfolva, így nehéz a rend fenntartása. ... Kónya miniszter ehhez nem járult hozzá, mert attól félt, hogy a hallgatók szétviszik a nyugtalanságot.”⁽³⁾

A délelőtti folyamán a rektor megbeszélést tartott a MEFESZ Szegeden tartózkodó néhány szervezőjével, vezetőjével. Ennek egyik oka az volt, hogy az egyetemisták akkor utcai tüntetést akartak szervezni. A diákok ismét az auditorium maximumban gyülekeztek. Elsősorban a statáriumra és a városon folyamatosan átvonuló sovjet harcokosi oszlopokra hivatkozva Baróti Dezső rektornak és Koch Sándor⁽⁴⁾ dékánnak még sikerült lebeszélni a diákokat az utcára vonulásról. Köszönhetően ennek, készült hamarosan – még azon a napon – egy közös felhívás a szegedi egyetemek ifjúságához a következő szöveggel: „Felelősségünk teljes tudatában és hazafias kötelességünkől vezelve kérjük az egyetemek ifjúságát, hogy hazánk rendkívüli helyzetében őrizze meg a nyugalma és tartózkodjon minden tömeges megmozdulástól, gyűléstől, vagy felvonulástól, mert csak ez a magatartás biztosítja, hogy Nagy Imre elvtárs, a minisztertanács népünk bizalmát

élvező elnöke minél előbb megvalósíthassa programját és hozzáfoghasson a sajátos magyar viszonyoknak megfelelően a szocializmus építéséhez. A MEFESZ pesti küldötteinek letartóztatásáról elterjedt hírek minden alapot nélkülöznek. ...⁽⁵⁾ A felhívást aláírta Baróti Dezső rektoron kívül Korpássy Béla⁽⁶⁾ professzor, orvostudományi dékán, a MEFESZ részéről többek közt Putnik Tivadar⁽⁷⁾ bölcsészhallgató, Hegyi Róbert⁽⁸⁾ orvostanhallgató, Deák Tibor⁽⁹⁾ biológushallgató is.

A délutáni és esti órákban mégis sor került városszerte tüntetésekre, és ezen a napon volt Szegeden a vörös csillagok és egyéb rákosista jelképek – pl. címerek – eltávolítása. Már az előző napon este is, de ezen a napon főképpen a városi diákság mellett mind nagyobb számban vettek részt a tüntetésen a szegedi gyárak és üzemek munkásai, különféle intézmények dolgozói. Majd sor került az első brutális tömegoszlatásra is a késő esti órákban a Szegedi Kendergyárnál, az ÁVH belső karhatalom bevetésével. Utána pedig kezdetét vette a szegedi egyetemi diákokthonok megfélemlítési-megtorlási célú feldúlására az ávéhások által, mely alkalommal diákokat, sőt felügyelő tanárokat is bántalmaztak. A Juhász Gyula diákokthonban ekkor ütötték meg Perbír József professzort. Mindez mélyszélesen felháborította Baróti Dezső rektort. Ábrahám Antal szerint „megbeszélést folytattunk az egyetemi tanárokkal, Baróttal és Fodorral is. Arra szólítottuk fel őket, hogy segítsenek az egyetemi ifjúság hangulatának a megnyugtatólásában. Közöltük velük, hogy a továbbiakban minden rendbontással szemben keményen fel fogunk lépni. Baróti és Fodor tiltakozott ez ellen és a felelősséget ránk akarták hárítani.”⁽¹⁰⁾

A következő napon, 1956. október 25.-én délelőtt ismét ülésezett a szegedi városi MDP bizottság, melyen a Csongrád megyei MDP bizottságot ismét Ábrahám Antal képviselte, aki erre az eseményre így emlékezett: „Baróti és Fodor a városi pártbizottságon felelősségre vontak minket azért, mert a tüntetést kemény kézzel kívántuk megakadályozni, felléptünk a rendbontókkal és azok szervezőivel, többek közt Perbír professzorral szemben is. Mi megmondtuk, hogy a rend helyreállítása érdekében kénytelenek vagyunk a fegyverekhez nyúlni.”⁽¹¹⁾ Az előző este a Szegedi Kendergyárnál a tömeg oszlatása céljából már volt a levegőbe lövöldözés, utána pedig az egyetemi diákokthonokban is az ávéhások a mennyezetekbe lövöldöztek.

A pártbizottsági értekezlet után a Szegedi Tudományegyetem Dugonics téri épületének aulájában kb. 300-400 egyetemista gyűlt össze és izgatottan az előző esti történéseket tárgyalták. Amikor megérkezett a pártbizottságról Baróti rektor, rövid beszédet intézett hozzájuk. Grynaeus Tamás⁽¹²⁾ orvostanhallgató későbbi vallomása szerint „Baróti Dezső rektor felolvasta az egyetemi tanács határozatát, amely elítélte a Vörösmarty utcai diákokthonban történeteket, mert azt indokolatlannak tartotta, és kilátásba helyezte az ügy kivizsgálását.”⁽¹³⁾

Ugyanezen a napon Baróti Dezső rektor kezdeményezésére „a Szegedi Tudományegyetem és Orvostudományi Egyetem professzorai” egy táviratot küldtek „Kádár János elvtársnak, az MDP Központi Vezetőség elsőtitkárának” a következő szöveggel: „A Szegedi Tudományegyetem és Orvostudományi Egyetem professzori kara mély megrendüléssel szerzett tudomást azokról az eseményekről, amelyek a tiszta szándékú és demokratikus gondolkodású egyetemi fiatalság kezdeményezését helytelen irányba terelték. Az ország nehéz helyzetét mélyen átérzve erkölcsi kötelességünknek valljuk, hogy meggyőződésünknek az alábbiakban adjunk kifejezést:

1. A leghatározottabban elítéljük minden reakciós és sztálinista restaurációs kísérletet.

2. Kívánjuk népi rendszerünk minél gyorsabb és teljesebb demokratizálását.
3. A minisztertanács elnökének beszédéből kisugárzó humanizmus és megbocsájtás szellemében kérjük a felkelésbe sodródott jóhiszemű egyetemi és főiskolai hallgatók, valamint munkások amnesztiában részesítését.
4. A leghatározottabban tiltakozunk minden olyan megnyilatkozás ellen, amely az értelmiséget a munkássággal szembeállítja. ⁽¹⁴⁾(2/1-3 számú melléklet)

1956. október 25.-én este a szegedi városházán – akkor tanácsházán – sor került egy megbeszélésre a szegedi forradalmárok egy csoportja és kommunista vezetők között. A hatalmon levők képviselőjében elsősorban Ábrahám Antal és Tombácz Imre⁽¹⁵⁾ említendő, míg a hatalomra törő forradalmárok közül Kovács József⁽¹⁶⁾, Németh Ferenc⁽¹⁷⁾ és mások. Ekkor történt megállapodás arról, hogy másnap, 1956. október 26.-án egy nagygyűlést tartanak a Széchenyi téren, a városháza előtt. Ezen az estén már úgy nézett ki, hogy megingott a helyi kommunisták hatalma, és a város működtetése, a rend fenntartása érdekében hajlandók a hatalomról, vagy inkább annak csak egy részéről lemondani. Ezen az éjszakán azonban történt valami, ami megváltoztatta a szegedi kommunisták előző esti álláspontját. Megérkezett ugyanis a szegedi és Szegedre vezényelt katonai alakulat felettesétől, a 3. hadtest parancsnokától – Kecskemétről – a tűzparancs. Attól kezdve a helyi politikai és katonai vezetőkre volt bízva, hogy a hatalom megtartása érdekében élnek-e ennek a lehetőségével, vagy sem. A megyei és városi MDP, valamint a városi tanács vezetői és az akkor már működő katonai közigazgatás úgy döntöttek, hogy a hatalmat katonai erő bevetésével megkísérlik megtartani. Ennek érdekében megtiltották az előző napon este meghirdetett nagygyűlést, és a Széchenyi térre való bejutást erős katonai kordonnal akadályozták meg. A katonaság parancsba kapta, hogy amennyiben bárki – pl. felvonulók, stb. – 10 méterre megközelíti a kordont, tüzelni kell.

Az előbbi megbeszéléssel közel azonos időben a Szegedi Tudományegyetem és az Orvostudományi Egyetem professzorai nevében egy újabb távirat ment Budapestre, ez Nagy Imrének a minisztertanács elnökének volt címezve. Tartalma a következő volt: „A délutáni órákban nagy örömmel értesültünk a minisztertanács elnökének beszédéből arról, hogy a magyar kormány mielőbb kezdeményezéseket tesz a magyar-szovjet viszonyban a teljes egyenjogúság szellemében való rendezésére, valamint a szovjet csapatok mielőbbi kivonása érdekében. Ezt a magunk részéről is a legsürgősebb feladatnak tekintjük.” (3. számú melléklet)

Bite Vincze⁽¹⁸⁾ 1957-es bejelentése szerint „Baróti Dezsőt 1956. október 26.-án áthívtuk a pártbizottságra és felszólítottuk, hogy igyekezzék az egyetemi ifjúságot meggyőzni arról, ne vonuljanak ki, mert ellenkező esetben a katonai bizottság (A katonai közigazgatás – BL) kénytelen lesz fegyverhasználatot elrendelni. Baróti magából kikelve jelentette ki, hogy nem tárgyal velünk, mi néppellenes emberek vagyunk, a nép ellen fegyverkezünk fel.” ⁽¹⁹⁾

1956. október 26.-án reggel a városi hangosbemondó hírül adta, hogy a városi MDP bizottság eltávolította soraiból a leginkább szélsőségesen rákosista funkcionáriusokat. Azért szánták el magukat erre a lépésre, hogy a forradalmi tömegek hangulatára – elsősorban a városi munkásságra – mérséklő hatást gyakoroljanak. A leváltottak névsora a helyi újságban is közzétételre került. Később – 1957-ben – ezt a körülményt is Baróti Dezső és Fodor Gábor bűnéül rótták fel, akik mindketten a szegedi városi MDP bizottság tagjai voltak. A megtorlás során egy újságcikkben a következő is olvasható: „A 26.-i tüntetés előtt a pártbizottság ismét felhívta Baróti figyelmét a helyzet komolyságára, és

EXPRESSZ		Felvevőhivatal		Pénztári szám	Szám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzés
4	63	332	SUERGOES	SZEGED	3645	123	25 1455	=
Vette:		Hivatalból		Óra, perc		Nap		Óra, perc
153		5		SUERGOES = KAADAAR		Továbbította		
JAAANOS ELVTAARNAI A		SA		VÉZETOESEGENEK EL SOE		Munkahelyen		
TITKAARA-BUDAPEST								
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ES ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM PROFESSZORI KARA MELY MEGRENDELESEL SZERZETT TUDOMÁST AZOKRÓL AZ ESEMÉNYEKRE AMELYEK A TISZTA SZÁNDEK ES DEMOKRATIKUS GONDOLKODÁSU MAGYAR EGYETEMI FIATALSÁG KEZDEMÉNYEZÉSEIT HELYTELEN IRÁNYBA TERELTEK AZ ORSZÁG VEHEZ HELYZÉTET MELYEN ÁTTEREZVE ERKÖLCSİ KOETELESSEGENEKNEK IALLJUK HOGY MEGGYOZOEDESEUNKNEK AZ ALAABBIKBAKBA ADJUK FELCZEST 1 A LEHATÁROZOTTABBAN ELTTELUNK MINDEN REAKCIOS								

4 64	A távirat osztálya	Felvevőhivatal	Pénztári szám	Szósám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzések
153 5		TÁVIRAT					
Vette:							
Hivataltól		Nap	Óra, perc	Továbbította:			
				Munkahelyen			
Munkahelyszám:					Nap	Óra, perc	

ES SZTAALINISTA RESTAURACIOS KISERLETET 2 KIVAANJUK NEPI
 RENDSZERUENK MINEL GYORSABB ES TELJESEBB DEMOKRATIZAALAASAAT
 3 A MINISZTERTANAACS ELNOEKENEK BESZEDEBOEL KISUGAARZO
 HUMANIZMUS ES MEGBOCSAATAAS SZELLEMEBEN KERJUEK A FELKELESBE
 SODRODOTT JOHISZEMUE EGYETEMI FOEISKOLAI HALLGATOK ES MUNKAASOK
 MNESZTIAABAN RESZESITESET 4 A LEGHATAAROTABBAN TILTAKOZUNK
 MINDEN OLYAN MEGNYILATKOZAAS ELLEN AMELY AZ ERTELMISEGET A

LD 05—08291. sz. ny. Soronkívüli — OBS kézbesítendő távirat. KK: 4682 — 1956. V. 1200 tömb. — Állami Nyomda. — 2264/5.

2/2. számú melléklet

4 65	A távirat osztálya	Felvevőhivatal	Pénztári szám	Szósám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzések
153 5		TÁVIRAT					
Vette:							
Hivataltól		Nap	Óra, perc	Továbbította:			
				Munkahelyen			
Munkahelyszám:					Nap	Óra, perc	

MUNKAASSAAGGAL SZEMBEAALLITJA = A SZEGEDI TUDOMAANYEGYETEM
 ES ORVOSTUDOMAANYI EGYETEM PROFESSZORAI +
 COLL SUERGOES MINT MENT + 1538/3 +

LD 05—08291. sz. ny. Soronkívüli — OBS kézbesítendő távirat. KK: 4682 — 1956. V. 1200 tömb. — Állami Nyomda. — 2264/5.

2/3. számú melléklet

A távirat osztálva	Felvevőhivatal	Pénztári szám	Szövszám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megnevezés
4	+ 387 SZEGED	5872	62 25	2030		
82						
153 5 = NAGY IMRE ELVITAARNAK MINISZTER TANÁCS ELNÖKE BUDAPEST						
Vette:	Hivatali	Nap	Óra, perc	Továbbította:	Munkahelyen	Nap
Munkahelyszám:						
= A DELUTÁNI ÓRAKBAN NAGY ÖRÖMMEL ÉRTESÜLTÜNK A MINISZTER TANÁCS ELNÖKE NEK BESZÉDEBŐL ARRÓL HOGY A MAGYAR KORMÁNY MIELŐBB KEZDEMÉNYEZÉSEKET TESZ A MAGYAR SZÖVJET VISZONYNAK A TELJES EGYENJOGUSÁG SZELLEMEBEN VALÓ RENDEZÉSRE VALAMINT A SZÖVJET CSAPATOK MIELŐBB KIVONÁSA ERDEKÉBEN EZT A MAGUNK RÉSZÉRE IS AZ EGYIK LEGSÜRGŐSEBB FELADATNAK TEKINTJÜK = A SZEGEDI TUDOMÁNY EGYETEM ES ORVOSTUDOMÁNY TUDOMÁNYOS EGYETEM PROFESSZORAI						
LD05-08291. SZ. IV. Sorozatunk EGYETEM PROFESSZORAI - Hódolmb. - Állami Nyomda - 2264/5.						

3. számú melléklet

COLL MINT MENT + 2041/3

arra, hogy nagy felelősséget vállalnak magukra, ha a diákság tüntetését nem szerelik le. ... Barótinak és Fodornak súlyos, lemoshatatlan felelősségük van amiatt, hogy elvtársakat megbélyegeztek, és a hangosbemondón, valamint az újságban kikiáltottak a nép ellenségének."⁽²⁰⁾

Ugyancsak a reggeli órákban, de már a pártbizottsági ülés után két kommunista funkcionárius elvtársnő kereste fel a hivatalában Baróti Dezső rektort. Eperjesi Júlia⁽²¹⁾ egy későbbi vallomásában és egy bejelentésében is a következőket állította: „Tagja voltam a városi pártbizottságnak, ahol október 26.-a körül néha naponta többször is ülésezünk. ... Forgó Lászlóné⁽²²⁾ és én, felkerestük Barótit, mint az egyetem rektorát. Arra kértük, hogy a diákokat, illetve a hallgatókat engedjék haza és akadályozzák meg a tüntetésben való részvételüket. Baróti és a jelen levő Fodor professzor visszautasították a diákok hazaküldését és ígéretet tettek, hogy megakadályozzák a hallgatók részvételét a tüntetésben. Mi felvetettük, hogy ha a diákok ki is mennek az utcára, ők ne menjenek ki, mert lehetséges, hogy lövésre kerül sor. Baróti felháborodottan válaszolt, hogy ha a hallgatók részt vesznek a tüntetésben, akkor ők is ott lesznek, ... legalább egy mártírral több lesz.”⁽²³⁾

Mindeközben kezdetét vette a városban a tüntetés, a vonulás a Széchenyi tér felé. Az utcákon vonuló hatalmas – egyes becslések szerint közel harminc ezres – tömegben a munkások, a város lakossága mellett ott voltak nagy számban az egyetemisták, a főiskolások és a középiskolások is. Ekkor Baróti önvallomása szerint a városi pártbizottság egyik titkára telefonált neki, hogy „több ezer főnyi tömeg vonul a katonai kordonnal körülvett Széchenyi tér felé, köztük egyetemi hallgatók is és arra kért, hogy szereljék le őket, vagy legalább vigyük máshová, mert a katonaságnak arra az esetre, ha megtámadják a kordont, tüzelési parancsa van, s a vérontást annál is inkább kötelességünk elkerülni, mert a felvonuló tömegben sok az üzemi munkás.”⁽²⁴⁾ Ezt követően Baróti telefonált a városházára, és az ott tartózkodó katonai közigazgatási parancsnokot arra kérte, hogy vonják vissza a tűzparancsot. Azt a választ kapta, hogy erre nincs lehetőség, és ha a tömeg 10 méterre a kordont megközelíti, a katonák löni fognak.

A hír hallatán Baróti gépkocsival azonnal a tüntetők után indult. Vele tartott Korpássy Béla professzor, Nyíri Antal⁽²⁵⁾, Kovács József, Fábián Ferenc⁽²⁶⁾, és még néhányan. A felvonuló tömeg elejét a Hungária Szállónál érték el. Az élre álltak és a Tisza Lajos körút felé akarták vezetni a tömeget, úgy, hogy a Széchenyi teret elkerüljék. Ekkor odament hozzá Kraják Gyula⁽²⁷⁾, a szegedi városi MDP bizottság tagja, aki utóbb a következő vallomást tette: „Az 1956. október 26.-i tüntetés alkalmával beszéltem Barótival. ... Ő a tömeg élén tevékenykedett. ... Odamentem Barótihoz és azt mondtam neki, hogy a pártbizottság egyetért az olyan irányú tevékenységével, mely a tömeg leszerelésére irányul. Baróti azt mondta, hogy nehéz lesz, de megtesz mindent, hogy a tömeget sikerüljön elvezetni.”⁽²⁸⁾

A Tisza Lajos körút és a Takaréktár utca kereszteződésénél a tüntetők nem követték őket, hanem bekanyarodtak a Széchenyi tér felé vezető utcába. Barótinak és társainak ekkor sikerült újra az élre állniuk. Lassan vonult a tömeg a Takaréktár utcán a Széchenyi tér felé, majd a felállított katonai kordontól tisztes távolságra sikerült a vonulókat megállítani. Az első sorokban állók összekapaszkodtak és igyekeztek visszatartani a hátulról rájuk nehezedő nyomást. A Takaréktár utcában lakó Kerényi György⁽²⁹⁾ író, vallomásában a történetekre így emlékezett: „A tömeg megállása után az első sorokból kb. 25 fő kivált, akik küldöttségbe mentek a katonák parancsnokához. ... A küldöttségben ott volt Baróti Dezső is, valamint Fábián Ferenc újságíró. Láttam, hogy a küldöttség nevében Baróti tárgyalt a katonák parancsnokával.”⁽³⁰⁾ A folytatás Baróti Dezső önvallomásából derül

ki: „Arra gondoltam, hogy a Korzón való átvonulásra kérek engedélyt és a tömeget a Klauzál térre vagy az Ady térre irányítjuk. Az őrt álló katonáktól azt kértem, hogy hívják oda hozzánk a parancsnokukat. Úgy látszott, hogy el is mentek érte, ... pár percet vára-koztunk, végül közölték, ha nem megyünk vissza, akkor lőnek. ... Amikor láttam, hogy az összecsapás elkerülhetetlen, ... találkoztam egy Kerényi nevű fiatal íróval, volt egyetemi tanítványommal. Felmentünk egy lakásba, azt hiszem az övé volt, és onnan, az erkélyről próbáltam még lekiabálni az egyre hangosabb tömeghez, majd eldördültek a lövések és ekkor behúzódtam Kerényihez.”⁽³¹⁾

A sortűz után a tömeg kihátrált a Takaréktár utcából. A sebesülteket elszállították, az egyetlen halálos áldozatot pedig magasra emelve a tömeg végigvonult a Tisza Lajos körúton az Ady térre. A sortűz után Baróti Dezső még egy rövid ideig Kerényi lakásában maradt. Fábián Ferenc szerint „megkért Baróti, hogy mivel ezek után őt biztosan elviszi az ÁVH, mert vezető szerepe volt, vigyázzak a feleségére, azon kívül haladéktalanul értesítem budapesti barátait, Ortutay Gyulát, Hont Ferencet, hogy tegyenek meg mindent kiszabadítására. Utána Horváth Mihály utcai kapun eltávozott az egyetemre.”⁽³²⁾

Fábián Ferenc állítása csupán annyiban volt téves, hogy a Kerényi-lakásból Baróti először rövid időre a saját lakásába ment, majd onnan sietett az egyetemre, a rektori hivatalba. Az ÁVH-t azonban hiába várta nem ment őt letartóztatni senki. A sortűz ugyan is nem érte el a célját. Nem fékezte, hanem inkább felerősítette a szegedi forradalom lendületét. Hiába volt a rengeteg katona az utcákon, hiába kezdtek el teherautókon fel-fegyverzett államvédelmi belső karhatalmistákat cirkáltatni megfélemlítési céllal a város fontosabb útvonalain. Ezekkel akkor már senki sem törődött. Nagy valószínűség szerint a városházán tartózkodó helyi kommunista hatalmasságok is, és a katonai közigazgatás vezetői is rájöttek, hogy a sortűzzel túllőttek a célon. A hatalmuk nem megszilárdult, hanem még gyűlöletesebbek lettek a lakosság szemében, mint addig.

Következzék ismét Fábián Ferenc vallomása: „Ugyanezen a napon Tombácz Imre tanácselnök-helyettes felkérte a tanácsházára, ahol Dénes Leó⁽³³⁾ tanácselnökkel együtt arra kérték, hogy ismét lépjek a politikai porondra. Felkértek, hogy néhány tekintélyes hangadó személlyel együtt délután jelenjek meg a városházán. Dénes Leó külön indítványára Baróti Dezsőt is bevonni kívánták egy népfront-féle bizottságba. A tárgyalás után a lakásán, másodszori keresésre, megtaláltam Baróti rektort. Előadtam a tanács vezetőinek kérését. Baróti kijelentette, hogy a sortűz után, amikor vér folyt, nem hajlandó semmiféle együttműködésre, mivel a sortűzért és az emberhalálért a vezetők, elsősorban Dénes Leó a felelős, akinek pusztulnia kell a posztjáról.”⁽³⁴⁾

Az 1956. október 26.-i nap történése volt még az, hogy Baróti rektor vezetésével a szegedi egyetemek professzorai egy táviratot küldtek Nagy Imrének⁽³⁵⁾, a minisztertanács elnökének Budapestre a következő szöveggel: „A Szegedi Orvostudományi Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem oktató és kutató személyzete teljes bizalmát nyilvánítja ki Nagy Imre, és a magyar néphez hű állami és pártvezetés iránt és kéri a következőket:

1. Biztosítsanak teljes amnesztiát a fegyveres összetűzésekben részt vett személyek számára, beleértve a katonai személyeket is. Ez nem vonatkozik a közönséges bűncselekményeket elkövető személyekre, akiket nyílt tárgyaláson polgári bíróság előtt vonjanak felelősségre.
2. Távolítsák el az ország vezető pozícióiból és nyilvánosan vonják felelősségre azokat a személyeket, akiknek menthetetlen felelőssége előidézte a véres eseményeket. Nyilvános tárgyaláson állítsák bíróság elé a fegyveres alakulatok azon tagjait,

akik itt Szegeden a fegyverrel és fegyvertelen ifjúsággal szemben a legbrutálisabb módon jártak el.

3. Tájékoztassák a valóságnak megfelelően az ország lakosságát. (4/1-3 számú melléklet)

1956. október 26.-a azzal zárult, hogy a meghátrált és talajt vesztett szegedi városi tanácstól értesítést kaptak a szegedi gyárak, üzemek és egyéb intézmények, hogy másnap délelőtt mindenhol munkástanácsokat válasszanak és ezek küldöttei az ebédutáni órákban jelenjenek meg a városháza dísztermében azért, hogy megválasszák a Szegedi Városi Ideiglenes Munkástanácsot (amelyet másnapról már Néptanácsnak, a harmadik naptól a végleges nevén Forradalmi Nemzeti Bizottságnak neveztek). A kommunista vezetés tagjai abban reménykedtek, hogy utasításukra a helyi pártszervezeteik elérik majd azt, hogy a küldöttek között legalább többségben lesznek a saját megbízható káderei. Nem így lett!

Az egyetemeken nem került sor választásra, mert úgy értelmezték, hogy ahol nincsenek munkások, ott nem lehetnek munkástanácsok sem. Mivel azonban a felszólítás hozzájuk is megérkezett, úgy döntött az egyetemek vezetése, hogy megfigyelői státusban küldöttekkel képviseltetik magukat a délutáni választáson. Baróti Dezső önvallomásában erre így emlékezett: „Október 27.-én délelőtt az egyetemen tanácskozás volt. Mind a két egyetem vezetése ott volt. Arról is tárgyaltak, hogy érkezett a városházáról egy meghívás, hogy az egyetem képviseltesse magát a városi munkástanács választáson. Latolgatták, hogy egy ilyen üzemi jellegű választáson az egyetemnek, mint oktatási intézménynek van-e valami keresnivalója. Abban állapodtak meg, hogy az egyetem csupán megfigyelőket küld a városházára. A Szegedi Tudományegyetem Perbíró Józsefet, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Kukán Ferencet⁽³⁷⁾ jelölte. Az volt a feladatuk, hogy tájékozzanak, miről is van szó. Egyik sem nagyon akart menni, de meggyőzték őket azzal, hogy az egyetem érdeke annak ismerete, hogy mi történik a városban.”⁽³⁸⁾

A két egyetemi küldöttet azonban be sem engedték a városháza épületébe, mert nem rendelkeztek írásos megbízólevéllel. Vissza kellett menni az egyetemre és megbízólevelet készíteni, s a rektorral aláíratni. Ezzel már bemehettek, de így eléggé megkésve érkeztek. A teremben meglehetősen nagy hangzavar volt, éppen kezdetét vette az elnökség – a vezető testület – megválasztása. Ekkor a szegedi MÁV Igazgatóság munkástanácsának egyik küldötte, aki néhány évvel korábban a szegedi egyetem jogi karán szerzett diplomát, Perbíró Józsefet – egykori tanárát – javasolta az elnökségbe, sőt ezen túlmenően, egyenesen az elnökség elnökének. Hiába szabadkozott, hogy ő nem is küldött, csak megfigyelő. Nem akarta elvállalni a váratlanul nyakába szakadt tisztséget, végül a társa, Kukán professzor győzte meg, hogy el kell vállalnia. Ismét következék Baróti Dezső önvallomása: „Amikor visszajöttek, Perbíró közölte, hogy megválasztották a Szegedi Városi Ideiglenes Munkástanács elnökének. Nem szívesen vállalta, szeretné visszamondani.”⁽³⁹⁾ Ekkor Baróti és a többi professzor együttesen „meggyőzték, hogy a városnak is, az egyetemnek is az a legjobb, ha a helyén marad. Ezért vállalta.”⁽⁴⁰⁾

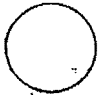
Az MTI szegedi tudósítója 1956 október 29.-én a következő tájékoztatást küldte Budapestre: „Baróti Dezső rektor ... és Korpássy Béla dékán ... a következő nyilatkozatot tették. – Nagy Imrének a rádióban elhangzott beszédét a nagy népi megmozdulás eredményének tartjuk, s mint ilyent, pozitívan értékeljük. Az új kormány egyes olyan tagjaival szemben azonban, akik a sztálinista időkben maradéktalanul kiszolgálták, fenntartással viseltetünk. Kíváncsok volna ezeknek olyan személyekkel való kicserélése, akik az egész magyar nép bizalmát élvezik. Örömmel üdvözljük a szegedi munkástanácsok megalaku-

A távirat osztálya	Felvevőhivatal	Pénztári szám	Szószám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzés
386	SZEGED	3697 130	26/1622			
153 5		TÁVIRAT				
NAGY IMRE MINISZTERELNÖK						
BUDAPEST						
SK						
Vette:						
Hivataltól	Nap	Óra, perc				
Munkahelyszám:						
A SZEGEDI ORVOSTUDOMAANYI EGYETEM ES A SZEGEDI TUDOMAANYEGYETEM OKTATÓ ES KUTATÓ SZEMELYZETE TELJES BIZALMAAT NYILVAANITJA NAGY IMRE SZEMELYES ES A MAGYAR NÉPHEZ HUE ÁLLAMI ES PÁRTVEZETŐK IRÁNT ES KERI A KÖEVEZETŐKET 1 BIZTOSÍTÁSNAK TELJES AMNESZTIAAT A FEGYVERES ÖSSZEÜTKÖZÉSEBEN RÉSZTVEVŐ SZEMÉLYEK SZÁMAÁRA BELEERTVE A KATONAI SZEMÉLYEKET IS EZ NEM VONATKOZIK A KÖEZOENSEGES BÜNCSELEKMÉNYEKET ELKÖVEZTŐ SZEMÉLYEKRE AKIKET						
LD 05—08291. sz. ny. Soronkívüli — OBS kézbesítendő távirat. KK. 4682 — 1956. V. 1200 tömb. — Állami Nyomda. — 4682/5.						

4/1. számú melléklet

4	A távirat osztálya	Felvevőhivatal	Pénztári szám	Szószám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzés	sek
80	153 5	TÁVIRAT						
Vette:								
Hivataltól	Nap	Óra, perc						
Munkahelyszám:								
NYILT TÁRGYALÁSON POLGÁRI BIROSAAG ELOETT VONJANAK FELELOESEGRE = 2 TÁVOLITSAK EL AZ ORSZÁG VEZETŐ POZÍCIÓIBOL ES NYILVAANOSAN VONJAAK FELELOESEGRE AZOKAT A SZEMÉLYEKET AKIKNEK MENTHETETLEN FELELOETLENSEGE ELOEIDEZTE A VERES ESEMÉNYEKET NYILVAANOS TÁRGYALÁSON ÁLLITSAK BIROSAAG ELE A FEGYVERES ALAKULATOK AZON TAGJAIT AKIK ITT SZEGEDEN A FEGYELMEZETT ES FEGYVERTELEN IFJUSAAGGAL SZEMBEN A								
LD 05—08291. sz. ny. Soronkívüli — OBS kézbesítendő távirat. KK. 4682 — 1956. V. 1200 tömb. — Állami Nyomda. — 2264/5.								

4/2. számú melléklet

4	81	Felvevőhivatal	Pénztári szám	Szószám	Nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzések
TÁVIRAT							
Vette:		Továbbította:					
Hivatától		Munkahelyen					
Óra, perc		Óra, perc					
Munkahelyszám:							
LEGBRUTÁALISABB MODON JAARTAK EL 3 TAAJEKOZTASSAOK A VALOSAAGNAK MEGFELELOEEN AZ ORSZAAG LAKOSSAAGAAT = A SZEDEDI TUDOMAANYEGYETEM ES ORVOSTUDOMAANYI EGYETEM OKTATO ES KUTATOSZEMELYEZETE + COLL MINT MENT + 2040/3							

4. IV. Soronkvüli - ÖBS Beszélő távirat. KK. 4682 - 1956. V. 1200 tömb. - Állami Nyomda. - 2264/5.

4/3. számú melléklet

lását és első ténykedésüket, mely a város lakosainak érdekeit szolgálja. A magunk részéről bizalommal tekintünk megújódott hazánk jövője felé. A magyar munkásság és ifjúság egységes és józan realpolitikai érzéke biztosítéka annak, hogy a kormányzat programját, amely főbb pontjaiban megegyezik az egész nép kívánságával, végre is tudjuk hajtani.”⁽⁴¹⁾ (5. számú melléklet)

1956. október 29.-én Szegeden is győzött a forradalom, az addigi katonai közigazgatástól a helyi hatalmat átvette a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság.

Jegyzetek:

- (1) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (2) **JÓBORÚ MAGDA** (Csáktornyai, 1918. október 1. – Budapest, 1982. március 19) kommunista politikus, apja földbirtokos volt. Középiskoláit Kunszentmiklóson végezte, majd budapesti egyetemi tanulmányai után 1941-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1941 és 1946 között a mezővárosi gimnáziumban tanított. Közben 1945-ben belépett az MKP-ba. 1946-47-ben a fővárosi Zrínyi Ilona Népi Kollégium igazgatója volt. 1947-ben az MKP Központi Vezetőség női titkárságán referens, 1947 és 1952 között előbb az MKP, majd az MDP Központi Vezetőség tagja, országgyűlési képviselő. Eközben 1948-tól az MNDSZ főtitkára is volt. 1956-ban az oktatásügyi miniszter első helyettese lett. A forradalom leverése után egy időre távolabb került a politikai tevékenységtől, mert 1958-ban az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatója lett, 1963 és 1972 között docens az ELTE-n. Közben 1966 és 1968 között nagykövet az UNESCO-nál.
- (3) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (4) **KOCH SÁNDOR** (Kolozsvar, 1896. augusztus 16. – Szeged, 1983. május 25.) ásványtan, hidrológia, geológia professzor, a természettudományi kar dékánja. Budapesten járt középiskolába, majd egyetemre is. Több mint egy év frontszolgálatot teljesített az I. világháborúban. Tanulmányai befejeztével 1919-ben díjtalan gyakornok lett a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Nemsokára a Nemzeti Múzeum ásványtárában helyezkedett el. 1940-ben került Szegedre egyetemi tanárnak. 1969-ben nyugállományba vonult.
- (5) Forrás: Délmagyarország, 1991. október 22.
- (6) **KORPÁSSY BÉLA** (Szeged, 1907. január 12. – 1961. november 27. Reök Margit) kórboncnok, egyetemi tanár. Orvosi diplomát 1931-ben szerzett Szegeden. Ezt követően a szegedi Kórbonctani Intézetben volt gyakornok, majd tanársegéd. 1939 és 1944 között az ungvári kórházban volt főorvos. 1945-46-ban Budapesten a lipótmezei elmegyógyintézetben főorvos. 1947-ben került Szegedre és az Orvostudományi Egyetemen lett kórboncnok tanár. 1950-ben az orvosegyetemi szakszervezeti bizottság elnöke. 1955-ben a Kórbonctani Intézet igazgatója. 1956-ban orvoskari dékán.
- (7) **PUTNIK TIVADAR** (Újszentiván, 1929. június 16. Nusity Velinka) szegedi bölcsészhallgató, kulák-származású. 1952-ben a családjával együtt volt kitelepítve és az egyetemről is kizárva. 1956-ban már ismét egyetemista, a szegedi MEFESZ bölcsészkar vezetőjének tagja, a politikai követelések bátor megfogalmazója és hangoztatója, a MEFESZ gyűlések és a József Attila Kör vitaestjének felszólalója. A forradalom leverése után illegálisan külföldre – Jugoszláviába – távozott.
- (8) **HEGYI RÓBERT** (Budapest, 1937. január 24. Gellért Dóra) orvostanhallgató. 1956-ban az orvosegyetemi MEFESZ egyik aktivistája, az orvosegyetemi forradalmi bizottság tagja és egyik küldötte a szegedi városi FNB-be. 1958-ban fegyelmi vizsgálat indult ellene, amely megállapította, hogy „nem való az orvosegyetemi tanulmányok folytatására, mert sem tanulmányi előmenetele, sem általános emberi magatartása nem méltó egy jövőd orvoshoz. ... Ösztályhelyzetét tekintve politikai ténykedését nem ellenséges célzattal tette, hanem meg gondolatlanból, meglepettsége folytán”. Évfolyamot már többször ismételt, többször több tantárgyból bukott. 1958-ban az egészségügyi miniszter két félévre eltöltötte az egyetemi tanulmányoktól és köztörvényes bűncselekmény miatt 7 hónap felfüggesztett börtönrre ítélték.
- (9) **DEÁK TIBOR** (Szeged, 1935 – 2013) IV éves biológushallgató. 1953 és 1957 között a Szegedi Tudományegyetemen tanult biológia-kémia szakon. 1956 októberében a MEFESZ vezetőség tagja volt a természettudományi karon, az úgynevezett „18-as bizottság” tagja. A megtorlás során fegyelmi eljárás indult ellene, melynek során megrovásban részesítették.

mti szeged.

1./ szegedi hír.

szegeden fekeztesen helyreallt a rend, az avh leszereléseeevel egyideeben szervezik a nemzetseesegget, s a rendezseeggel egyuett eerkedxx eerkednek a kozbiztonsag felett.

az ideiglenes forradalmi neoptanaacs sztrajkbizottsagok alakitxx sztrajkbizottsagot alakitot, hegy a sztraajk fegyvereevel eelhessenxx eelhessen a minisztortanaacshez inteezet memorandum felitteeteleinek megvaloesitaasa eerdekeeben. a sztraajkbizottsag exx megnxx megvizsgalta a szegedi vaallalatek helyzeteet, s a legfontesabb eelelmiszeripari, illetve a axx lakossag közvetlen szuekseegleteit kielegitoe uezemekben engedelyezte a munkaat, igy a sueteipari, malomipari, tejipari vaallalatek, a pesti egy reeszlege ees meeg nechaany hasonlee vaallalatnaal zavartalanul dolgoznak.

a tizenet tagu sztraajkbizottsag a szakszervezeti szeeekhaazban mukeedik ees elloneerzi a sztraajk betartasaat.

a tejipari vaallalat munkaasai szivese n dolgoznak, hegy biztositsaak a zavartalan tejjellataast, segitettek nekik a heedmezevaasaarhelyi ees szentesi tejipari vaallalatek is, igy nem volt fennakadaas, a tejbegyuejtees eleinte nehoezkesen ment, mert a tejbeszelgaaltates parasztek kezeett ezxx bizalmatlansag volt, a tejipari vaallalat ozeert reepceedulaakot hegyeztetett ki, amely szerint a tejbadaas ees tejpenn fxx kifizetese tobbx tevaabba is ugy teerteenik mindxx mint eddig.

a szegedi geezmalom munkaasai is heesiesen helytaalltak az elmult napokban. valamennyien dolgoztak, s kijelentettek, hegy tevaabba is mindent megtesznek az ellataas eerdekeeben.

x x x

dr. baresti dezsee, a szegedi tudemaanyegyetem rektora ees dr. kerpassy beela, a szegedi orvos tudemaany i xx orvos tudemaany i egyetem deekaanja a keevetkezee nyilatkozatot tettek:

nagy imrenek a raadioeben elhangzett beszedeet ees ax xx... beszedeet a nagy neapi megmozdulaas eredeemeeneek tartjuk, s mint ilyent, pozitivnan eerteekeljuk. az u j kernaany egyes olyan tagjaival szemben ezenban - akik a sztaalinista ideeket maradeektalanul szelgaaltak, fenntartassaal viseltetuenk. kivaanatos volna ezeknek olyan szemeelekkel valsee kicsereeleese, akik az egeesz magyar dolgozee neep bizalmat eelvezik.

eereemmel uedvezeeljuk a szegedi munkaastanaacsok megalakulaasaat ees elsee teenykedeesueket, mely a vaares lakossagaanak eerdekeit szelgaaltja. a nagxx magunk reeszeereel bizalemmal tekintuenk megjuhedeett hazaank jexx joeveje felee. a magyar munkaasag ees fxx ifjusaag egyseege ees joezan reaalpolitikai eerzeoke biztositeeka annak, hegy a kernaanyzat programjaat, a jexx amely a fenneb pontjaiban megegyezik az egeesz magyar neep kivaansaagaaval, valoeban veegre is tudjuk hajtani.

/adta: debee balaazs/t/
pill eelolvasuk+

5. számú melléklet

(10)
(11)
(12)

Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

Forrás: U. o.

GRYNAEUS TAMÁS (Budapest, 1931. szeptember 26. – 2008. november. Papp Emília) V. éves orvostanhallgató. 1949-ben Budapesten a Fasori Evangélikus Gimnáziumban érettségizett. 1951-től orvostanhallgató volt Szegeden. 1956-ban a szegedi MEFESZ intéző bizottságának – az úgynevezett „18-as bizottságnak” – a tagja. Beválasztották az orvosegyetemi forradalmi bizottságba és küldöttnek a szegedi városi FNB-be. Egy ideig tagja volt a szegedi városi nemzetőrség egyetemi zászlóaljának. A forradalom leverése után részt vett kormányellenes illegális röpcédulázásban. A megtorlás alatt fegyelmi eljárás során az ország összes egyeteméről kizárták. 1957. február 13.-án őrizetbe vették, közbiztonsági őrizetbe helyezték, majd büntetőeljárás indult ellene, melynek eredményeként 2 év börtönre ítélték. 1959 februárjában szabadult és segédmunkás lett az Óbudai Hajógyárban. 1961-ben már műtős segéd az ORFI-ban. 1966-ban sikerült befejezni tanulmányait, orvosi diplomát szerzett. A bajai kórház és más egészségügyi intézmények után, 21 évig volt orvos a budapesti Szent János Kórházban. 2001-ben nyugalományba vonult.

(13) Forrás: ÁBTL V-144111 számú dosszié.

(14) Forrás: PIL 1956-os gyűjtemény.

(15) **TOMBÁ CZ IMRE** (Szeged, 1897. október 17. – Szeged, 1982. Remes Erzsébet) 6 elemi iskolát végzett kommunista politikus, eredeti foglalkozása szabó. 1916-tól az SZDP tagja. 1944-ben lépett be az MKP-ba. 1919-ben vöröskatoná volt. 1927 és 1931 között a szegedi szakszervezeti bizottság titkára. 1944-ben internálták egy időre. 1946-ban a nagyszegedi MKP bizottság elnöke lett, amely azonban elsősorban névleges funkciót jelentett, másra nem is nagyon volt alkalmas. Mivel az MDP-ben már nem volt elnöki funkció, más fontos pártbeli feladatot nem is bízták rá. 1948-ban kinevezték a szegedi Belkereskedelmi Hivatal vezetőjévé, bár közben a városi Nemzeti Bizottságnak és az MDP városi bizottságának is tagja volt. Egy év múlva – 1949-ben – a Csongrád Megyei Erdőgazdaság vezérigazgatója lett. 1950-ben a szegedi városi tanács ipari és kereskedelmi osztályát vezette, 1951-ben pedig a szegedi városi tanács elnökének helyettesévé választatták meg. Ebben a funkcióban volt 1956 októberében, a forradalom kitörésekor is. A forradalom győzelme után ő volt az egyik kommunista akinek – Fábíán Ferenc segítségével – sikerült átmenteni magát az új hatalmi struktúrába és a szegedi városi FNB elnökségének tagja lett. A forradalom leverésekor, amikor a szovjet csapatok 1956. november 6.-án megszállták Szegedet, a szegedi városi tanácselnöki funkciót kapta. Az MSZMP központi Intéző Bizottság véleménye szerint „a szegedi tanácselnök, Tombá cz, teljesen tehetetlen a tanács élen”. Hamarosan le is váltották. 1958-ban már nyugdíjas, de még mindig a szegedi városi tanács tagja.

(16) **KOVÁ TS JÓ ZSEF** (Békéscsaba, 1926. augusztus 30. – Szeged, 1958. október 6. Molnár Margit) egyetemi hallgató, politikai elítélt, segédmunkás, könyvelő, forradalmár. A háború után egyetemi hallgató volt Szegeden. Az 1947 tavaszi szegedi diákmegmozdulások egyik aktív résztvevője. 1947 nyarán, mint a Szabadság Párt helyi aktivistája ellen, igazítás büncselekmény miatt büntetőeljárás indult és 4 év börtönre ítélték. 1951-ben szabadult, előbb segédmunkás, majd traktoros, 1956-ban gépállomási könyvelő. 1956 októberében aktivizálta magát. Már a József Attila Kör vitaestjén forradalmi felszólalással vetette magát észre. Ezt követően minden jelentősebb szegedi forradalmi megmozduláson részt vett. Ezért nem véletlen, hogy 1956. október 29.-én bekerült a szegedi városi FNB elnökségébe. Legfontosabb feladata a szegedi belügyi alárendeltségbe tartozó intézmények felügyelete volt. 1956. november 6.-án, a város szovjet megszállásakor a legelső között került őrizetbe, és egyedül volt, aki a szabadságát már soha vissza nem nyerte. Megjárta a közbiztonsági őrizetet, majd büntetőeljárás indult ellene és koncepciós elemeket is tartalmazó ügyben, illetőleg büntetőperben halálra ítélték és a szegedi Csillagbörtönben kivégezték.

(17) **NÉMETH FERENC** (Budapest, 1932. január 7. Heincz Mária) újságíró, költő. Budapesten, majd Szegeden járt egyetemre és magyar-francia szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Az 1956 előtti időkhöz a Délmagyarország napilap munkatársa, de a Tiszatáj folyóiratban is jelentek meg írásai. 1950-től az MDP tagja. 1956. október 27.-én beválasztották a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségébe. 1956. október 30.-án vezetője volt annak a küldöttségnek, amely Szeged város követelésait – memorandumát – vitte és adta át a fővárosban Nagy Imre miniszterelnöknek. A delegáció többi tagjával nem tért vissza Szegedre, hanem Budapesten maradt, így a további szegedi forradalmi eseményekben már nem is vett részt. 1956 decemberétől tanárként dolgozott a szegedi Tömörkény István Gimnáziumban. 1957. március 12.-én őrizetbe vették és közbiztonsági őrizetbe helyezték. 1957. június 6.-án büntetőeljárás indult ellen, melynek során 1958-ban jogerősen 2 év börtönre ítélték.

(18) **BITE VINCE** (Szeged, 1906.) 6 elemi iskolát végzett kommunista politikus. 1947-ben a MÁV Szegedi Fűtőházában volt szakszervezeti csoportvezető. 1948-ban már a nagyszegedi MKP bizottságban

- közigazgatási felelős. 1950-ben a szegedi városi MDP bizottság tagja, 1952-ben szervezőtitkár ugyanott. 1956-ban a szegedi városi MDP bizottság tagja, közben a MÁV Szegedi Igazgatóság munkatársa, ahonnan a forradalom győzelme után elbocsájtották. 1957-ben visszakértült korábbi munkahelyére és beosztásába, közben a szegedi városi MSZMP Intéző Bizottság munkatársa volt.
- (19) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (20) Forrás: Délmagyarország, 1957. június 23.
- (21) **EPERJESI JÚLIA** (Harta, 1923.) eredeti foglalkozása segédmunkás. 1947-től MKP, 1948-tól MDP tag. 1951-ben a szegedi városi MDP bizottság Agitációs és Propaganda Osztályon volt politikai munkatárs. 1953-ban ugyanott szervezési osztályvezető, majd 1954-ben PTO vezető. A forradalom leverése után elkerült a pártbizottságról és a szegedi városi tanácsnál lett munkügyi osztályvezető. 1958-ban már csak a szegedi II. kerületi tanácsnak a tagja. 1960-ban a Közalkalmazottak Szakszervezete Csongrád megyei bizottságában kulturális felelős.
- (22) **FORGÓ LÁSZLÓNÉ** sz: Rózsa Júlia (Szeged, 1930. Hebők Anna) 5 elemi iskolát végzett kommunista politikus. 1950-ig munkás volt a Szegedi Kendergyárban. 1946-ban tüzemi SZIT titkár és éveken át falujáró. 1950-től az MDP Csongrád megyei bizottságán a PTO-n politikai munkatárs, 1952-től osztályvezető-helyettes ugyanott. Akkori férje az MDP hódmezővásárhelyi városi bizottság titkára. 1956 áprilisától a Csongrád megyei MDP bizottság Agitációs és Propaganda Osztály vezetője. A forradalom alatt gyakran tartózkodott Szegeden. Egy későbbi, - erős túlzásokat is tartalmazó! - jellemzése szerint „részt vett a párt fegyveres védelmében, az ellenforradalmi csoportok szétverésében, majd a szovjet elvtársakkal együtt Szeged város felszabadításában. ... Több helyen, pl. az egyetemen, szembe szállt az ellenforradalmi elemekkel. ... November 6.-án a szovjet egységekkel a szegedi MÁV Igazgatóságot foglalta el, ahol lefegyvereztek ellenforradalmárokat, birtokba vették a rádióleadó állomást, mely az ellenforradalom szolgálatában állt.” 1957-ben egy ideig az MSZMP Csongrád megyei bizottságán információs felelős volt. Ebben az évben megkapta a Munkás Paraszt Hatalomért Emlékérmét. 1958-ban kinevezték a Szeged Konzervgyára igazgatónak, egyben tagja lett a szegedi I. kerületi tanácsnak.
- (23) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (24) Forrás: U. o.
- (25) **NYIRI ANTAL** (Szentese, 1907. március 9. – 2000. december 13. Balogh Szabó Mária) bölcsész, nyelvész, egyetemi professzor. Egyetemi tanulmányai után középiskolai tanárként dolgozott. 1944-től fizetés nélküli tanársegéd a kolozsvári egyetemen. 1945-ben visszatért Magyarországra és ismét középiskolai tanár lett, előbb Szentese, majd Szegeden. 1950-ben a szegedi Pedagógiai Főiskola nyelvészeti tanszékének vezetője. 1952-ben a Szegedi Tudományegyetem nyelvészeti tanszékén docens, 1955-ben tanszékvezetője, 1956-ban bölcsészkaros dékán. 1958 és 1963 között rektor-helyettes. 1977-ben nyugállományba vonult.
- (26) **FÁBIÁN FERENC** (Szeged, 1918. november 6. Schusztér Ilona) bölcsészdoktor, újságíró, amatőr néprajzkutató. 1944 és 1948 között az FKP szegedi újságjának főszerkesztője. 1946-ban a Szegedi Népbírószágon ülnök. Az FKP akkori pártigazgatójának véleménye: „Fábián soha nem végzett pártmunkát, csak érdekből dolgozik a pártnak, azért, hogy a Kisgazdapártot széttzillessze. Kétkulacsos politikát folytat.” 1956 októberében a szegedi városi FNB elnökségének tagja lett, a sajtóügyek felelőse, a Délmagyarország – majd a Szeged Népe – főszerkesztője. Forradalmi szerepvállalása a József Attila Kör vitacstjén való részvétellel kezdődött. 1956. október 27.-én ő javasolta a kommunista funkcionárius Tombác Imrét a szegedi városi FNB elnökségébe. 1956. november 6.-án ő is a legelső őrizetbe vettek között volt. 1958-ban jogerősen 8 év börtönbüntetésre ítélték.
- (27) **KRAJKÓ GYULA** (Tápe, 1929. február 7. – Szeged, 2011. április 22. Laczi Erzsébet) egyetemi tanársegéd, kommunista politikus. Az Újszegedi Tanítóképzőben tanult, majd a Szegedi Tudományegyetemen szerzett földrajz szakos tanári diplomát. 1950-ben, az akkori MEFESZ-ben tevékenykedett. 1953-54-ben és 1955-56-ban a Szegedi Tudományegyetem MDP bizottság munkatársa. 1953-tól az egyetemi politikai gazdaságtan tanszéken tanársegéd. 1954-től a szegedi városi MDP bizottság tagja. 1957-ben ismét tanársegéd, közben a bölcsészkaron „az ellenforradalmi magatartást vizsgáló bizottság” tagja, hamarosan munkásör rai parancsnok, 1974-től egyetemi tanár. 1990-ig MSZMP tag, utána a Munkáspárt tagja, 1994-ben országgyűlési képviselőjelölt.
- (28) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (29) **KERÉNYI GYÖRGY** (Medgyesgyháza, 1929. április 23.) tanár, író, a szegedi írócsoport tagja, egy időben kultúrötthon igazgató.
- (30) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (31) Forrás: U. o.
- (32) Forrás: U. o.

- (33) **DÉNES LEÓ** (Mohora, 1887. május 16. – 1977. november 3. Ulmer Júlia) kommunista politikus. A gimnáziumi érettségi után banktisztviselőként dolgozott. 1915-től katonai szolgálatot teljesített. 1919-ben belépett a KMP-be, a Tanácsköztársaság ideje alatt vöröskatoná volt, a Ganz Vagongyár munkászászlóaljának parancsnoka. A bukás után külföldre – Csehszlovákiába – szökött. 1923-ban tért vissza Magyarországra. 1944 közepétől munkaszolgálatot teljesített a Délvidéken. Egy 1946-os jellemzése szerint „a deportálásból (valószínűleg helyesen a munkaszolgálatból – BL.) hazatérve azonnal belépett a Pártba. ... Mint kommunista megbízható. Hibája, hogy kissé puha, erélytelen. ... A pártvonalat tartja, a pártutasítást követi. ... Ha nem állnak mögötte, kissé engedékeny.” 1945-ben előbb helyettes polgármester, majd polgármester lett Szegeden. 1948-ban egyben a szegedi városi MDP bizottságnak is tagja. 1950-ben a Joint-ügyek vezetőjének akarták kinevezni, de ez az elképzelés valamiért nem valósult meg, viszont ő lett a szegedi városi tanács első elnöke. 1951-ben felmerült a neve a svájci nagyköveti posztra, de ebből sem lett semmi. Maradt továbbra is szegedi tanácselnök. 1954-ben a Hazafias Népfront Országos Tanácsának is tagja lett. Ugyanebben az évben az MDP Központi Vezetőség le akarta váltani a szegedi városi tanács éléről, mert „magatartása kispolgári, gyakran nem elég harcias”, de ez sem valósult meg, maradt tanácselnök. 1956. október 27.-én, a forradalom alatt került sor a leváltására, elzavarták a városházáról. A forradalom leverése után már nem került vissza a korábbi pozíciójába. Egy ideig még Szegeden maradt, mint a városi tanács tagja és a helyi városi MSZBT elnöke. 1958-ban elkerült Szegedről, a fővárosba költözött és a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnökhelyettese lett 1961-ig, közben változatlanul a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja.
- (34) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (35) **NAGY IMRE** (Kaposvár, 1896. június 7. – Budapest, 1958. június 16. Szabó Rozália) kommunista politikus, miniszterelnök. 1914-ben lakatossegéd volt, majd katona az I. világháborúban. Előbb az olasz, 1916-tól az orosz fronton szolgált. Megsebesült, majd orosz fogságba esett. 1918-ban belépett a Vörös Gárdába. 1920-ban tagja lett a Bolsevik Pártnak, Irkutszkban pártmunkás volt. 1921-ben cseksita kiképzést kapott, majd visszatért Magyarországra. 1922 és 1927 között tisztviselő volt Kaposváron, egyben a helyi SZDP titkára is. 1928-ban emigrált Bécsbe, ahonnan többször jött illegálisan Magyarországra. 1930-ban áttelepült a Szovjetunióba. 1941-ben önkéntesként belépett a Vörös Hadseregbe, ahol felderítőként szolgált. 1944 őszén tért vissza Magyarországra és ez év decemberében az Ideiglenes Nemzetgyűlés által megválasztott Ideiglenes Nemzeti Kormányban földművelésügyi miniszter lett. 1945. májustól az MKP Politikai Bizottság tagja. 1945 decemberétől belügyminiszter. 1947-ben az országgyűlés elnöke. 1948-ban az MDP Központi Vezetőség tagja, a Közgazdaságtudományi Egyetem professzora. 1950-ben az MDP Központi Vezetőség Adminisztratív Osztály vezetője, majd ugyanebben az évben begyűjtési miniszter lett, utóbb miniszterelnök-helyettes is. (Ebben az időben két súlyos szívinfarktuson esett át.) 1955 decemberében kizárták az MDP-ből, majd 1956 október közepén visszavették 1956 október 24.-től miniszterelnök. A megtorlás során halálra ítélték és 1958. június 16.-án kivégezték.
- (36) Forrás: PIL 1956-os gyűjtemény.
- (37) **KUKÁN FERENC** (Érsekújvár, 1898. október 6. – Szeged, 1971. december 13. Hajdú Mária) szemészorvos, egyetemi professzor. Gimnáziumi érettségi után 1916-18 között katonai szolgálatot teljesített az olasz fronton. Budapesten szerzett orvosi diplomát 1924-ben. Pécsre került, ahol kórházi orvosként dolgozott, közben a helyi Csaba Bajtársi Közösség vezetője lett. 1928-29-ben Bécsben tanult. 1936-ban egyetemi magántanár lett. 1937-ben Párizsban és Frankfurtban járt tanulmányúton. 1938-ban katonaoorvos – hadnagy – Sopronban. 1939 és 1945 között kórházi főorvos volt Kassán. A háború után Gyöngyösrre került kórházi orvosnak, 1946-ban pedig a hódmezővásárhelyi kórházba helyezték. Eközben az NPP tagja, 1948-tól MKP tag. 1951-ben helyezték a Szegedi Orvostudományi Egyetem szemészeti tanszékére, ahol 1969-ig dolgozott tanszékvezetőként. Egy időben – 1953 és 1956 között orvoskaros dékán is volt. 1956 októberében az orvosegyetemi forradalmi bizottság tagja és egyben küldött volt a szegedi városi FNB-be.
- (38) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (39) Forrás: U. o.
- (40) Forrás: U. o.
- (41) Forrás: PIL 1956-os gyűjtemény

A FORRADALOM GYŐZELME UTÁN

1956. október 30 – 1956. november 6.

A Délmagyarország napilap 1956. október 30.-i száma közölte az előző fejezetben említett nyilatkozatot, amelyet Baróti Dezső rektor és Korpássy Béla dékán adott az MTI-nek.

Ugyanezen a napon döntés született arról, hogy a különféle városi intézményekben – pl. oktatási és művelődési létesítményekben, stb. – a munkástanácsok helyett forradalmi bizottságokat kell választani. Erre ekkor sor került a szegedi egyetemeken is.

A Szegedi Tudományegyetem forradalmi bizottsága, az Ady téri egyetemi épület auditorium maximumában titkos szavazással megválasztott 13 főből állt. Először azt akarták, hogy az elnök Perbír József legyen, de ő ezt nem vállalta, mert éppen elég elfoglaltságot jelentett neki a városi FNB elnöki funkció. Ennek ellenére tagja lett az egyetemi forradalmi bizottságnak, miként Baróti Dezső rektor is, aki önvallomásában később erről így írt: „A bizottság elnöke Szőkefalvi-Nagy Béla⁽¹⁾ akadémikus lett. A bölcsészkart Halász Előd⁽²⁾ professzor, a jogi kart Bónis György⁽³⁾ professzor képviselte. ... Voltak a bizottságnak a tudományos segédszemélyzet, az adminisztratív és technikai dolgozók részéről is tagjai”.⁽⁴⁾ Egy másik dokumentum szerint a forradalmi bizottságnak tagja volt Bánkúti Imre⁽⁵⁾ adjunktus is.

Ugyanezen a napon megalakult az orvosegyetemi forradalmi bizottság is. Erről tudósított a helyi sajtó is. Ennek elnöke Waltner Károly⁽⁶⁾ professzor lett. Az elnökhelyettes Hetényi Géza⁽⁷⁾ professzor volt. Tagjai az oktatói karból Kukán Ferenc, Kelemen Endre⁽⁸⁾, stb.

Következzék egy részlet Baróti Dezsőnek egyik 1957. júliusi vallomásából: „Összehívtam október 30.-án az összes egyetemi dolgozót (a forradalmi bizottság választás céljából – BL). ... Felszólaltam és bejelentettem, hogy Hevesi Jánost⁽⁹⁾, a személyzeti osztály vezetőjét elmozdítottam állásából, mivel a dolgozók bizalmatlanok voltak vele szemben”.⁽¹⁰⁾

1956. október 31.-én levelet írt Baróti Dezső rektor a három egyetemi dékánnak a következő szöveggel: „Értesítem, hogy az egyetem ügyeit, az egyetem új szervezetének kialakulásáig, a forradalmi tanáccsal (forradalmi bizottsággal – BL) egyetértésben a rektor közvetlenül az oktatási rektor-helyettes és a három kar dékánjából álló szűkebb tanácsával intézi. Kérem erről a kar tagjait értesíteni és a működő tanács nevében támogatásukat kérni a haza érdekében végzett munkánkhoz. Kérem továbbá, hogy amennyiben még lennének ilyenek, a bölcs vezetése alatt álló kar épületéből távolíttasson el minden olyan jelvényt és dekorációt, amely nemzeti függetlenségünkkel ellentétes, és mihelyt technikailag lehetséges, helyeztesse el a Kossuth címert és a kar pecsétjén is ezt használja. Az úgynevezett népköztársasági címet addig is távolíttassa el, illetve a pecsétből vágassa ki.”⁽¹¹⁾

A forradalom győzelme után azonnal szervezni kezdték a szegedi városi nemzetőrséget, amelynek első parancsnoka a szegedi városi FNB elnökségének egyik tagja lett. A nemzetőrség feladata a közrend biztosítása volt a város lakosságának bizalmát veszített rendőrséggel együttműködve, illetve a helyi forradalmi vívmányok védelme. Mivel a városi munkástanácsok küldöttei körében bizalmatlanság támadt a városi nemzetőrség parancsnokával szemben, új parancsnokot kellett megbízni, illetve előbb keresni. Az egyetemisták Lazur Barna⁽¹²⁾ főhadnagyot, az egyetemi katonai tanszék előadóját javasolták. Hegyi Róbert vallomása szerint „délelőtt az orvosegyetemi dékáni hivatalban, ahova Perbír is megérkezett, Baróti közölte Lazur Barnával, hogy őt jelölték ki”⁽¹³⁾ a nemzetőrség főparancsnoki tisztségre. Közölték ekkor Lazur Barnával azt is, hogy „szervezzék az egyetemi hallgatókból álló külön egyetemi zászlóaljat. ... Perbír József (mint a városi FNB elnöke – BL) határozott ígéretet tett Lazur Barnának, hogy kinevezési papírt fog kapni hivatalos bélyegzővel.”⁽¹⁴⁾ Az egyetemisták voltak, akik szorgalmazták az önálló zászlóalj létrehozását a nemzetőrségen belül. Ennek az volt az oka, hogy a városi nemzetőrség soraiba igyekeztek beférkőzni kommunisták is, de a város kétes – akkoriiban úgy emlegették, hogy huligán – köreiből is elég sokan. A városi nemzetőrség akkori objektumában, a Honvéd téri Dózsa laktanyában a szerveződés első napjaiban meglehetősen vegyes képet mutatott az állomány összetétele, amely közegben az egyetemista nemzetőrök nem érezték jól magukat. Ezért fordultak Baróti rektorhoz segítségért, aki a kérést meghallgatta, méltányolta és el is járt az ügy érdekében. Az egyetemi zászlóalj parancsnoka Ország István⁽¹⁵⁾ őrnagy lett.

Miután Lazur Barna a kinevezését kézhez vette, majd a Dózsa laktanyában a parancsnokságot átvette, az Ady térre sietett, ahol az egyetemi épület auditorium maximumában összejövetelt tartott a MEFESZ. Az egyetemisták és főiskolások a Budapesten jártak beszámolóit hallgatták meg a tapasztalataikról, élményeikről. Ez is Baróti rektor utasítására történt, és ő maga is részt vett rajta. Ekkor felszólalt Lazur Barna főhadnagy és már a szegedi városi nemzetőrség főparancsnokaként felkérte a jelenlevőket és rajtuk keresztül a távollevőket is, hogy jelentkezzenek a nemzetőrségbe, ahol egy külön egyetemi zászlóaljat fognak szervezni.

1956. november 1.-én sor került a szegedi egyetemi professzorok és docensek gyűlésére. Baróti Dezső vallomása szerint ekkor „az egyetemi tanács lemondott. A lemondást azzal indokoltuk, hogy az előző időszakban elkövetett hibákért az egész egyetemi tanács felelős. Ezzel alkalmat adtam arra, hogy a professzori és rektori tevékenységem alól felmentsenek. ... A professzorok és a docensek bizalmat szavaztak nekem is és az egyetemi tanácsnak is.”⁽¹⁶⁾ Ebben a rektori lemondásban szerepe volt Baróti Dezső MDP tagságának és annak, hogy tagja volt az egyetemi MDP bizottságnak és a szegedi városi MDP bizottságnak is. Valamint annak, hogy a forradalom legelső napjaiban az egyetemi ifjúságot igyekezett óvni a tüntetéseken való részvételtől, a diáktorzhonokban elrendelte, hogy az egyetemi tanárok felügyeletet adjanak. Volt arra is eset, hogy lebeszélte a hallgatókat a tüntetésről. Baróti tehát attól tartott, hogy egyéb érdemei ellenére a forradalmi hatalom részéről támadások érhetik.

Figyelmet érdemlő adatokat tartalmaz az előzőekkel kapcsolatban Szőkefalvi-Nagy Béla 1957-es tanúvallomása is: Baróti „november 1.-én délre összehívta a professzorokat és docenseket, és előttük benyújtotta a szűkebb egyetemi tanács (rektor, rektor-helyettes, és három dékán) írásbeli lemondását. ... A rektor közölte, hogy tudomása szerint őt a városban bizonyos oldalról támadják, vagy támadni készülnek amiatt, hogy az egyetemi

ifjúságot a tüntetéstől és egyéb forradalmi akcióktól visszatartotta. Baróti elismerte, hogy minden igyekezete valóban erre irányult, magának az egyetemi ifjúságnak, az egyetemnek és az egész városnak is az érdekében. A támadási felületet szerinte az ő esetében növeli az, hogy párttag volt és pártfunkciói voltak. Ezért tartja az egyetem szempontjából is helyesnek, ha a vezetést olyannak a kezébe adják, aki egyrészt a tanári kar teljes bizalmát élvezi, másrészt kevésbé van külső támadásoknak kitéve. – A rektor bejelentése után vita alakult ki. Az volt a közös álláspont, hogy helytelen lenne az adott súlyos körülmények között minden változás az egyetem életében. A bizalom az addigi egyetemi tanácssal szemben változatlanul fennáll. Titkos szavazással a lemondás el nem fogadása mellett döntöttek. – A rektor ezt az egyetemi tanács nevében tudomásul vette és kérte a tanári kar fokozott támogatását.¹⁷⁾

Baróti Dezső rektor pozíciójában megerősödve fontos intézkedés megtételére szánta el magát, még november 1.-én. Egyik vallomása szerint „a szűkebb egyetemi tanács ülésén bejelentettem, hogy a politikai tanszékek működését további intézkedésig szüneteltetni kívánom. A kérdésről a tanácsban vita nem alakult ki, egyetértettek velem.”¹⁸⁾ A folytatásban az indoklásról is szó esik: „Ekkor már Szegeden az MDP szervezetek beszüntették működésüket. ... A politikai tanszékek az MDP politikai vonalát képviselték. Már koalíciós kormány volt, amelyből arra lehetett következtetni, hogy jövőben az egyetemi politikai oktatás helyzete is megváltozhat. ... Ekkor már tudtam arról, hogy a különböző polgári pártok részére helyiségeket igényelnek (Szegeden is – BL). ... Félttem attól is, hogy az elsősorban politikai jellegű könyvtárral rendelkező tanszéket esetleg a vörös csillag eltávolításához hasonlóan feldúlják. Arra is gondoltam, hogy mivel a tanszék oktatói kettő kivételével mind tanársegédek és adjunktusok, s így saját kinevezési hatáskörömbé tartoznak, elbocsátásukat követelhetik, amit el akartam kerülni. Ezért a tanszék munkáját szüneteltettem, az ott dolgozók munkaviszonyának érintetlenül hagyása mellett. ... Az intézkedés teljesen formális jellegű volt.”¹⁹⁾

Szőkefalvi-Nagy Béla szerint Baróti rektor „november 1.-én délután közölte a dékánnal és a forradalmi bizottság professzor tagjaival a marxizmus-leninizmus tanszék működésének felfüggesztését. Azzal indokolta, hogy az ideológiai tárgyak oktatása terén országos viszonylatban lényeges változásokra van kilátás, ... és amíg ez ki nem alakul, helyesnek tartja a tanszék működésének felfüggesztését.”²⁰⁾ Végül következnek egy rövid részlet a Szegedi Tudományegyetem 1956-57-es munkájáról készült jelentésből: „A marxista tanszék ellen a József Attila Körön megindított támadás (a tanszék a dogmatizmus fellegvára, stb.) azzal fejeződött be, hogy a rektor a tanszéket felfüggesztette olyan indokkal, hogy a nemzeti forradalom előrehaladása és a többpártrendszer kialakulása lehetetlenné teszi, hogy csak egy pártnak legyen világnézeti katedrája az egyetemen.”²¹⁾

1956. november 2.-án tanácskozás volt a Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi karán, amelyen jelen volt Nyiri Antal dékán, Baróti Dezső rektor, Halász Előd professzor, Koltay-Kastner Jenő²²⁾ professzor, Mérei Gyula professzor, Karácsonyi Béla docens és még néhányan. Nyiri dékán tájékoztatója szerint „azt megvizsgálni jöttünk össze, hogy a jelenlegi forradalmi körülmények között a kar el tudja-e látni az előtte álló feladatokat a mostani személyi összetételben. Ezt a kérdést az egyetemi forradalmi bizottsággal együttműködve az egyetemi tanács vetette fel. ... Hangsúlyozta, hogy végső soron az egyetem fölöttes hatósága, a minisztérium hivatott abban dönteni, hogy mi történjék. Nekünk azonban állást kell foglalnunk, hogy van-e valaki, aki a kialakult körülmények között nem felelne meg az oktatás követelményeinek.”²³⁾ Baróti Dezső elmondta, hogy

„az ifjúság erélyesen követelte, hogy a további munkában ne vegyenek részt azok, akiknél nem látszik elég garancia arra, hogy olyan nevelést adjanak, amelyet a mai idők követelnek. El kell kerülnünk azt is, hogy esetleg a hallgatóság részéről hevesebb megnyilvánulásokra kerüljön sor, és a legteljesebb humanitás szem előtt tartásával a szükséges intézkedéseket meg kell tenni.”²⁴⁾

Ami pedig most következik, annak értékelésénél mindenképpen figyelembe kell venni azt, hogy nem valamiféle utólagos, a megtorlás nyomait és hangulatát magán viselő megjegyzésről van szó, hanem ahogyan akkor, a forradalom alatt elhangzott és jegyzőkönyvezve lett: „Ezekre a megjegyzésekre a kari tanácsülés tanácsára Mérei Gyula egyetemi tanár és Karácsonyi Béla docens kéri, hogy a munkaviszonyuk érintetlenül hagyásával a kari tanács a tanszéki munkától mentse fel őket addig, míg munkájuk megvizsgálására az Oktatásiügyi Minisztérium végleges döntést nem hoz. A kari tanács ennek megfelelően javasolja, hogy Mérei Gyula egyetemi tanárt és Karácsonyi Béla docenst mentse fel a további tanszéki munka végzése alól, munkaviszonyuk érintetlenül hagyásával az Oktatásiügyi Minisztérium végleges döntéséig.”²⁵⁾

Ezt követően Baróti Dezső rektor újabb javaslatot tett: „Meg kell vizsgálni Székely Lajos docensnek az egyetemmel kapcsolatos helyzetét is.”²⁶⁾ Székely Lajos az egyetemi MDP bizottság titkára volt, akit a megbeszélésekről sem a dékán, sem más értesíteni nem tudott, mert nem találták meg. Erre Baróti rektor azt javasolta, hogy a kar, a dékán és a forradalmi bizottság, amint lehetséges lesz, Székely Lajossal a kapcsolatot igyekezzen felvenni, és a helyzetét a jelenlétében megvizsgálni.

Következzék két igen figyelemre méltó hozzászólás. Halász Előd professzor, az egyetemi forradalmi bizottság tagja: „Elkövetkezett az idő, hogy őszintén és nyugodtan beszéljünk egymással. A forradalmi bizottság első két ülésén ... személyi kérdésekkel nem foglalkozott. A forradalmi bizottság egy részének az a nézete, hogy a személyi kérdésekkel való foglalkozás nem aktuális. Sajnos ezt leszavazták. Másrészről, abban a pillanatban, amikor a forradalmi bizottság személyi kérdésekkel kezd foglalkozni, a maga részéről lemond. Tizenkét éven át maga is azt csinálta, mint más, tehát nem érez kompetenciát. Szubjektív szempontból helyesnek tartja, ha Mérei és Karácsonyi visszavonul, ennél többet nem tart helyesnek. ... A dékán teljes mértékben csatlakozik Halász Előd fejtegetéséhez. Ilyen módon lehetőség nyílik arra, hogy fokozottabb kívánság ne merüljön fel a két kartárral szemben. Igen fontosnak tartja azonban, hogy munkaviszonyuk fenntartassék.”²⁷⁾

A történetek megítéléséhez tudni kell, hogy ugyanebben az időben, a város gyáraiban, üzemeiben és intézményeiben, a forradalmi rendszerváltás jegyében folyt azoknak a kommunistáknak a leváltása, alacsonyabb munkakörbe helyezése, vagy a munkahelyről történő eltávolítása, akik az átlagot messze meghaladó lelkesedéssel, akár mások kárára, szolgálták a rákosista kommunisták diktatúráját. Az egyetemi forradalmi bizottságban az említettek szerint egészen más mentalitású emberek is helyet kaptak. akikkel Baróti Dezső szembe találta magát.

A történetek miatt érdemes idézni a tanácskozás néhány résztvevőjének utólagos vallomásából is:

Nyiri Antal dékán szerint: „Mint bölcsészkar dékánt hívtak a rektori hivatalba. Jelen voltak a dékánnak és egyéb személyek. Baróti felvetette, hogy karonként meg kell vizsgálni, kik azok a személyek, akiknek szükséges a felfüggesztése. A jogi kar részéről három személy felfüggesztésére tettek javaslatot. A természettudományi kar részéről Koch Sándor kijelentette, hogy ilyen probléma nincs. Ezt követően Baróti előadta, hogy

a bölcsészkaron fel kell függeszteni Karácsonyi Béla, Mérei Gyula és Székely Lajos oktatókat. ... Baróti utasított engem, mint dékánt, hogy a tanácskozássra hívjam meg Méreit, Karácsonyit és Székelyt. Székelyt nem tudtam értesíteni. ... A tanácskozást megelőzően Baróti, Halász professzor és én kimentünk egy külön helyiségbe, ahol Halász is és én is kifejtettem azon véleményemet Barótinak, hogy nem értünk vele egyet. Én mondtam neki azt is, hogy nem adom elő az ügyet.”⁽²⁸⁾ Ennek ellenére a jegyzőkönyv szerint a dékán mégis előadta az ügyet, ahol szerinte „Baróti kifejtette azt a véleményét, hogy a három személy kérje a kartól az oktatói munka alóli felfüggesztését. ... Indokolásában Baróti politikai körülményekre hivatkozott. ... Így történt a bölcsészkaron a felfüggesztés. ... A kar részéről nem történt javaslat, nem is értettünk az ilyen ténykedéssel egyet.”⁽²⁹⁾

Karácsonyi Béla szerint „behívtak a bölcsészkarra. ... felfüggesztésünket Baróti javasolta, hivatkozva a nemzeti forradalom előrehaladására, a hallgatók részéről várható tömeginzultusokra”⁽³⁰⁾

1957-es MSZMP-beli vélemény szerint Baróti Dezső rektornak Szegeden „komoly szerepe volt a városi pártbizottság akcióképességének felbomlásztásában. Kezdeményezője volt az egyetemen is a kommunista oktatók üldözésének, azzal a jelszóval, hogy a tömegnek adjunk koncot”⁽³¹⁾

A jelenleg rendelkezésre álló levéltári iratok között fennmaradt egy dátum nélküli és aláírás nélküli levél, amelyet a Szegedi Tudományegyetem tanácsa írt az Oktatásügyi Minisztériumba. Ebben az 1956. november 2.-i előbb említett felfüggesztéseket a következőkkel indokolták: „Mérei Gyula a tudományos etika ellen súlyosan vétett (plágium), amelynek eddigi kivizsgálása politikai okból nem történt meg. Erősen kifogásolható magatartása miatt 1953-ban az MDP szigorú megrovásban részesítette. Karácsonyi Béla docensi kinevezése óta tudományos munkát nem végzett. 1953-ban ő is kapott az MDP-től szigorú megrovást emberi magatartása miatt. Székely Lajos kinevezésére az egyetemi pártbizottság követelésére került sor. 1953-ban emberi magatartása miatt szintén volt pártbüntetése.”⁽³²⁾

1956. november 3.-án sikerült értesítést hagyni Székely Lajosnak is, aki a vele történetekre így emlékezett: „November 3.-án értesítést kaptam a lakásomra, hogy azonnal jelenjek meg az egyetem bölcsészkar tanácstermében. Mikor megérkeztem, csak három-négy tanár volt ott, pl. Nyiri Antal dékán, Szádeczky-Kardos Samu⁽³³⁾ tanszékvezető docens, stb. Nem közölték behívásom célját, de miután előző nap Mérei Gyula professzort, Karácsonyi Béla docent, munkatársaimat, eltanácsolták az egyetemről, tudtam, hogy nálam is hasonló lesz szó. ... Baróti rövid idő múlva megérkezett és Koltay-Kastner Jenő professzor is. Megérkezett Bánkúti Imre, az egyetemi forradalmi bizottság képviselője is. Baróti kijelentette, hogy a nemzeti forradalom győzelmes előrehaladása szükségessé teszi, hogy a kar megvizsgálja, vajon alkalmas-e az új feladatok ellátására. Az új szellem szükségessé teszi, hogy engem az oktató-nevelő munka alól felmentsenek, munkaviszonyomat egelőre meghagyják, mert tetteimet úgyis, másokéval együtt, a nemzeti igazolóbizottságnak kell majd számon kérni. Annál is inkább indokolt, hogy a munkahelyemen ne legyen jelen, mert az ifjúság részéről esetleg atrocitásokra kerülhet sor. Szemmel látható volt, hogy a jelenlevők közül többen nem helyeslik a lépést és csupán Baróti, illetve a forradalmi bizottság nyomására asszisztálnak a kommunisták eltávolításához.”⁽³⁴⁾

1956. november 3.-án újabb felfüggesztésekre is sor került. Baróti Dezső egyik 1957-es vallomása szerint „a személyek felfüggesztését azért javasoltam a tanácsülésen, mivel azok szektáns gondolkodásúak voltak, rákosisták, sztálinisták, és az akkor kialakult hely-

zetben nem alkalmasak az oktató munkára. Elhatározásom az volt, hogy az oktatói kart megtisztítom a kommunista nevelőktől, illetve sztálinista, rákosista szektáns személyektől. ... Szőkefalvi-Nagy Béla, az egyetemi forradalmi bizottság elnöke szóban arról értesített, hogy az egyetemi közvélemény ennek megvizsgálását kívánja, mivel az egyetemen vannak olyan személyek, akiket túlzott szektáns magatartásuk miatt fel kell függeszteni, ... Schultheisz Emil⁽³⁵⁾, az állam és jogtudományi kar dékánja javasolta Antalffy György⁽³⁶⁾ professzor ügyének megvizsgálását, mivel a karon zavartkeltő magatartást tanúsít, azon kívül tudományos munkát nem végzett.”⁽³⁷⁾

Még ugyanezen a napon Schultheisz Emil dékán levelet írt Baróti Dezső rektornak, amelyben kérte a már említett Antalffy György (6. számú melléklet), valamint Kovács István⁽³⁸⁾ egyetemi tanár felfüggesztését. Ugyanekkor kérte a dékán Sövényházi Ferenc⁽³⁹⁾ (7. számú melléklet), Szabó József⁽⁴⁰⁾, Bibó István⁽⁴¹⁾ (8. számú melléklet) visszavételét az egyetemre. Indítványozta a dékán Halász Aladár⁽⁴²⁾ eltávolítását az oktatói munkájának sikertelensége és tudományos munkájának teljes hiánya miatt. Ez az utóbbi felfüggesztés azonban tárgytalanná vált, mert Halász Aladár áthelyezése a pécsi egyetemre lényegében már folyamatban volt.

1956. november 3.-án már szinte országszerte köztudott volt, hogy a szovjet katonai alakulatok özönlének be Magyarországra. Ennek pedig csupán egyetlen várható következménye lehetett, a magyarok forradalmának leverése, vérbe fojtása, a kommunisták kizárólagos hatalmának, diktatúrájának visszaállítása. Szegeden több egyetemi professzor, így Baróti Dezső rektor, Pólay Elemér rektor-helyettes, Korpássy Béla dékán, Fodor Gábor tanszékvezető és korábbi rektor a vészhelyzetet látva azon tanakodtak, hogy egy táviratot kellene küldeni a magyar származású, Szegedhez és a szegedi egyetemekhez erősen kötődő Nobel díja tudósoknak, Szentgyörgyi Albertnek⁽⁴³⁾ és esetleg a világ egyetemeinek s tudósainak. Arra szerették volna megkérni Szentgyörgyit, hogy ismertségét és tekintélyét latba vetve emelje fel szavát a várható szovjet beavatkozás ellen. Hosszas tanácskozás után a következő szövegben állapodtak meg: „Az újjászületett demokratikus Magyarország nemzeti függetlenségének visszanyerése után békében és barátságban kíván élni közvetlen szomszédjával és a világ valamennyi népével. Mi, a szegedi egyetem, felhívást intézünk a világ valamennyi egyeteméhez, hogy erkölcsi tekintélyükkel álljanak mellénk abban a törekvésünkben, hogy hazánk függetlensége és ezzel a béke helyreállítása – mely a tudományos munka alapfeltétele – mielőbb biztosíttassék. Külön kérjük azokat a tudósokat, akikkel az elmúlt évek során személyes kapcsolatba léphettünk, akár külföldön, akár hazánkban, legyenek segítségünkre. Szerény erőnkkel eddig is arra törekedtünk, hogy kutatásainkkal az egész emberiség haladását és jobb jövőjét szolgáljuk. A jövőben is mindent meg akarunk tenni, hogy az általunk mindig becsült szomszéd népekkel és a világ valamennyi kutatójával együtt működhesünk. Boldogok volnánk, ha ez a célunk megvalósulna.”⁽⁴⁴⁾ (9. számú melléklet) Teljesen nyilvánvaló, hogy a többször is említett „szomszéd” a Szovjetunió volt.

A „világ valamennyi egyeteméhez” címzett felhívás aláírója volt Baróti Dezső rektor, Korpássy Béla dékán, Ábrahám Ambrus⁽⁴⁵⁾, Bónis György, Budó Ágoston⁽⁴⁶⁾, Csik Lajos⁽⁴⁷⁾, Fodor Gábor, Greguss Pál⁽⁴⁸⁾, Hetényi Géza, Huszák István⁽⁴⁹⁾, Ivanovics György⁽⁵⁰⁾, Jancsó Miklós⁽⁵¹⁾, Kanyó Béla⁽⁵²⁾, Koltay-Kastner Jenő, Szabó József, Szabó Zoltán⁽⁵³⁾, Szőkefalvi-Nagy Béla, Waltner Károly egyetemi tanárok.

A szöveg végleges változatát Fodor Gábor fordította angolra, mert a nyelvismerete neki volt a legjobb. A táviratot Kunsági Elemér⁽⁵⁴⁾ adta fel Szentgyörgyi Albertnek, valamint küldték a párizsi, a londoni és állítólag még a moszkvai egyetemnek is.

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Dékáni Hivatala.

Biz. 25/1956.jk.sz.

Rektor Ur!

A november hó 2-án tartott professzori értekezlet határozata alapján javasolom az Egyetemi Tanácsnak és a Forradalmi Tanácsnak, hogy Antalffy György egyetemi tanárt egyetemi professzori teendőinek ellátása alól azonnali hatállyal függeszse fel; mert sem oktatói, sem tudományos munkássága, sem egyéb vonatkozású magatartása nem nyújt biztosítékot arra, hogy a nemzeti forradalomból folyó új feladatok ellátására képes legyen.

Szeged, 1956. november 3.

Dr. Baróti Dezső Urnak
a Szegedi Tudományegyetem
rektora
S z e g e d .

Dr. Schultheisz Emil
dékán

6. számú melléklet

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Dékáni Hivatala.

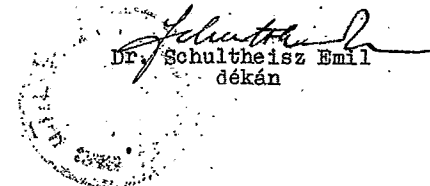
Biz. 25/1956.jk.sz.

Rektor Ur!

A november hó 2-án tartott professzori értekezlet határozata alapján javasolom az Egyetemi Tanácsnak és a Forradalmi Tanácsnak, hogy a törvénysértéssel eltávolított Bibó István egyetemi tanár az állam- és jogelméleti tanszékre visszahelyeztessék és egyben bízva meg az Egyetemi Tanács és a Forradalmi Tanács az egyetemi tanári teendők ellátásával.

Szeged, 1956. november 3.

Dr. Baróti Dezső Urnak
a Szegedi Tudományegyetem
rektora
S z e g e d .

Dr. Schultheisz Emil
dékán

8. számú melléklet

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Dékáni Hivatala.

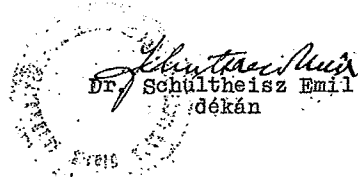
Biz. 25/1956.jk.sz.

Rektor Ur!

A november hó 2-án tartott professzori értekezlet határozata alapján javasolom az Egyetemi Tanácsnak és a Forradalmi Tanácsnak, hogy a törvénysértéssel eltávolított Sövényházi Ferenc nyugalmazott egyetemi tanár állásába visszahelyeztessék és egyben haladéktalanul bízva meg az Egyetemi Tanács és a Forradalmi Tanács a polgári jogi tanszéken egyetemi tanári teendők ellátásával.

Szeged, 1956. november 3.

Dr. Baróti Dezső Urnak
a Szegedi Tudományegyetem
rektora
S z e g e d .

Dr. Schultheisz Emil
dékán

7. számú melléklet

Szigoruan titkos!

HIVATALOS MÁSOLAT

Készült Szeged, 1957. május 1-én.

A "SZEDED NÉPE" című szegedi ellenforradalmi ujság 1956. november 4-i számának 3 oldalán az alábbi cikk jelent meg.

"A szegedi egyetem felhívása a világ valamennyi egyeteméhez." cím alatt.

"Az újjászülött demokratikus Magyarország nemzeti függetlenségének visszanyerése után békében és barátságban kíván élni közvetlen szomszédaival és a világ valamennyi népével. Mi, a szegedi egyetem felhívást intézünk a világ valamennyi egyeteméhez, hogy erkölcsi tekintélyükkel álljanak mellénk abban a törekvésünkben, hogy hazánk függetlensége és ezzel a béke helyreállítása - amely a tudományos munka alapfeltétele - mielőbb biztosíttassék. Külön kérjük azokat a tudósokat, akikkel az elmúlt évek során személyes kapcsolatba léphettünk, akár külföldön, akár hazánkban, legyenek segítségünkre. Szerény erőnkkel eddig és arra törekedtünk, hogy kutatásainkkal az egész emberiség haladását és jobb jövőjét szolgáljuk. A jövőben is mindent meg akarunk tenni, hogy szolgálatunk mindig becsült szomszéd népek és a világ valamennyi kutatójával együtt működ-
hessünk. Boldogok volnánk, ha ez a célunk megvalósulhatna.

Baróti Dezső rektor
Körpássy Béla dékán
Ábrahám Ambrus
Bónus György
Budó Ágoston
Csik Lajos
Fodor Gábor
Gregus Pál
Hetényi Géza
Huszák István
Ivanovics György
Janosó Miklós
Kanyó Béla
Koltay-Kastner Jenő
Szabó József
Szabó Zoltán
Szókefalvi Nagy Béla
Waltner Károly egyetemi tanárok."

A fenti szöveget a szegedi Széchenyi ellenforradalmi rádióadás angolul, franciául és németül beolvasták.

A másolat hitelül: Szemmári Lászlóné

9. számú melléklet

Figyelmet érdemel Komócsin Mihálynak, a szegedi városi MSZMP bizottság első-titkárának értékelése a november 3.-i szegedi egyetemi felhívással kapcsolatban, amely 1957-ben a helyi napilapban jelent meg: "Mi nagyon büszkék vagyunk a szegedi egyetemi tanárok tudományos eredményeire. Büszkék vagyunk rájuk, mint népünk szülőtteire, mint rendszerünk dolgozóira, ... mint szegediekre. De arra nem vagyunk büszkék, az fáj nekünk nagyon, hogy októberben sokan közülük is megzavarodtak, s egyes ténykedéseikkel akaratlanul is az ellenforradalmat szolgálták. Az imperialista sajtó és rádióállomások még ma is élénken hivatkozhatnak arra a világ tudósaihoz intézett felhívásra, amelyet a szegedi egyetemek november 4.-e előtt közvetlenül készítettek. Ezt a felhívást ma is, hazánk, népi demokratikus rendszerünk elleni támadásokra használják fel. Ezért a felhívásért természetesen sem dicséretet, sem elismerést nem várhatnak tőlünk. ... Helytelenül, rosszul tették, hogy ezt a felhívást megszövegezték s elküldték. De egyszer már ezt a kérdést is le kell zárni, s meg kell mondani, hogy a felhívás kezdeményezői felelnek elsősorban, s azok felelősségre vonás alá is kerültek. Akik megtevesztve másoktól és a zűrzavaros helyzettől aláírták a felhívást, hibát követtek el ugyan, de nem fognak sem rendőri, sem igazságügyi eljárás alá kerülni. Előbb-utóbb e felett a kérdés felett is napirendre kell térni, nem kell örökké felhánytorgatni."⁽⁵⁵⁾

A szegedi MEFESZ történetének legaktívabb időszaka az október 23.-át megelőző hét volt, amikor megszerveződött és lépéseket tettek az országos szervezetté alakítás érdekében. A forradalom kitörése után jelentősen csökkent a szerepe és a jelentősége is. Ennek két fő oka volt. Az egyik, hogy a MEFESZ akkori szervezőinek és vezetőinek többsége az első forradalmi napokban távol volt Szegedtől, a fővárosba és vidéki egyetemi és főiskolai városokba utaztak és az országos szintű szervezet létrehozásán munkálkodtak. A másik ok, hogy október 23.-a után, de még inkább október 29.-e, a forradalom szegedi győzelme után, több olyan fontos intézmény és szervezet jött létre a városban, amelyek meghatározóbb szerepet játszottak a forradalmi hatalom megszerzésében és a hatalom megtartásában, mint az egyetemi és főiskolai fiatalokat tömörítő MEFESZ. Változott azonban a helyzet november 4.-e után, a szovjet katonai beavatkozás hírére. Egymás után szűntek meg a szegedi forradalmi szervezetek, úgy, hogy 1956. november 6.-a, a város szovjet megszállását követően már csak az üzemi munkástanácsok, az egyetemi és főiskolai MEFESZ működött, valamint a városi sztrájkbizottság, de az már megváltoztatott névvel. Ismét megnyílt a lehetőség a MEFESZ aktivizálódása előtt, még ha megváltozott tevékenységi körrel és a korábbiól részben eltérő vezetői összetétellel is. A működésükhöz a továbbiakban is megkaptak Baróti Dezső rektortól minden segítséget, pl. még a forradalom alatt megszüntetett egyetemi személyzeti osztály néhány helyiségét is használhatták.

A városi nemzetőrség vezetése, de legfőképpen a főparancsnok, november 4.-én reggel, a főváros ellen megindult szovjet támadás hírére, és persze a szegedre érkező rémhírek hatására - pl. a szovjetek válogatás nélkül kivégeznek minden nemzetőrt, stb. - pánikba esett. Önhatalmúlag azonnal föloszlatta a városi nemzetőrséget, bevonták a különböző objektumokban levő nemzetőr őrségeket, fegyverrel vagy fegyver nélkül szélnek eresztették a nemzetőröket, őrizetlenül hagyták az objektumokat, pl. a Dózsa laktanyát és a Juhász Gyula egyetemi diáktóthont, ahol a főparancsnokság volt és így ezekből csak az nem hordta szét az ott található holmikat, főleg fegyvereket, aki nem akarta. A déli órákban a főparancsnok és környezete Jugoszláviába menekült. Nem ez volt azonban a helyzet a sokkal jobban fegyverkezett és szervezettebben működő egyetemi zászlóaljnál.

Baróti Dezső önvallomása szerint „november 4.-én délután felkereste a Bólyai egyetemi diákotthonban az egyetemi zászlóalj parancsnokságát. Mire oda ért, a zászlóalj már le volt szerelve, le volt fegyverezve. A fegyverek el voltak zárva és előkészítve arra az esetre, hogy az első beérkező szovjet alakulatnak átadják”.⁽⁵⁶⁾

Talán nem árt megemlíteni, hogy az előzőekben részletesen ismertetett szegedi egyetemi felhívást a világ egyetemeihez és tudósaihoz, teljes terjedelemben, az aláírókat is megemlítve, közölte a Szeged Népe napilap 1956. november 4.-i száma.

1956. november 6.-án a déli órákban történt meg Szeged szovjet megszállása. Kommunista funkcionáriusokból és volt államvédelmi tisztekből álló „muszkavezetők” ka-lauzolásával a szovjetek elfoglalták a legfontosabb szegedi épületeket, közlekedési csomópontokat. A városháza elfoglalásával egy időben megszűnt létezni a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság és megalakult helyette a szegedi városi tanács, amely a kezdeti időben, talán a Kádár-kormányt utánozva Forradalmi Munkás-Paraszt Tanácsként emlegette magát. Ennek az elnöke az a Tombác Imre lett, aki a háború utáni években a nagyszegedi MKP városi bizottság elnöke volt, majd később, a forradalom győzelméig a szegedi városi tanács elnökének első helyettese, s az a kommunista és tanácsi funkcionárius, akinek sikerült az új forradalmi városvezetésbe, a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségébe is beügyeskednie magát. A tanácselnök első helyettese, viszont az a Perbír József lett, aki a Forradalmi Nemzeti Bizottságnak elnöke volt. Furcsa helyzet alakult ki, hiszen furcsa körülmények is voltak akkor. Nem felejtendő, hogy ezekben a napokban még Kádár János is hajlandóságot mutatott arra, hogy akár Nagy Imrét is bevegye a kormányába. Perbír József-re is szüksége volt a hatalmát a szovjeteknek köszönhetően visszaszerzett szegedi kommunista városvezetésnek.

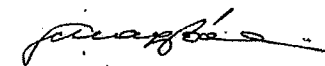
Az már sajnos eldönthetetlen, hogy még délelőtt, a város szovjet megszállása előtt, vagy az követően délután, de mindenképpen ezen a napon, a „Tudományegyetem Forradalmi Nemzeti Bizottsága” nevében Szőkefalvi-Nagy Béla elnök levelet írt Baróti Dezső rektornak. Ennek legfontosabb része a következő: „A Tudományegyetem Forradalmi Bizottsága, a dolgozóktól nyert ideiglenes megbízását befejezettnek tekinti, s feladatkörét a tudományegyetem rektorára és szűkebb tanácsára ruházza át. A Forradalmi Bizottság tagjai, mint az egyetem dolgozói különböző rétegeinek a legteljesebb demokratikus körülmények között megválasztott képviselői, kötelességüknek tartják, hogy az egyetemi tanács munkáját támogassák, és abban a szükségeshez képest részt vegyenek.”⁽⁵⁷⁾ (10. számú melléklet) Ezzel s ezen a napon a Szegedi Tudományegyetem forradalmi bizottsága megszűnt létezni.

Rektor Ur!

Tudományegyetemünk professzorai és docensei 1956. november 1-1 ülésükön titkos szavazással, egyhanguan úgy döntöttek, hogy az egyetem "szűkebb" tanácsának: a rektornak, oktatási és tudományos rektorhelyettesnek, valamint a három dékánnak lemondását nem fogadják el: őket bizalmukban részesítik. E bizalmi határozatot a Tudományegyetem Forradalmi Nemzeti Bizottsága is magáévá teszi. Mint-hogy ezek alapján a Tudományegyetem szűkebb Tanácsa az egyetem dolgozói részéről demokratikus úton megerősítést nyert, a Tudományegyetem Forradalmi Bizottsága a dolgozóktól okt. 30-án nyert, ideiglenes jellegű megbízását befejezettnek tekinti s feladatkörét a Tudományegyetem Rektorára és szűkebb Tanácsára ruházza át. A Forradalmi Bizottság tagjai, mint az Egyetem dolgozói különböző rétegeinek a legteljesebb demokratikus körülmények közt megválasztott képviselői, kötelességüknek tartják, hogy az Egyetemi Tanács munkáját támogassák és abban a szükséghez képest résztvegyenek.

Szeged, 1956. nov. 6.

Tudományegyetem Forradalmi
Nemzeti Bizottsága

Szőkefalvi-Nagy Béla

10. számú melléklet

Jegyzetek:

- (1) **SZÓKEFALVI-NAGY BÉLA** (Kolozsvár, 1913. július 29. – Szeged, 1998. december 21. Bölöni Jolán) matematikus, egyetemi tanár. 1936-ban a szegedi egyetemen szerzett matematika-fizika szakos középiskolai tanári diplomát. 1945-ben már az MTA levelező tagja volt, hamarosan egyetemi tanár. 1950-ben Kossuth díjat kapott, bár egy akkori MDP titkári vélemény szerint „*polgári beállítottságú, vallásos ember*”. 1951-52-ben a természettudományi kar dékánja volt. 1953-ban megkapta a második Kossuth díját. 1956-ban az MTA rendes tagja lett. 1956-ban a Szegedi Tudományegyetem forradalmi bizottságának elnöke, ezért a megtorlás során, 1957-ben, „*szigorú megrovásban részesült, mert támogatotta a kommunisták üldözését célzó intézkedéseket*”. Később, 1963 és 1966 között mégis újból a természettudományi kar dékánja lett. 1983-ban vonult nyugállományba.
- (2) **HALÁSZ ELŐD** (Budapest, 1920. október 9. – Budapest, 1997. június 28.) nyelvész, irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1938-ban érettségizett Budapesten német tannyelvű gimnáziumban. Utána a Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult és ott szerzett középiskolai tanári diplomát. Egy ideig Budapesten volt középiskolai tanár, majd díjtalan egyetemi gyakornok, később tanársegéd. 1945-ben került Szegedre, az egyetemen tanított a német tanszéken. 1948 és 1984 között ugyanott volt tanszékvezető. Amikor 1950 és 1956 között a német nyelv oktatása szünetelt az egyetemen, szótárszerkesztéssel foglalkozott. Eközben az egyetemi MSZT elnöke volt. 1956-ban a tudományegyetemi forradalmi bizottság tagja, de utóbb egy újságcikkben javára írták, hogy „*nem ment együtt Baróttival*”. 1957 és 1960, majd 1965 és 1969 között bölcsészkar dékán volt, közben 1957-től a TIT Csongrád megyei elnöke. 1984-ben nyugállományba vonult.
- (3) **BÓNIS GYÖRGY** (Budapest, 1914. október 5. – Budapest, 1985. november 6. Wallon Emma) jogász, jogtörténész, egyetemi tanár. 1936-ban szerzett jogász diplomát Budapesten. 1939-ben segédfogalmazó lett a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban. 1940-ben előbb egyetemi magántanár volt Budapesten, majd egyetemi tanár a kolozsvári egyetemen. 1947-ben kiutasították Romániából és ekkor került Szegedre és az egyetem jogtörténeti tanszékén lett tanár. 1948-ban már jogászprofesszor. 1955-ben a jogi karon dékán-helyettes. 1956-ban, a forradalom alatt tagja lett a tudományegyetemi forradalmi bizottságnak. A forradalom leverése után egy akkori – 1957. júliusi – rektori jelentés szerint „*ellenforradalmi magatartása miatt Bónis György tanszékvezető egyetemi tanárt az egyetemről elbocsátották*”. A helyi – szegedi – újságban azt írták 1957-ben, hogy „*a kommunisták eltávolításában szerepet játszott Bónis György is*”. Elbocsátása után a Budapest Fővárosi Levéltár munkatársa, később osztályvezetője lett.
- (4) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (5) **BÁNKÚTI IMRE** (Battonya, 1927) a Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi karán a történeti intézetben adjunktus. 1956 októberében a tudományegyetemi forradalmi bizottság tagja. A megtorlás során vizsgálat indult ügyében is, amely megállapította, hogy „*forradalomnak tekintette az ellenforradalmat, a többpártrendszer híve volt. Az ország függetlenségét a Szovjetuniótól való elszakadás által képzelte el. ... Ellítelte a Kádár-kormányt, mondván, magyar ember nem tehet ilyet, minden becsületét elveszítette*”. Javasolta a vizsgálat a tanév végén vagy a könyvtárba, vagy középiskolába helyezni.
- (6) **WALTNER KÁROLY** (Lovrin, 1894. július 20. – 1981. augusztus 18. Glasz Erzsébet) gyermekgyógyász professzor. Az érettségi után, mint katona az I. világháború alatt frontszolgálatot teljesített, egy ideig román fogságban is volt. 1920-ban Budapesten szerzett orvosi diplomát. 1924-től Szegeden orvos, egyetemi tanársegéd, majd adjunktus. 1947-től egyetemi tanár, professzor, a gyermekklinika igazgatója. Egy 1949-es MDP titkári vélemény szerint „*a szegedi gyermekklinika vezetője. Erősen klerikális beállítottságú. ... Politikailag fontos az eltávolítása, hogy a szegedi klerikális tömörülést fel lehessen számolni*”. Mivel azonban pótolni nem tudták, maradt az állásában. 1956-ban megválasztották az orvosegyetemi forradalmi bizottság elnökének. 1957-ben a Délmagyarország napilap a „*legreakciósabb szegedi professzorok között említette*” a nevét. Még az MSZMP központi Intéző Bizottságában is felmerült a neve 1957 júniusában: „*Waltnerrel is van probléma. Sokat jár templomba, és az egyetemi forradalmi bizottság elnöke volt Szegeden*”. A megtorlás során tervezték a közbiztonsági őrizetbe helyezését, de ez nem lett engedélyezve. 1960-ban nyugállományba vonult.
- (7) **HETÉNYI GÉZA** (Budapest, 1894. szeptember 29. – Budapest, 1959. január 29. Wischoffer Szi-dónia) belgyógyász orvosprofesszor, az MTA tagja. Budapesten járt egyetemre és 1919-ben szerzett orvosi diplomát. Különböző fővárosi egészségügyi intézetekben dolgozott orvosként. 1946-ban került Szegedre, az Orvostudományi Egyetemre tanárnak. 1948-ban a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság szegedi elnöke. 1950-es MDP titkári vélemény szerint „*a legkiválóbb belgyógyászok egyike. ... Balol-*

dali gondolkodású. A Pártba azért nem lépett be, mert a nagyszegedi pártbizottság véleménye az volt, hogy jobb, ha nem tagja a pártnak.” 1953-ban a Hazafias Népfront szegedi bizottság tagja. 1949-50-ben tanszékvezető volt, majd 1956-ban ismét tanszékvezető lett. 1950-ben és 1955-ben Kossuth díjat kapott. 1956-ban az orvosegyetemi forradalmi bizottság elnök-helyettese.

- (8) **KELEMEN ENDRE** (Szekszárd, 1912. – 2000. Karcos Klára) hematológus, klinikai adjunktus. 1945-ben szerzett orvosi diplomát. 1951-ben egyetemi magántanár. 1956-ban a szegedi orvosegyetemi forradalmi bizottság tagja. 1957-es egészségügyi minisztériumi vélemény szerint „*a Szegedi Egyetem I. számú Belgyógyászati klinikáján dolgozó Kelemen Endre adjunktus ... az ellenforradalmi idők alatt tanúsított magatartása miatt fegyelmit kapott. A szegedi egyetem ragaszkodik, és a mi véleményünk is az, nem helyes, hogy az egyetemen legyen, ahol fiatalok oktatása folyik. Ezért szükséges lenne számára egy megfelelő állást biztosítani*”. Megjegyzendő, hogy megtorlás során tervbe vették közbiztonsági őrizetbe helyezését, de az erre vonatkozó javaslat nem lett engedélyezve. 1958-ban Budapestre helyezték. 1987-től a SOTE belgyógyász professzora volt.
- (9) **HEVESI JÁNOS** (adatai nem ismertek) 1954-ben az MDP szegedi városi bizottság köznevelési fel-előse. Később, s így 1956-ban is, a Szegedi Tudományegyetem személyzeti osztályának vezetője. A forradalom alatt eltávolítottak állásából. A forradalom leverése után visszakerült korábbi beosztásába.
- (10) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (11) Forrás: U. o.
- (12) **LAZUR BARNÁ** (Mezőzombor, 1930. Hascák Erzsébet) honvéd főhadnagy, előadó a szegedi egyetemi katonai tanszéken, az egyetemi DISZ bizottság tagja. 1950-től volt katona. Tisztiiskolát Péccsett végzett. 1956-ban, a forradalom győzelme után a szegedi városi nemzetőrségen az úgynevezett „*egyetemi tizenhármak*” mobil csoport parancsnoka. 1956. október 31.-től a szegedi városi nemzetőrség főparancsnoka. 1956. november 4.-én többedmagával Jugoszláviába menekült, ahol őrizetbe került. Néhány hét múlva a jugoszlávok visszaadták a magyar hatóságoknak. A megtorlás során büntetőeljárás indult ellene, jogerősen 9 év börtönrre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult.

- (13) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (14) Forrás: U. o.
- (15) **ORSZÁG ISTVÁN** (Gyöngyösszőlős, 1915. február 7. Bokor Mária) tartalékos őrnagy. 1956-ig a Szegedi Tudományegyetem katonai tanszékén volt előadó. Csúpn néhány hónappal a forradalom kitörése előtt szerelt le a hadseregből. A forradalom alatt a szegedi városi nemzetőrség egyetemi zászló-aljának parancsnoka.
- (16) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (17) Forrás: U. o.
- (18) Forrás: U. o.
- (19) Forrás: U. o.
- (20) Forrás: U. o.
- (21) Forrás: MNL XIX-J-2-f 241 számú doboz.
- (22) **KOLTAY-KASTNER JENŐ** (Magyardíószeg, 1892. február 15. – Szeged, 1985. március 3.) bölcsészprofesszor, irodalomtörténész. Budapesten szerzett egyetemi diplomát. Az I. világháború alatt katona volt, 3 év frontszolgálatot teljesített az olasz fronton. 1924-ben a pécsi egyetemen kezdett tanítani. 1940-ben Szegedre került egyetemi tanárnak. 1942-43-ban bölcsészkar dékán volt. 1943-ban az MTA levelező tagja, 1944-ben egyetemi rektor. 1951 és 1968 között tanszékvezető egyetemi tanár. 1957-ben a helyi szegedi napilap azt írta róla, hogy „*nem ment együtt Baróttikkal*”.

- (23) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (24) Forrás: U. o.
- (25) Forrás: U. o.
- (26) Forrás: U. o.
- (27) Forrás: U. o.
- (28) Forrás: U. o.
- (29) Forrás: U. o.
- (30) Forrás: U. o.
- (31) Forrás: MNL 288. f. 21(1957) csop. 23. ö. e.
- (32) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (33) **SZÁDECZKY-KARDOS SAMU** (Kolozsvár, 1918. január 21. – Szeged, 2004. november 10.) klasszika-filológus, egyetemi tanár. 1927 és 1935 között járt a szegedi piarista gimnáziumba. 1940-ben a szegedi egyetemen szerzett történelem – latin szakos középiskolai tanári diplomát. 1941-ben Kolozsváron már egyetemi tanár. 1945-től 1950-ig a szegedi egyetemen tanított. 1950 és 1957 között

- szüneteltették a klasszika-filológia tanszék működését, ezért ebben az időben az ókori történeti tanszéken tanított, 1952-től tanszékvezető ugyanott. 1950-től docens, 1952-től egyetemi tanár. 1957 és 1988 között a klasszika-filológia tanszék vezetője.
- (34) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (35) **SCHULTHEISZ EMIL** (Miskolc, 1899. december 1. – Siófok, 1983. augusztus 9. Epstein Margit) jogászprofesszor. Budapesten és Pozsonyban végezte jogi tanulmányait, utána katonai szolgálatot teljesített, a katonai jogszolgáltatásban tevékenykedett. 1945-ben már hadbíró vezérőrnagy. 1945 után egy ideig még hadbíró, majd 1947-től egyetemi tanár Debrecenben. 1949-ben tanszékvezető a Szegedi Tudományegyetem jogi kar büntetőjogi tanszékén. 1956-tól jogi kari dékán.
- (36) **ANTALFFY GYÖRGY** (Szeged, 1920. június 1. – Budapest, 1993. december 26.) egyetemi tanár, SZDP politikus. Szegedi és kolozsvári tanulmányok után 1942-ben szerzett jogi diplomát. 1945-től az SZDP baloldali képviselőjében a Szegedi Népszava főszerkesztője, majd ugyanebben az évben Szeged város aljegyzője, később főispáni titkár, majd polgármester-helyettes. 1947-től az SZDP országgyűlési képviselője. Ebben az időben a róla kialakított kommunista vélemény szerint „*pártunkkal jól együtt dolgozik, jó baloldali SZDP-s, feltétlen híve a munkásegységnek*”. 1948-ban a szegedi Szabadság-harcos Szövetség elnöke, a délkerületi újságíró szövetség elnöke, a két munkaspárt – MKP és SZDP – egyesülését előkészítő helyi bizottság tagja, a Délmagyarország főszerkesztője. 1949-50-ben a Szegedi Tudományegyetem jogi karán előadó, 1951-től tanszékvezető, a tudományegyetemi MDP bizottság tagja, több ízben volt jogi kari dékán. 1956-ban a forradalom alatt állásából felfüggesztették. Utólagos értékelés szerint „*az ellenforradalom alatt szilárdan helyt állt*”. Nem véletlenül lett 1958-tól a Szegedi Tudományegyetem rektora, majd később többször is betöltötte ezt a tisztséget, 1982-ig. 1980-ban, 60 évesen a Szocialista Magyarorszáért Érdemrend kitüntetését kapta.
- (37) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié
- (38) **KOVÁCS ISTVÁN** (Nyírbátor, 1921. szeptember 21. – Budapest, 1990. november 29.) egyetemi tanár, jogászprofesszor. 1943-ban Debrecenben szerzett jogi diplomát. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Népjóléti Minisztériumban alkalmazta, feladata volt az állami oktatási intézmények személyi állományának igazolóbizottsági ellenőrzését megszervezni. 1947-48-ban Veszprémben volt alispán. 1949-ben a Belügyminisztérium tanulmányi osztályán miniszteri tanácsos. 1950-ben került a Szegedi Tudományegyetemre, a jogi kar államjogi tanszékén lett tanár. 1955-ben jogi kari dékán volt. 1965-ben az MTA levelező tagja, 1976-ban az MTA rendes tagja.
- (39) **SÖVÉNYHÁZI FERENC** (Ipolyvás, 1899. október 5. – 1980. Grész Irma) egyetemi tanár, majd könyvtáros. A kolozsvári egyetemről került 1945-ben a Szegedi Tudományegyetem jogi karára egyetemi tanárnak. 1950-ben politikai okból törvénysértő módon eltávolították az egyetemről. A DÁV-nál lett könyvtáros, 1956-ban, a forradalom alatt a DÁV munkatanácsának tagja.
- (40) **SZABÓ JÓZSEF** (Hódmezővásárhely, 1909. február 13. – Szeged, 1992. február 15. Banya Mária) jogász, egyetemi tanár. Szegeden járt egyetemre és 1931-ben szerzett jogi diplomát. 1934-ben gyakornok volt a szegedi egyetemen. 1940-ben bírói és ügyvédi vizsgát tett. 1942-ben a kolozsvári egyetemen volt magántanár. A II. világháború alatt többször behívták katonai szolgálatra, ilyenkor a VKF/2-nél volt rejtjelző. Ezért a háború után a szovjet katonai hatóságok letartóztatták, majd 3 hónapos fogva tartás után szabadon engedték. 1945-47-ben az Iparügyi Minisztériumban dolgozott. 1947 és 1950 között a Szegedi Tudományegyetem jogi karán volt tanszékvezető egyetemi tanár. 1950-ben az egyetemi állásából jogellenesen elbocsátották. Ekkor külföldre akart szökni, de elfogták és tiltott határátlépés kísérlete miatt 2 év 6 hónap börtönre ítélték. 1955 márciusában rehabilitálták, de egyetemi állását nem kapta vissza. A Pénzügyminisztériumban helyezkedett el. 1956 októberében, a forradalom alatt visszatért a Szegedi Tudományegyetem jogi karára, ahol tanszékvezető lett. 1960-ban nyugállományba helyezték.
- (41) **BIBÓ ISTVÁN** (Budapest, 1911. augusztus 7. – 1979. május 10. Graul Irén) jogász, politikus. 1921-től a szegedi piarista gimnáziumban, majd 1929-től a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen tanult és szerzett jogi diplomát. 1933-34-ben Bécsben és Genfben folytatott tanulmányokat. Ezt követően jogásként dolgozott, volt bírósági jegyző, tisztviselő az Igazságügyi Minisztériumban, stb. 1937 októberében a Márciusi Font programnyilatkozatának egyik szövegezője. 1944. október 16.-án letartóztatták, majd szabadulása után az apósa Ravasz László református püspök bújta. 1945. márciustól 1947. júliusig a Belügyminisztérium közigazgatási osztályának vezetője az NPP delegáltjaként. Közben már 1946 júliusától a Szegedi Tudományegyetem tanára, 1950-től az MTA tagja. 1951-ben eltávolították az egyetemről és ekkor az ELTE könyvtárában lett tudományos főmunkatárs. 1956. november 3.-tól államminiszter a Nagy Imre vezette forradalmi koalíciós kormányban. 1957. május 23.-án letartóztatták, büntetőeljárás indult ellene és jogerősen életfogytig tartó börtönre ítélték. 1963-ban az amnesztia során szabadult.
- (42) **HALÁSZ ALADÁR** (Budapest, 1892. január 25. – Budapest, 1966. január 10. Politzer Dorottya) jogász, egyetemi tanár. 1915-től járt jogi egyetemre. Mint egyetemista tagja lett a Gallilei Körnek. 1914-ben belépett a Magyar Radikális Pártba. Tevékenyen részt vett a Tanácsköztársaságban. A bukás után Bécsbe menekült, az ottani magyar kommunista emigrációval állt kapcsolatban. 1925-ben jött vissza Magyarországra. Ekkor szerezte meg a jogi diplomát. 1944 novemberében a származása miatt letartóztatták. 1945-ben ismét a Magyar Radikális Párt tagja, szervezője, főtítkára, országgyűlési képviselője. 1951-ben docens, majd megbízott tanszékvezető lett a Szegedi Tudományegyetem jogi karán a római jogi tanszéken. 1955-től már a pécsi egyetemen is tanított. 1957-től már csak Pécsen tanít. 1965-ben vonult nyugállományba.
- (43) **SZENTGYÖRGY ALBERT** (Budapest, 1893. szeptember 16. – Wood Hall/USA, 1986. október 22.) magyar származású Nobel díjas tudós. Középiskolai és egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1917-ben szerzett orvosi diplomát. Részt vett az I. világháborúban, sebesülése miatt szerelték le. Ezt követően külföldön folytatott tanulmányokat, részben Európában, részben Amerikában. Hazatérte után, 1931-től 1945-ig a szegedi egyetem orvos vegyészeti intézetének professzora volt. 1945-ben az MTA tiszteletbeli tagja lett. 1945 és 1947 között a budapesti orvosegyetem biokémia professzora. 1947-ben végleg elhagyta Magyarországot és az USA-ban telepedett le. Az 1960-as évektől rendszeres kapcsolatot tartott Magyarországgal.
- (44) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (45) **ÁBRAHÁM AMBRUS** (Tusnád, 1893. november 20. – Budapest, 1989. január 11. Kóródy Teréz) premontrei szerzetes, biológia professzor. 1919-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett a budapesti egyetemen, utána tanársegéd lett ugyanott. 1934-ben került Szegedre, ahol a tanárképző főiskolán lett történelem-földrajz szakos tanár. 1940-től egyetemi tanár Szegeden, az Általános Biológiai Intézet igazgatója. 1945-től az MTA levelező tagja, 1960-tól az MTA rendes tagja. 1953-ban Kossuth díj kitüntetésben részesült. 1967-től a Szegedi Tudományegyetem Állatszervezettani és Állatrendszertani Intézet tudományos kutatója.
- (46) **BUDÓ AGOSTON** (Budapest, 1914. március 4. – Szeged, 1969. december 23.) fizikus, egyetemi tanár. 1931 és 1936 között végzett egyetemi tanulmányokat Budapesten és középiskolai tanári oklevelet szerzett. Ezt követően ösztöndíjként tanult Berlinben. Hazatérve, 1940-től egyetemi tanársegéd lett Budapesten, majd, még ebben az évben a szegedi Pedagógiai Főiskolára került. 1949-ben már egyetemi tanár Debrecenben. 1950-ben visszatért Szegedre és a Szegedi Tudományegyetem kísérleti fizikai tanszékének vezetője lett. 1950-től az MTA levelező tagja, 1960-tól az MTA rendes tagja. 1951-ben Kossuth díjat kapott. Két alkalommal, 1958-59-ben és 1959-60-ban volt a természettudományi kar dékánja.
- (47) **CSÍK LAJOS** (Felsőnyárad, 1902. január 7. – Szeged, 1962. április 13.) genetikus, orvosprofesszor. 1928-ban a debreceni egyetemen szerzett orvosi diplomát. Utána gyakornok volt, majd adjunktus ugyanott. 1940 és 1944 között a kolozsvári egyetemen volt tanár. 1947-ben áttelepült Magyarországra, az MTA levelező tagja lett, de ezt 1949-ben politikai okból megvonták tőle. 1950-ben a tihanyi Biológiai Kutatóintézetben osztályvezető. 1955-ben a Szegeden lett egyetemi tanár.
- (48) **GERGUSS PÁL** (Torna, 1889. december 31. – Szeged, 1984. március 23. Ördögh Szidónia) botanikus, egyetemi tanár. Előbb tanítóképzőben tanult Aradon, majd Budapesten és Prágában egyetemen. Egy ideig a budapesti tanítóképzőben tanított, majd 1927-ben egyetemi magántanár lett szintén a fővárosban. 1928-ban lett a szegedi Tanárképző Főiskola tanszékvezető főiskolai tanára, egyben az Újszegedi Fűvészkert igazgatója. 1945 után a Szegedi Tudományegyetemen tanított, 1946-47-ben a természettudományi kar dékánja. A forradalom leverése után 1957-58-ban rektor. Az 1957-es tanévnyitón mondta: „*Minden hallgatónak meg kell látnia, hogy az ő számára itt az egyetemen az egyetlen és legfontosabb politikai és érdekvédelmi szervezet csak a KISZ lehet. ... Ismét bevezetjük az időközben megszüntetett marxizmus-leninizmus oktatást.*” 1958-ban Kossuth díjjal jutalmazták. 1965-ben nyugállományba vonult. 1979-ben a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetését kapta.
- (49) **HUSZÁK ISTVÁN** (Székesfehérvár, 1906. augusztus 21. – Szeged, 1995. november 14.) Kossuth díjas orvosprofesszor. 1931-ben Budapesten szerzett orvosi diplomát, majd a szegedi orvostudományi egyetemen állást. 1946-tól az SZDP tagja, majd az MDP tagja lett. Orvosprofesszorként az elmekörtani intézet igazgatója volt. Két alkalommal, 1950-51-ben és 1960-61-ben volt orvoskari dékán. 1977-ben vonult nyugállományba.
- (50) **IVANOVICS GYÖRGY** (Budapest, 1904. június 11. – Budapest, 1980. szeptember 1.) orvosprofesszor. Budapesten szerzett orvosi diplomát 1928-ban. Rövid ideig a fővárosban orvos volt, majd 1929-től a szegedi orvosegyetemen tanársegéd. Több éves külföldi tanulmányút után Szegeden a Közegészségügyi Intézet vezetője lett. 1940-ben egyetemi tanár Szegeden. 1946-ban az MTA levelező

tagja, 1955-ben az MTA rendes tagja. 1948-tól a Kórtani Intézet igazgatója. Kétszeres Kossuth díjas. 1948-ban orvoskari dékán. 1947-es kommunista vélemény szerint „*kimondottan fasiszta. Rendkívül veszedelmes ember a demokráciára nézve. Társasága fasisztákból áll.*” 1974-ben nyugállományba vonult.

- (51) **JANCÓS MIKLÓS** (Kolozsvár, 1903. április 27. – Szeged, 1966. április 16. Halász Paula) orvosprofesszor. 1929-ben szerzett orvosi diplomát Szegeden, utána díjtalan gyakornok lett a belgyógyászati klinikán. 1931-ben külföldi tanulmányúton járt. Utána a szegedi egyetem gyógyszerintézetében tanársegéd, majd adjunktus, 1937-től egyetemi tanár. 1938-tól haláláig a Szegedi Orvostudományi egyetem gyógyszerintézet igazgatója. 1946-ban az MTA levelező tagja, majd még ugyanebben az évben az MTA rendes tagja. 1948-ban és 1952-ben Kossuth díjas. 1963-ban Munka Érdemrend kitüntetésre javasolták, és ekkor az a vélemény volt róla, hogy „*nagytekintélyű pártonkívüli tudós, sok segítséget nyújt az egyetem politikai célkitűzéseinek megvalósításához.*”
- (52) **KANYÓ BÉLA** (Szeged, 1898. július 4. – 1964. július 21.) orvosprofesszor. Szegeden végzett egyetemet 1929-ben. Előbb gyakornokként dolgozott, majd 1940-től lett a szegedi egyetem közegészségügyi intézetének tanára.
- (53) **SZABÓ ZOLTÁN** (Debrecen, 1908. május 30. – Budapest, 1995. június 16.) fizikus, kémikus, egyetemi tanár. 1930-ban Budapesten szerzett fizika-kémia szakos középiskolai tanári diplomát. 1931 és 1940 között tanársegéd volt a szegedi egyetemen. 1940 és 1946 között egyetemi tanár a kolozsvári egyetemen. 1946 és 1952 között már Szegeden egyetemi tanár. 1951-től az MTA levelező tagja, 1964-től az MTA rendes tagja. 1952 és 1954 között tanszékvezető egyetemi tanár, 1950-51-ben a természet-tudományi kar dékánja. 1979-ig egyetemi tanár Szegeden.
- (54) **KUNSÁGI ELEMÉR** (Kispest, 1922) oktatási osztályvezető volt 1956-ban a Szegedi Tudományegyetemen.
- (55) Forrás: Délmagyarország, 1957. augusztus 13.
- (56) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (57) Forrás: eredeti dokumentum, forráshely nem ismert.

AZ UTÓVÉDHARC

1956. november 7. – 1957. április 24.

1956. november 6.-a után, ma már pontosan meg nem állapítható időpontban, Baróti Dezső rektort a hivatalában felkereste a szovjet katonai városparancsnok, az egyik politikai tisztje kíséretében. Egy 1990 után adott interjúban Baróti Dezső erre így emlékezett: „*Elvitatkoztunk. Közöltem belük, hogy nem egy ellenforradalmat, hanem egy népfelkelést vertek le. Nyeltek egyet és elmentek. Néhány nappal később arra kértek, írjak egy cikket a Pravdába arról, hogy a magyar értelmiséget az imperialista ügynökök megtévesztették, bánjuk bűnünket és hűségeseink leszünk a Szovjetunióhoz. Azt ígérték, ha megírom, a helyemen maradhatok, sőt, további szép karrier vár rám. A cikk megírását megtagadtam, az volt a véleményem, hogy ilyet egy becsületes magyar ember nem írhat le.*”⁽¹⁾

A megtorlás során a kommunista Ábrahám Antal egyik vallomásaiban a következők olvashatók: „*1956. október 26.-a (a szegedi sortűz napja – BL) és 28.-a között többször próbáltuk felvenni velük (Baróttal és társaival – BL) a kapcsolatot, de ők nem álltak velünk szóba. ... November 7.-én már a kibontakozás érdekében felkerestem Barótit, mint rektort, de ő elzárkózott attól, hogy összehívja az egyetem professzorait és általában nem kívánt a párttal tárgyalni. Baróti a további tárgyalások feltételeként határozta meg, hogy adjuk ki azt a tisztelet, aki október 26.-án a tűzparancsot kiadta.*”⁽²⁾

Nem állapítható meg már annak a pontos időpontja sem, amikor a szegedi városi tanács első elnökhelyettese, Perbír József felkereste a hivatalában Baróti Dezső rektort, aki egyik vallomásaiban erre így emlékezett: „*Perbír József annak a véleményének adott hangot, hogy helyes lenne, ha az egyetem professzori kara rendezné a viszonyát a kormánnyal és egyéb politikai szervekkel. Azt javasolta ..., hogy hívjam össze a professzori kart és szavaztassam meg, hogy a kormány melletti nyilatkozatot tegyünk közre.*”⁽³⁾ Nem zárható ki, hogy a hatalomba visszakерült kommunista városvezetés küldte Perbírót Ábrahám Antal sikertelen próbálkozása után.

A nyilatkozat el is készült a következő szöveggel: „*Támogatjuk a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány minden ténykedését, mely a béke helyreállítására, a munka feltételeinek biztosítására és népünk szociális jólétének emelésére irányul. Ismételten a leghatározottabban leszögezzük, hogy elítélünk minden fasiszta vagy egyéb reakciós törekvést, ugyanakkor ellenzünk bármiféle sztálinista restaurációs kísérletet is. Egyetemünk továbbra is legfőbb feladatának a tudomány művelését és tanítását tekinti és a jövőben is erősíteni óhajtja az általunk mindig becsült szomszédos népekkel és a világ valamennyi népével való kapcsolatát.*”⁽⁴⁾ (11. számú melléklet) Az 1956. november 7.-én elkészült egyetemi nyilatkozat megjelent a másnapi helyi újságban. A nyilatkozat aláírói többek között a tudományegyetemről Baróti Dezső, Schultheisz Emil, Nyiri Antal, Koch Sándor, Ábrahám Ambrus, Martonyi János⁽⁵⁾, Pólay Elemér, Fodor Gábor, Szádeczky-Kardos Samu, Bónis György, Budó Ágoston, Halász Előd, Greguss Pál, Grasselly Gyula⁽⁶⁾ és

Bairōt. sero
Schadowen
Hirn Luchel
Kornes
Bayer, Eys
Streichs
Hirachnamberg
Rida Lato
Mantoyi Jang
Cobay Thun
Kolowdylgibz
Innowing
Fodoran
Kidenky Kordenk
Mihailk Namin
Kamut Sam
Pecnyak
Zelay LK

Bond L.
 Merin John
 Gracey Joe
 Vard
 John
 Pinner Ross
 H. H. H.
 Bond's
 Lewis
 G. G.

1956. november 8.-án Baróti Dezső rektor vezetésével ülésezett a Szegedi Tudományegyetem tanácsa. A rektoron kívül jelen volt Koch Sándor dékán, Nyiri Antal dékán, Schultheisz Emil dékán, Pólay Elemér rektor-helyettes, Halász Előd és Bónis György egyetemi tanárok. A fennmaradt jegyzőkönyv szerint ekkor még vagy nem tudtak, vagy nem vették tudomásul az egyetemi forradalmi bizottság önmagát megszüntető nyilatkozatát, hiszen az egyik bekezdésben még az áll, hogy „az egyetemi tanács ülésére tanácskozási joggal meghívja a Nemzeti Forradalmi Bizottság titkos szavazással megválasztott professzor tagjait.”⁽⁹⁾ Ezen az ülésen többek közt szó volt személyi kérdésekről, a forradalom alatti felfüggesztésekről is. A jegyzőkönyv ezzel kapcsolatban a következőket tartalmazta: „Hevesi János, a személyzeti osztály vezetője, állásáról lemondott, az egyetemi tanács a lemondást elfogadta. Antalffy György és Kovács István egyetemi tanárok, a stálinista, rákosista politika megszemélyesítői voltak az állam és jogtudományi karon. Antalffy Györgynek ezen kívül lényegében tudományos munkássága nincs. Ezen felül nagy súllyal esik latba náluk emberi, erkölcsi immoralis magatartásuk. Nevezettek felfüggesztését a munkaviszony érintetlenül hagyásával az egyetemi tanács továbbra is fenntartja. Mérei Gyula egyetemi tanár, Székely Lajos és Karácsonyi Béla egyetemi docensek, a kari tanács javaslatára maguk kérték felfüggesztésüket. Az egyetemi tanács ezt elfogadja. Ellenben, ha Karácsonyi Béla docens visszavonja lemondását, az egyetemi tanács azt elfogadja és az egyetemi könyvtárba osztja be szolgálatátételre. A másik kettő visszavonását nem fogadja el. Nevezettek felfüggesztésére a kialakult forradalmi helyzetből függetlenül is sor került volna. A fentieket hivatali teendőik ellátása alól az egyetemi tanács felmenti, illetményét folyósítja, amíg illetékes felsőbb szerveknél nem rendeződik ügyük.”⁽¹⁰⁾

71

1956. november 15.-én ismét ülésezett az egyetemi tanács, Baróti Dezső rektor, Koch Sándor dékán, Nyíri Antal dékán, Schultheisz Emil dékán, Pólay Elemér rektor-helyettes, Fodor Gábor, Szőkefalvi-Nagy Béla, és Bónis György egyetemi tanárok részvételével. Az ekkor készült jegyzőkönyvből feltétlenül érdemes több fontos részletet kiragadni.

„Fodor Gábor: A maga részéről, amikor a forradalom eredményes volt, úgy érezte, helyes, ha politikailag passzivitást tanúsít. A jelen helyzet azonban minden magyart állásfoglalásra kell, hogy kényszerítsen, és ez feltétlenül szükséges is, különösen az oroszok orvátmadása után. El kell döntenie mindenkinek, hogy egyetért-e a magyar nép szabadságával, és azt támogatja-e. A Vörös Hadsereg katonai győzelme egyenlő a politikai csóddal. Tehát mindenkinek véleményt kell nyilvánítani politikailag, így a magyar nép kifejezésre juttathatja, hogy milyen módon óhajtja a kibontakozást. Akaratunkat egy delegáción keresztül kell kinyilvánítani a kormány és az oroszok felé, és kifejezni, hogy miként akarjuk a népet szolgálni. Vesztenivalónk nincs, bár katonailag minden elveszett, politikailag nem. Több orvosprofesszor kollega ugyanezen a véleményen van. Olyan formában, ahogyan ez ma lehetséges, módot kell találnunk véleményünk kifejtésére. Természetesen nem forró fejjel, de keresni kell az utat, mert a magyar nemzettel egyek vagyunk.

Szőkefalvi-Nagy Béla: Küldöttség menesztését három szempontból nem tartaná helyesnek. 1. Túlságosan kapcsolódik a kormány elismeréséhez. 2. A város egységes magatartásától elszeparálódna. 3. A tárgyalásról esetleg lesz egy rádióközlemény, amelynek beállítását nem lehet előre látni. Szerinte a város egységes állásfoglalásával együtt kellene ténykedni. ...

Bónis György: Fodor Gábor javaslata a hazafiúi lelkiismeretből fakad, és mi is töprengünk, hogy mit kellene tenni, még ha ez kockázattal is jár. A rádió ma ígér, megnyugtat és Kádár⁽¹²⁾ ma már nyilatkozatokat ad. Természetesen a helyzet kulcsa a Szovjetunió kezében van. Javasolja, hogy tudományos kapcsolat útján fejezzük ki akaratunkat, hogy a jövőben is lehet barátságban élni a Szovjetunióval, de a legbiztosabb garancia számunkra és számukra is a semleges Magyarország.

Baróti Dezső: Mi történné, ha egy hazafias vonalú táviratot küldenénk az orosz Tudományos Akadémiának és a Lomonoszov Egyetemnek? Javasolnánk, hogy küldjön valakit Magyarországra, aki megismerkedne a magyar értelmiség állásfoglalásával, segítséget nyújtana a Szovjetunió felé a kibontakozás elősegítésére. Természetesen felvetődik, hogy egyáltalán eljut-e odáig a távirat. ...

Koch Sándor: Felveti, hogy itt most katonai diktatúra van, ahol civileknek nincs semmibe beleszólása, és van-e értelme civileket felkérni, még ha azok szovjet egyetemi tanárok is. Esetleg nem lehetne-e a pedagógus szakszervezeten keresztül.

Fodor Gábor: Szakszervezet de facto nincs. ... Szerinte tárgyalni csak az oroszokkal kell és lehet, mint de facto hatalommal. A kormányt nem létezőnek tekintve, a szovjet hatalomhoz kellene eljuttatni, hogy milyen javaslatunk van a kibontakozásra, milyen módon lehet a magyar népet munkára bírni.

Baróti Dezső: Nem lebecsülése a Szegedi Egyetemnek, de nem valószínű, hogy annak az országnak a katonai vezetői, akik a határozatot nem hajtják végre, leülnek velünk országos politikáról tárgyalni. ...

Koch Sándor: Lehetetlen, hogy az oroszokkal tárgyaljunk, mert valószínű, hogy nem is adnak módot rá. ...

Baróti Dezső: Az egyetemi tanács esetleg olyan módon csatlakozhat az országos sztrájkhoz, hogy lemond, és átadja helyét az adminisztratív vezetőknek. Ez azonban ve-

szélyes lehet, mert azt jelenti, hogy a gyeplőt a lovak közé dobjuk. ... Tehát marad a kormányhoz küldendő küldöttség. Ez látszik a legkisebb rossznak, de meggondolandó az esetleges rádiókommentárok miatt.

Schultheisz Emil: Nevetségesnek tartja Kádár nyilatkozatait a jelen helyzetben, pl. azt, hogy az üzemi pártszervezetekre szükség van, uránércet eladni a Szovjetunióknak, stb. Ezek olyan baklövések, amelyek a jelenlegi helyzetben csak felhergelik a népet.

Baróti Dezső: Maga részéről nem helyesli a kormányhoz küldendő delegációt, de ebben a kérdésben döntsének a professzorok.

Fodor Gábor: A röpiratot ő nem helyesli. ... A Szovjetunió azt nem látja be, hogy a párt tekintélyét nem lehet most már jobb útra terelni, mert a párt kétszer árulta el az embereket.

Bónis György: A katonai parancsnokságon keresztül kellene a szovjet nagykövetséghez fordulni, hogy velünk a kibontakozásról tárgyaljon.

Baróti Dezső: Nem tartja valószínűleg, hogy a követség velünk tárgyalást folytatna, legfeljebb azt lehetne megpróbálni, hogy felhívásunkat továbbítsa a Lomonoszov Egyetemre. Legokosabb megoldásnak azt tartaná, ha az egyetem Kónya Albert oktatásügyi kormánybiztoshoz fordulna a memorandum továbbítása végett.

Fodor Gábor: Kónya Albert nem tagja a kabinetnek, amely önmagát nevezte ki, és nem tudna kellő súllyal képviselni minket.

Koch Sándor: Helyesli, hogy Kónyán keresztül intézzék, elhatárolva magukat a szolgálati úttól és ezzel a Kádár-kormánytól.

Baróti Dezső: Javasolta, hogy a délután folyamán hívják össze a professzorok kollégiumát és terjesszék elő a memorandum szövegét.⁽¹³⁾

A tanácskozás hangulatára egyértelműen jellemző még ekkor is a jelenlevők többségének forradalmi elkötelezettsége, hazafisága, de ugyanakkor egy-egy hozzászólásból kitűnik néhányuk naivitása. Nem felejtendő, hogy ezekben a napokban még országszerte, így Szegeden is, meglehetősen zavaros állapotok uralkodtak. Kezdetét vette a még létező forradalmi intézmények utóvédharca az illegitimnek tekintett Kádár-kormányval szemben, amely álságos módon magát ekkor már Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányként emlegette. A kormány küzdelmet folytatott a konszolidáció érdekében, amellyel a legalitását próbálta bizonygatni. A volt forradalmi erők pedig ezzel szemben igyekeztek minél többet megmenteni a forradalmi vívmányokból. Ennek érdekében illegális röpcédulázások voltak, sztrájkok szerveződtek, követelések fogalmazódtak. Az 1956. november 15.-i tanácskozás jelentőségét az adja, hogy a Szegedi Tudományegyetem professzorainak jelentősebb része is csatlakozott a kormányellenes platformhoz. A megbeszélés során szóba került a várossal való együtt munkálkodás, egyeztetés. Erről annyit kell tudni, hogy ezekben a napokban az üzemi munkástanácsok és intézményi forradalmi bizottságok képviselői egy memorandum összeállításán dolgoztak, amelyet egy népes delegációval a Kádár-kormányhoz terveztek eljuttatni. Ebben a szegedi egyetemnek nem voltak benne, s mint látható ők külön delegációban és követelésekben gondolkodtak.

Végül a Baróti Dezső rektor által is szorgalmazott memorandumot nem aznap délután, hanem csak másnap – 1956. november 16.-án - fogalmazták meg, állították össze a követeléseket, amely a következőket tartalmazta:

„A szegedi egyetem tanári karát mély aggodalom tölti el hazánk jelenlegi állapota miatt. Sorsközösséget vállalva a forradalmi munkássággal, parasztsággal és ifjúsággal, a kibontakozás előmozdítására az alábbiakat javasoljuk. Javaslatunkat abban a meggyő-

ződésben tesszük, hogy teljesítésük biztosítékot nyújt a rend helyreállítására és a munka megindulására.

1. Alakuljon meg haladéktalanul a nép széles rétegeinek bizalmát bíró kormány.
2. Személyeknek az országból való kiszállítása szűnjék meg és az országból elhurcoltakat hozzák vissza. Minden olyan letartóztatás, amely nem közönséges bűncselekmény miatt történt, haladéktalanul szűnjék meg, a letartóztatottakat bocsássák szabadon.
3. A kormány kérje a szovjet kormánytól a megszálló csapatoknak a varsói szerződés alapján kijelölt támaszpontokra történő mielőbbi visszavonását.
4. Az ÁVH volt tagjai rekesztessenek ki mindennemű fegyveres, közbiztonsági alakulatból és az igazságügyi szervekből.
5. Biztosítsák a politikai amnesztia a forradalom minden résztvevője számára. A későbbiekre nézve az alábbiakat kívánjuk leszögezni.
 - a. Ragaszkodunk a szocializmus vívmányaihoz, így elsősorban az 1945-ös földreformhoz, a gyárak, nagyüzemek, bányák és bankok társadalmi tulajdonának fenntartásához.
 - b. A Szovjetunió és Magyarország viszonya a két nép érdekeinek megfelelően, a teljes egyenjogúság alapján rendeztessék, ennek egyik alapfeltétele a szovjet csapatok kivonása az ország területéről.
 - c. Biztosítsák mindenki számára az emberi szabadságjogokat a maguk teljességében.
 - d. Magyarország vállalja az ENSZ tagsággal járó összes kötelezettséget és éljen jogaival.
 - e. A magyarság a szomszéd népekkel, és a világ valamennyi népével békében és barátságban kíván élni. Ennek biztosítékát abban látjuk, hogy hazánk minden idegen hatalomtól független, semleges állam legyen. ⁽¹⁴⁾ (12/1-2 számú melléklet)

1956. november közepén, a szovjet megszállás idején, amikor már sorkerült Szegeden is letartóztatásokra, éjszakai lakásfeldúlásokra és elhurcolásokra, bántalmazásokra, stb. egy ilyen memorandumnak már az összeállítás és aláírása is igen vakmerő és kockázatos cselekménynek számított. Ennek a memorandumnak az elkészülte, a tartalma jelenti és emeli az 1956. november 15.-i egyetemi tanácskozás fontosságát. Következzenek az aláírók közül néhányan: Baróti Dezső, Korpássy Béla, Hetényi Géza, Waltner Károly, Huszák István, Ábrahám Ambrus, Láng Imre, Fodor Gábor, Pólay Elemér, Budó Ágoston, Grasselly Gyula, Greguss Pál, Nyíri Antal, Kanyó Béla, Szádeczky-Kardos Samu, Jancsó Miklós, Martonyi János, Kelemen Endre és mások.

Baróti Dezső önvallomása szerint „november első felében (helyesen 1956. november 17.-én – BL) a két egyetem professzori karának nevében Hetényi Géza, Fodor Gábor, Bónis György, és Jancsó Miklós professzorok felkeresték a miniszterelnökségen Kállai Gyula minisztert, akivel a politikai helyzetről megbeszélést tartottak.” ⁽¹⁵⁾ A megbeszéléstől készült egy dátum nélküli és aláírás nélküli feljegyzés, amely a következőket tartalmazta: „A tanári kar írásban átnyújtott memorandumára Kállai Gyula ⁽¹⁶⁾, ez idő szerint a Kádár-kormány kulturális ügyintézője, a következő választ, illetve felvilágosítást adta:

1. A széles tömegek bizalmát élvező kormány megalakítására a tárgyalások folynak. ... A végleges kormányalakításig meg kell oldani a minisztériumok összevonásának kérdését is. Az az elgondolás, hogy a jelenlegi kabinetet egészítik ki más párt-

A szegedi egyetem tanári karát mély aggodalom tölti el Hazánk jelenlegi állapota miatt.

Sorsközösséget vállalva a forradalmi munkássággal, parasztsággal és ifjúsággal, a kibontakozás előmozdítására az alábbiakat javasoljuk. Javaslatainkat abban a meggyőződésben tesszük, hogy teljesítésük biztosítékot nyújt a rend helyreállítására és a munka megindulására:

1. Alakuljon meg haladéktalanul a nép széles rétegeinek bizalmát bíró kormány.
2. Személyeknek az országból való kiszállítása szűnjék meg és az országból elhurcoltakat azonnal hozzák vissza. Minden olyan letartóztatás, mely nem közönséges bűncselekmény miatt történt, haladéktalanul szűnjék meg, a letartóztatottakat bocsássák szabadon.
3. A kormány kérje a szovjet kormánytól a megszálló csapatoknak a varsói szerződés alapján kijelölt támaszpontokra történő mielőbbi visszavonását.
4. Az ÁVH volt tagjai rekesztessenek ki mindennemű fegyveres, közbiztonsági alakulatból és az igazságügyi szervekből.
5. Biztosítsák a politikai amnesztia a forradalom minden résztvevője számára.

A későbbiekre nézve az alábbiakat kívánjuk leszögezni.

- a. Ragaszkodunk a szocializmus vívmányaihoz, így elsősorban az 1945-ös földreformhoz, a gyárak, nagyüzemek, bányák és bankok társadalmi tulajdonának fenntartásához.
- b. A Szovjetunió és Magyarország viszonya a két nép érdekeinek megfelelően, a teljes egyenjogúság alapján rendeztessék, ennek egyik alapfeltétele a szovjet csapatok kivonása az ország területéről.
- c. Biztosítsák mindenki számára az emberi szabadságjogokat a maguk teljességében.
- d. Magyarország vállalja az ENSZ tagságával járó összes kötelezettségeket és éljen annak jogaival.
- e. Magyarország a szomszéd népekkel és a világ valamennyi népével békében és barátságban kíván élni. Ennek biztosítékát abban látjuk, hogy Hazánk minden idegen hatalomtól független, semleges állam legyen.

S z e g e d , 1956. november 16-án.

Baróti Dezső
Korpássy Béla
Hetényi Géza
Waltner Károly
Huszák István
Ábrahám Ambrus
Láng Imre
Fodor Gábor
Pólay Elemér
Budó Ágoston
Grasselly Gyula
Greguss Pál
Nyíri Antal
Kanyó Béla
Szádeczky-Kardos Samu
Jancsó Miklós
Martonyi János
Kelemen Endre

Kállai Gyula
Waltner Károly
Huszák István
Ábrahám Ambrus
Martonyi János
Jancsó Miklós
Kelemen Endre

12/1. számú melléklet

Pauze Rest
Priny 4.9
~~Károlyi~~
Babits L.
Lukács Márta
Károlyi Béla
Szalay László
S. János Briza
Bóna L.
János Rózsa
János

2. Deportálások szórványosan történtek, de a deportáltak nem hagyták el az ország területét. ... Két vonat áll a határon, ezeket vissza fogják hozni. A kormány erőlyesen fellép a deportálások ellen, s ebben megértésre talál a szovjet parancsnokságnál. A letartóztatások kérdésében egyetért velünk.
3. A szovjet csapatok támaszpontjaikra való visszavonulásának, majd végleges kivonásának feltétele a rend helyreállta, a munka felvétele, a néphatalom megszilárdulása. ... Kállai szerint minden garancia meg van arra, hogy a csapatok kivonása meg is fog történni. Amilyen mértékben a demokratikus karhatalom megszerveződik, olyan mértékben veszi át ez a szerv a rendfenntartó feladatokat a szovjet egységektől.
4. Az ÁVH volt tagjaival kapcsolatban egyéni elbírálásnak kell érvényesülnie. Az utóbbi esztendőben, éppen a törvényesség megszilárdításával kapcsolatban sok becsületes munkást és parasztot irányítottak az ÁVH-ba. A forradalom során sok ilyen elemet ki is végeztek. Kérte, hogy egyes ávéhások további aktivitására Szegedről is hívják fel a kormány figyelmét.
5. A politikai amnesztia kérdésében kívánságunkkal egyetért.
6. A további teendőkre nézve kívánságainkkal egyetért, ezeket általában pozitívnak tekinti. Külön kitért a magyar-szovjet viszony kérdésére. ... Heteken belül általános rendezés fog bekövetkezni. A Varsói Szerződésnek Nagy Imre részéről való felmondása nem volt helyes. ... Ez vonatkozik a semlegesség kérdésére is.
7. ... Az ENSZ főtítkárának magyarországi utazását a kormány szívesen látja, ha a segélyek kérdésében kíván tárgyalni. ENSZ megfigyelőket azonban nem bocsát be. A nyugati segélyszállítmányokat köszönettel veszi, és beküldésüket nem akadályozza, ez már most is folyik.
8. Kállai Gyula szívesen látta volna, ha a küldöttség nyilatkozik a rádióban, erre azonban nem vállalkoztunk. Felajánlottuk, hogy a pontokat szó szerint olvassák be, ha kívánják, ez nem valósult meg. ⁽¹⁷⁾ (13. számú melléklet)

Baróti Dezső rektor vezetésével 1956. november 20.-án ismét ülésezett az egyetemi tanács, Pólay, Koch, Nyiri, Schultheisz, Szőkefalvi-Nagy, Halász és Bónis összetételben. Ekkor ismét napirendre tűzték, a minisztériumi igénynek megfelelően, a forradalom alatti felfüggesztések kérdését, hogy „*higgadtabb légkörben újból megvitassák és kialakítsák a végeleges álláspontjukat*”.⁽¹⁸⁾ Higgadt megállapításuk és végleges álláspontjuk a követ-

Feljegyzés.

1956. nov.

A Szegedi Tudományegyetem és Orvostudományi Egyetem professzorainak és docenseinek négytagú küldöttsége 1956. 11. 17-én délelőtt két és fél óráig tárgyalást folytatott Kállai Gyulával, aki a Kádár-kormányának exidő szerinti kulturális Egyintézője. A tanári kar írásban átnyújtott memorandumára Kállai Gyula a következő választ, illetve felvilágosítást adta:

1. A széles tömegek bizalmát élvező kormány megalakítására a tárgyalások folynak, kb. 8-10 napon belül remélnek eredményt. Kül- és belügyi küldöttségek fogadása hátráltatja a tárgyalások gyors lebonyolítását, emellett a végleges kormányalakításig meg kell oldani a minisztériumok visszavonásának kérdését is. Az az elgondolás, hogy a jelenlegi kabinetet egészítik ki más pártbeli, ill. párton kívüli politikusokkal, szakemberekkel. A demokratikus platformot elfogadó pártok - az újjáélesztendő népfrent keretén belül - olyan mértékben működhetnek, amennyire képesek. Nagy Imre részvétele a kormányban csak tőle függ; ha elhagyja menedékhelyét és tárgyalásokba becsatlakozik, szakminiszterként szívesen látják.
2. Deportálások szörvényszerűen történtek, de a deportáltak nem hagyták meg az ország területét. Kállai szerint két vonat áll a határon, ezeket vissza fogják hozni. A kormány erőlyesen fellép a deportálások ellen, s ebben megértésre talál a szovjet parancsnokságnál. A letartóztatások kérdésében egyetért velünk.
3. A szovjet csapatok támaszpontjaikra való visszavonulásának, majd végleges kivonásának feltétele a rend helyreállítása, a munka felvétele, és a néphatalom megszilárdulása. A Szovjetunióval az az intenciója, és Kállai szerint minden garancia megvan arra, hogy a csapatok kivonása meg is fog történni. Amilyen mértékben a demokratikus karhatalom megszerveződik, olyan mértékben veszi át ez a szerv a rendfenntartás feladatait a szovjet egységektől.
4. Az ÁVH volt tagjaival kapcsolatban egyéni elbírálásnak kell érvényesülnie. Az utóbbi esztendőben, éppen a törvényesség megszilárdításával kapcsolatban sok becsületes munkát és parasztot irányítottak az ÁVH-ba. A forradalom során sok ilyen elemet is kivégeztek. Kérte, hogy egyes ÁVH-sok további aktivitására Szegedről is hívják fel a kormány figyelmét.
5. A politikai amnesztia kérdésében kívánságunkkal egyetért.
6. A további teendőkre nézve kívánságainkkal egyetért, ezeket általában pozitívaknak tekinti. Külön kitért a magyar-szovjet viszony kérdésére. Ez a mindennapos feladatok ellátása során máris az egyenjogúság szerint alakul. Heteken belül általános rendezés fog bekövetkezni, mely a Szovjetunióval az összes népi demokráciákhoz való viszonyára vonatkozik majd. A varsói szerződésnek Nagy Imre részéről való felmondása nem volt helyes; az összes érdekelt államok tárgyalása során kell kialakulni a megoldásnak, mely ennek a szerződésnek további fennmaradásáról vagy felbontásáról határoz. Az ilyen általános rendezés figyelembe fogja venni az egyes népi demokráciák sajátosságait, és lehetőséget nyújt nekik politikájuk önálló meghatározására. Ez vonatkozik a semlegeség kérdéseire is.
7. A vita során Kállai kijelentette, hogy az ENSZ főtitkárának magyarországi utazását a kormány szívesen látja, ha a segélyek kérdésében kíván tárgyalni; ENSZ megfigyelőket azonban nem bocsát be. A nyugati segélyszállítmányokat küszönettől veszi, és beküldésüket nem akadályozza, ez már most is folyik.
8. Kállai Gyula szívesen látta volna, ha a küldöttség nyilatkozik a rádióban, erre azonban nem vállalkoztunk. Felajánlottuk, hogy a pontokat szó szerint olvassák be, ha kívánják; ez nem valósult meg.

kező volt: „Antalfy György egyetemi tanárral kapcsolatban az állam és jogtudományi kar tanszékvezetőinek többsége bizalmatlanságot fejezett ki. Nevezettnek éveken keresztül tanúsított elítélendő emberi magatartása, sok kívánnivalót maga után vonó oktatási tevékenysége, valamint tudományos munkásságának hiánya ... alapján az egyetemi tanács fenntartja nevezett felfüggesztését munkaviszonyának érintetlenül hagyása mellett. Kovács István egyetemi tanárral kapcsolatban is bizalmatlanságot fejeztek ki. ... Tudományos munkásságának hiánya, valamint elítélendő emberi magatartása miatt függesztették fel. Az egyetemi tanács továbbra is fenntartja a felfüggesztést munkaviszonyának érintetlenül hagyása mellett. Mérei Gyula egyetemi tanár iránt a bölcsészettudományi kar tagjai fejeztek ki bizalmatlanságot. Tudományos eredményei ellenére súlyosan vétett a tudományos etika ellen (plágium), melynek kivizsgálása kinevezésekor indokolt lett volna. Ezek mellett súlyosan kifogásolható emberi magatartása is, amely miatt 1953-ban az MDP szigorú megrovásban részesítette. Karácsonyi Béla docens kinevezése óta semmiféle tudományos munkát nem végzett, kinevezése annakidején nem volt tudományosan megalapozva. Emberi magatartása is elítélendő. 1953-ban szintén szigorú megrovást kapott, bár az utóbbi időben javulás tapasztalható. Székely Lajos megbízott docens megbízatását a rektor kifejezetten az MDP bizottság követelésére terjesztette elő. Aspiránsként disszertációját nem készítette el, semmilyen említésre méltó publikációja nincs. Emberi magatartása is súlyosan kifogásolható. 1953-ban ugyancsak megrovásban részesült. Hevesi János, a személyzeti osztály volt vezetője ... lemondott állásáról. ... A korábbi években az MDP városi bizottság köznevelési osztályán tanúsított erősen szektáns magatartása miatt az egyetemen nem maradhatott.”⁽¹⁹⁾ Egyáltalán nem volt véletlen, hogy az egyetemi tanács visszatérően foglalkozott a felfüggesztettek ügyeivel, hiszen maguk a felfüggesztések a forradalmi vívmányok megnyilvánulásai voltak, és ebben az időben, az utóvédharc során éppen ezek megőrzésért folyt a harc. Ebben a harcban Baróti Dezső rektor az élen járt. Ugyanezen az ülésen az egyetemi tanács megerősítette azt a korábbi határozatát, hogy Szabó József és Bálint Sándor, korábban politikai okból törvénytelenül elbocsájtott egyetemi tanárok visszakapják egykori egyetemi állásukat. Baróti Dezső vezetésével tehát az egyetemi tanács még 1956. november végén is határozottan kitartott a forradalom alatti döntései mellett.

1956. december 11-én Baróti Dezső rektor két levelet írt az Oktatásügyi Minisztérium felsőoktatási főosztályának. Az egyikben fegyelmi eljárás megindítását és lefolytatását kérte a minisztériumtól a Szegedi Tudományegyetem jogi karának állományába tartozó Antalfy György és Kovács István egyetemi tanárok ellen. A korábbi indokolás mellett azt is írta a rektor Antalfy esetében, hogy „az egyetemi tanári funkció ellátására méltatlanná vált. Oktatói és tudományos tehetetlenségének palástolására éveken át folytatott a karon zavarkeltést.”⁽²⁰⁾ A másik levélben Mérei Gyula, Karácsonyi Béla és Székely Lajos ellen indítványozott minisztériumi vizsgálatot. Esetükben a korábbi indokokat ismételte meg. Nem felejtendő, hogy ekkor Karácsonyi Béla még országgyűlési képviselő volt, Székely Lajos pedig az MSZMP egyetemi intéző bizottság tagja.

Amíg Baróti Dezső rektor és az egyetemi tanács az oktatói karnak a sztálinista-rákosista maradványoktól való végleges megtisztításáért, lényegében az 1956. november eleji felfüggesztések érvényben tartásáért hadakozott, az egyetemisták és főiskolások közül többen, már akik közülük Szegeden tartózkodtak, elkezdtek különböző helyeken – pl. magánlakásokban, a MEFESZ helyiségében, stb. – kormányellenes röpcédulókat készíteni és terjeszteni. Ezek között voltak, akik soha nem buktak le, de voltak olyanok

is, akik lelepleződtek. Az utóbbiak közé tartozott Sersli István⁽²¹⁾ és Halász György⁽²²⁾ orvostanhallgatók is. Mindketten 1956 decemberében buktak le és kerültek őrizetbe a városi rendőrkapitányságon. A szegedi MEFESZ legaktívabb vezetője ekkor Nagy Imre⁽²³⁾ gyógyszerészhallgató volt, aki egy társával, Bakondi Béla⁽²⁴⁾ orvostanhallgatóval 1956 decemberében eljár Mogorósi István⁽²⁵⁾ rendőr őrnagy városi és járási rendőrkapitányánál a két letartóztatott egyetemista ügyében. Tapasztalataikról 1956. december 20.-án tanúk jelenlétében szóban beszámoltak Baróti Dezső rektornak, amelyről azonnal jegyzőkönyvet is készítettek. Nagy Imre és Bakondi Béla elmondták a következőket: „Azért kerestük fel Mogorósi rendőr őrnagyot, hogy egyrészt Sersli István és Halász György letartóztatott egyetemi hallgatók sorsa iránt érdeklődjünk, másrészt pedig, hogy kijelentsük, a MEFESZ-nek ehhez a röpiratterjesztéshez semmi köze nem volt. ... Elmondtuk, hogy a MEFESZ akciót indított a középiskolás diákok között uralkodó nyugtalanság lecsupaszítása érdekében. Ezt azonban csak úgy tudjuk megtenni, ha a két letartóztatott ügyét megértéssel kezeli a rendőrség, ha csak egy mód van rá, engedjék őket szabadon. Elmondtuk, hogy az egyetemi ifjúság fel van háborodva azon, hogy géppisztolyos nemzetőrök (helyesen: karhatalmisták – BL) a középiskolás diákokra, mint a nyulakra vadásznak, és puskatűssel bántalmazták őket. Mogorósi őrnagy kijelentette, hogy a hallgatókat nem bocsájthatja szabadon, mert úgy látja, nem elszigetelt dologról van szó. ... Elmondtuk, jó szándékunkat azzal akarjuk kimutatni, hogy meglátogatjuk a középiskolák tanárait és diákjait, megkérve őket arra, hogy ne foglalkozzanak az iskolákban politikai kérdésekkel, ezzel járuljanak hozzá városunk nyugalmanak megőrzéséhez. ... Mogorósi kijelentette, hogy nem bízik az egyetemi hallgatókban, mert azok ellenforradalmárok, és adott esetben a pincétől a padlásig szétlöveti az egyetemet. Erre mi azt mondtuk, hogy az egyetemek professzorátusa nem fogja tétlenül nézni az egyetemi hallgatók üldözését, s bár az a szándékuk, hogy a tanítást minél előbb megkezdjék, nem hisszük, hogy ilyen légkörben lehetséges lesz az oktatás megkezdése. Mogorósi erre kijelentette, hogy ő nem törődik azzal, hogy lesz-e Szegeden egyetemi oktatás, az egyetemi tanárok egyébként is mind fasiszták és annakidején csak azért léptek be az MDP-be, hogy a vitézségi érdemeiket leplezzék és a legelső alkalommal szétszaggatták a tagkönyveiket.”⁽²⁶⁾ (14. számú melléklet)

A történetben a nemzetőrök említése tévedés, hiszen Szegeden a nemzetőrség 1956. november 4.-én megszűnt. A civil ruhás garázdálkodó fegyveresek, a Szegeden talán legelőször, már 1956. november 5.-én szerveződő „pufajkás” karhatalom tagjai voltak. A másik fontos körülmény, hogy 1956 decemberében az egyetemeken még nem volt oktatás, aminek a beindításához a Kádár-kormány igen fontos érdeke fűződött, legalább annyira, mint a munka felvételéhez. A sztrájkok teljes beszüntetésével, az iskolarendszer működésének beindításával is igazolni tudták volna a megszálló hatalmukat, irányításukkal a belpolitikai helyzet konszolidálását. Mogorósi rendőr őrnagy „bevadult” bizonyítási vágya – a forradalom alatti megingásának feledtetésére irányuló törekvése – ezeknek a fontos kormányzati érdekeknek éppen ellene hatott.

A két akkori szegedi MEFESZ vezető által elmondottak felháborították Baróti rektort. Azonnal, még 1956. december 20.-án, egy feljegyzést készített, amely a következőket is tartalmazta: „A Szegedi Tudományegyetem és Orvostudomány Egyetem professzorait és ifjúságát egyre nagyobb nyugtalansággal tölti el, hogy a rendőrség és a polgárőrség (ez alatt is a „pufajkás” karhatalmat kell érteni – BL) egyes tagjai felelőtlen, sőt uszító kijelentéseket tesznek az egyetem professzorairól és ifjúságáról, holott, közismert, hogy az egyetemek higgadságának köszönhető, hogy az október 23.-a utáni napokban a vá-

xx

J e g y z ő k ö n y v

felvétel a Szegedi Tudományegyetem Rectori Hivatalában, 1956. évi december 20.-án.

Jelen vannak:

Dr. Baróti Dezső, a Tudományegyetem rektora,
Polányi Imre rektori titkár,
Kunsági Elemér adjunktus, a Rectori Oktatási Osztály vezetője,
Nagy Imre orvostanhallgató,
és Bakondi Béla orvostanhallgató, a MEFESZ Bizottságának tagjai.

Jegyzőkönyvet vezeti:

Buda Sándorné, akit a rektor a jegyzőkönyv vezetésére utasított.

Nagy Imre a következőket adja elő:

Folyó hó 8-án 11 óra 30 perc körül a MEFESZ intézőbizottságának nevében felkerestük Mogorósi rendőrőrnagyot a rendőrkapitányság épületében. Azért kerestük fel, hogy egyrészt Sersli István és Halász György röpiratterjesztés miatt letartóztatott egyetemi hallgatók sorsa iránt érdeklődjünk, másrészt pedig, hogy kijelentsük, hogy a MEFESZ-nek ehhez a röpiratterjesztéshez semmi köze nem volt. Mogorósi őrnagynak, aki egy előszobában fogadott bennünket, elmondtuk, hogy a MEFESZ akciót indított a középiskolai diákok között uralkodó nyugtalanság lecsupaszítása érdekében, ezt azonban csak úgy tudjuk megtenni, ha a két letartóztatott egyetemi hallgató ügyét megértéssel kezeli a rendőrség és ha csak egy mód van rá, mirosak a felzaklatott hangulatu ifjúság megnyugtására is, engedjék őket szabadon. Elmondtuk, hogy az egyetemi ifjúság fel van háborodva azon, hogy géppisztolyos nemzetőrök középiskolások diákokra, mint a nyulakra vadásznak és puskatűssel bántalmazták őket. Mogorósi őrnagy kijelentette, hogy a hallgatókat nem bocsájthatja szabadon, mert úgy látja, nem elszigetelt dologról van szó. Miután ezt kifejtette azt is kérte, hogy az egyetemi ifjúság azzal mutassa meg jószándékát, hogy nevezett hallgatókat közösítse ki maguk közül. Erre mi kijelentettük, hogy erre mirosak azért nincs jogunk és okunk, mert ugyúgy nem ismerjük és egyébként is a röpiratterjesztés akkor amikor letartóztatottuk őket a statárium előtt, a guern minősült súlyos cselekedetnek. Elmondtuk viszont, hogy jószándékunkat azzal akarjuk kimutatni, hogy meglátogatjuk a középiskolák tanárait és diákjait, megkérve őket arra, hogy ne foglalkozzanak az iskolákban politikai kérdésekkel, erejüket a tanulásra csoportosítsák és ezzel járulnak hozzá a város nyugalmanak megőrzéséhez. A további beszélgetés folyamán Mogorósi többek között kiemelte, hogy nem bízik az egyetemi hallgatókban mert azok ellenforradalmárok és adott esetben a pincétől a padlásig szétlöveti az egyetemet. Erre mi azt mondtuk, hogy az egyetem professzorátusa nem fogja tétlenül nézni az egyetemi hallgatók üldözését, s bár az a szándékuk, hogy a tanítást minél előbb megkezdjék, nem hisszük, hogy ilyen légkörben lehetséges lesz az egyetemi oktatás megkezdése. Mogorósi erre kijelentette, hogy ő nem törődik azzal, hogy lesz-e Szegeden egyetemi oktatás, az egyetemi tanárok egyébként is mind fasiszták és annakidején csak azért léptek be az MDP-be, hogy vitézségi érdemeiket leplezzék és legelső alkalommal szétszaggatták tagkönyveiket. A beszélgetés hosszú időt tartott, mi mir nem tudom teljes mértékben visszáldozni az elmondottakat, mindaz, amit az előbbiekben mondtam, ha nem is teljesen az idézett szavakkal, de lényegében az elmondott tartalommal és az egyetemet fenyegető élel mondotta Mogorósi őrnagy. Bakondi Béla kijelenti, hogy ő is résztvett a beszélgetésben és a fenti szöveggel teljes mértékben egyetért.

Baróti Dezső

Baróti Dezső
rektor

Nagy Imre
orvostanhallgató

K. m. f. t.

Polányi Imre
rektori titkár

Bakondi Béla
orvostanhallgató

Kunsági Elemér
adj. oszt. vezető

Buda Sándorné
jegyzőkönyvvezető

Mogorósi István feljegyzése

14. számú melléklet

rosban komoly incidens nem fordult elő. Olyan benyomásunk van, hogy a múlt hibáiban bűnös személyek állandó aknamunkát folytatnak ellenünk. Különösen megdöbbenő, hogy a városi rendőrség vezetője, Mogyorósi őrnagy is beállt a rágalmazók közé, s attól sem riad vissza, hogy a szocialista törvényesség durva megsértésével letartóztatott egyetemi hallgatókat bántalmazzon. ... Ezek után nem meglepő, hogy a rendőrség alárendelt közegei állandóan fenyegetik az ifjúságot, s emiatt sok, az eddigi foglalkozásokon részt vett több hallgató elment Szegedről. Csak fokozta a hallgatók nyugtalanságát, hogy folyó hó 16-án az Irinyi egyetemi leánydiákokthont, ahol jelenleg 35 egyetemi hallgató tartózkodik, kb. 40 rendőrségi személy röplapokat keresve tapintatlanul átkutatott, a távollevők szekrényeit feltörte, a lányokra sértő megjegyzéseket tett. A házkutatás ügyét egyébként egyelőre lezártak tekintjük, mert tiltakozásunkra a megyei rendőrség vezetője, Vörös-Balogh⁽²⁷⁾ alezredes azzal válaszolt, hogy az egyetemről bocsánatot kért, s a felelőtlenül intézkedő rendőrtiszt megbüntetését helyezte kilátásba. Bár Vörös-Balogh alezredes jó szándékát nincs okunk kétségbe vonni, mégis szükségesnek tartom elmondani, hogy amíg az egyetem garanciát nem kap arra, hogy a kétségtelenül felzaklatott ifjúságunk megnyugtatót az arra illetékes pedagógusokra bizzák, az esetleg mégis szükséges rendőri intézkedéseket pedig a szocialista törvényesség jegyében teszik meg, nem látunk lehetőséget az oktatás megkezdésére. Az egyetemet sértő felelőtlen kijelentések sorozata, sőt kiplakátolása, falra festése sem alkalmas arra, hogy az oktató munka felvételéhez szükséges nyugodt légkört biztosítsa.”⁽²⁸⁾ (15. számú melléklet)

Azzal kapcsolatban konkrét ismeret nem került elő, hogy az előbbi feljegyzést Baróti Dezső rektor hova, kinek juttatta el. Önvallomásában van azonban egy figyelmet érdemlő fejezet, amely részben választ adhat az előbbi kérdésre: „Ebben az időben (1956 év végén – BL) történt, hogy a rendőrség több egyetemi hallgatót és dolgozót megvert. Ezt jelentettem Kónya oktatásügyi kormánybiztosnak, s vele meglátogattam Münnich Ferenc⁽²⁹⁾ belügyminisztert (helyesen a fegyveres erők miniszterét – BL), s személy szerint Mogyorósi őrnagy ellen tettem panaszt. Münnich miniszter megemlítette, hogy Mogyorósi ellen más vonatkozásban is érkeztek panaszok és megnézi a kérdést. A rendőrséggel kapcsolatos panaszokat minden esetben Kónya kormánybiztosnak írásban jelentettem.”⁽³⁰⁾

Az 1956. decemberi hónap történéseivel kapcsolatban említést érdemel még az, ami Kunsági Elemér 1957-es tanúvallomásában olvasható: „Halász Előd professzor 1956 decemberében javasolta, hogy Baróti Dezső professzort hozzuk össze Karácsonyi Béla docenssel. A terv az volt, hogy Karácsonyi Béla, aki aktív párttag (és országgyűlési képviselő – BL) befolyásolásával térítsük vissza Baróti Dezsőt a helyes útra. Baróti Dezsőnél erős jobboldali elhajlás volt tapasztalható. A két személy közötti közvetítésre megkértük Pólay Elemér jogi professzort. Pólay professzor másnap közölte velünk, hogy beszélt Baróti Dezsővel, aki azt üzenie, hogy az acél drótot csak egyszer lehet hajlítani, másodszor eltörik. ... Arra a következtetésre jutottunk, hogy Baróti nem akar közeledni a helyes vonal felé.”⁽³¹⁾

A bölcsészkar felfüggesztettek – Karácsonyi Béla, Mérei Gyula és Székely Lajos – 1957 elején elérkezettnek látták az időt arra, hogy rendezzék a helyzetüket. 1957. január 8-án közös levélben fordultak Kónya Albert oktatásügyi kormánybiztoshoz. A levél bevezető részében tényszerűen és az igazságnak megfelelően, a korábbiakban már ismertettek szerint írták le a velük, a jogi karon és a marxizmus-leninizmus tanszéken történeteket. Majd így folytatták: „November 4.-e után azt lehetett volna várni, hogy ezt az ország egyetemein példa nélkül álló lépést érvénytelenítik. A kormányrendelet értel-

F e l j e g y z é s .

Írásban is megismétlem a Szegedi Tudományegyetem részéről élőszóban megtett előterjesztetteket.

A Szegedi Tudományegyetem és Orvostudományi Egyetem professzorait és ifjúságát egyre nagyobb nyugtalansággal tölti el, hogy a rendőrség és a polgárőrség egyes tagjai felelőtlen, sőt uszító kijelentéseket tesznek az Egyetemek professzorairól, és ifjúságáról, holott közismert, hogy épp az Egyetemek higgadtságának köszönhető, hogy az október 23. utáni napokban a városban komoly incidens nem fordult elő. Olyan benyomásunk van, hogy a múlt hibáiban bűnös személyek állandó aknamunkát folytatnak ellenünk. Különösen megdöbbenő, hogy a városi rendőrség vezetője, Mogyorósi őrnagy is beállt a rágalmazók közé, s attól sem riadt vissza, hogy a szocialista törvényesség durva megsértésével letartóztatott egyetemi hallgatókat bántalmazzon. Magatartását a csatolt két jegyzőkönyv tárja fel. Ezek után nem meglepő, hogy a rendőrség alárendelt közegei állandóan fenyegetik az ifjúságot, s emiatt sok, az eddigi foglalkozásokban résztvett hallgató elment Szegedről. Csak fokozta a hallgatók nyugtalanságát, hogy f. hó 16-án az Irinyi Egyetemi Leánydiákokthont, ahol jelenleg kb. 35 egyetemi hallgató tartózkodik, a törvényes formák mellőzésével kb. 40 rendőrségi személy röpiratokat keresve tapintatlanul átkutatott, a távollevők szekrényeit feltörte, a lányokra sértő megjegyzéseket tett. Röpiratokat egyébként nem találtak. A házkutatás ügyét egyébként egyelőre lezártak tekintjük, mert tiltakozásunkra a megyei rendőrség vezetője, Vörös-Balogh alezredes azzal válaszolt, hogy az Egyetemről bocsánatot kért s a felelőtlenül intézkedő rendőrtiszt megbüntetését helyezte kilátásba. Bár Vörös-Balogh alezredes jószándékait nincs okunk kétségbevonni, mégis szükségesnek tartom elmondani, hogy amíg az Egyetem garanciát nem kap arra, hogy a kétségtelenül felzaklatott ifjúságunk megnyugtatót az arra illetékes pedagógusokra bizzák, az esetleg mégis szükséges rendőri intézkedéseket pedig a szocialista törvényesség jegyében teszik meg, nem látunk lehetőséget az oktatás megkezdésére. Az egyetemet sértő, felelőtlen kijelentések sorozata, sőt kiplakátolása, falra festése sem alkalmas arra, hogy az oktató munka felvételéhez szükséges nyugodt légkört biztosítsa.

S z e g e d, 1956. évi december 20.

2 drb. melléklet.

Baróti Dezső
rektor.

meben november 10.-én szolgálattételre jelentkeztünk a dékánnál, aki azt tudomásul is vette. A rektori hivatal mégis azt közölte, hogy bennünket nem lehet munkába állítani, mert eltávolításunk a sztálinizmus elleni harc jegyében történt. Ez után számos tanácskozás foglalkozott távollétünkben ügyünkkel a kari határozat alapján több felterjesztés született. Ezekben Baróti rektor fegyelmi vizsgálatot kért ellenünk, előttünk ismeretlen vádpontok alapján. Szándékát akkor is fenntartotta, amikor decemberben Mérei Gyula írásban is visszavonta a november 2.-i kari ülésen kikényszerített felfüggesztési kérelmét és kérte a kari munkába történő bevonását. Erre a mai napig nem kapott választ. – Meggyőződésünk, hogy mind saját esetünkben, mind pedig a jogászprofesszorok esetében kifejezetten kommunistaellenes hajszáról van szó. Ez annál megdöbbentőbb, mert több feltétlenül megvizsgálásra szoruló ellenforradalmi megnyilvánulásról is van tudomás. ... Számunkra még elkeserítőbbé teszi a hajszát az a körülmény, hogy az októberi-novemberi napokban mi is súlyos megpróbáltatásokon mentünk keresztül, a helyi ellenforradalmi erők nyomására, ... többünk élete is veszélyben forgott. Megütközést kelt bennünk, hogy Baróti Dezső rektor, aki az ellenünk folytatott ellenforradalmi akciónak egyik fő mozgatója volt az egyetemen belül, sőt kívül, most a helyzet megváltozásával is folytatja a hajszát. ... Kérjük, hogy egyetemi munkánk folytatását elrendelni szíveskedjék, mivel január 14.-én megkezdődik az oktatás.⁽³²⁾

Az egyetemeken az oktatás valóban megkezdődött. A vidéki diákok is mind visszatértek Szegedre, mert megfenyegették őket, hogy aki nem kezdi meg a tanulmányait, félét veszthet. Az egyetemi és főiskolai MEFESZ ekkor Szegeden már csak névlegesen létezett. 1957 januárjában Baróti rektor engedélyével és a költségeknek az egyetem által történő biztosításával a szegedi MEFESZ képviselői két alkalommal is felutaztak Budapestre, a MEFESZ országos központ által szervezett tanácskozásra. Ekkor azonban azt kellett tapasztalniuk, hogy egyre inkább folyamatban van a forradalmi MEFESZ háttérbe szorítása, és a beépített kommunista vezetők által a szervezet önfelszámolása. Ennek következtében a Baróti Dezső rektor által mindvégig támogatott szegedi MEFESZ is hamarosan beszüntette működését és bejelentette megszűnését.

Közelgett, majd el is érkezett a forradalom leverése utáni első igazi nemzeti ünnep, március 15.-e. Az egyetemi és főiskolai ifjúságnak is, mint általában a forradalmi tömegeknek gyakran hangoztatott követelése volt, hogy március 15.-e legyen ismét méltóképpen megünneplelve és a jeles nap munkaszünetnek elrendelve. Igen ám, de az ünnepeléssel együtt jár a közös, csoportos összejövétel, megemlékezés, amely akkor, néhány hónappal az októberi-novemberi nagy nemzeti forradalom után a hatalomba visszakerült kommunisták számára nagy kockázati tényezőnek számított. Nagyobb csoportosulásokat, nagygyűléseket, felvonulásokat nem engedhettek meg, mert nem tudhatták, hogy mivé fajulnak. Ugyanakkor már jóval korábban terjedt a hír sajjáról sajjra, hogy MÜK, vagyis Márciusban Újra Kezdjük. Ez pedig még nagyobb óvatosságra intette a hatalmat, mert nem tudhatták, hogy mennyi a valóság tartalma a híresztelésnek. Viszont az ünnepségeket hatalmi szóval teljesen betiltani sem volt bátorságuk, mert nem tudhatták azt sem, hogy egy ilyen tiltás milyen következményekkel járhat. Ezért egymástól független kis csoportokban engedélyt adtak az ünneplésre, miközben preventív célból őrizetbe vételeket, házkutatásokat egyéb zaklatásokat hajtottak végre megfélemlítési, elrettentési célból.

A szegedi egyetemi ünneplés előzményeiről Baróti Dezső vallomásában a következőket mondta: „Az 1957. március 15.-i ünnepségeket különféle tárgyalások előzték meg.

Különböző vélemények alakultak ki, végül olyan megállapodás történt, ami megegyezett a minisztérium álláspontjával, hogy fakultásonként lesznek megtartva az ünnepségek. Nem lett volna célszerű az egyetemi ifjúságot egybe tömöríteni az esetleges provokációk miatt. Az ünnepségek az egyetem területén lettek megtartva. Az állam és jogtudományi karon Bólya Lajos⁽³³⁾ docens, a természettudományi karon Kolsváry Gábor⁽³⁴⁾, a bölcsészkaron Keserű Bálint⁽³⁵⁾ aspiráns lett kijelölve ünnepi szónoknak. ... Keserűvel kapcsolatban az vetődött fel, hogy fiatal és tekintélyesebb embernek kellene beszédet tartani, professzornak, vagy docensnek. A vitát követően én vállaltam, hogy a bölcsészkar ünnepségén fogok részt venni, és pár perces megnyitót tartok. Az ünnepség 1957. március 14.-én délelőtt 10 órakor kezdődött. ... Jelen volt kb. 150 diák és a tanári kar nem teljesen. A Himnusz elhangzása után én tartottam a megnyitót, amely 7-8 percig tartott.”⁽³⁶⁾

Nem tisztázott, hogy milyen módon, s egyáltalán teljesen hitelesen-e de későbbi elsőfokú bírósági ítélet indoklásában belefoglalták Baróti Dezső 1956.- március 14.-i megnyitó beszédét. Lehet, hogy az elkészült írásban is és ez valahogy valakinél fennmaradt, lehet, hogy a gyanúsított és a tanúk vallomásai alapján rekonstruálták, de szószzerűen közlésként fogadtatták el. Íme, idézet az ítéletből: „1848. március 15-re, a magyar ifjúság forradalma napjára emlékezve, első szavunk alig lehetne más, mint forró szeretettel, szívünk egész melegével köszöntjük a ma magyar ifjúságot, a munkás- és paraszti ifjúságot, és nekünk legkedvesebb ifjú munkatársainkat, az egyetemek ifjúságát. – Március 15.-e mindig példa és tanulság volt számunkra, szinte attól a pillanattól kezdve, hogy a történelem méhéből kirobbant. Sokszor nevelő, új tetteket érlelő, de nem egyszer igazi értelméből kiforgatott példa is, amikor mint Babits Mihály találóan mondja >> csak a vak megszokás, a süket hivatal hozza koszorúit <<-A mi márciusunk, a magyar ifjúság márciusának idézése, nem lehet a vak megszokás süket ünnepe, de hiszem azt, hogy ifjúságunk java egyetért velünk abban, hogy olyan ünnep sem lehet, amely a márciusi napok fényét a régi Magyarország avult világára, a >> gögös grófi szónak << arra a világára akarja rásugározni, amely soha nem tudta és soha nem akarta valóra váltani Petőfi, Kosuth és Tancsics örökségét. És ha tudjuk azt, hogy ez az örökség ma már több mint száz esztendő, azt is bátran elmondhatjuk, hogy ünnepünk nem szorítkozhat csak 1848 szent emlékére, a népek tavaszának pusztá felidézésre, megismétlésére sem. A népek, köztük a mi sokat szenvedett népünk is, új tavaszra várnak, mely végre elhozza azt, amiről 1848 még csak az utópiák hangján ábrándozhatott. Azt, amit magyarul elsőnek Petőfi fogalmazott meg, amikor folyvást való küzdelemre hív, hogy a bőség kosara, a jog asztala és a szellem napvilága egyaránt mindenkié legyen. – Amikor a bölcsészkar március 15.-i megemlékezését megnyitom, szeretném kifejezni azt a hitemet, hogy egyetemünk ifjúsága, nem csak a múlt felé akar nézni, hanem kemény kitartó munkával akarja valóra váltani az emberi életnek azt az új rendjét, amiről negyvennyolcas ősünk csak ábrándoztak. – Petőfi szavai mellett ajkunkra kívánczik az ő nagy harcát folytató Ady Endrének néhány szép sora:>> Az olvasztó tüzet küldi a hamu, s láng óhaját, hogy ne csüggedjete el: Március van s határtalan az Élet<<”⁽³⁷⁾ Az ítéletben leírtak szerint a rektori „bevezető után egy pár másodpercig döbbenetes csend volt, majd ezt követően a hallgatóság jó része nagy tapsba tört ki. A hallgatóság főként egyetemi hallgatókból állt.”⁽³⁸⁾

Az ünnepi bevezető beszédre évtizedekkel később Baróti Dezső így emlékezett: „A bölcsészkar ünnepségén én mondtam beszédet, zaklatott idegállapotban, ugyanis e nap reggelén az államvédelmisek (helyesen akkor már csak volt államvédelmisek, politikai nyomozók – BL) földúlták a kollégiumokat röpcédulát keresve. Ezt a beszédemet

később vádként hozták föl ellenem, hogy Petőfi szavait idézve, nem csak a bőség kosarát, de a jog asztalát is, a szellem napvilágát is követeltem az országnak és, hogy a Tűz márciusa Adyjának üzenetével biztattam a házkutatás során megalázott diákjaimat”.⁽³⁹⁾

Az ünnepség után a tudományegyetemi MSZMP bizottság szemrehányást tett Baróti rektornak, hogy „nem egy szerencsés bevezető volt, nem segítette az MSZMP munkáját”⁽⁴⁰⁾

Az 1957. március 15.-i ünnepségen mondott bevezető beszéd volt talán az utolsó megnyilvánulása Barótinak, amire bizonyára már várva vártak, hogy megkezdődhesse-nek a retorziók vele szemben. Különben is felfokozott mértékben folytak március 15.-e, majd április 4.-e környékén az elhurcolások, letartóztatások, preventív őrizetbe vételek, a közbiztonsági őrizet elrendelések, a munkahelyekről való elbocsájtások, leváltások. Ezt a megtorló hullámot Baróti Dezső sem úszhatta meg. 1957. április 6.-án, nyilvánvalóan a szegedi kommunista vezetés nyomására az Oktatásügyi Minisztérium felfüggesztette rektori beosztásából és kezdetét vette a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya által az operatív ellenőrzés alá vonása. A BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztály III/III (belső elhárító) alosztálynak egy későbbi – 1968. szeptember 6.-i – jelentése szerint „1957. április 18.-án ellenforradalmi szervezkedés gyanúja miatt >>Firkászok<<fedőnéven előzetes csoportdossziét nyitottak öt főre, akik a Szegedi Egyetemen az ellenforradalmi események irányításában részt vettek. Szervezték a tüntetéseket, izgattak a népi hatalom ellen.”⁽⁴¹⁾ A célszemélyek között elsőként említették Baróti Dezső volt rektort, majd őt követte Németh Ferenc újságíró és Péter László tudományos kutató. Ennek az operatív munkának azonban nem sok értelme volt, hiszen csupán egyetlen intézkedésüknek, „Dugonics” fedőnevű ügynök beszámoltatásnak van nyoma, egyetlen hálózati jelentés formájában.

„Dugonics” fedőnevű ügynök 1957. április 18.-i jelentésében nem túl kedvező színben tüntette fel Baróti Dezső eddigi pályafutását, magatartását. Írt a befolyásos emberek álló kapcsolati rendszeréről, pl. arról, hogy akkor is „jó kapcsolatot tart Sötér István egyetemi tanárral, Halász Előd és Tóth László⁽⁴²⁾ szegedi egyetemi tanárokkal. ... Általában nagyképű és cinikus polgárnak tartják, aki csak karrierizmusa érdekében kötött látszatszövetséget a szocializmussal. ... Tolnai Gábor elmondta, hogy nem régen volt nála Baróti panaszkodni a szegedi állapotokra és üldöztetésére, valamint Szabolcsi Gábor⁽⁴³⁾ tevékenységére.”⁽⁴⁴⁾

Pedig Baróti Dezső volt egyetemi rektor üldöztetése még csak ezután kezdődött.

Jegyzetek:

- (1) Forrás: Szegedi Egyetem hetilap
- (2) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (3) Forrás: U. o.
- (4) Forrás: Szegedi Néplap 1956. november 8.
- (5) **MARTONYI JÁNOS** (Győr, 1910. március 5. – Szeged, 1981. május 10.) jogászprofesszor. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte 1927 és 1931 között. Külföldi tanulmányutak után a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban helyezkedett el osztálytitkárként. 1940-ben a kolozsvári egyetemre került, ahol jogot tanított. 1945-ben helyezkedett el a Szegedi Tudományegyetemen egyetemi tanárként az államigazgatási és pénzügyi jogi tanszéken. 1946-tól államvédelmi operatív megfigyelés alatt állt, mert kapcsolatot tartott a Földművelésügyi Minisztérium kereszténydemokrata álláspontot képviselő vezető munkatársaival. 1947/48-ban és 1958/60-ban a jogi kar dékánja volt. 1952 és 1955 között

rektor-helyettes. 1965-ben a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztály „Marton” fedőnéven célszemélyként operatív feldolgozás alatt tartotta.

- (6) **GRASSELLY GYULA** (Szeged, 1920. július 4. – Szeged, 1991. november 13.) geokémikus, egyetemi tanár. A középiskola elvégzése után a szegedi egyetemen tanult. 1944-ben vegytan-természettudományi szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Utána az egyetemen lett tanársegéd. 1944 végén katonai szolgálatot teljesített, majd 1945-ben szovjet fogságba esett. 1945-ben és 1946-ban egy ideig az új magyar hadseregben szolgált. 1946-ban, leszerelése után Szegedi Tudományegyetem természettudományi kar ásvány és kőzettani tanszékre lett tanársegéd. 1952-ben adjunktus, 1956-ban docens. 1960-ban elbocsájtották az egyetemről, de 1962-ben visszavették. Docens lett a korábbi helyén. 1964-től egyetemi tanár, 1968-tól tanszékvezető. 1965 és 1969 között a természettudományi kar dékánja. 1990-ben nyugalomra vonult.

- (7) **LÁNG IMRE** (Budapest, 1899. szeptember 7. – Szeged, 1972. január 18. Heim Józsa) idegsebész professzor. 1924-ben Budapesten szerzett orvosi diplomát, majd a fővárosban több helyen volt kórházi orvos. 1951-ben került Szegedre, ahol egyetemi tanár lett, egy ideig a sebészeti klinika igazgatója. 1956-57-ben orvoskari dékán. 1956-ban, a forradalom alatt – egy dokumentum szerint – „a tüntetéseken az egyetemisták élén haladt”. 1956. október 31.-én az egyetemnek nevében beszédet mondott a szegedi sortűzben életét veszített fiatal kendergyári munkás temetésén. 1957-ben az Egészségügyi Minisztérium véleménye vele kapcsolatban: „A Láng professzor elleni fegyelmi vizsgálat során megállapodás történt, hogy bizonyos idő múlva más egyetemi tanszékre helyezi át a minisztérium.” 1957-ben a megtorlás során javasolta a közbiztonsági őrizetbe vétele, de ezt nem engedélyezték. Ezt követően egy ideig operatív megfigyelés alatt állt.

- (8) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

- (9) Forrás: eredeti dokumentum másolata, forráshely ismeretlen.

- (10) Forrás: U. o.

- (11) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

- (12) **KÁDÁR JÁNOS** (Fiume, 1912. május 26. – Budapest, 1989. július 6. Csermanek Borbála) kommunista politikus. Az elemi iskola után polgári iskolát is végzett, majd írógépműszerész szakmát tanult. Illegális kommunista volt, 1930-ban a kommunista ifjúsági mozgalomban volt vezető szerepe. Letartóztatták és 2 év fegyházra ítélték. Büntetését a szegedi Csillagbörtönben töltötte, ott ismerkedett meg Rákosi Mátyással. Szabadulása után pártja utasítására belépett az SZDP-be. 1942-ben, mint a KMP tagja, majd titkára, illegálisba vonult. 1943-ban a Békepárt vezetője volt. 1944-ben letartóztatták. Szökése után illegálisba vonult. 1945 után az MKP országgyűlési képviselője, az MKP Politikai Bizottság tagja, budapesti titkár, az MDP Központi Vezetőség káderosztály vezetője. 1946-ban az MKP főtitkárhelyettese. 1948-ban belügyminiszter. 1952-ben koncepciós perben életfogytig tartó fegyházra ítélték. 1954-ben szabadult és rehabilitálták. Újabb fontos MDP tisztségeket töltött be, pl. Budapest XIII. kerületi elsőtitkár, stb. 1956 októberében, a forradalom alatt Nagy Imre kormányában államminiszter, majd átvált a szovjetekhez. A forradalom leverése után az MSZMP elsőtitkára 1988. májusig, közben kétszer volt a minisztertanács elnöke.

- (13) Forrás: eredeti dokumentum másolata, forráshely ismeretlen.

- (14) Forrás: U. o.

- (15) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

- (16) **KÁLLAI GYULA** (Berettyóújfalu, 1910. június 1. – Budapest, 1996. március 12.) kommunista politikus. 1931-től volt a KMP tagja, szervezte a Márciusi Frontot. 1942-ben a Magyar Történelmi Emlékbizottság egyik létrehozója. 1945-ben az MKP, majd az MDP Központi Vezetőség tagja, egy időben a Tájékoztatási Minisztérium politikai államtitkára. 1949 és 1951 között külügyminiszter. 1951-ben koncepciós perben 15 év fegyházra ítélték. 1954-ben szabadult, rehabilitálták. A Kiadói Főigazgatóság vezetője lett. 1955-ben a Népművelési Minisztériumban miniszter-helyettes. 1957-től a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tagja. művelődésügyi miniszter. 1965 és 1967 között a minisztertanács elnöke. 1967-től 1989-ig az Elnöki Tanács tagja.

- (17) Forrás: eredeti dokumentum másolata, forráshely ismeretlen.

- (18) Forrás: U. o.

- (19) Forrás: U. o.

- (20) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

- (21) **SERLI ISTVÁN** (Szekszárd, 1934. június 20. Resli Erzsébet) IV éves orvostanhallgató Szegeden. A MEFESZ egyik szervezője volt az orvoskaron. A forradalom leverése után illegális kormányellenes röpcédulázásban vett részt. 1956 decemberében tetten érték és letartóztatták. Amikor szabadlábra került a megtorlás elől illegálisan külföldre távozott.

- (22) **HALÁSZ GYÖRGY** (Szolnok, 1935. június 15. Pál Rozália) orvostanhallgató Szegeden. A szegedi MEFESZ egyik szervezője az orvoskaron, később nemzetőr az egyetemi zászlóaljban. 1956 decemberében illegális röpcédula terjesztés miatt letartóztatták. Amikor szabadult, a megtorlás elől, illegálisan külföldre távozott
- (23) **NAGY IMRE** (Kartal, 1919. október 26. Viola Ilona) II. éves gyógyszerészhallgató Szegeden. 1940.-ben a jogi karon kezdte meg tanulmányait, amelyet megszakítani kényszerült anyagi okokból, dolgoznia kellett. A MÁV-nál volt forgalmista, szolgálattevő, stb. 1944 októberében behívták katonai szolgálatra és egy csendőrző zászlóaljban kapott beosztást. A háború vége felé Németországban amerikai fogságba került. Szökést kísérelt meg, de elfogták, 6 év börtönre ítélték. 1948-ban szabadon engedték, akkor jött haza. Itthon, mint volt csendőrt és nyugatost, azonnal internálták. 1949-ben szabadult, de utána REF alatt állt. Ebben az időben volt vasúti segédmunkás, villamoskalauz, ismét a MÁV-nál forgalmista. 1954-től folytatta egyetemi tanulmányait a szegedi gyógyszerész karon. 1956-ban, a forradalom leverése után a szegedi MEFESZ egyik vezérégyénisége. 1956 legvégén és 1957 legelején kapcsolatban állt az illegális Szegedi Városi Központi Munkástanáccsal. 1957. március 7.-én őrizetbe került. A megtorlás során büntetőeljárás indult ellene és jogerősen 10 év börtönre ítélték.
- (24) **BAKONDI BÉLA** (Törökszentmiklós, 1926. augusztus 17. Simon Mária) IV. éves orvostanhallgató. 1956-ban, a forradalom alatt nemzetőr volt az egyetemi zászlóaljban. A forradalom leverése után a szegedi MEFESZ egyik aktivistája. Két esetben is részt vett a szegedi egyetemisták és főiskolások képviselőtételében Budapesten a MEFESZ országos értekezletén. Résztvevője volt illegális kormányellenes röpcédulázásnak. 1957-ben a karhatalom rövid időre őrizetbe vette.
- (25) **MOGYORÓSI ISTVÁN** (Csening, 1913. december 26. Dénes Julianna) rendőr őrnagy, 1956-ban a szegedi városi és járási rendőrkapitányság vezetője. A forradalom kitörése előtt és után is mindent elkövetett, hogy a helyi kommunisták hatalmát védje. A forradalom győzelme után áállt és látszólag készségesen kiszolgálta a forradalmi városvezetést, miközben illegálisan kapcsolatot tartott a háttérbe szorult kommunistákkal. Elküldött azonban egy nagy hibát. Tevékenyen közreműködött a volt államvédelmi tisztek biztonsági őrizetbe vételében. Ezt pedig a forradalom leverése után nem, mint mentőakciót, hanem mint kommunista üldözést tekintették. Mogyorósi rendőr őrnagy a városi és járási rendőrkapitányság élén hiába tett meg mindent a kommunisták megtorlása érdekében, mégis leváltották, majd büntetőeljárás indult ellene és jogerősen 1 év börtönre ítélték.
- (26) Forrás: MNL XIX-J-2-j 4. doboz.
- (27) **VÖRÖS-BALOGH ISTVÁN** (Szeged, 1918. Barkó Márta) rendőr alezredes. Középiskolát végzett, a II. világháború alatt többször behívták katonának, ahonnan 1944-ben megszökött és Szegeden bujkált a háború végéig. 1944-ben MKP tag volt, 1945-ben MADISZ titkár Szegeden, majd rendőr a Politikai Rendészeti Osztályon. 1949-ben már a BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság vezetőjének II. helyettese. 1950-ben a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője, 1953-54-ben a BM Csongrád Megyei Főosztály vezetője, majd áthelyezték Miskolcra. 1956 novemberétől ismét a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője. 1957-ben megkapta a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem kitüntetését, majd ennek az évnél az őszén fegyelmi büntetésként leváltották és a fővárosba helyezték. Szolgálati ideje végén a BM Budapesti Rendőr-főkapitányság vezetőjének közbiztonsági helyettes, rendőr vezérőrnagy.
- (28) Forrás: MNL XIX-J-2-j 4. doboz.
- (29) **MÜNNICH FERENC** (Seregélyes, 1886. november 18. – Budapest, 1967, november 29.) kommunista politikus. Eperjesen és Kolozsváron végezte tanulmányait, jogi diplomát szerzett. Az I. világháborúban az orosz fronton teljesített szolgálatot, ahol 1915-ben fogságba esett. Szabadulása után visszatért Magyarországra és a KMP egyik alapítója volt, majd a Szlovák Tanácsköztársaság hadügyi népbiztosa. 1922 és 1936 között a Szovjetunióban élt. 1936-tól részt vett a spanyol polgárháborúban. 1942 és 1945 között a Moszkvai Állami Rádió magyar osztályán főszerkesztő. 1945-ben ismét visszatért Magyarországra, ahol 1946 és 1949 között budapesti rendőrfőkapitány volt. 1949 és 1956 között diplomataként szolgált. 1956. október 27-től november 3.-ig a Nagy Imre kormány belügyminisztere. 1956. november 2.-tól Kádárral együtt szembefordult Nagy Imrével létrehozta az MSZMP-t és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt. 1956 végétől a Kádár kormányban a fegyveres erők minisztere. 1958 és 1961 között a minisztertanács elnöke.
- (30) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (31) Forrás: U. o.
- (32) Forrás: U. o.
- (33) **BÓLYA LAJOS** (Kolozsnéma, 1905. január 9. – Budapest, 1978. május 19.) jogász, egyetemi docens, költő. 1925 és 1929 között tanult a pozsonyi egyetemen és szerzett jogász diplomát. Néhány év múlva vizsgálóbíró lett Nyitrán. 1945 után Magyarországon élt, tagja lett az SZDP-nek. Jogásként dolgozott, volt pl. Szegeden ügyész, Csongrád megyei ügyész-helyettes, majd 1953-tól a Szegedi Tudományegyetem jogi karán a büntető és polgári eljárásjogi tanszéken vezető, docens. 1957-ben a jogi karon dékán, egy ideig megbízott rektor, majd rektor-helyettes. 1954-től MDP, 1956-tól MSZMP tag. Az MSZMP Politikai Bizottság 1957. júniusi véleménye: „*Bólya Lajos párttag, politikailag szilárd elvtárs, a pártszervezettel együttműködése igen jó. Szakmailag közepes.*” 1966-ban nyugállományba vonult.
- (34) **KOLSVÁRY GÁBOR** (Kolozsvár, 1901. augusztus 18. – Szeged, 1968. december 24.) biológus, egyetemi tanár. Kolozsváron érettségizett. Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte és Szegeden fejezte be. 1925-ben természetrajz – földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Tanulmányai befejeztével az egyetemen maradt tanársegéd. 1928-tól a szegedi Tanárképző Főiskolán lett tanár. 1930-ban egyetemi magántanár. 1951-53 között megbízott előadó volt az ELTE-n. 1954-től a Szegedi Tudományegyetemen tanszékvezető egyetemi tanár. 1960-tól az MTA levelező tagja.
- (35) **KESERŐ BÁLINT** (Budapest, 1927. augusztus 31.) irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1953-ban a Szegedi Tudományegyetem marxizmus-leninizmus tanszékén tanársegéd. 1957-ben az egyetemi MSZMP bizottság titkára, egy akkori pártértekezleten kijelentette: „*A Tudományos Akadémián nehezen hagyják meggyőzni magukat, hogy ellenforradalomról van szó. Minden esetben batorították és biztatták a Baróti, a Fodor és egyéb típusú renegát ellenforradalmi vezetőket, nem hajtották végre a határozatokat.... Baróti, Fodor ... futtatott emberek voltak Szegeden, nem csak egyetemi, hanem városi, és a városi pártbizottsági viszonylatban is.*” 1957 januárjában Keserő Bálint a kádári „pufajkás” karhatalmistákról írt a helyi napilapban: „*Tisztelet és megbecsülés illeti azokat a karhatalmistákat, akik a nehéz körülmények között is szilárdan helyt álltak*”.
- (36) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (37) Forrás: U. o.
- (38) Forrás: U. o.
- (39) Forrás: Szegedi Egyetem hetilap.
- (40) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (41) Forrás: ÁBTL O-14967/a számú dosszié.
- (42) **TÓTH LÁSZLÓ** (Tápiószecsze, 1895. június 4. – Szeged, 1958. október 12.) egyetemi tanár. 1903-ban érettségizett, majd Budapesten járt egyetemre. 1915-től katonai szolgálatot teljesített, orosz fogságba került. 1919-ben, hazatérte után szerezte meg diplomáját. Az Országos Széchényi Könyvtárban helyezkedett el. 1925-ben egyetemi magántanár lett Budapesten. 1935-ben Pécsen egyetemi tanár, 1941-42-ben ugyanott dékán. Rövid időre Kolozsvárra került egyetemi tanárnak, majd a szegedi egyetemen lett bölcsész professzor. 1945-től Szegeden az FKP-ban tevékenykedett, 1946-ban a városi Nemzeti Bizottság elnöke volt. Közben 1945-46-ban bölcsészkar dékán. 1946-47-ben egyetemi rektor, az FKP szegedi elnöke, országgyűlési képviselő. 1948-ban visszavonult a politikától. 1950-ben megvált az egyetemi oktatástól, ekkor az egyetemi könyvtárba helyezték. 1955-ben nyugállományba vonult.
- (43) **SZABOLCSI GÁBOR** (Makó, 1921. – 1989.) újságíró. Érettségi után tanári oklevelet szerzett. 1945 után kereszténydemokrata beállítottságúnak tűnt, tagja volt a Demokrata Néppártnak és a KALOT-nak. 1948-ban egy ideig az NPP tagja, majd átlépett az MDP-be. 1953-ban „nyílt karrierizmusa” miatt kizárták az MDP-ből. 1956 előtt és után a Délmagyarország újságírója. 1956-ban a forradalom leverése után írta: „*A nemzetvesztő zűrzavarban, amelyben egyre erősebb volt a fasizmus diadalordítása, s amelyben a kommunistákat hallgatásra és halálra ítélték.*” 1957-től a Tiszatáj szerkesztője, utólag őt emlegették úgy, mint a folyóirat „panamistája”. Volt egy időben Szegeden művelődési ház igazgató, egyetemi adjunktus. Egy minősítése szerint „*november 4.-e után több esetben a Párt mellett kiállt, sőt szektánsnak tüntette fel magát, s erről a talajról bírálta az egyetem professzorait, tanárait.*”
- (44) Forrás: ÁBTL M-18293/1 számú dosszié.

A MEGTORLÁS

1957. április 25. – 1990. február 14.

A BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály Vizsgálati Alosztályán 1957. április 25.-én Oskó Lajos⁽¹⁾ rendőr nyomozó főhadnagy határozatot készített nyomozás elrendelésére, a belső reakció elhárító alosztály adatai alapján Baróti Dezső volt egyetemi rektor ügyében, aki „több ellenforradalmi cselekményt hajtott végre. Az ellenforradalmi események alatt több kommunista egyetemi tanárt, docenst felfüggesztett, a marxizmus-leninizmus tanszék működését szüneteltette. 1956. március 14.-én tartott ünnepségen megnyitójában olyan beszédet mondott, mely izgatón hatott a jelenlévőkre.”⁽²⁾ (16. számú melléklet) A nyílt nyomozást államellenes izgatás bűncselekmény alapos gyanúja miatt rendelték el. Mivel nyílt nyomozásról – büntetőeljárásról – volt szó, ez a körülmény is igazolja, hogy lényegében teljesen felesleges volt egy héttel korábban a „Firkászok” fedőnevű konspiratív operatív feldolgozó munka kezdeményezése. Azt a néhány intézkedést – pl. rövid időtartamú külső figyelést – megtehették volna nélküle is. Az idézett határozatot jóváhagyta a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály vezetője, Tihanyi József⁽³⁾ rendőr nyomozó százados.

Még ugyanazon a napon sor került a vizsgálati ügyben az első tanú, Görög József egyetemista kihallgatására, aki elmondta, hogy Baróti Dezső „beszélgetései alapján nem mutatkozott a népi demokratikus rendszer ellenségének. Egész magatartását a nagyvonalú nemtörődomség jellemezte. ... Előadásai során nem lehetett tapasztalni, hogy a nyugati irodalom fejlődése iránt rajongott volna. Fiatal korában, egyetemi éve alatt tagja volta Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, ... ezzel sikerült annakidején az MDP tagjelöltek sorába kerülni. Később tagja lett az MDP-nek. - Mint az egyetem rektora, már az ellenforradalmi mozgalom kirobbanása előtt teret engedett egyes egyetemi hallgatókból álló csoport tevékenységének, akik dezorganizálták a DISZ szervezetet. ... A párt és a DISZ szervezetekkel szembeni magatartását bizonyítja az a körülmény, hogy az ellenforradalmi mozgalom kibontakozásával, elfoglaltságára hivatkozva, egyre kevesebb lehetőséget adott arra, hogy a DISZ és a párt vezetői találkozzanak vele. Bizonyos esetekben pedig nem vette figyelembe ezeknek a szervek a javaslatait. ... – Baróti Dezső, amikor a MEFESZ alakuló nagygyűlését tartotta (az október 20.-i nagygyűlésről van szó, a MEFESZ lényegében már október 16.-án megalakult – BL) felszólat és üdvözölte a megjelent ifjúságot, akik a múlt hagyományaihoz hiven most is elsőként mozdultak meg, mert látják, hogy baj van. ... Kijelentette, hogy a MEFESZ-t elismeri a DISZ teljes értékű jogutódjának és hajlandó minden anyagi és erkölcsi támogatást részükre megadni. ... Korábban a DISZ anyagi támogatást nem kapott, mert Baróti nem engedélyezte. Ebből is világosan látszik Baróti ellenséges magatartása. ...”⁽⁴⁾ Görög József tanú 1956-ban az egyetemi DISZ bizottság tagja volt, a kihallgatást végző tiszt pedig Molnár István⁽⁵⁾ rendőr nyomozó százados.

B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
Politikai Osztály – Vizsgálati alosztály.

Határozat.

nyomozás elrendeléséről.

A Vizsgálati Alosztály megvizsgálta a Belső reakció elhárító alosztály által 1957. ápr. 25-én átadott nyomozati anyagot, mely azt tartalmazza, hogy Baróti Dezső /Porda, 1911. évi /Szegedi lakos, volt egyetemi rektor, több ellenséges cselekményt hajtott végre.

Az ellenforradalmi események alatt több kommunista egyetemi tanárt, docenst felfüggesztett, a Marxizmus-Leninizmus Tanszék működését felfüggesztette. 1957. márc. 14-én tartott ünnepségen a megnyitójában olyan beszédet mondott, mely izgatón hatott a jelenlévőkre.

A rendelkezésre álló adatok birtokában álló bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja utalnak, ezért figyelemmel a Bp. 2. §. a Rendőrkapitányság Vizsgálati alosztályára a Bp. 86. §. alapján úgy

határozott,

hogy Baróti Dezső ellen a Bp. 2. pont b./ c./ d./ alpontokba felvett izgatás bűntette elkövetésének gyanúja miatt nyomozást kell folytatni.

Ezt a határozatot meg kell küldeni a Csongrád Megyei Ügyészségnek.

Szeged, 1957. ápr. 25.

Jóváhagyom:

Tihanyi József
rendőr nyomozó
osztályvezető

Oskó Lajos
ny. fgyr.

A következő napon – 1957. április 26.-án – megtörtént Baróti Dezső őrizetbe vétele. Erdemes ezzel kapcsolatba is idézni Baróti Dezsőnek egy évtizedekkel későbbi interjújában elmondott visszaemlékezését: „A Kádár-csoport első nyilatkozatai azt mondták, hogy senkinek bántódása nem eshet, akik részt vettek az eseményekben. Amikor azonban már úgy érezték, hogy megerősödtek, elkezdődtek a tömeges letartóztatások. Engem április 26.-án tartóztattak le. Egyik budapesti barátomnál voltam délután látogatón. Néhány pohár ital mellett megtárgyaltuk a történeteket. Hazafelé menet két házra a lakásunktól, az utcán tartóztatott le egy nyeszlett fiatalember, egy államvédelmis (valószínűleg volt államvédelmis – BL) főhadnagy. Nem engedte meg, hogy értesítsem a feleségem, aki így csak kerülőutakon keresztül, egy hét múlva tudta meg, hogy mi történt velem.”⁽⁶⁾

1957. április 29.-én operatív környezettanulmány készült Baróti Dezsőről. Ebben többnyire a már eddig ismert adatok és körülmények kerültek leírásra, mint pl. az, hogy „Szegedre helyezése után többször kérte a tagjelölt felvételét az MDP-be, azonban számos, az egyetemen dolgozó kommunista bizalmatlansággal fogadta a közeledését. Ezért 1954-ig elhúzódt a tagjelölt felvételének ügye. Ekkor azonban a felsőbb pártszervek instruálására napirendre tűzték felvételét.”⁽⁷⁾ Megemlítendő még egy körülmény, egy konkrétum, amelyről eddig még nem volt szó, s amelyben Baróti felelősségét megállapították: „Munkalehetőséget biztosított az Irodalomtörténeti Intézetben (a Egyetemen – BL) Szekeres László⁽⁸⁾ tanársegédnek, aki az MDP tagja volt, de erkölcstelen, részeges magatartása miatt kizárták a pártból.”⁽⁹⁾

Az operatív környezettanulmányok általában titkos, fedett körülmények között készülnek és az adatszolgáltatók kilétét is homály fedi a külvilág felé. A titkos dokumentumban azonban fel vannak tüntetve. A Baróti Dezsővel kapcsolatban készült környezettanulmány figyelmet érdemlő adatszolgáltatói a következők voltak: Székely Lajos docens, Gulya Károly⁽¹⁰⁾ tanársegéd, Görög József egyetemi hallgató, Keserű Bálint egyetemi MSZMP titkár, Komócsin Mihály, a szegedi városi MSZMP bizottság elsőtitkára.

Az újabb, 1957. április 29.-én kihallgatott tanú ismét egyetemi hallgató volt, Tóth Imre⁽¹¹⁾. Ezt a kihallgatást kivételesen nem a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály végezte, hanem a tanú lakóhelye szerint illetékes BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya. Tanúvallomást Tóth Imre is a megtorlás szorításában – letartóztatásban – tette. Állítása szerint „Baróti Dezső helyeselte a MEFESZ megalakítását. ... Az orosz nyelv fakultatív tételét helyeselte. A szovjet csapatok azonnali kivonásának felvetését (még a forradalom kitörése előtti MEFESZ gyűlésen – BL) helytelenítette. ... Ő volt a legkönnyebben befolyásolható személy. Megígérte, hogy a MEFESZ-t támogatni fogja.”⁽¹²⁾

Ugyanezen a napon egy másik egyetemi hallgató, Urszin Jolán⁽¹³⁾ tanúkénti kihallgatása is megtörtént. Ő a következőket is vallotta: „Bárdos Pál II. éves bölcsészhallgató társam beszélt arról, hogy Baróti Dezső a József Attila Kör gyűlésén is felszólalt és erősebb kirohanása volt a népi demokratikus rendszer ellen. - 1957. március 14.-én ... bevezető beszédében ... méltatta az 1848-as ifjak forradalmiságát, ... azt a megjegyzést tette, hogy >> a mi egyetemi ifjúságunk is méltán nevezheti magát 1848 dicső örökösének, mert bebizonyították, hogy szabadok szeretnének lenni és igaz magyar hazafiak << ... Baróti célja az volt, hogy a jelenlevő hallgatók közül azok felé, akik aktívan tevékenykedtek, vagy szimpatizáltak az októberi-novemberi ellenforradalmi időszakokkal, most új erőt öntsön, és azt hozza tudomásukra, hogy nincs okuk csüggedésre, mert tavasszal az ellenforradalmi mozgalom újból fellángolhat. ... S a jelenlevő bölcsészhallgatók hosszas tapssal válaszol-

tak.”⁽¹⁴⁾ Bizony a lelkes ifjúkommunista Urszin Jolán vallomása némely helyen köszönő viszonyban sincs a valósággal.

1957. április 30.-án a Pálinkás Ferenc⁽¹⁵⁾ rendőr nyomozó őrnagy által foglalkoztatott „Dugonics” (később „Erdősi” fedőnevű) ügynök egy hálózati jelentést készített Baróti Dezsőről. Ez a titkos intézkedés természetesen nem a büntetőeljárás része volt. Ebben az is olvasható, hogy „az utóbbi időben a vad reakciós személyek szemében mártírrá nőtt Baróti Dezső. Az utcán is nyíltan gratuláltak neki (nyilván az őrizetbe vétele előtt – BL) bátor fellépésért és elszánt viselkedéséért. ... Az ilyen körülmények súlyosbítják a helyzetét. Tény az, hogy az egyetemi tanács ülésén ő kezdeményezte a marxista-leninista tanszék felosztatását, és Karácsonyi Béláék eltávolítását.”⁽¹⁶⁾ Ezzel kapcsolatban Pálinkás rendőr nyomozó őrnagy értékelése: „A reakciós tanárok is elismerik Baróti vezető szerepét és bűnösségét a szegedi ellenforradalomban, főleg az egyetemen, és felelősségre vonását ezért nem is tartják meglepőnek.”⁽¹⁷⁾

Más tanúk kihallgatására is sor került ezen a napon Baróti Dezső ügyében. Az egyik igen fontos tanú Székely Lajos korábbi egyetemi MDP bizottsági titkár volt. A korábban már mások által elmondottakon kívül a következőket vallotta: „Baróti Dezsőt 1948-ban ismertem meg, akkor a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium főosztályvezetőjeként látogatást tett az akkor vezetésem alatt álló Mórincz Zsigmond Népi Kollégiumban. ... Szorosabb ismeretségbe akkor kerültem vele, amikor a Történeti Intézet (az egyetemen – BL) munkatársa lettem. Ekkor Baróti a Bölcsész Kar Magyar Intézetének tanára volt Szegeden. Ekkor tudtam meg, hogy a minisztériumban leváltották. ... Ortutay miniszter közbenjárására kapott Szegeden katedrát. Kapcsolata Ortutay Gyulával, Tolnai Gáborral és Hont Ferencsel az 1930-as évekből ered. ... Az egyetemen kezdetben nagyon passzívan és alkalmazkodóan viselkedett. ... Később úgy nyilatkozott ezekről az időről, hogy az akkori politikai helyzetben keserű sájjal tűrt el mindent, de nem mert fellépni ellene. Helyzete az elkövetkezőkben megszilárdult. Egyrészt alkalmazkodásának, másrészt baráti támogatásának köszönhet mindent. Továbbá annak is – véleményem szerint -, hogy a párt egész értelmiségi politikájában jelentkező hibák miatt, könnyen meg lehetett neki játszani a fejlődő pártunkívült. ... Baróti Dezső 1956 júliusától kb. október közepéig színleg a júliusi párthatározat alapján állt. Mint volt pártbizottsági titkárnak számos politikai tárgyi beszélgetésem is volt vele ebben az időszakban. ... Az első különös megnyilvánulást október 15.-e táján észleltem, amikor, egy budapesti útja után közvetlenül, a szegedi Virág cukrászdában beszélgettem vele kettesben. Ekkor kijelentette, hogy neki semmi nehézséget nem okozna egy polgári demokratikus életformába való beilleszkedés, csak attól tart, hogy Magyarországon vagy proletár, vagy fasiszta diktatúra között lehet választani. ... Ez meglepő volt, mert Baróti nyilvánosan mindig hangoztatta, hogy odaadó híve a munkáshatalomnak és a Pártnak. ... A József Attila Körön hozzászólásában egyebek közt nyomatékosan kihangsúlyozta, hogy az adott politikai helyzetben csak a sztálinista restauráció veszélye fenyeget, és ez ellen kell harcolni. Egy felszólaló, az egyetemről korábban kizárt és internálással is sújtott nőnek nagy előzékenységgel a helyszínen megígérte, hogy a legrövidebb időn belül visszaveszik az egyetemre. Hasonló előzékenységet soha nem tanúsított, ha ellenséges elemek eltávolításáról volt szó. ... Baróti egészen 1957. január végéig fenntartotta azt az álláspontját, hogy a kommunista tanárokat el kell távolítani az egyetemről. Egy ideig a sztálinista és a rákosista megbélyegzést alkalmazta. ... 1956 novemberében Baróti Dezső önhatalmúlag kezdeményezte a marxizmus-leninizmus tanszék felosztatását, ... felfüggesztette a tanszék valamennyi munkatársát, kb. 30 oktatót,

zömükben kommunistákat. ... Vereska András⁽¹⁸⁾ elvtárs, aki a pártbizottság (a szegedi városi pártbizottság – BL) munkatársa volt, elmondta, hogy Barótinak feltétlenül része volt abban, hogy öt egyetemi vezető kommunistát, meg a városi pártbizottság három munkatársát október 26.-án az utcai hangszórón bélyegeztek meg.⁽¹⁹⁾ A kihallgatást végző tisztt Molnár István rendőr nyomozó százados volt.

Ugyanazon a napon a másik kihallgatott tanú Karácsonyi Béla volt. A kihallgatást végző tisztt ebben az esetben Kiss József⁽²⁰⁾ rendőr nyomozó őrnagy. A Karácsonyi Béla által elmondottak a korábbi fejezetekben már több esetben idézve lettek.

A harmadik tanú 1957. április 30.-án Kedves András⁽²¹⁾ volt. Vallomásaiban elmondta, hogy „Baróti Dezső ... a bölcsészkarról szimpatikusnak tűnt fel előttem. ... Később fel-lengzőssé vált. ... A Pártba való felvételét magam is javasoltam, mint olyan emberét, aki elmesélte ifjúsági küzdelmeit, és ezért jónak láttam a pártba.”⁽²²⁾

1957. május 1.-én sor került Baróti Dezső letartóztatott gyanúsított első kihallgatására. Talán érdemes megjegyezni, hogy május elseje azokban az időkben a társadalmat vezető munkásosztály legnagyobb ünnepe volt, munkaszüneti nap. Kádár és elvtársai a forradalom leverése után az első nagyobb tömeget az utcára vivő megmozdulásukat Budapesten a Hősök terén ekkor tartották, ami számukra is meglepetésszerű hatalmas sikerrel járt. S ezen a nevezetes ünnepen a megtorlás gépezete, az államvédelmi szolgálat örökébe lépett politikai nyomozó testület nem ünnepelt, hanem változatlanul vívták az osztályharcot az ellenséggel, akkor éppen az ellenforradalmárokkal szemben. Minden nap dolgoztak, akár éjjel, akár nappal üzték-hajtották azokat, akik néhány hónappal korábban sikeresen megdöntötték az ő proletárdiktatúrájukat. Baróti Dezső számára is nevezetessé vált ez a nap, a legelső kihallgatásának napja. Kihallgatója – vizsgálója – Oskó Lajos rendőr nyomozó főhadnagy volt, akinek kérdéseire a következő válaszokat adta: „Büntetőjogilag semmilyen tevékenységért nem érzem magam felelősnek. El tudom képzelni, hogy egyes hivatali ténykedéssel kapcsolatban fegyelmi felelősség terhel felettes szerveim részéről. Az Oktatásügyi Minisztériumra gondolok. – Jogosnak érzem a felelősség felvetését ... egyes oktatóknak a tanszéki munka alóli felmentésében, bár ezeket az illetékes karok és az egyetemi tanács javaslatára tettem, egyetértve velük. A Munkás-Paraszt Forradalmi Kormány (helyesen Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány – BL) azt a rendelkezését, hogy az állásukból elbocsájtottakat és felfüggesztetteket vissza kell helyezni, úgy értelmeztem, hogy ez nevezettekre nem vonatkozik, hiszen nem az állásukból voltak felfüggesztve, hanem a tanszéki munka alól, illetményeiket rendszeresen megkapták. – A marxizmus-leninizmus tanszék munkájának szüneteltetésére az úgynevezett koalíciós kormány megalakulása után intézkedtem. ... Nem akartam, hogy az akkor megalakuló pártok igényt jelentsenek be ideológiájuk oktatására, vagy helyiségekre. Féltem attól, hogy a csillagromboláshoz hasonlóan a tanszék helyiségeit is megrongálják. ... Itt a tanszék munkájának szüneteltetéséről volt szó, személyek felfüggesztéséről vagy elbocsátásáról nem. – Az 1957. március 15.-i beszéddel kapcsolatban fegyelmi felelősséget érezek azért, mert a beszéd elvont volt, ahelyett, hogy mint egy jelentős állami intézmény akkori vezetője kiálltam volna a Párt és a kormány politikája mellett. ... A beszéd visszhangjából arra következtetek, hogy lehettek benne félreérthető és félremagyarázható részek. ... Semmiféle ellenforradalmi izgatás nem volt szándékomban, minden ilyen törekvést mélyen elítélek.”⁽²³⁾

Szekeres László tanársegéd kihallgatására is 1957. május 1.-én került sor. Vallomása szerint „a marxizmus-leninizmus tanszék felfüggesztését azzal tudom magyarázni, hogy Baróti Dezső igyekezett biztosítani magát a jövő szempontjából. Kalocsai Dezsőtől⁽²⁴⁾

tudom, hogy előbb azzal indokolta tettét, hogy ha a kommunisták oktathatnak pártvilág-nézetet, akkor a többi pártok is felléphetnek ilyen igénnyel. A felfüggesztést november 4.-e után azzal az indokkal hagyta érvényben, hogy a marxizmus oktatása úgyszólván átdolgozás alatt áll. Véleményem szerint a november 4.-e előtti indok azért nem állt fenn, mert az ország hasonló intézményeinél nem, vagy igen kis mértékben került sor hasonló intézkedésre. – 1957. március 14.-én Baróti bevezető előadásában méltatta az 1848.-as márciusi ifjak hazafias magatartását, s különös hangsúllyal általában az ifjúság igazságszeretétét. Ez lényegében politikai célzás és párhuzamkeresés volt az 1848.-as és az 1956.-os októberi ellenforradalmi mozgalom között.”⁽²⁵⁾

Ezen az ünnepi napon – május elsején – Pálkás Ferenc rendőr nyomozó őrnagy még egy rövid összefoglaló jelentést is készített Baróti Dezső ügyében. Ebből kiderül, hogy „Baróti Dezsővel kapcsolatban operatív adatok (titkos eszközökkel beszerzett adatok – BL) és bejelentések alapján indult el a nyomozás”⁽²⁶⁾, vagyis a büntető eljárás, a nyílt rendőri vizsgálati munka. Az operatív ellenőrzésről – a „Firkászok” fedőnevű ügyről – már volt szó, amely során az egyik célszemély Baróti Dezső hálózati ellenőrzés alatt állt, valamint az őrizetbe vétele előtti időben Szegeden és Budapesten külső figyelmet (követést, személyes megfigyelést – BL) alkalmaztak vele kapcsolatban. „Hogy megakadályozzuk Baróti esetleges szökését, és lehetetlenné tegyük az egyetemen izgató tevékenységét, figyelemmel a közelegről május 1.-re, preventív őrizetbe helyeztük 1957. április 26.-án.”⁽²⁷⁾ Baróti Dezső tehát ténylegesen 1957. április 26.-a és május 1. között preventív őrizetben volt, a büntetőeljárás részeként letartóztatására május 1.-én került csak sor.

1957. május 2.-án is három tanú kihallgatására került sor. Az egyik Szabolcsi Gábor újságíró volt. Vallomása szerint „1946-ban voltam Budapesten Sík Sándor⁽²⁸⁾ piarista rendfőnök, akadémiai tagnál, akinek korábban Baróti tanársegéde volt. Sík elmondta nekem, hogy beszélt Barótival Párizsból való hazajövele után. Baróti közölte vele, hogy kapcsolata van a Francia Kommunista Párttal, ott több kommunista barátja van. Ezek a kommunisták is szocializmust akarnak, de a Szovjetunió nélkül. – 1950. január 1.-én kerültem az egyetemre, fizetés nélküli tanársegédnek. Felvételemet Baróti Dezső intézte. ... Azért esett rám a választás, mert véleménye szerint, nem leszek olyan egzaltált kommunista, mint amilyennek most az intézetet megtöltötték.”⁽²⁹⁾

A másik kihallgatott Bárdos Pál⁽³⁰⁾ egyetemi hallgató is gondosan kiválasztott tanú volt, hiszen az apja az 1950-es évek első felében hírhedt ávéhás volt Szegeden. Vallomása szerint „Baróti Dezső tagja volt a Pártnak. Elbírálásom szerint súlyos hibákat követett el 1956. október 25.-én, amikor ésszerűtlenül bezáratta az egyetem kapuit és a hallgatókat az utcára kényszerítette. Amennyiben a fenti időpontban tovább folyik az oktatás, úgy igen sok rosszat meg tudott volna előzni. Ennek hatására az ifjúság az utcán sétálgatott és szították a tüzet. – Határozottan állítom, hogy helyes magatartásával nagyban fékezhet-e volna a Szegeden lefolyt ellenforradalmi eseményeket. – 1957. március 15.-én Baróti Dezső beszéde végén egy Ady verset idézett, amelynek tartalma kb. az volt, hogy az ifjúságnak nem kell elcsüggedni, mert a hamu alatt ott parázslék a tűz. Határozottan állítom, hogy az ellenforradalmi eseményekre célzott, és azt akarta kifejezésre juttatni, hogy nem voltak hiábavalók az októberi események, és azok még nem is fejeződtek be. A hallgatók részére ez hideg zuhanyként hatott. – Egyéniségére vonatkozóan előadni kívánom, hogy alakoskodó, kétszínű, megbízhatatlan személy.”⁽³¹⁾ Baróti bevezető beszéde nyilvánvalóan a Bárdos Pálhoz hasonló ifjúkommunistákra hatott hidegzuhanyként. A többiek rövidesen hatalmas és dörgedelmes tapsorkánba kezdtek.

A harmadik tanú ezen a napon Kerényi György volt, akinek a vallomásából a legfontosabb részek a korábbi fejezetekben már idézve lettek az október 26.-i események kapcsán.

Baróti Dezső 1957. május 9.-i kihallgatásán elhangzottak is nagy részben már említésre kerültek a korábbi fejezetekben, van azonban egy rövid bekezdés az ekkor készült jegyzőkönyvben, amelyről talán érdemes említést tenni: Az 1956. november 2.-i „tanácsülés előtt odamentem a titkári szobában Karácsonyi Bélához. Félrehívtam és négy szemközt közöltem vele, hogy kérje a felfüggesztését a tanszéki munka alól, majd a többiekkel is így tettem.”⁽³²⁾ A kihallgatást ekkor Vass Antal⁽³³⁾ rendőr nyomozó hadnagy vezette.

1957. május 9.-i dátumú Baróti Dezső első írásban elkészített önvallomása. Az eddig már említetteken kívül a történet szempontjából, ebből a következők érdemelnek figyelmet: „A forradalom kitörése után néhány nappal telefonon, majd személyesen is beszéltem Nyéki⁽³⁴⁾ rendőr századossal és Szabó⁽³⁵⁾ őrnaggyal, akik arra kérték az egyetemi hatóságot, hogy tekintettel a gyülekezési tilalomra, minden tüntetéstől, vagy egyéb csoportos megmozdulástól tartsuk vissza az egyetemi hallgatókat. Minden erőmmel arra törekedtem, hogy ez sikerüljön. A diáktothoni igazgatók mellé, komoly oktatószemélyzeti tagokat rendeltem ki segítségül, hogy nyugtassák a hallgatókat. A dékánokkal együtt magam is többször naponta megjelentem a diáktothonokban, különösen, ha jelzéseket kaptam, hogy ki akarnak vonulni. Gyakran az esti, éjszakai órákban is kimentem hozzájuk. A fékezés nagyjából sikerült is. ... Valamennyi esetet nehéz lenne felsorolni, tevékenységemről tanúskodhatnak az egyetemi diáktothonok igazgatói, ... továbbá Koch Sándor és Nyiri Antal dékánok, Halász Előd egyetemi tanár, Grasselly Gyula docens, stb. Az egyetem ügynevezett szűkebb rektori tanácsa állandóan készenlétben volt, délelőttiént megtárgyaltuk a közvetlen helyzetet. ... Egy délután (helyesen már sötét este volt – BL) a Központi Egyetem Dugonics téri épülete előtt nagy tömeg jelent meg, s az épület homlokzatán levő csillag azonnali eltávolítását követelte. A csillag nagyméretű, nehéz anyagból készült, félő volt, hogy azonnali, nem szakzerű eltávolítása az épületet erősen megrongálná, sőt szerencsétlenséget okozhat. A tömeg egyre fenyegetőbbben viselkedett, attól is félttem, hogy esetleg betör az épületbe, ahol sok más közt az egyetemi könyvtár milliós értékű és pótolhatatlan gyűjteményei vannak. A csillagok leverését egyébként is helytelenítettem. ... A tömegnyomás hatására kértem a MEFESZ valamelyik megbízottját, hogy nyugtassák meg a tömeget azzal, hogy a Kossuth címer már fenn van az egyetemen. Erre szétoszlottak azzal, hogy másnap visszajönnek. (Másnap reggel vissza is mentek, amikor szakemberek a csillagot a homlokzatról leszerelték, s amikor az a földre zuhant, nagy tömeg kíséretében középiskolás diákok elcipeltek a Tisza hídra, és onnan a folyóba dobták. Erről a jelenetről fénykép maradt fenn. – BL) – Ekkor (a forradalom győzelme után – BL) már a városban teljes fejtelenség uralkodott, a rendőrség és a katonaság az ellenforradalom oldalára állt, a városi tanács nem működött s az MDP városi bizottsága is feloszlóban volt. ... Fodor és Hetényi akadémikusok a két egyetem megbízásából felkeresték az MDP megyei titkárát Hódmezővásárhelyen, tájékoztatták a helyzetről és azt az üzenetet hozták, hogy méltányolják az egyetemeknek a rend fenntartása érdekében hozott erőfeszítéseit. ... - A MEFESZ október 23.-a után is működött. Miután a DISZ kimondta feloszlását, az ifjúságnak ezt a meglevő szervezetét fogadtuk el. Az eredetileg megváltozott intéző bizottság több tagja el is távozott időközben Szegedről, a helyükbe mások léptek. - A megalakult a szegedi városi Forradalmi Bizottmánnyal (helyesen Forradalmi Nemzeti Bizottsággal – BL) semmiféle hivatalos kapcsolatunk nem volt. ... Perbíró Jó-

zseffel találkoztam néhányszor. ... A felfüggesztettek valamennyien az MDP tagjai voltak, s joggal felvethető a kérdés, nem ez volt-e az oka a felfüggesztésnek? Az indokolások minden esetben a tudományos és oktatói munkájuk hibája, elégtelensége körül forogtak és belejátszottak ebbe az egyetemi közvélemény előtt nagymértékben népszerűtlenné tevő szektáns magatartásuk. ... Egyébként az egyetemnek számos kommunista professzora volt, köztük időnként exponált politikai pontokon levő személyek, s velük kapcsolatban nem történt semmi. - November első felében még nem láttam világosan az októberi események ellenforradalmi jellegét. ... Ugyanakkor igyekeztem mindent elkövetni, hogy az itt maradt hallgatók között rend és nyugalom legyen.... A kollégiumokban és más egyetemi épületekben levő fegyverek leadása kellő időben megtörtént. Nincs tudomásom arról, hogy a későbbi, többszörös ellenőrzés során, az egyetem területén fegyvert találtak volna. ... A megalakulás után felvettem a kapcsolatot az MSZMP egyetemi szervezetével. Az MSZMP-vel való kapcsolat kialakítása azonban a személyem iránt érzett bizalmatlanság miatt nehezen ment, majd erősen megzavarta azt a március 15.-én a Bölcsészettudományi Karon elhangzott beszédem. ...”⁽³⁶⁾

1957. május 10.-én Baróti Dezsőt a forradalom alatti egyetemi felfüggesztésekről hallgatták ki. Az erről készült jegyzőkönyv is a már ismertett adatokat tartalmazza. Csupán egyetlen mondat kíváncsodik most ide: „A tanszéki munka alól azért függesztettem fel őket, mivel őket tartottam az elmúlt évek hibáiért felelősnek az egyetemen.”⁽³⁷⁾ Egyáltalán nem véletlen, hogy a vizsgálati munka során az egyetemi felfüggesztések kérdése újból és újból előtérbe került. Az ok teljesen nyilvánvaló, hiszen ez volt az a cselekmény, amelyet leginkább a kommunisták üldözéseként lehetett beállítani és Baróti volt rektor terhére a felelősséget ezért meg lehetett állapítani.

Most rendhagyó módon következze egy a nyílt nyomozásba közvetlenül nem illeszthető, de azt elősegítő operatív intézkedés, mégpedig „Dugonics” – később „Erdősi” – fedőnevű ügynök beszámolója és ennek nyomán 1957. május 11.-én készített írásos jelentésének egy részlete: „Ortutay Gyula a Népfront központján keresztül akarja Baróti-t kiszabadítani. Meg is kezdte ez irányú lépéseit, csak azt várja, hogy az országgyűlés ülészaka befejeződjék, mert addig nehezebb érintkezni befolyásos politikusokkal.”⁽³⁸⁾

Érdekes vallomást tett Baróti Dezső 1957. május 13.-án, talán nem véletlenül ismét az egyetemi felfüggesztésekről, hiszen nyilvánvalóan a vizsgálója azokról kérdezte: „A felfüggesztett tanárokat azért neveztem rákosistáknak, mert az elmúlt időszakban komoly hibákat követtek el, és nem adtak kifejezést annak, az októberi események alatt, hogy ezeket a hibákat elismerik. Nem mutattak szimpátiát az ellenforradalom felé, amit én akkor nemzeti forradalomnak hittem. ... A felfüggesztett tanárok nem álltak a nemzeti forradalom mellé. - Különösebb problémát nem okozott az említett tanárok felfüggesztése, mivel marxista-leninista szemléletem sok tekintetben nem elég szilárd és megalapozott. Az ügynevezett nemzeti forradalom hívének vallottam magam.”⁽³⁹⁾

1957. május 20.-án Mérei Gyula egy hosszú panaszos levelet írt a Budapest V. kerület Akadémia utca 17 címre, ahol a forradalom előtt az MDP Központi Vezetőség volt található, majd egy ideig még az MSZMP Központi Bizottság is itt működött. A címzett Nagy László minden bizonnyal az MSZMP Központi Bizottság munkatársa volt. A terjedelmes levélből csupán néhány részlet következze: „A reakció, most már, hogy egyéb módja nincs, történész vonalon a régi bevált burzsoá módszerhez, a rágalmazáshoz folyamodik. Szennyesnél szennyesebb rágalmaival próbálja erkölcsi halottá tenni azokat a kommunistákat, akik következetesek voltak október előtt a jobboldal elleni harcban úgy,

hogy bírálták a szektáns elhajlásokat is, és következetesek voltak október után is abban, hogy ellenforradalomnak minősítették az októberi-novemberi eseményeket és ellenforradalmároknak, vagy azok támogatóinak az események aktív résztvevőit. - ... Időrendben kénytelen vagyok magammal kezdeni, mert a benyálazás velem kezdődik. Engem azzal az ürüggyel próbáltak eltávolítani az egyetemről, hogy műveimben többször plágiumot követtem el. ... Január 28.-án, a minisztérium által kiküldött bizottság elem tárta a vádpontokat. ... A bizottság által készített jelentés szerint visszahelyeztek. Most szélteben-hosszában, Pesten és Szegeden is azt terjesztik, hogy Barót az én följelentésem alapján tartóztatták le. Sőt, olyan hír is van, amely szerint volna, aki az aláírásomat látta a feljelentés alatt. Most az alias rágalmakat nem tudom rágalalmazási perrel megtorolni, mert mindenki kitér annak megnevezése elől, akitől hallotta a híresztelést. ... Mindezt azért írom neked, hogy a Pártközpont is tudjon ezekről az üzemlekről ellenünk, s ha tud, nyújtson védelmet a benyálazás, a rágalmak ellen, ártalmatlanná téve a reakció embereit.”⁽⁴⁰⁾

Következzék egy újabb hálózati jelentés rövid részlete „Dugonics” – később „Erdősi” – fedőnevű ügynöktől 1957. május 24.-én: „Baróti Dezsőné szerint férje a Komócsin-Karácsonyi-Székely klikk áldozata. Egy sereg hazugságot hordtak össze ellene, amelyet most vizsgál a Legfőbb Ügyészség. ... Ortutay és Tolnai Gábor változatlanul nagy erőfeszítéseket tesznek férje kiszabadítása érdekében.”⁽⁴¹⁾ A rendelkezésre álló adatokból nem derül ki, hogy ebben az időben a Legfőbb Ügyészség foglalkozott volna Baróti Dezső ügyével.

Az újabb gyanúsított kihallgatáson, 1957. május 28.-án Baróti Dezsőt ismét az egyetemi felfüggesztésekkel kapcsolatban faggatták. A vizsgáló tiszt kérdezett, Baróti Dezső, a letartóztatott gyanúsított válaszolt. Valószínűleg már nagyon unhatta ezt a témát, de válaszolt, mert válaszolnia kellett. Ismert s gyakran alkalmazott nyomozástaktikai módszer, hogy eltérő időkben, egy-egy fontos cselekménnyel, történéssel kapcsolatban újból és újból kihallgatják a gyanúsítottat, majd a válaszaiban keresik az ellentmondásokat. Régi igazság, hogy a tudatban sokkal inkább a valóság rögződik, a hamisság, a hazugság pedig egy idő után törlődik, felejtődik, vagy legalábbis homályosodik. De vajon ilyen fontos kérdés volt ez a forradalom alatti néhány egyetemi felfüggesztés? Bizony igen! S majd látni fogjuk, még a végeredmény szempontjából is lényeges volt, illetve lett. Főleg azért mert szinte minden jelentősebb ügyben – s lám még Baróti nem is túlzottan jelentős ügyében is! – bizonyítandó volt a forradalom alatti kommunista üldözés. Rendhagyó módon következék most ennek az állításnak a bizonyítására nagyon röviden egy másik eset példaként.

A forradalom leverése után a legjelentősebb szegedi megtorló ügy és büntetőper a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének több tagja ellen folyt, Perbíró József és társai néven. Kijelenthető, különösen az ítéletek súlyosságát figyelembe véve, hogy nem csak Szegeden, de Csongrád megyében is ez volt a legnagyobb, a legjelentősebb megtorló büntetőper. Ebben volt kezdettől, már a rendőrségi vizsgálatától kezdődően, visszatérő téma a kommunisták üldözése a forradalmi napok alatt. Már a nyomozás során a vizsgálók újból és újból valamiféle – soha nem létező – halállistákat kerestek, mindhiába. Ezért attól sem riadtak vissza, hogy ha másért nem, legalább a kommunista propaganda céljából, halállistát hamisítsanak. Mindeközben a szegedi kommunistáknak a haja szála sem görbült, legfeljebb leváltottak néhány ostoba „munkásigazgatót”, az ÁVH-val együttműködő személyzetist, rosszindulatú párttitkárt, stb. A város kommunista vezetői is szabadon jártak keltek, szinte naponta megfordultak a városházán, hogy különféle

ügyekben tárgyaljanak a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökével vagy elnökségével. Volt viszont valami, amibe utólag belekapaszkodhattak, amit félremagyarázhattak. A forradalom győzelme után országsszerte, így Szegeden is veszélybe kerültek az államvédelmi tisztek. Annak megelőzésére, hogy ezeknek bármiféle bántódása essék, elrendelték a városban maradt volt államvédelmi operatív tisztai állomány biztonsági őrizetbe helyezését. Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a legelső biztonsági őrizetes M. Szabó István államvédelmi őrnagy, a BM Csongrád Megyei Főosztály megbízott vezetője volt, aki teljesen önként sétált be a biztonságos Csillagbörtönbe. S még egy fontos körülmény: November 4.-én délelőtt megszűnt a Csillagbörtönben az átvételek őrzése. Közülük egy sem jött ki a biztonságos körülmények közül. Még akkor sem jöttek ki, amikor pedig a szovjet harcokcsik a közeli Kossuth Lajos sugárúton dühöngtek végig. Még november 5.-én délelőtt is csak akkor bújtak elő, amikor pártbizottsági emberek bementek értük. Később ezt nevezték ki Szegeden kommunista üldözésnek. Pedig a biztonsági őrizetbe kerülteknek nem a kommunistaságuk, hanem a kegyetlen államvédelmi múltjuk miatt volt félni valójuk. Ezért volt fontos az egyetemi felfüggesztések ügye is, mert más ott semmi nem történt, amiből kommunista üldözést lehetett volna konstruálni. Egyébként az előbbi vallomásában is kijelentette Baróti Dezső, hogy „a felfüggesztésekkel én magam is egyetértettem”.⁽⁴²⁾

Még 1957. május 28.-án sor került Kunsági Elemér egyetemi adjunktus tanúként kihallgatására. A vele készült jegyzőkönyvben a következők is olvashatók: „1956. november 3.-án a rektori hivatalban Baróti, Pólay, Korpássy és Fodor professzorok megbeszéltek együttesen, hogy táviratot küldenek Amerikába Szentgyörgyi Albert professzornak. ... Fodor Gábor ismertette, hogy mi lenne a távirat lényege. Szentgyörgyi professzor emeljen szót a világ tudósainál a szovjet beavatkozás miatt, mert ez a belügyekben való beavatkozás. Szó volt arról is, hogy veszélyben a magyar értelmiség helyzete, függetlensége és szabadsága. Fodor Gábor, mivel nem talált angolul tudó személyt, maga fogott hozzá a távirat legépeléséhez. ... Adtak fel még táviratot Londonba, Párizsba, Moszkvába, stb. egyetemeknek címezve. - Baróti Dezső rektor tevékenységével kapcsolatban előadom, hogy a felfüggesztett kommunista tanárok ügyét nem a jogos szerv – az egyetemi tanács – hanem csak egy szűk körű rektori tanács tárgyalta meg. ...”⁽⁴³⁾

Baróti Dezső 1957. május 29.-i kihallgatásán készült jegyzőkönyv legnagyobb részben az életrajzi adatait tartalmazza, amelyek a különböző korábbi fejezetekben többnyire már szerepelnek. A másnapi, 1957. május 30.-i kihallgatáson, a felvett jegyzőkönyv szerint főleg az egyetemi marxizmus-leninizmus tanszék működésének szüneteltetéséről volt szó. A következő kihallgatásra 1957. június 3.-án került sor. Az ekkor készült jegyzőkönyvben arról is olvasni lehet, hogy az 1957. március 14.-én elmondott bevezető beszédét Baróti Dezső előre írásban elkészítette és azt az ünnepségen felolvasta. Ez lehet a magyarázata tehát annak, hogy a beszéd szó szerinti változata fennmaradt, és ilyen formában is a Szegedi Megyei Bíróság rendelkezésére állt.

Hegyi Róbert egyetemista 1957. június 5.-i tanúvallomásának nagyobb része is már a korábbi fejezetekben idézve lett. Most ide csupán egyetlen mondata kívánczik: „Baróti Dezső ezekben a napokban (a forradalom alatt – BL) együtt érzett az ellenforradalmi mozgalmal, nem utasított vissza semmiféle nyílt, a Szovjetuniót gyalázó hangulatot.”⁽⁴⁴⁾

Időrendben a következő dokumentum „Dugonics” (később „Erdősi”) fedőnevű ügynök 1957. június 6.-i jelentése. Ez elsősorban Baróti Dezső családjáról szól. A lényege az, hogy „Barótiék már feladták a régi lakásukat és jelenleg már csak a két gyerek van

Szegeden. ... Barótiné már többé nem jön Szegedre, mert teljesen elköltöztek, a bútorokat is elszállították.”⁽⁴⁵⁾

Az 1957. június 10.-i gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvben szereplő adatok már teljes egészében ismertetésre kerültek a szegedi MEFESZ-szel kapcsolatos történetek említésekor. Baróti Dezső 1957. június 14.-i vallomásának azonban van egy része, amelyről még nem esett szó. Ez is csupán egyetlen bekezdés, s a következő: „A polgári demokrácia egyes megnyilvánulásai, főleg az irodalom és a művészet skáláján és perspektíváján tetszett nekem, és ma is szimpatizálok ilyen gondolatokkal. Kimondottan polgári demokrácia, mint államforma Magyarországon való kialakítását elképzelhetetlennek tartottam. ... Az általános magatartásomban, tevékenységemben és az általam elkövetett bűncselekményben is nagyban befolyásolt, hogy közel álltam az idealista világszemlélethez. Tanulmányaim egy részét Franciaországban végeztem és túlértékeltem az ottani eredményeket. Liberális magatartást tanúsítottam sok esetben, még akkor is, amikor kifejezetten nem értettem egyet néhány kérdéssel. Tagadom, hogy az a cél vezetett, hogy Magyarországon elősegítsem a polgári demokratikus államrend megvalósulását. ... Az események olyan gyorsan jöttek, hogy nem volt időm analizálni. ... Magukkal ragadtak az események és egyetértettem az 1956 októberi több politikai áramlattal, reformmal és azok végrehajtásában tevékenyen részt vettem.”⁽⁴⁶⁾ A kihallgatást végző tiszt ez alkalommal Bazsó Lajos⁽⁴⁷⁾ rendőr nyomozó főhadnagy volt.

Az 1957. június 20.-i kihallgatási jegyzőkönyv sem nagyon foglalkozik mással, mint amit Baróti Dezső a saját személyével kapcsolatban elmondott. Ebből kiemelés érdemelnek a következők: „Diákkoromban bizonyos mértékben szimpatizáltam a dialektikus materializmussal. ... Egyetemi tanulmányaim befejezése után teljesen idealista szemlélet alapján végeztem tudományos munkám egészen 1945.-ig. - 1945-ben kezdtem hozzá a marxizmus tanulmányozásához. - 1953-tól kétségeim merültek fel, hogy túlságosan leegyszerűsítve tanítottunk egyes kérdéseket. ... Az a vélemény alakult ki bennem, hogy a marxista esztétika még nem egészen kidolgozott és talán egyes alaptételeit revideálni kellene. ... Kétségeim merültek fel a marxista esztétika helyessége tekintetében. ... A napi politikai és gazdasági kérdésekben is ingadozóvá váltam. A XX. kongresszus nézeteimben megerősített a marxizmus több kérdésben történő revideálását illetően. - A gyakorlati munkában kezdtem óvatossá válni. A párt és a felsőbb szervektől jött utasításokat végrehajtottam, azonban sok esetben azokkal nem értettem egyet és fenntartással fogadtam. - Nem értettem egyet a párt határozatával, amely az irodalomra vonatkozóan 1955 januárjában jelent meg. Ezt durva, adminisztratív beavatkozásnak tekintettem az irodalmi élet területén. Magát azt a tényt nem tartottam helyesnek, hogy az irodalom területére egy párt-határozattal beavatkoznak. Az egész 1945 utáni irodalmat túlságosan gyengének, sablonosnak, színvonaltalannak tartottam. - Nem értettem egyet az egyetemekre és főiskolákra vonatkozó párthatározatokkal, főleg a káderpolitika kérdésében. Itt arról volt szó, hogy kevés a munkás-paraszt káder az egyetemi oktatók között. ... Félttem, hogy az egyetemi munkában zökkenőket okoz a munkás-paraszt káderek nem megfelelő színvonalú felkészültsége. - Azok közé tartoztam, akik azon a véleményen voltak, hogy a XX. kongresszus szelleme nem érvényesül megfelelően magyar vonatkozásban, főleg a személyi kultusz, a személyi problémák megoldása tekintetében. ... - A pártba való belépésre úgy szólítottak fel. Akkor még nem vetődtek fel bennem élesen a párttal szembeni nézeteim, és semmi akadályt nem láttam a pártba való belépésnek. ... - Beismerem, hogy a párttal, úgy ideológiai, mint gyakorlati vonalon szembekerültem. Az 1956. októberi események teljesen a

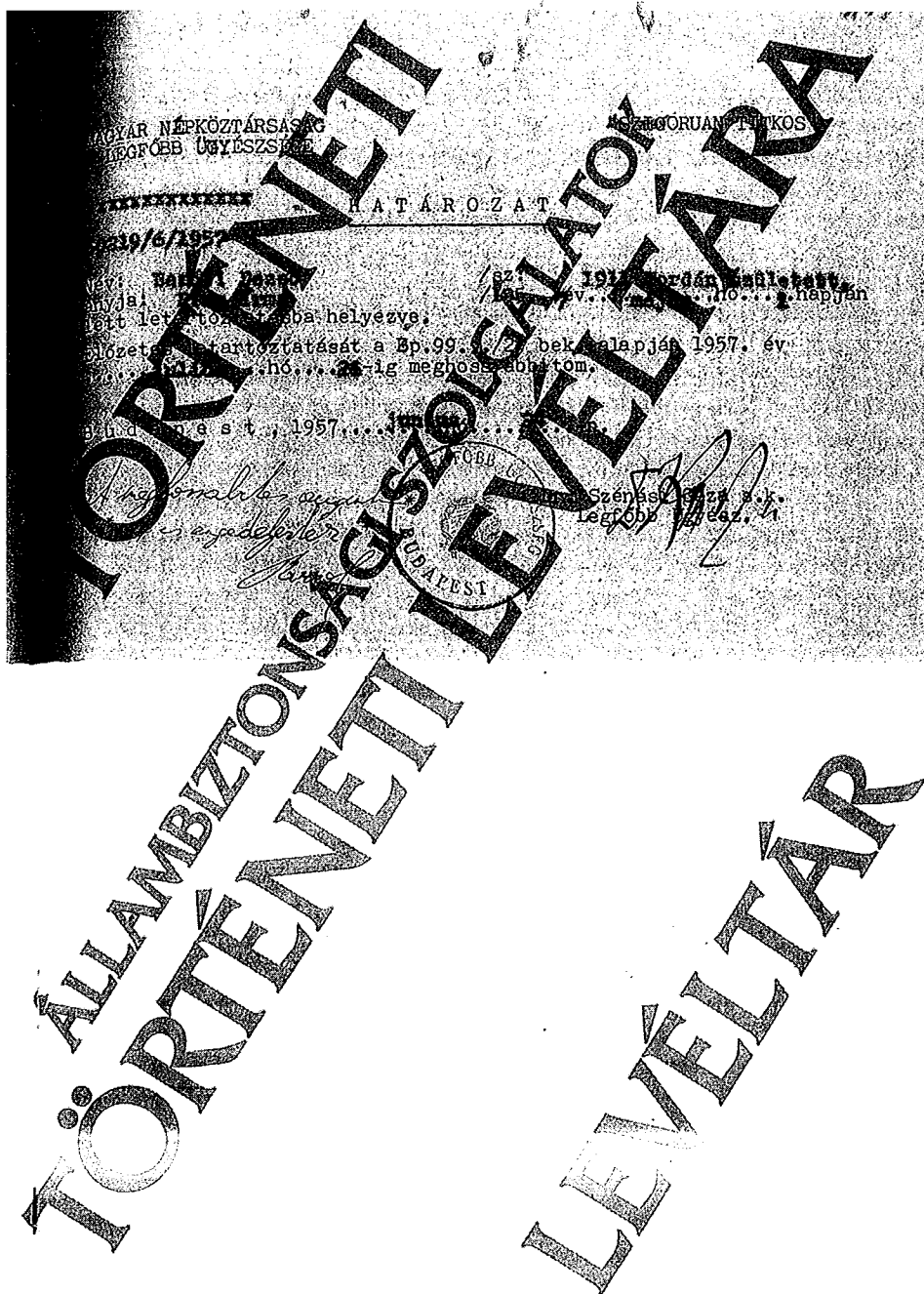
befolyásuk alá vontak. Úgy láttam, hogy azok nézeteimnek nagyrészt megfelelnek. Ez volt az oka, hogy tevékenyen bekapcsolódtam és aktív tevékenységet fejtettem ki az ellenforradalom oldalán és elárultam a pártot. - Érzem a felelősséget abban, hogy a József Attila Kör vitáján felszólalásommal lehetőséget nyújtottam a párt és a Szovjetunió ellenes megnyilvánulásokra, elindítója voltam a hangulat ellenséges irányba történő tolódásának. Beismerem, hogy a MEFESZ támogatásával lehetőséget nyújtottam egy országos jellegű szervezkedés kibontakozásához, amely végül a népi demokrácia ellen irányult. - Azért történt mindez, mert politikailag nem láttam tisztán. Nagyon oportunista magatartást tanúsítottam, az események magukkal sodortak.”⁽⁴⁸⁾ Erről a beismerő vallomásról utólag igen nehéz eldönteni, hogy túlzott vakmerőség, önzeseleges önkéntesség, vagy esetleg valamilyen presszió állhatott a háttérben. Ismerve a megtorlás során készített vizsgálati jegyzőkönyvezést, bizony én még azt sem zárom ki teljesen, hogy egyes részek nem Baróti Dezső szavai, mondatai, hanem a kihallgatást végző tiszt fogalmazásai.

1957. június 24.-én a Legfőbb Ügyészség határozatot hozott Baróti Dezső előzetes letartóztatásban levő gyanúsított fogva tartásának meghosszabbítására 1957. július 26.-ig. (17. számú melléklet) Ekkor foglalkozott a Legfőbb Ügyészség először, a fellelhető dokumentumok szerint, Baróti Dezső ügyével.

Az előző – legutóbbi – gyanúsított kihallgatás folytatására 1957. június 25.-én került sor. Ekkor Baróti Dezső kérdésekre válaszolva a következőket mondta el: „A proletárdiktatúrával, mint államformával egyetértek, azonban főleg az irodalom és a művészet terén sok volt a hiba. ... Túlságosan hamar akartak szocialista irodalmat és művészetet létrehozni. ... Kevésbé tehetséges írók vagy költők egyes jelszavak megírásával könnyen jutottak előre kevés művészi munkájuk mellett. ... Véleményem az volt, hogy a hibák a helytelen politikából adódnak. - A szakmai oktatás terén, a színvonal terén gondoltam arra, hogy zökkenők fognak beállni egyes jól képzett oktatók leváltásával, akiknek a szociális származása nem volt megfelelő. ... Végül a Szegedi Tudományegyetemen úgy oldottuk meg a kérdést, hogy egyes szaktekintélyek mellé származásilag megfelelő oktatókat osztottunk be.”⁽⁴⁹⁾

Az 1957. június 26.-i gyanúsított jegyzőkönyvbe foglaltak nagy része is említésre került már a korábbi fejezetekben. Talán két mondat mégis kiemelés érdemel: „A MEFESZ célkitűzéseit akkor nem tartottam népi demokrácia ellenesnek. A MEFESZ népi demokráciaellenes célkitűzéseiről csak október 20.-án szereztem tudomást.”⁽⁵⁰⁾

Talán elérkezett az ideje annak, hogy elővegyünk egy olyan dokumentumot, amely ugyan dátum nélküli, de minden bizonnyal a vizsgálati munkának a most tárgyalt időszakában keletkezhetett. A lényegét tekintve ez is egy önvallomás, még ha nem is ezt a címet viseli, sőt nincs is megnevezése. A legelső mondata így hangzik: „Mi vezetett oda, hogy az ellenforradalom uszályába kerültem és a párt árulója lettem?”⁽⁵¹⁾ Ezt a kérdést Baróti Dezső tette fel önmagának, vagy tették fel neki és mindenképpen azt sugalmazza, hogy gyanúsítottként egyre inkább kezdett tisztába lenni a nem túlságosan kedvező kilátásaival. Mintha elkezdett volna gondolni a jövőjére, tetteinek várható következményeire és a menekülési útvonalak keresésére. Most pedig következze a nem túl hosszú, ám annál megalázóbb kérdésre adott terjedelmes válasz: „Akárhogy is keresem az október 23.-i és az azutáni cselekedeteimben nem tudok felfedezni szabatosan meghatározható, tudatos politikai irányelveket. Ellenkezőleg, nagymértékben határozatlanság, bizonytalanság jellemzett, az események és az akkori közhangulat sodort magával. Nem voltak politikai elképzeléseim, bár már jóval október előtt, Rákosi Mátyás lemondása idejétől

17. számú melléklet

úgy láttam, hogy Gerő Ernő személye nem tudja a párt egységét biztosítani, s azt hittem, hogy erre Nagy Imre személye lesz alkalmas. Egyébként semmiféle politikai csoportosulásban, megbeszélésben, szervezkedésben, sem október 23.-a előtt, és kifejezetten utána sem vettem részt, és sem a MEFESZ megalakítására, sem egyéb későbbi cselekedetemre biztatást nem kaptam az egyetem forradalmi bizottságán, s az egyetemi közhangulaton kívül. Határozatlanságomnak, sok kérdésben tanúsított engedékenységemnek, meggondolatlanságomnak legfőbb oka az volt, hogy bár a párt tagja voltam, s igyekeztem elsajátítani a marxizmus-leninizmus tanításait, ezt egyoldalúan, filozófiai-esztétikai síkon tettem, a marxista-leninista politikában és politikai gyakorlatban eddig nem mélyedtem el. - Ez addig, amíg a minisztériumtól, az egyetemi pártbizottságtól irányelveket kaptam, nem okozott számomra nehéz helyzetet, cselekvőképességem azonban felmondta a szolgálatot, amikor október folyamán bonyolult kérdésekkel kerültem szembe. Megzavarodásom legfőbb okát tehát politikai tájékozatlanságomban és bizonytalanságomban kell keresnem. Nem kis mértékben belejátszott cselekedeteimbe az is, hogy 1952-től mint dékán, majd mint rektor, s éppen a márciusi határozatok után olyan intézkedéseket is hajtottam végre, elsősorban a káderfejlesztési tervre, az írószövetséggel kapcsolatos párthatározatról adott nyilatkozatra, a Vajda-féle vitára és Vajtai főiskolai tanár áthelyezésében való részvételemre gondolok, amiket akkor már túlzásnak és népszerűtlennek tartottam. Féltem, hogy engem is sztálinistának bélyegeznek, s ez az érzés akadályozott nem kis mértékben, abban, hogy határozottan fel tudjak lépni az október 23.-át megelőző héten, az egyetemen jelentkező anarchisztikus jelenségekkel szemben. A MEFESZ megalakulásának tényével ebben a vallomásomban nem foglalkozom, ma már világosan látom, hogy kötelességem lett volna csírájában elfojtani az egész megmozdulást. Ehelyett ebben a kérdésben is bizonytalankodtam, s mikor megtudtam, hogy Kónya miniszternek nem volt kifogása a MEFESZ ellen, hozzájárultam az alapszabály tervezet megvitatására összeült gyűlés megtartásához, majd a továbbiakban is, különösen október 23.-a után nagymértékben támogattam a MEFESZ-t. Ebben a kérdésben is, más kérdésekben is, egy olyan, ma már világosan látom, helytelen taktika vezetett, hogy kifogjam a szelet a vitorlából, s nem vettem észre, hogy a tűzzel játszom. ... Egy pillanatig sem volt szándékom, hogy a népi demokrácia megdöntését, vagy megváltoztatását elősegítsem, vagy támogassam, s az ellenforradalmi események ellenforradalmi jellegét még november 4.-e után sem ismertem fel. ... Október 27.-ig igyekeztem fékező szerepet betölteni, s az ifjúságot a tüntetésektől visszatartani, s azt hittem, hogy a rend néhány napon belül helyre fog állni. A további napokban vitt szerepem nem kis mértékben az is meghatározta és befolyásolta, hogy a két egyetem professzorátusának jelentős többsége egyetérteni látszott a Nagy Imréék által akkor már nemzeti forradalomnak minősített ellenforradalommal. Az oktatók és a marxizmus-leninizmus tanszék felfüggesztését az egyetemi forradalmi bizottság javaslatára, illetve a jogi kar tanácsának javaslatára tettem, s itt sem volt elég bátorság és határozottság bennem, hogy szembeszegüljek, s arról meg fogalmam sem volt, hogy büntetőjogilag is felelős lehetek. Az egyetemi tanácsban akkor három jogász volt, s ezek sem figyelmeztettek, sem akkor, sem pedig november 4.-e után arra, hogy törvénytelen úton járok ... - Az október 23.-a és november 4.-e közötti időszak ellenforradalmi jellege, és az, hogy az akkori megnyilvánulásaim egy része objektíve elősegítette az ellenforradalmat, még sokáig nem volt világos előttem. Az egyetem vezetésében megnyilatkozó bizonytalankodásom erre vezethető vissza, s ezért ne tudtam határozottan és kezdeményezően kiállni a párt politikája mellett, s az egyetemet ebbe az irányba lendíteni. Ez hiányzik a március

15.-én elmondott bevezetőmből is, melynek én távolról sem szántam ellenforradalmi biztatást, vagy izgatás jelleget. Bár még ekkor is volt némi zűrzavar bennem az események megítélését illetően, akkoriban már szükségesnek láttam az egyetemet a párt politikája felé lendíteni, de a március 15.-i alkalmat a magam részéről még nem tartottam erre jónak. ... Ez magyarázza a beszéd lírai jellegét, mert költői stílusban meg akartam kerülni a problémákat".⁽⁵²⁾ (18/1-2 számú melléklet) Ezek az önmaga által feltett kérdésre adott válaszok jól rávilágítanak arra, hogy Baróti Dezső arra is rádőbbenhetett, hogy igen magas beosztású és befolyásos patrónusai sem nagyon tudnak segíteni rajta, ennek a jelei ugyanis akkor még egyáltalán nem látszóttak, főleg egy letartóztatott számára. Baróti Dezső rájött az ilyenkor lehetséges egyedülési menekülési módra, a beismerésre és a felelősség vállalására.

1957. július 7.-én Baróti Dezsővel újabb önvallomást írtak, amelynek tartalma is bekerült idézetként a korábbi fejezetekbe.

Az újabb gyanúsított kihallgatásra 1957. július 8.-án került sor. Ekkor alapos megbeszélésre Baróti Dezső a következőket is vallotta: „A MEFESZ működésével 1956. november 4.-e után is egyetértettem. ... Nagy nevű gyógyszerészhallgató lépett fel, mint a MEFESZ képviselője. Többször jött hozzám, hogy a rendőri és karhatalmi szervek egyetemistákat bántalmaztak és tartóztattak le. Ezt én elítéltem és több esetben szóvá tettem magasabb fórum előtt is ... 1956. november 4.-e után a városi pártbizottságtól megkerestek és megkérdezték, hogy mi a véleményem az egyetem politikai helyzetéről és az MSZMP munkájáról. Elmondtam, hogy nem látom tisztán az októberi eseményeket és nem látom világosan a párt programját. Kifejtettem álláspontomat, hogy én nem lépek be a pártba, a fenti ok miatt, mivel nem akartam újból a lelkiismeretemmel szembe kerülni és egyetemi tisztségemmel fogva végrehajtani olyan határozatokat, amelyekkel nem értettem egyet. - Nem tartottam kielégítőnek a kormány értékelését az ellenforradalom tekintetében. Az volt a véleményem, hogy Magyarországon forradalom volt, mely célul tűzte ki a Rákosi-Gerő féle vezetés hibáinak felszámolását. Nem elégtett ki a kormány álláspontja a szovjet-magyar viszony kérdésében és egyetértettem azzal, hogy a szovjet csapatok vonuljanak ki Magyarországról. Elítéltem és nem tartottam szükségesnek a szovjet csapatok beavatkozását. Az akkori véleményem szerint az októberi eseményekben részt vevő személyek nem voltak ellenforradalmárok. Nem értettem egyet azzal, hogy az államvédelmi szerv tagjai bekerültek a rendőrségbe és a karhatalomba. Olyan véleményem volt, hogy az tulajdonképpen az ÁVH átmázolása. Ez a véleményem, miután a helyzet egyre jobban konszolidálódott, megváltozott.”⁽⁵³⁾

Dátum megjelölése nélkül készült egy „Bizalmas” minősítésű jelentés „a Magyar Irodalomtörténeti Intézet ideológiai és politikai helyzetéről”, egy külön erre a célra felállított, csupa kommunistákból álló (pl. Kalocsai Dezső, Krajkó Gyula, stb.) bizottság vizsgálódását követően. Az írásba foglalt megállapítás szerint Baróti Dezsőt az intézet káderpolitikájáért súlyos felelősség terheli. Baróti azonban nem csak az intézetben (értsd az egyetemen – BL), hanem tekintélyét felhasználva a város különböző intézményeiben – a TIT, Somogyi Könyvtár, Pedagógiai Főiskola – osztályidegen és kispolgári származású elemek bekerülését segítette elő. - Az ellenforradalom időszakában szereplése az első napokban pozitív volt, pl. az egyetemi hallgatók tüntetését igyekezett normális keretek közé szorítani. Az ellenforradalom kibontakozásával az események élére állt. Komoly szerepe volt a városi pártbizottság akcióképességének felbomlásában. Megkezdtek az egyetemen is a kommunisták üldözését, azzal a jelszóval, hogy a >>tömegnek adjunk koncot

Mi vezetett oda, hogy az ellenforradalom uszáljába kerültem és a párt árulója lettem?

Akárhogy is keresem az október 23.-a és az azutáni események teimben nem tudok szabatosan meghatározható, tudatos politikai irányelveket felfedezni, ellenkezőleg, nagy mértékben határozatlanság, bizonytalanság jellemzett az események s akkori közhangulata sodort magával. Nem voltak politikai elképzeléseim, bár már jóval október előtt, Rákosi Mátyás lemondása idejétől úgy láttam, hogy Gerő Ernő személye nem tudja a párt egységét biztosítani s azt hittem, hogy erre Nagy Imre személye lesz alkalmas. Egyébként semmiféle politikai csoportosulásban, megbeszélésben, szervezkedésben sem október 23.-előtt, kifejezetten azután sem vettem részt és sem a MEFESZ megalakítására sem egyéb későbbi eseményekre biztatást nem kaptam az egyetem forradalmi bizottságán s az egyetemi közhangulaton kívül. Határozatlanságomnak sok kérdésben tanúsított engedékenységemnek, megmondhatatlanságomnak legfőbb oka az volt, hogy bár a párt tagja voltam s igyekeztem eljáratítani a marxizmus-leninizmus tanítását, ezt egyoldalúan, filozófiai-esztétikai síkon tettem, a marxista-leninista politikában és a politikai gyakorlatban alig mélyedtem el - események között pedig ... az erősennek tűnhet magatartástól - Ez addig, amíg a minisztériumtól, az Egyetem Pártbizottságtól irányelveket kaptam, nem okozott számomra nehéz helyzeteket, események között és politikai judiciumon azonban felmondta a szolgálatot, amikor október folyamán bonyolult kérdésekkel kerültem szembe. Megzavarodásom legfőbb okát tehát politikai tájékozatlanságom és bizonytalanságom kell keresnem. Nem kismértékben belejártam eseményeimbe az is, hogy 1952-től mint dékán, majd mind rektor, s épp a márciusi határozatok után olyan intézkedéseket is hajtottam végre, első sorban a káderfejlesztési tervre, az írószövetséggel kapcsolatos pártbizottságtól adott nyilatkozatra, a Vajda-féle vitára és Vajda Főiskolai tanár áthelyezésében való részvételre gondoltam, amikor ekkor már túlzásnak és népszerűtlenségnek tartottam, rátem hogy engem is "sztafinistának" bélyegeznek, s ez az érzés akadályozott, nem kismértékben abban, hogy határozottan fel tudjak lépni az október 23.-át megelőző héten az egyetemen jelentkező anarchoiztikus jelenségekkel szemben. A MEFESZ megalakulásának tényével, ebben a vallomásomban nem foglalkozom, ma már világosan látom, hogy kötelességem lett volna csírájában elfojtani az egész megmozdulást, ehelyett ebben a kérdésben is bizonytalankodtam s mikor megtudtam, hogy Kónya oktatásiügyi miniszternek nem volt kifogása a MEFESZ ellen, hozzájárultam az alapszabálytervezet megvitatására összeült gyűlés megtartásához, majd a továbbiakban különösen okt. 23.-után nagymértékben támogattam a MEFESZ-t. Ebben a kérdésben is, más kérdésekben is egy olyan, ma már világosan látom, helytelen "taktika" vezetett, hogy kifogjam a szöveget a vitorlából s nem vettem észre, hogy a tüzzel játszom. A MEFESZ-nek az ellenforradalmat megelőző s az ellenforradalom alatti számos megnyilatkozásáról egyébként nem is volt tudomásom s az ellenőrzés okt. 23.-a után gyakorlatilag szinte lehetetlenné vált. Egy pillanatig sem volt szándékom, hogy a népi demokrácia megdöntését vagy megváltoztatását elősegítsem, vagy támogassam, s az ellenforradalmi események ellenforradalmi jellegét még november 4.-után sem ismertem fel. Az egyetem október 23. és november

2 -

4 közötti megnyilvánulásában való szerepemet is az előző oldalakon kifejtett tényezők magyarázzák, megemlítve azt, hogy kb. okt. 27-ig egyikeztém fékező szerepet betölttem az ifjúságot a tüntetésektől visszatartani, és azt hittem, hogy a rend néhány napon belül helyre fog állni. A további napokban vitt szerepemet sem kismértékben az is meghatározta és befolyásolta, hogy a két egyetem professzorátusának jelentős többsége egyetértéssel látszott a Nagy Imréről által ekkor már "nemzeti forradalomnak" minősített ellenforradalommal. Az oktatók és a marxizmus-leninizmus tanszék felfüggesztése az Egyetemi Forradalmi Bizottság javaslatára ill. a jogi kar tanácsának javaslatára tettem - Itt sem volt elég határozottság és határozottság bennem, hogy szembeszegüljek, s arról meg fogalmam sem volt, hogy büntetőjogilag is felelős lennék: az egyetemi tanácsban akkor három jogász volt s ezek sem figyelmeztettek sem akkor, sem pedig nov. 4. után, amikor az oktatók ügyében hozott határozatot a minisztérium felé vittem s nem figyelmeztett a minisztérium sem arra, hogy törvénytelen uton járok. A felfüggesztéshez való hozzájárulásom s az ezekben való részvételem nov. 4. előtt azzal is összefüggött, hogy el akartam kerülni további személyi kérdések bolygatását, a nov. 4. utáni fenntartásuk, illetőleg az ügyvel kapcsolatos további lépések indítóka pedig jogi megfontolások mellett az volt, hogy még ekkor sem láttam a felfüggesztésekben kifogásolni valót, hiszen maga a Forradalmi Munkás-Pártot kormány is helyezte át kommunis-
tákat más munkaterületre, köztük egyetemi tanárokat is s e kérdés rendezését ekkor az egyetem presztízse szempontjából is csak minisztériumi siker tudtam elképzelni. Az október 23. - nov. 4. közötti időszak ellenforradalmi jellege, és az, hogy az akkori megnyilvánulásaim egyrésze objektíve elősegítette az ellenforradalmat, még sokáig nem volt világos előttem, az egyetem vezetésében megnyilatkozó bizonytalanságom erre vezethető vissza s ezért nem tudtam határozottan és kezdeményezően kiállni a párt politikája mellett s az egyetemre ebbe az irányba lendíteni. Ez hiányzik a március 15-én elmondott bevezetőmtől is, melynek én távolról sem szántam ellenforradalmi biztatás vagy izgatás jellegét. Bár még ekkor is volt némi zavar bennem az események megítélését illetően, akkoriban már szükségesnek láttam az egyetemet a politikai felőlendíteni, de a március 15-i alkalmat a magam részéről még nem tartottam jónak erre, még nem elemeztem akkor kellőképp az egyetemet és magam s az egyetemi ifjúság ellenforradalmi szerepét sem / A MEFESZ. ténykedésének jónéhány megdöntő adata csak lezártóztatásom óta, a kihallgatások alkalmával jutott tudomásomra / ez magyarázza a beszéd lirizmusát, get, mely töltőviszításban megakart kerülni a problémákat.

Baróti Dezső

<<(Kedves Andrásnak tette ezt a kijelentést). Ugyanakkor keresztülvitte, hogy a városi hangosbemondón beolvassák a nevüket, mint sztálinistáknak és így rájuk irányították az ellenforradalmárokat figyelmét. ... A marxizmus-leninizmus tanszék felfüggesztésekor súlyosan megsértette az oktatók önértékét ama kijelentésével, hogy a >>marxizmus-leninizmus tanszék munkatársai tartásuk magukat távol az egyetemtől, nehogy székek, vagy más bútordarabok eltűnjenek<< ... November 4.-e után Baróti magatartása nagymértékben gátolta az egyetemi élet konszolidálását. Az Intéző Bizottsággal (az egyetemi MSZ-MP Intéző Bizottsággal - BL) létrejött megegyezést nem tartotta be. ... Március 15.-én elmondott bevezetője, mind a hallgatók, mind az oktatók körében meglevő jobboldali elemek támogatását szolgálta. Javasoljuk leváltását és kutatóintézetbe való helyezését."(54)

A leváltás a korábban már említett időpontban megtörtént, de a kutatóintézetbe helyezés még váratott magára, helyette büntetőeljárás indult és folyt őrizetbe vétellel.

Az 1957. július 16.-i kihallgatása során, a jegyzőkönyv szerint, Baróti Dezső említést tett arról, hogy „az októberi-novemberi események során több alkalommal beszélgettem Perbiróval az események politikai alakulásáról. ... Véleményünk megegyezett abban, hogy egy nemzeti forradalom bontakozott ki, amely a Rákosi-Gerő féle párt és kormány vezetése ellen irányul. Helyeseltük a Nagy Imre kormány megalakulását, és az volt a véleményünk, hogy tevékenységünkkel támogatjuk az akkori irányzatot. - Perbirónak az volt a véleménye, hogy az ÁVH tagjait védő őrizetben kell tartani és ügyüket törvényes úton egy erre a célra létesített szervnek kell vizsgálni. Perbiró álláspontjával magam is egyetértettem. - Felkerestem Perbirót a városi tanácsnál (helyesen akkor a Forradalmi Nemzeti Bizottságnál a városházán - BL), ahol megbeszéltük az egyetemi nemzetőr zászlóalj felállításának kérdését. Ezt szükségesnek tartottuk, hogy az egyetemisták külön váljanak az esetleges kétes elemektől. ... - Perbiró a kezdeti időben le akart mondani, de nekünk az volt a véleményünk, hogy maradjon, mert mint jogász emberre szükség volt az akkori állapotok miatt."(55)

Egy újabb tanú, Waltner Károly professzor kihallgatása következett 1957. július 18.-án. Az orvosegyetemi volt forradalmi bizottság elnöke, aki abban az időben maga is megfigyelés és szorongatottság állapotában volt, semmiféle terhelő, hátrányosan felhasználható adatot nem közölt Baróti Dezsőről, sokkal inkább védeni próbálta a nagy bajban levő gyanúsítottat. Olyanokat állított Barótiról, mint pl. hogy „vallásos katolikusnak tartja magát. ... Erősen humanus beállítottságú embernek tartom" (56) stb.

Baróti Dezső 1957. július 27.-i vallomásából egyetlen bekezdés érdemel kiemelést, amelyről eddigi vallomásaiban, jegyzőkönyveiben nem esett szó: „Amikor november 7.-én felkerestek, visszautasítottam azt, hogy a párttal együttműködjek, ami abból adódott, hogy az októberi eseményeket nemzeti forradalomnak láttam és úgy értékeltem, hogy az helyes volt. Ezzel kapcsolatban vettem fel, hogy felelősségre kell vonni azt, aki parancsot adott a Takaréktár utcai sortűzre. ... Ma is az a véleményem, hogy fölösleges volt a fegyverhasználat" (57)

1957. július 30.-án kihirdették Baróti Dezső előtt a jogi értelemben terheltként való felelősségre vonásának határozatát. Ebben az szerepel, hogy „Baróti Dezső 1956. október 18.-óta folyamatosan a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló cselekményt követett el."(58) Erre az immár büntetőjogilag „terhelt" Baróti Dezső a következő megjegyzést tette: „A közölt határozatot tudomásul vettem, azonban ellene az illetékes ügyészhez panasszal élek. Úgy érzem, hogy az általam elkövetett bűncselekmények nem a

népköztársaság megdöntésére irányultak, ilyen szándékom nem volt.”⁽⁵⁹⁾ (19. számú melléklet)

A következő napon további tanúk kihallgatásával folytatódott a nyomozás. Először – 1957. augusztus 6.-án Korpássy Béla professzort hallgatták ki, aki érezhetően menteni akarta, vagy legalább enyhíteni a Baróti Dezsővel szemben megfogalmazott gyanúsításokat. Következzék egy rövid részlet a vallomásból: „Látva a Budapesten bekövetkezett kaotikus helyzetet, a különböző pártok megalakulását és ezek marakodását, a hazánk sorsa feletti aggodástól vezetve... úgy gondoltuk, hogy helyesnek látszik felhívással fordulni a világ tudósaihoz, hogy nyújtsanak segítséget az általunk szükségesnek tartott kibontakozáshoz. ... Ezt a nyilatkozatot az egyetemi tanács döntése szerint a tudományos fokozattal bíró professzorok, s azok írták alá, akiknek külföldön tudományos kapcsolataik voltak. ... - Baróti Dezső, valamint az egyetem többi professzora, köztük saját magam is, meg akartuk akadályozni a tömeget (1956. október 26.-án – BL) abban, hogy a Széchenyi térre vonuljanak, amelyet akkor a karhatalom tartott lezárva. - Baróti az ellenforradalom alatt, megítélésem, illetve tudomásom szerint az ifjúságra fékező hatással volt, igyekezett megakadályozni a túlzó és szélsőséges elemek felülkerekedését.”⁽⁶⁰⁾

Másnap – 1957. augusztus 7.-én – Szőkefalvi-Nagy Béla következett a tanúk sorában, aki a tudományegyetemi forradalmi bizottság elnöke volt. Tanúvallomásának jellemzője a következő mondat: „Baróti Dezső október 23.-tól kezdve megítélésem szerint az egyetemi ifjúság mozgalmát igyekezett bizonyos keretek között tartani és a kilengésektől visszatartani.”⁽⁶¹⁾ Ugyanezen a napon Eperjesi Júlia volt MDP városi bizottsági tag, akkor már városi tanácsi alkalmazott kihallgatására került sor. Vallomásának részletei a korábbi fejezetekben ismertetve lettek.

Az 1957. augusztus 8.-án kihallgatott tanúnak, Krajkó Gyulának most csupán egyetlen mondatot érdemes idézni vallomásából: „Végighallgattam Baróti Dezső 1957. március 15.-i beszédét, mely erősen izgató és ellenforradalmi jellegű volt. Ez a beszéd győzött meg véglegesen arról, hogy Baróti Dezső tevékenysége ellenforradalmi jellegű volt.”⁽⁶²⁾

Két nap múlva Nyíri Antal következett a tanúk sorában. A már korábban idézetteken kívül Nyíri professzor is volt, amikor védelmébe vette az egykori rektort. Kijelentette: „Baróti főleg a kezdeti időszakban igyekezett féken tartani a hallgatóságot, és óvni az esetleges atrocitásoktól. Az október 26.-i tüntetés alkalmával is ez volt a szándéka. ... Ezt a törekvést nem sikerült véghezvinni, így került sor a lövésre.”⁽⁶³⁾

Az utolsó a tanúk sorában 1957. augusztus 12.-én, az akkor már hónapok óta őrizetben tartott és büntetőeljárás hatálya alatt álló Perbíró József professzor, a forradalmi napok alatt a szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöke volt. Ennek megfelelő volt a vallomása is: „Baróti kijelentette, hogy ... elismeri a MEFESZ-t, üdvözölte az ifjúság kezdeményezését és minden támogatást megígért. ... Kezdeti időben igyekezett fékezni az ifjúságot.”⁽⁶⁴⁾

Utólag nem nagyon érthető, hogy Perbíró József tanúkihallgatására miért volt szükség, hiszen az úgy szempontjából új és fontos információ aligha volt várható tőle, s a jegyzőkönyve nem is tartalmazott ilyent. Az utolsó tanú kihallgatása után, még ugyanazon a napon ismét Baróti Dezső következett. Az ekkor készült jegyzőkönyv a végső iratismertetést tartalmazta. Az iratok – jegyzőkönyvek, jelentések, stb. – elolvasása után Baróti Dezső írásba foglalt észrevételezése a következő volt: „Mérei és Karácsonyi feljegyzésével kapcsolatban Szőkefalvi-Nagy Béla tanúvallomása felel meg a valóságnak. ... A felvett jegyzőkönyvek nem a szó szerinti vallomásaimat tartalmazzák, azonban

BM. CSONGRÁDMEZŐI RENDELŐKAPITÁNYSÁG
VIZSGÁLATI OSZTÁLY

Szigorúan titkos!

Jegyzőkönyv
Baróti Dezső kihallgatásáról.
Szeged, 1957. július 30.

Baróti Dezső
Többször volt
Riporter
apján. Károly Dezső
egyetemi tanár, négy
állampolgár
és nemzetiségű
Szeged Széchenyi tér 17 sz.

Küldés: Kőszög Önnel, hogy kihallgatom az Ön ellen folyó büntető-
eljárásukat!

Határozat
törvényszéki való felelősségrevonásról.

A nyomozás adatai alapján alapos a gyanú, hogy
Baróti Dezső, aki 1956. október 18-óta folyamatosan a
szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnöke volt,
a BHÖ. 1. pont /1/ bekezdésében felvett a
Népköztársaság ellen irányuló bűncselekményt elrendelem.

Szeged, 1957. július hó 30.-án.

Bazsó Lajos ny. t. d. gy.

Küldés: Kőszög Önnel, hogy a határozat ellen a BHÖ. 136. pont /1/
bekezdésében foglaltak értelmében panasszal élhet. A illetékes
ügyészség, továbbá, hogy jogi tanácsot kérhet. Nyíri
Jánosnak a kihirdetett határozatról és a BHÖ. 136. pont /1/
bekezdéséről.

Felelet: A küldött határozatot tudomásul vettem, azonban ellene
az illetékes ügyészség panasszal élek. Úgy érzem, hogy az általam
elkövetett bűncselekmények nem a népköztársaság megdöntésére irás-
nyultak, ilyen szándékom nem volt.
Védőm megválasztása kérdésében később kívánok határozni.

Szeged, 1957. július hó 30.
Felvette:
Bazsó Lajos ny. t. d. gy.
visszajuttat

Baróti Dezső
terhelte.

a jegyzőkönyvek lényege, tartalma megfelel a tett vallomásoknak. A tanúvallomási jegyzőkönyvek általában az ügyre vonatkozóan megfelelnek a valóságnak, azonban nem az igazságnak megfelelő szinten tüntetik fel politikai állásfoglalásomat és egyetemi munkámat.”⁽⁶⁵⁾ (20. számú melléklet)

Az iratismertetés után azonnal sor került a nyomozás befejezésére vonatkozó határozat ismertetésére is. Ez a következőket tartalmazta: „Baróti Dezső az ellenforradalmi időszak alatt aktív ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki. 1956. október 18.-án (helyesen október 19.-én – BL) a szegedi József Attila Kör vitáján javasolta a Lenin-Sztálin szobor eltávolítását, a Sztálin körút, valamint a Sztálin sétány nevének megváltoztatását. Hozzászólását úgy kezdte, hogy az alkalmas volt további Szovjetunió ellenes és népi demokráciaellenes hozzászólások elindítására. Mint az egyetem rektora több kommunista oktatót és professzort függesztett fel az állásából. ... A MEFESZ-t úgy erkölcsileg, mint anyagilag támogatta, s így vált lehetővé, hogy a MEFESZ szegedi képviselői országos méretekben is ellenforradalmi tevékenységet fejtsenek ki. Önkényesen felfüggesztette az egyetemen működő marxista-leninista tanszéket. Különböző, az egyetem részéről kiadott nyilatkozatokkal állást foglalt az ellenforradalom mellett. Az 1957. március 15.-ével kapcsolatos beszédében izgatató jellegű kijelentéseket tett, melyek az akkori idők figyelembe véve rossz hatással voltak a hallgatók magatartására. ... Alaposan gyanúsíthat Baróti Dezső a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés büntetnének elkövetésével.”⁽⁶⁶⁾ (21. számú melléklet)

1957. augusztus 14.-én a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály vizsgálati alosztálya jelezte a „megyei ügyészség vezetőjének”, hogy „Baróti Dezső előzetes letartóztatott ügyében a vizsgálatot befejeztük, nevezett irataival együtt átkísértetem a további eljárás lefolytatása végett.”⁽⁶⁷⁾ (22. számú melléklet)

A Csongrád Megyei Ügyészség az akkori gyakorlatnak megfelelően csak tessék-lásék vizsgálódást végzett, legfőbb tevékenysége a vádirat elkészítése volt. Miként korábban az ÁVH-val, a politikai nyomozó szervezettel is kiváló együttműködése volt az ügyészségnek, ami nem véletlen, hiszen pl. a megtorlás során munkálkodó szegedi ügyészek többsége a korábbi években az ÁVH-nál szolgált. A vádirat benyújtása után a Szegedi Megyei Bíróság folytatta le az eljárást Baróti Dezső megtorló büntetőperében. Az ítélkező bírósági tanács elnöke Kiss Dezső⁽⁶⁸⁾, egykori hírhedt szegedi vérbíró volt, aki 1957-ben nem véletlenül lett a Szegedi Megyei Bíróság elnöke.

Az elsőfokú ítélet bűnösnek mondta ki Baróti Dezsőt „a népi demokratikus államrend ellen folytatólágosan elkövetett gyűlöletre való izgatás büntetében.”⁽⁶⁹⁾ Tehát, az ítéletben szó sem volt már a szervezkedés büntetéről. Ahogyan azt akkoriban mondogatták, a súlyosabb szervezkedés az enyhébb izgatással szelődött. Ezért az elsőfokú bíróság Baróti Dezsőt 2 év és 6 hónap börtön főbüntetésre, 5 évre egyes jogainak eltiltására és 2.000.-forint vagyonelkobzásra, mint mellékbüntetésekre ítélte.

A tényállás – lényegében az előző fejezetekben foglaltak – ismertetése, ismétlése szükségtelen, elég talán csak néhány mondatot kiemelni: „október 23.-tól október 26.-ig több alkalommal és több helyen igyekezett a diákokat lebeszélni és megakadályozni abban, hogy az utcára menjenek. Ismertette a tiltó rendelkezéseket (gyülekezési és kijárási tilalom -BL) és a statáriumot. Volt, ahol személyesen akadályozta meg az egyetemista látnyokat abban, hogy a kollégiumot elhagyják, tüntetni menjenek. Az ellenforradalmi forró napokban vádlott (Baróti Dezső – BL), aki a városi pártbizottság tagja is volt, tiltakozott

BM. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály.

J e g y z ő k ö n y v .

Baróti Dezső kihallgatása 1957.

Szeged, 1957. aug. 12-én.

Baróti Dezső
Torda, 1911.
Kisné Imma
egyetemi tanár
nép. 2 gyermeke van
pk.
magyar állampolgár
Szeged, Széchenyi-tér 17.

Kérdés: Átadtunk önnek ügyében kértkezett 31-5619 számú vizsgálati dosszié anyagát tanulmányozásra. Nyilatkozzék, van-e észrevétele, vagy indítványa az áttanulmányozott anyagokkal kapcsolatban.

Felelet: Az ügyben kértkezett 31-5619 számú vizsgálati dosszié anyagát áttanulmányoztam és észrevételként megkívánom jegyezni, hogy Márta és Karcsányi felfüggesztésével kapcsolatban Székelyfalvi Nándor Béla tanúvallomása felel meg a valóságnak. Megjegyzni kívánom még, hogy a felvett jegyzőkönyvek nem a szószólói vallomásokat tartalmazzák, azonban a jegyzőkönyvek lényegesen megfelel a tett vallomásomnak.

A tanúvallomási jegyzőkönyvekkel kapcsolatban megjegyzem, hogy nem vagyok benne biztos, hogy az ügyre konkrétan vonatkozó kérdésekben megfelelnek a valóságnak, azonban nem az igazságnak megfelelő szinten tüntetik fel politikai állásfoglalásomat és egyetemi munkámat. Az ügygel kapcsolatban egyéb észrevételem, vagy indítványom nincs.

A jegyzőkönyv vallomásomat helyesen tartalmazza, melyet aláírtam és igazságot nyilatkoztam.

A kihallgatást végezte:

Baróti Dezső
rny. indgy.

Baróti Dezső
letartóztatott

B.M. Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztály
Vizsgálati Al Osztály.

183

"Szigoruan Titkos"

11. t á r o z a t :
a nyomozás befejezéséről.
Szeged, 1957. aug. 12.

1957. ápr. 26. A fenti folyó vizsgálat Baróti Dezső tevékenységére vonatkozóan megállapítottan, hogy

Baróti Dezső az ellenforradalmi időszak alatt aktív ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki. 1956. okt. 18-án a szegedi Vörösmarty téri vitán javasolta a Lenin Szobor szobor eltávolítását, Sztálin krt. valamint a Sztálin sétány nevét megváltoztatását. Hozzájárult az üggyel, hogy az alkalmas volt a további Szovjetunió elleni és Népi Demokratia ellenes hozzáállás elindítására. Mint az egykoron több kommunista oktatót és párttagot függesztett fel állásáról. Lehetővé tette a MEKESZ-el kapcsolatos ténykedések elindítását. MEKESZ-tanácsoként, mint szervezet megfogatta, s így vált lehetővé, hogy a MEKESZ szegedi képviselői beszámolóikban is ellenforradalmi tevékenységet fejtettek ki. Önkényesen felfüggesztette az egyetemes munkások szakszervezeti tanácsokat. Különböző szervek részéről kiadott nyilatkozatokkal állást foglalt az ellenforradalom mellett. 1957. márc. 12-vel kapcsolatos beszédében izgató jellegű kijelentéseket tett, mely az ekkori időket figyelembe véve rossz hatással volt a hallgatók magatartására illetően.

A fentiek szerint alapesen gyanasítható

Baróti Dezső a BHÖ. 1. pont / bek.-ben felvett a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés büntetvények elkövetésével.

A fenti határozatot tudomásul vették.

Szeged, 1957. augusztus 12.

Baróti Dezső

Bazsó Lajos
ny. főhadnagy

21. számú melléklet

B.M. Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Osztály.

184

Tárgy: Atkiss. és.
Mód: 1. számú dosszié.

Megyei Ügyészhez Vezetőjének

S z e g e d

Baróti Dezső előzetes letartóztatott ügyében a vizsgálatot befejeztük. Vezetett irataival együtt átkísésem a további eljárás lefolytatása végett.

S z e g e d, 1957. augusztus 14.

22. számú melléklet

az ellen, hogy a pártbizottság a kommunistákat fegyverrel lássa el, és tiltakozott az ellen is, hogy a pártbizottság tagjai magukat fegyverrel lássák el” stb.

Következzék most kicsit részletesebben az ítélet indoklása: „A megyei bíróság megállapítja azt, hogy vádlottnak az a tény, hogy a József Attila Kör ülésén a Sztálin szobor eltávolítását követelte és a Sztálinról elnevezett utcanevek megváltoztatását is hangoztatta, alkalmas adott körülmények között arra, hogy gyűlöletet keltsen a népi demokratikus államrendünkkel szemben. A megyei bíróság rámutatott arra, hogy külföldi ellenségeink által már évek óta előkészített ellenforradalom kirobbanásának előestéjét éltük ezekben a napokban. A kedélyeket az ellenséges hírverés, amely megtévesztő jelszavaival bő táptalajt nyert hazánk ifjúságában is, olyan hangulatot teremtett, mely hangulat ezután a közvetlenül következő napokban véres eseményekbe torkollott országszerte. Az ellenséges hírverés a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusát követő időben igyekezett, különösen annak Sztálin elvtársra vonatkozó megállapításait durván és élesen, hamis beállításban visszaadni és propagandájának egyik sarokpontjává kialakítani. Sztálin elvtárral kapcsolatos kijelentései a vádlottnak tehát egy ilyen, egyébként is forró hangulatú légkörben feltétlen alkalmasak voltak arra, hogy a hallgatóságban ezt a hangulatot még fokozzák, és a gyűlölködést elszélesítsék. Az állandóan alkalmazott bírói gyakorlat szerint pedig egy vezető kommunista elleni gyűlöletre izgatás, népi demokratikus rendszerünk elleni támadást jelent, hiszen népünk és különösen munkásosztályunk, és az egész ország is, kommunista vezetés alatt él. ... – Az október 23.-án lezajlott tüntetésen, a megyei bíróság megítélése szerint, vádlott azzal a ténnyel, hogy a tüntető menet élére állt, és mintegy 600-700 méter együtt ment a tüntető tömeggel, ugyancsak a népi demokratikus államrend ellen izgatott. Vádlott az egyetem rektora volt, a városi pártbizottság tagja, Szegeden közismert személy, akit nagyon sokan ismertek nem csak egyetemi körökben, hanem más-hol is. Abból a tényből vádlottnak, hogy ő az ellenséges jelszavakat hangoztató tömeg élén haladt, úgy tünt fel azok előtt, akik őt a tömeg élén látták, mint aki azonosítja magát egyrészt a tüntető tömeggel, másrészt a tömeg által hangoztatott jelszavakkal is. Márpedig az a tény, hogy vádlott azonosítja magát ezzel a tüntető tömeggel, a résztvevőkben indokoltan keltette az a feltevést, hogy az egyetem velünk és mellettünk van, tehát bátran és nyugodtan folytathatjuk azt, amit elkezdtünk. A tömeget tehát hangulatában vádlottnak ez a tény megerősítette, és fokozta az abban egyébként is már feléledt gyűlöletet a népi demokratikus államrend ellen. ... – Az egyetemi tanárok eltávolítása, félreállítása a megyei bíróság jogi álláspontja szerint szintén mindenben kimeríti a népi demokratikus államrend elleni izgatás tényálladék elemeit. Azoknak az élenjáró kommunistáknak az eltávolítása, és ezeknek sztálinista és rákosista jelzőkkel való illetése kétségtelen nagymértékben alkalmas arra, hogy a gyűlöletet felkeltsen a kommunisták által vezetett népi demokratikus államrend ellen. Ez a tény önmagában különösebb indokolásra nem is szorul. Ez mindenki előtt világos. ... – A marxista tanszék bezárása tekintetében a megyei bíróságnak ugyanaz az álláspontja, mint az előbbi pontnál, vagyis, ez a tény is alkalmas arra, hogy a gyűlöletet a kommunisták által vezetett népi demokratikus államrend ellen felkeltsen, vagy azt tovább szítsa. ... Ha valaki a tényállás ismerete nélkül, valamint a körülmények ismerete nélkül kezébe veszi Barótinak a beszédszövegét, abból semmiféle izgató jellegű tényeket megállapítani nem tud. Ismerve azonban azt aényt, hogy vádlott hat hónappal a véres októberi események lezajlása után, olyan egyetemi ifjúság előtt mondta el ezt a beszédet, amely egyetemi ifjúság jórésztében még élénken éltek a ferde beállításban feltüntetett októberi és novemberi események emlékei, és amely ifjúságnak jó

része még mindig megzavart állapotban élt. Hiszen gondoskodott erről az azóta is állandóan élesedő külföldi ellenséges propaganda hadjárat, amit a hazánkban megbújó ellenséges elemek állandóan szítottak. Ha tehát a vádlott, aki ekkor is még az egyetem rektora volt, és saját elmondása szerint is az egyetemi ifjúság szeretetét élvezte, ilyen beszédet mondott el, abból joggal lehet arra következtetni, hogy vádlottnak még célkitűzése is volt, hogy ha burkoltan is, és félreérthetően is, de olyan szavakat intézzen az ifjúsághoz, amely szavak biztatást nyújtanak a még ellenforradalmi ideológiában élő ifjúság felé. ... – A védelemnek az az érvelése, hogy Petőfi és Ady idézetekkel izgatni nem lehet teljesen téves ténybeállítás. Izgatni adott körülmények között bármilyen kijelentéssel lehet, az a kérdés csak, hogy milyen színezetet lehet adni a kijelentésnek. Azokban a napokban, amikor az ellenséges hírverés által köztudottan bedobott MUK jelszava országosan ismert volt, és amikor a kormányzat arra kényszerült, hogy preventív intézkedéseket léptessen életbe, az elmondott beszéd alkalmas volt arra, hogy az olyan értelemben tűnjék fel, milyen értelemben neki a vád tulajdonít. – Rámutatott a megyei bíróság, hogy vádlottnak egy fél mondata sem volt abban a beszédben, ami emlékeztetné hallgatóit arra, hogy ő októberben és novemberben rossz útra tévedt. Beszédének bevezető részében forró szeretettel üdvözlö a mai magyar ifjúságot, és ezek közül is a legkedvesebb ifjú munkatársait, az egyetemek ifjúságát. ... A megyei bíróság véleménye szerint a vádlottnak nevelői kötelessége lett volna, hogy legalább egy fél mondatot korholja az általa annyira szeretett ifjúságot, és óvja attól, hogy visszatérjen a novemberi útra. – A megyei bíróság (feltehetően helyesen ügyészség – BL) a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvételben látta minősíthetőnek a vádat. A tárgyalás egész anyagából azonban a megyei bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a vádlott cselekménye csak az izgatás vádját valószínűsíti meg, és ezért ebben való bűnösségét állapította meg. – A büntetés kiszabásánál a megyei bíróság súlyosbító körülményként értékelte azt, hogy vádlott magas műveltségű, széles látókörű ember, évek óta az egyetem rektora volt, az ifjúság szeretetét élvezte, a városi MDP bizottság tagja volt. Továbbá súlyosbító körülmény a vádlott cselekményének folytatólágossága. – Enyhítő körülmény, hogy a vádlott családos ember, két gyermekének eltartására kötelezett, valamint azt, hogy napokon keresztül azon fáradozott, hogy az ifjúságot az utcai tüntetésektől távol tartsa. ...”⁽⁷⁰⁾

Az első fokú ítélet, különösen annak indoklása az 1953 előtti Kiss Dezső tanácsvezető bírót idézi. Mintha 1957-ban, a megtorlás büntetőeljárásaiban, visszatértek volna az 1953 előtti évek. Azok az évek, amelyeknek egyébként jellemzője volt, hogy a Kiss Dezső által vezetett Szegedi Megyei Bíróság politikai jellegű ügyekben hozott ítéleteit igen gyakran felülbírálták és enyhítette a Legfelsőbb Bíróság jogerős ítélete

Ismét idézzük Baróti Dezsőnek az 1990 körüli interjúját, amelyben a következőket is mondta: Az elsőfokú bírósági ítélet után a szegedi „Csillagbörtönbe kerültem, majd Márianosztrára vittek, ahonnan Ortutay Gyula és Erdei Ferenc közbenjárására néhány hét múlva, október 26.-án szabadultam. Később az ítéletet 2,5 évről 1 évre leszállították és felfüggesztették.”⁽⁷¹⁾ Ebből következett tehát, hogy a Szegedi Megyei Bíróság ítélete akkor nem vált jogerőssé, következett a Legfelsőbb Bíróság másodfokú fellebbezési eljárása, amely majd jogerős ítélettel zárult. Az 1956 utáni megtorló ügyekben nem nagyon volt gyakorlat, hogy bárki a nem jogerős elsőfokú ítélet után szabadlábon lehetett a másodfokú jogerős ítélet kimondásáig. Baróti Dezsővel ez történt, amit köszönhetett nyilvánvalóan befolyásos kapcsolatainak.

Következzék most már a szabadságon védekező Baróti Dezső ügyében hozott jogerős másodfokú bírósági ítélet. A Legfelsőbb Bíróság Budapesten, 1958. október 14.-én zárt tárgyaláson hozta meg ítéletét, amely szerint „a népi demokratikus államrend elleni gyűlöletre izgatás bűntette miatt Baróti Dezső ellen indított bűnügyben a Szegedi Megyei Bíróság ítéletét a Legfelsőbb Bíróság annyiban változtatja meg, hogy a vádlott főbüntetését 1 év börtönre leszállítja, a törvényben meghatározott egyes jogok gyakorlásától eltiltás kimondását mellőzi, a vagyonelkobzást nem érinti. A büntetés végrehajtását azonban 3 év próbaidőre feltételeesen felfüggeszti.”⁽⁷²⁾ Baróti Dezső tehát összesen 7 hónapon át volt fogva tartva, előbb preventív őrizetben, majd előzetes letartóztatásban, majd rövid ideig nem jogerős elítéltként.

Tanulásokkal szolgál a jogerős ítélet indokolása is: „Az elsőfokú bíróság ítélete ellen vádlott és védője a bűnösség és a tényállás egyes részeinek helytelen megállapítása miatt enyhítés végett fellebbezett. - Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás egy vonatkozásban hiányos. A bíróság ugyanis Hont Ferenc és Ortutay Gyula (akik a rendőrségi vizsgálat során nem is voltak tanúk! – BL) tanúk vallomásának egy részét nem vonta mérlegelési körbe. Így Hont Ferenc többek közt azt vallotta, hogy >>1956 októberében a kormány utasítást adott a minisztériumnak arra vonatkozóan, hogy az egyetemi tanárok álljanak az élére a tüntetésnek és vezessék azt. Pesten ez így is történt. Ezt október 23.-án, még a Hegedűs kormány adta ki. A párt kulturális osztályának vezetői a filmművészeti osztály tüntetőivel együtt vonultak ki Pesten<<. Ortutay tam többek közt vallotta, hogy >>Budapesten és minden egyetemi városban felfüggesztették a marxista- leninista tanszék működését, a minisztérium sok egyéb elhatározása alapján. Ezzel mintegy az ellenforradalom vitorlájából a szelet ki akarták fogni<<.

A Legfelsőbb Bíróság úgy találta, hogy a vádlottnak a tényállásban megállapított cselekményei közül egyesek büntető törvényi tényállást nem valósítanak meg.

Így vádlottnak az a cselekménye, hogy 1956. október 19.-én a József Attila Kör ülésén a Sztálin szobor eltávolítását, továbbá a Sztálinról elnevezett utca nevének megváltoztatását követelte, bűncselekményként nem értékelhetők. Ennek a cselekménynek az elbírálásánál nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa után a személyi kultusz kérdése, mely szorosan kapcsolódott Sztálin nevéhez, igen éles formában merült fel és került megvitatásra. ...

Ugyancsak nem értékelhető bűncselekményként vádlottnak az a cselekménye sem, hogy október 23.-án értesült az egyetemi ifjúság kivonulásáról az utcára, és a tüntetésről, majd a tüntető tömeg után ment, az élre állt és kb. 600-700 méter után otthagya a tömeget, utána hazament. Egyrészt minisztériumi utasítás volt arra, hogy az egyetemi tanárok álljanak élére a tüntetésnek másrészt vádlott az ellenforradalom alatt mindent elkövetett, hogy a diákokat megakadályozza az utcára kimenetelben. ...

A vádlottnak az a cselekménye, hogy a marxista tanszék működését felfüggesztette, szintén nem bűncselekmény. Túl azon a tényen, hogy a marxista tanszék megszüntetésére ugyancsak a minisztérium adott utasítást. ... Ez az intézkedés, figyelemmel a diákság akkori szélsőséges nacionalista hangulatára, inkább csillapító, mintsem izgató jellegű volt. ...

Az öt kommunista egyetemi tanár állásából való felfüggesztése lényegében eltávolítást, félreállítást jelentett. Az izgatás veszélyeztető bűncselekmény, megvalósítja minden olyan magatartás, amely azzal veszélyeztet, hogy gyűlöletet kelt az azt észlelő, vagy arról tudomást szerző személyben a népi demokratikus államrend, annak alapintézménye ellen,

függetlenül attól, hogy az elkövetőben ilyen irányú gyűlölet volt-e. Az érintett tanárok rákosisták, sztálinisták ok miatti eltávolítása okán a vádlott cselekménye alkalmas a kommunisták, ezen keresztül a népi demokratikus államrend elleni gyűlölet felkeltésére.

Vádlottnak 1957. március 15.-én tartott megnyitó beszédével kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság teljes egészében magáévá teszi az elsőfokú bíróság által kifejtetteket. Az kétségtelen, hogy a vádlott által elmondott megnyitó beszéd megfelelő összetételű hallgatóság előtt elmondva nem alkalmas a demokratikus államrend elleni gyűlölet felkeltésére, sőt pozitívan is értékelhető. Azonban a vádlott cselekményét nem lehet a körülményektől – hely, idő, hallgatóság, stb. – elvonatkoztatva szemlélni. Az említett beszéd olyan időben hangzott el, amikor még féktelen ellenforradalmi propaganda folyt. A hallgatóság többségében az ellenforradalmi ideológia hatása alatt állt. Ilyen körülmények mellett a beszéd a népi demokratikus államrend elleni gyűlölet felkeltésére alkalmas. ...

A Legfelsőbb Bíróság az ügy össze körülményeinek mérlegelése után úgy látja, hogy vádlottal szemben az első fokon kiszabott büntetés erősen eltúlzott.

A vádlott a múlt rendszerben is azok közé a haladó humanista értelmiségiek közé tartozott, akik a tőkés társadalmi rend igazságtalanságai, visszasságai közül kiutat kerestek. Ennek révén került kapcsolatba a népies mozgalommal, majd később a munkásmozgalommal. ... Vádlott – aki saját bevallása szerint idealista felfogásától még nem tudott teljesen megszabadulni – az ellenforradalom zűrzavarában nem ismerte fel a helyes utat, őt is megtévesztette a hibákat eltúlzó, áldemokratikus jelszavakat hangoztató ellenséges propaganda. Cselekményét is ennek hatására követte el. Éppen polgári felfogása, ingadozása eredményezte, hogy 1957 márciusában sem volt elég szilárd.

Mindezek alapján, figyelembe a bűncselekményi kör szűkülését is, a Legfelsőbb Bíróság a vádlott büntetését, a cselekményeiben és a személyében rejlő társadalomra veszélyességgel arányban álló mértékben leszállította. ... Ez az intézkedés a Legfelsőbb Bíróság meggyőződése szerint a vádlott jövőbeli magatartására kedvező hatással lesz.”⁽⁷³⁾

A rendszer megváltozása – 1990 – után, a már többször idézett interjúban a Szegedi Megyei Bíróság és a Legfelsőbb Bíróság álláspontja közötti különbséget Baróti Dezső így értékelte: az eltérő ítélet, illetve súlyosabb szegedi megítélés „a szegedi egyetemi oktatók egy maroknyi csoportja feltékenységének és nem utolsó sorban bosszúvágyának” volt köszönhető, „leginkább talán azért, mert közülük néhányat a forradalom napjaiban a korábban szélsőségekbe hajló sztálinista magatartása miatt állásából felfüggesztettünk. ... Hogy visszalöttek rám, még meg is lehet érteni. Azt azonban, hogy a professzorok, docensek, tanársegédek és egyéb munkatársaink seregét üzték el a szegedi egyetemről (arányszámot tekintve alighanem jóval többet, mint bárhol másutt), a bosszúvágy önmagában nem magyarázza meg. Nekem úgy tűnik, azt kompenzálták, hogy valójában semmit sem mertek tenni, annak az akadályozására, amit ők később ellenforradalomnak minősítettek s. hogy mégis harcos kommunistáknak tekintsek őket, hirtelen buzdítóknak kezdtek és tankok árnyékában hirtelen lövöldözni kezdtek még az ártatlanokra is. Igaz, hogy csak a fegyelmi végzések papírgalacsinjával.”⁽⁷⁴⁾

Szabadulása után Baróti Dezső, mint irodalomtörténész Budapesten a Petőfi Irodalmi Múzeumban helyezkedett, helyezkedhetett el. Teljesült a korábbi vizsgálobizottság javaslata, elkerült az oktatás területéről, ha úgy tetszik, hát „intézetbe” került. Itt volt 1958 és 1971 között főmunkatárs, 1971 és 1975 között osztályvezető, majd 1975 és 1977 között tudományos tanácsadó.

Mint volt „ellenforradalmár” és a megtorlás során elítélt „politikai bűnöző” a sorsát Baróti Dezső sem kerülhette el. Egészen biztosan, egy ideig a belső elhárítás ügynevezett utóellenőrzése alatt állt. Ma azonban az már megállapíthatatlan, hogy ez mikortól s meddig tartott, milyen formában folyt és milyen operatív eszközök és módszerek felhasználásával történt. Ennek az operatív tevékenységnek azonban biztosan részét képezte a hálózati ellenőrzés, aminek a nyoma „Sziklai Barna” fedőnevű ügynök néhány jelentése formájában maradt fenn. Az 1958. november 21.-i jelentés arról is szól, hogy „Baróti Dezső volt szegedi rektor beszámolt letartóztatása körülményeiről. ... Részletesen ecsegette, hogy annakidején, 1956. október végén nem akarta engedélyezni a MEFESZ megalkotását, ... Kónya Albert miniszter azonban Szegeden járt, és kész tények elé állította. ... A történetek után semmiféle körülmények közt nem lenne hajlandó elmenni Szegedre, jól érzi magát jelenlegi munkahelyén. A párt felső vezetéséről az a véleménye alakult ki, hogy lényegesen megfontoltabban döntenek sok kérdésben és jóval magasabb elvi szinten irányítják a pártot és az állami életet. A középkáderek többsége azonban túlságosan balos, eltorzítják a helyes központi irányvonalat és még ma is csak kárt okoznak”.⁽⁷⁵⁾ Az 1959. április 9.-i jelentés arról is szól, hogy „Ortutay ki fogja járni Barótinak, hogy elengedjék a büntetését. Eddig is ő tett legtöbbet az érdekében, mert Biszku az öccsével (Baróti Lajos⁽⁷⁶⁾ labdarúgó szövetségi kapitány – BL) szóba sem áll.”⁽⁷⁷⁾

Befejezésként következzenek azok az adatok, amelyek minden bizonnyal 1990.-ig, a rendszer megváltozásáig az állambiztonsági operatív nyilvántartásban – az úgynevezett „antidemokratikus elemek nyilvántartásában” – megtalálhatók voltak Baróti Dezsővel kapcsolatban: „1956-ban, az ellenforradalom alatt, mint a Szegedi Tudományegyetem rektora, kommunistaellenes magatartást tanúsított. 1958. október 14.-én a Legfelsőbb Bíróság ízigatás büntetett miatt 1 év felfüggesztett börtönre ítélte”. Baróti Dezsőt tehát egészen a rendszer megváltozásáig „ellenséges elemként”, vagy „antidemokratikus elemként”, netán „ellenforradalmárként”, időnként „volt politikai elítéltként” tartották nyilván és kezelték.

Az állambiztonsági szolgálat és az előbb említett nyilvántartás is 1990. február 14.-én végleg megszűnt.

Jegyzetek:

- (1) **OSKO LAJOS** (Orosháza, 1925) 1945-től az MKP tagja. 1949-től az ÁVH-nál teljesített szolgálatot különböző beosztásokban, majd vizsgáló lett Budapesten az ÁVH Vizsgálói Főosztályán. 1956 decemberében helyezték Szegedre, a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályra vizsgálónak. Egy minősítése szerint „nála a szorgalom, a fegyelem és a munka iránti odaadás párosul az osztályharcossággal”. Mint tapasztalt vizsgáló a legjelentősebb szegedi megtorló ügyekben dolgozott. A megtorlás végrehajtása után, 1962-ben a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztály függetlenített MSZMP titkára lett. 1980-ban vonult nyugállományba.
- (2) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (3) **TIHANYI JÓZSEF** (Sárbogárd, 1923) 1945-től MKP tag. Államvédelmis szolgálatát 1946-ban kezdte a Dunántúlon. 1953-ban államvédelmi százados és alosztályvezető volt a BM Vas Megyei Főosztályon, majd 1955-től főosztályvezető ugyanott. A forradalom alatt Budapesten tartózkodott és egy minősítése szerint „fegyverrel harcolt a proletárdiktatúra védelmében”. 1957 novemberében Szegedre helyezték és ő lett a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály első vezetője, a helyi megtorlás beindítója és egy ideig irányítója. 1957 őszén azonban nagyon súlyos fegyelmi vétségek elkövetése miatt leváltották és elhelyezték Szegedről. Visszakerült Szombathelyre. Újabb fegyelmeztetlenségek és újabb fenyegetések után a helyzete tarthatatlan volt, ezért 1961-ben leszerelték.

- (4) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (5) **MOLNÁR ISTVÁN** (Hódmezővásárhely, 1928. május 21) 1947-től MKP tag és a római katolikus szentmisék titkos megfigyelője Hódmezővásárhelyen. 1950-ben lett az ÁVH tisztje Szegeden és Hódmezővásárhelyen. 1956-ban, a forradalom alatt biztonsági őrizetben volt a szegedi Csillagbörtönben. 1956 decemberétől a BM Heves Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályán volt operatív tiszt. 1957-ben került vissza Szegedre, ahol a belső elhárításnál lett előbb csoportvezető, majd alosztályvezető. 1963-ban osztályvezető-helyettes, majd 1973-ban a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Állambiztonság Szerv vezetője, 1978-tól rendőr ezredesként. 1983-ban nyugállományba vonult.
- (6) Forrás: Szegedi Egyetem hetilap.
- (7) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (8) Forrás: U. o.
- (9) **SZEKERES LÁSZLÓ** (Szajol, 1927) irodalomtörténész, tanársegéd. A forradalom leverése után, 1957 márciusában néhány napot le volt tartóztatva, majd szabadlábra helyezték, eljárás nem indult elene. Fegyelmi eljárás során az egyetemi állásából elbocsájtották. Egy vizsgálóbizottság megállapítása szerint „sokáig nem fogadta el az ellenforradalomról szóló értékelést, az volt a véleménye, hogy Nagy Imrével lehetett volna tárgyalni, mert kommunista. Ezekben a kérdésekben nem lát tisztán. Anarchista, kispolgári nézeteit széles körben terjesztette”.
- (10) **GULYA KÁROLY** (adatai nem ismertek) Rákosi Mátyás ösztöndíjjal tanult a Szegedi Tudományegyetemen. 1956-ban a tudományegyetemi MDP bizottság tagja volt. 1956 végén a tudományegyetemi MSZMP Intéző Bizottság titkára, később az egyetemi MSZMP bizottság titkára.
- (11) **TÓTH IMRE** (Békéscsaba, 1934. január 31. Osgyák Ilona) III. éves joghallgató. 1956 októberében a szegedi MEFESZ egyik szervezője és vezetőségi tagja. Egy időben nemzetőr Szegeden az egyetemi zászlóaljban. A forradalom alatt hozzájutott államtitoknak minősülő államvédelmi adatokhoz és erről másolatot készített. A forradalom leverése után részt vett illegális kormányellenes röpcédulázásban, valamint kapcsolatot tartott az illegális Szegedi Városi Központi Munkástanáccsal. A megtorlás során 6 év és 6 hónap börtönre ítélték.
- (12) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié
- (13) **URSIN JOLÁN** (Onga, 1928. március 29. Bodnár Piroska) egyetemi bölcsészhallgató. Az egyetlen említésre méltó adat vele kapcsolatban, hogy 1957-ben, a Szegedi Tudományegyetemen az MSZMP egyik szervezője volt.
- (14) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (15) **PÁLINKÁS FERENC** (Gyulavári, 1927. június 11.) 1945-től MKP tag. 1949-ben az MDP javaslatára került az ÁVH-hoz. 1950-ben az ÁVH Békés Megyei Osztályán belső elhárító lett. 1952-től a Szovjet-unióban tanult. 1954-ben a BM Zala Megyei Főosztály vezetője. 1956. október 31.-től november 4.-ig biztonsági őrizetben volt. 1957. január 1.-től teljesített szolgálatot Szegeden, előbb operatív tisztként, majd alosztályvezetőként. Ekkor több kiemelten fontos helyi megtorló ügyben dolgozott. 1957 októberében áthelyezték Nyíregyházára, ahol a BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály vezetője lett. 1966-tól a BM Heves Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője, megyei rendőrfőkapitány. 1975-ben rendőr vezérőrnagy. 1982-ben nyugállományba vonult.
- (16) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (17) Forrás: U. o.
- (18) **VERESKA ANDRÁS** (Medgyesegyháza, 1914) eredeti foglalkozása cipészsegéd, majd kommunista politikus. 1945-től MKP tag. 1948-ban a nagyszegedi MDP bizottság tagja, a pártszervezési osztály munkatársa. 1951-ben a szegedi városi MDP bizottság káderosztály vezetője, 1952-től az adminisztratív osztály vezetője, 1954-től agitációs és propaganda titkár, 1956-ban a pártbizottság II. titkára. A forradalom alatt az elsőtitkár távolléte miatt Szegeden az MDP első számú vezetője. 1956. október 27.-én, a városi FNB választás alkalmával sok tanu előtt kijelentette, hogy „ő félvezette a Rákosi-Gerő vezetés. Gyűlöli a régi vezetést és legszívesebben ő akasztaná fel őket először”. 1956 decemberében már nem kapott szerepet az MSZMP szegedi városi vezetésében. Egy ideig még kerületi tanácselnök lehetett, később már csak funkcionélküli tanácsstag.
- (19) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (20) **KISS JÓZSEF** (Orosháza, 1922. augusztus 22.) eredeti foglalkozása kőműves segéd. A II. világháború alatt katona volt a szovjet fronton esett hadifogságba, ahonnan 1948-ban tért haza. Azonnal belépett az MKP-ba, majd a párt javaslatára az ÁVH-hoz került. 1956 előtt előbb Szolnok, majd Békés megyében teljesített szolgálatot. A forradalom leverése után Szegedre került operatív tisztnek. 1957-ben megkapta a Munkás Paraszt Hatalomért Emlékérem kitüntetését. Hamarosan csoportvezető, később

- alosztályvezető, végül osztályvezető-helyettes volt. A megtorlás során több fontos szegedi ügyben dolgozott. 1969-ben vonult nyugállományba.
- (21) **KEDEVES ANDRÁS** (Dicsőszentmárton, 1911.) technikai igazgató. Egy 1954-ből származó adat arra utal, mintha bölcsészkar MDP titkár lett volna. 1956 előtt és után is – így a forradalom alatt is – a szegedi Építőipari Technikum igazgatója volt. 1960-ban a Pedagógus Szakszervezet Csongrád megyei alelnöke.
- (22) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (23) Forrás: U. o.
- (24) **KALOCSAI DEZSŐ** (Bánréve, 1924. szeptember 28. – Budapest, 2006. január 15.) tanszékvezető. 1940-46 között fizikai munkás volt és az NPP tagja. 1947-től kollégiumi igazgató, 1948-tól MDP tag. 1950-ben 2 éves pártfőiskolát végzett, majd az ELTE-n magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett. 1952-53-ban az ELTE marxizmus-leninizmus tanszéken adjunktus. 1953-ban került a Szegedi Tudományegyetemre, szintén a marxizmus-leninizmus tanszékre, előbb adjunktus, később docens, végül – 1956-ban is – tanszékvezető egyetemi tanár. 1979-ben az MSZMP Társadalomtudományi Intézetében lett tudományos főmunkatárs, közben marxizmus-leninizmust tanított a SOTE-n 1984-ben nyugállományba vonult.
- (25) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (26) Forrás: U. o.
- (27) Forrás: U. o.
- (28) **SÍK SÁNDOR** (Budapest, 1889. január 20. – Budapest, 1963. szeptember 28, Winternitz Flóra) piarista tanár, tartományfőnök, költő, műfordító. Szülei kikeresztelkedett zsidók voltak. A budapesti piarista gimnáziumban érettségizett. 1903-ban lépett be a piarista rendbe. A budapesti egyetemen szerzett magyar-latin szakos középiskolai tanári diplomát. Előbb Vácott, majd Budapesten lett piarista tanár. 1929-ben került Szegedre az egyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetébe vezetőnek. 1945-ben elköltözött Budapestre. 1947-től piarista tartományfőnök lett. 1946-tól 1949-ig az MTA levelező tagja, 1948-ban Kossuth díjat kapott.
- (29) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (30) **BÁRDOS PÁL** (Makó, 1936. március 30. Földes Erzsébet) egyetemi hallgató. Apja Bárdos Miklós hírhedt államvédelmi operatív tiszt volt Szegeden, egy időben az ÁVH MDP titkára, később alosztályvezető. Középiskolába a Szegedi Radnóti Gimnáziumba járt, és már ekkor jelentek meg írásai a Délmagyarország helyi napilapban. 1956-ban II. éves bölcsészhallgató volt a Szegedi Tudományegyetemen. 1956 októberében egy diákgyűlésen a MEFESZ ellen a DISZ mellett szólalt fel. Később a helyi napilapban egy cikkben az „*elvhű fiatal kommunisták*” között említették, akik „*kommunista állhatatossággal szervezték a pártot* (akkor már az MSZMP-t) és segítették az ellentámadásban a szocialista erőket”. 1959-60-ban a szegedi Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium tanára, majd 1960 és 1972 között a Szegedi Tudományegyetemen adjunktus. 1972-től 1996-ig a Magyar Rádió főmunkatársa, a Rádiószínház dramaturgia.
- (31) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.
- (32) Forrás: U. o.
- (33) **VASS ANTAL** (adatai nem ismertek) 1956 előtt a BM Csongrád Megyei Főosztály állományában teljesített szolgálatot államvédelmi hadnagyként. 1957-ben a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály vizsgálati alosztályán kapott beosztást, mint rendőr hadnagy. Több fontos Csongrád megyei megtorló ügyben is dolgozott vizsgálóként. Későbbi sorsáról nem állnak rendelkezésre adatok.
- (34) **NYÉKI LAJOS** (Pesterzsébet, 1906. január 9. – 1986. április 2. Frankl Flóra) rendőr százados. 1956-ban – a forradalom alatt is – a BM szegedi városi és járási Rendőrkapitányság bűnüldözési osztályának vezetője, rendőrkapitány-helyettes. A kommunista rendszer hűséges kiszolgálója volt, a feleség MDP alapszervezeti titkár. A forradalom győzelme után az egész helyi rendőrséggel átállt és kiszolgált a forradalmi hatalmat. Tagja lett a rendőrségen megválasztott forradalmi bizottságnak. 1956. november 4.-e után azonnal ő is a megtorlás szolgálatába állt. A kommunista városvezetés azonban nem bocsátotta meg a forradalom alatti megingását és a megtorlás során a rendőrség állományából elbocsájtották, hamarosan letartóztatták, büntetőeljárását kezdeményezték ellene, majd jogerősen 1 év börtönre ítélték.
- (35) **M. SZABÓ ISTVÁN** (Mélykút, 1923. július 22. Krausz Margit) érettségi után villanyszerelő szakmát tanult. 1944-ben munkaszolgálatot teljesített. 1945-ben MADISZ titkár volt Tompán, majd az MKP tagja. 1945 nyarától rendőr a Politika Rendészeti Osztályon, majd az ÁVO-n Baján. 1949-ben került Szegedre, ahol volt operatív tiszt, csoportvezető, alosztályvezető, főosztályvezető-helyettes, majd 1956 szeptemberétől a BM Csongrád Megyei Főosztály megbízott vezetője, államvédelmi őrnagy. Egy

későbbi minősítése szerint „*az ellenforradalom idején a Főosztály állományát jól összefogta, határozott intézkedéseivel sikeresen gátolta az ellenforradalom kibontakozását*”. 1956. október 30.-án önként vonult biztonsági őrizetbe, a szegedi Csillagbörtönbe. 1956. december elején ő lett a BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály vezetője. Itteni munkáját úgy értékelték, hogy „*irányítása alatt a Szolnok Megyei Politikai Nyomozó Osztály munkája sokat fejlődött. Eredményt ért el a mezőgazdaság szocialista átszervezésének biztosításában. ... Tevékenységében érvényesül Pártunk politikája*”. 1962-ben ő lett a BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője, megyei rendőrfőkapitány, előbb ezredes, majd vezérőrnagy rendfokozatban. 1979. december 31.-én vonult nyugállományba, amikor megkapta a Szocialista Magyarorszáért Érdemrend kitüntetését.

(36) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(37) Forrás: U. o.

(38) Forrás: ÁBTL M-18293/1 számú dosszié.

(39) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(40) Forrás: MNL 288. f. 49. csop. 1. ő. e.

(41) Forrás: ÁBTL M-18293/1 számú dosszié.

(42) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(43) Forrás: U. o.

(44) Forrás: U. o.

(45) Forrás: U. o.

(46) Forrás: U. o.

(47) **BAZSÓ LAJOS** (adatai nem ismertek) 1957-ben rendőr főhadnagyként a BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály tisztje, aki vizsgálóként több fontos szegedi és Csongrád megyei megtorló ügyben is dolgozott.

(48) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(49) Forrás: U. o.

(50) Forrás: U. o.

(51) Forrás: U. o.

(52) Forrás: U. o.

(53) Forrás: U. o.

(54) Forrás: MNL XIX-J-2-f 241. doboz

(55) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié

(56) Forrás: ÁBTL O-14967/419 számú dosszié.

(57) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(58) Forrás: U. o.

(59) Forrás: U. o.

(60) Forrás: U. o.

(61) Forrás: U. o.

(62) Forrás: U. o.

(63) Forrás: U. o.

(64) Forrás: U. o.

(65) Forrás: U. o.

(66) Forrás: U. o.

(67) Forrás: U. o.

(68) **KISS DEZSŐ** (1898) jogi egyetemet végzett, majd 1926-tól jogászként, előbb ügyvédként, utóbb bírónak működött. Az 1940-es években az MKP, majd az MDP tagja lett. Egy tagrevízió során megalapították róla, hogy „*mint kispolgár még nem való az élcsapatba*” (a Pártba – BL). 1946-tól bíró volt Szegeden, a kezdetektől hírhedt vérbíró, több halálos ítélet köthető a nevéhez politikai természetű ügyekben. Valószínűleg így akarta elérni, hogy az iménti vélemény megváltozzon róla. Ez feltehetően sikerült, mert 1948-ban már a Szegedi Megyei Bíróság elnöke volt. A szigoráról volt híres, és hírhedt arról, hogy a koncepciós ügyekben, törvénytörésekben tökéletesen összejátszott az ÁVH-val. Az MKP szegedi városi bizottság véleménye róla 1948-ban: „*Kiss Dezső elvtárs nagyon aktív minden szempontból. Ítéletei minden egyes esetben komoly csapást jelentenek a reakciónak. Nagyon szimpatikus, jó megjelenésű, megbízható elvtárs. Általános műveltsége nem emelkedik az átlag fölé, marxista ismeretei elég hiányosak*”. Nem volt véletlen, hogy 1953-ban leváltották, s mint később panaszkolta: „*még hivatásomat sem folytathattam*”. 1957-ben az MSZMP szegedi városi bizottság kifejezett kérésére került vissza Szegedre. Ekkor a Szegedi Néplapban így mutatták be: „*Kiss Dezső nem új ember Szegeden, évekkel ezelőtt leváltották a megyei bírósági elnöki tisztségéből. Most rehabilitálták*”. 1957-ben, nem

sokkal visszakerülése után a helyi lapban megjelent írásában így mutatkozott be: *"Legyen a büntetés megtorlás, hogy ha erre szükség van, és ha a megsértett társadalom érdekei ezt kívánják"*. Kiss Dezső tehát a forradalmat követően a szegedi és Csongrád megyei megtorlás egyik kulcspozíciójába került. A helyi kommunista vezetésnek vele kapcsolatos megelégedését bizonyítja, hogy 1958-ban Magyar Szabadságért Érdemrendet kapott, mert *„kiemelkedő magatartást tanúsított az ellenforradalom elleni harcban és az azóta végzett munkában is”*.

(69) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

(70) Forrás: U. o.

(71) Forrás: Szegedi Egyetem hetilap.

(72) Forrás: ÁBTL V-143357 számú dosszié.

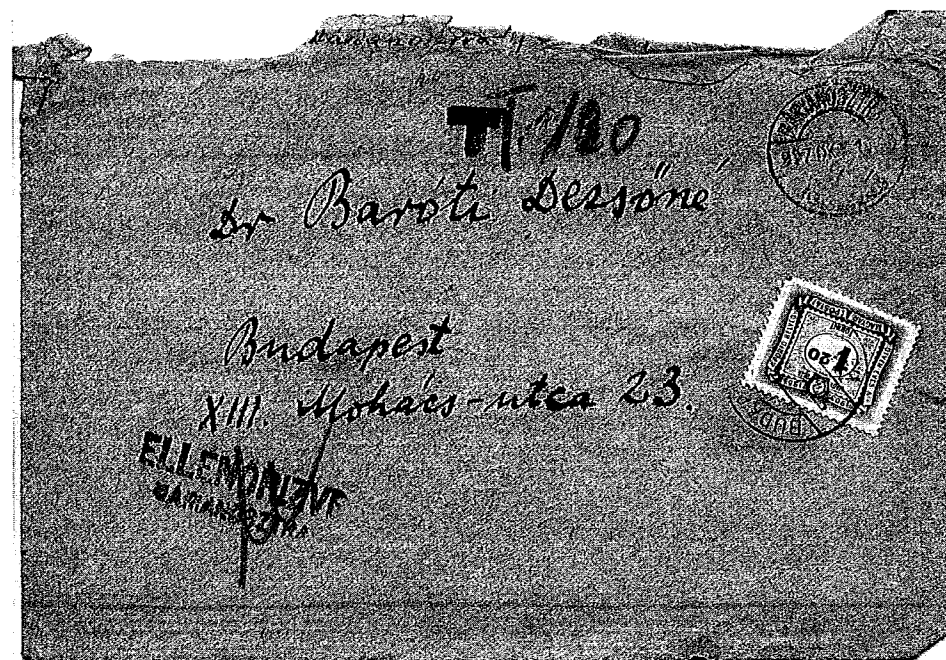
(73) Forrás: U. o.

(74) Forrás: Szegedi Egyetem hetilap.

(75) Forrás: ÁBTL M-41884 számú dosszié.

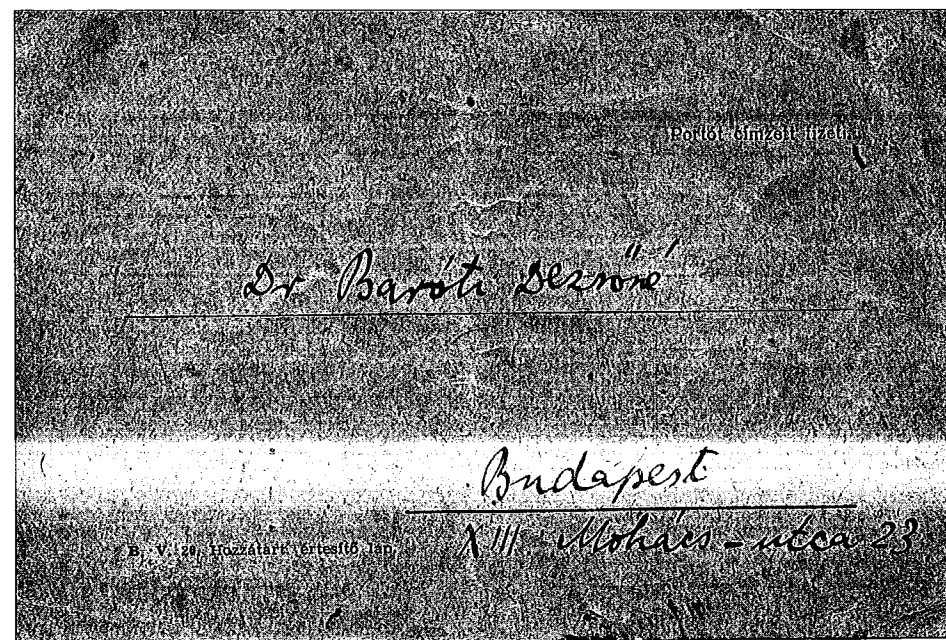
(76) **BARÓTI LAJOS** (Barót, 1914. augusztus 19. – Budapest, 2005. december 23.) labdarúgó, edző, szövetségi kapitány. 1928-tól a szegedi SZAK labdarúgója. Szegeden jogi tanulmányokat folytatott. 1946-ban a Győri ETO labdarúgója lett és ott is fejezte be aktív sportpályafutását. Kétszer szerepelt a magyar nemzeti labdarúgó válogatottban. 1947-ben a Testnevelési Főiskolán edzői képesítést szerzett. 1956-ban szakedző, 1957-ben mesteredző. A Budapesti Vasas (Kádár János kedvenc angyalföldi csapatának!) edzője, majd a magyar labdarúgó válogatott szövetségi kapitánya. 1967-től az Újpesti Dózsa (a Belügyminisztérium sportegyesülete!) edzője. 1971-től perui szövetségi kapitány. 1972-től ismét a Budapesti Vasas edzője. 1975 és 1978 között magyar szövetségi kapitány. 1979-ben Ausztriában, 1980-81-ben Portugáliában edző. Magyar szövetségi kapitányként három világbajnokságra és egy Európa bajnokságra vezette ki a válogatott labdarúgó nemzeti csapatot.

(77) Forrás: ÁBTL M-41884 számú dosszié.

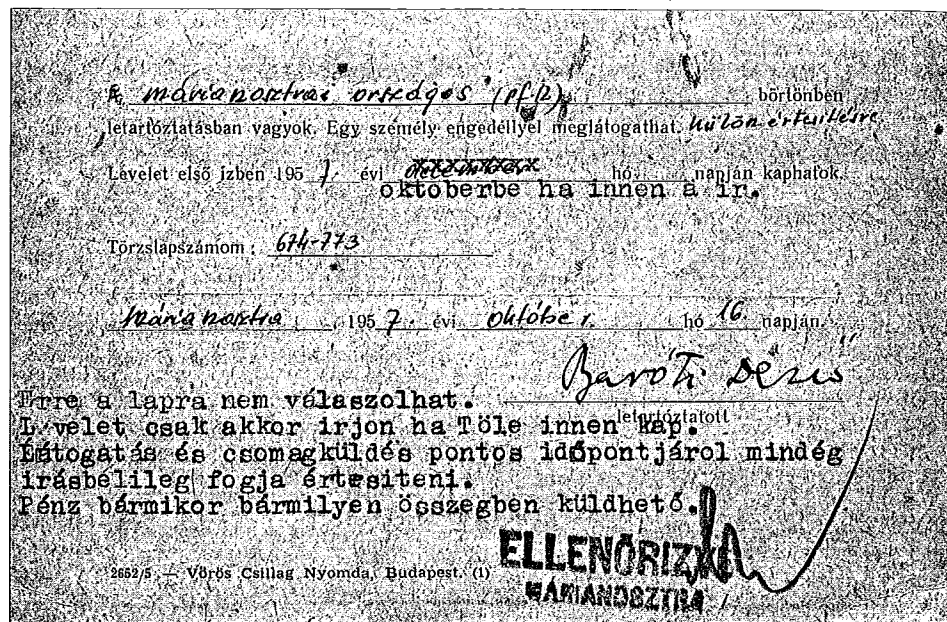
12. számú kép

Az elítélt Baróti Dezső levelének borítéka. Feladás helye a Márianosztrai Börtön, ideje 1957. október. A címzett Baróti Dezsőné.

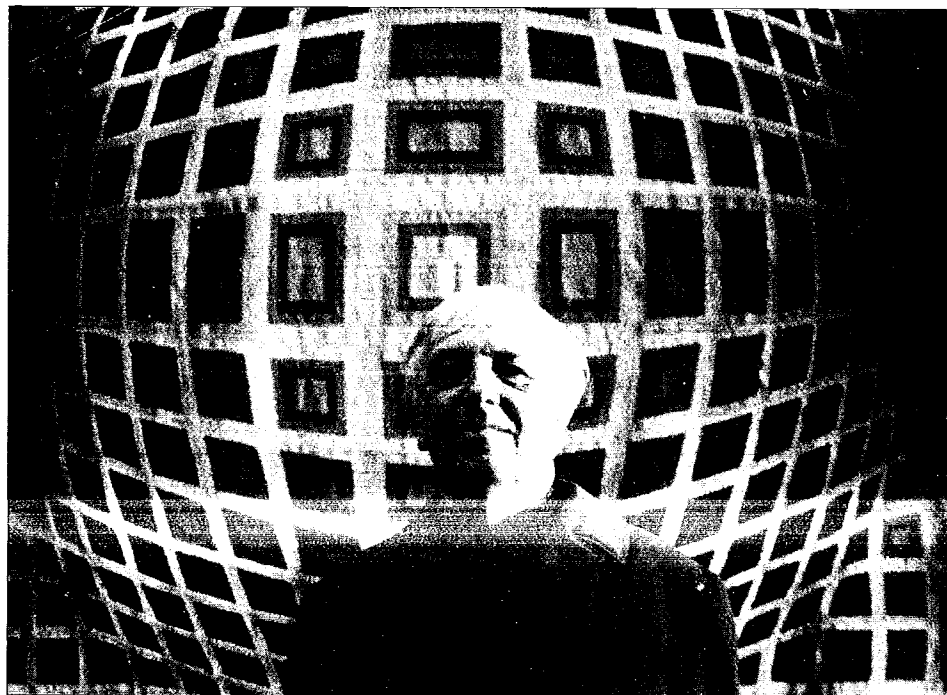
13. számú kép

Baróti Dezső „előre gyártott” levele a börtönből feleségének (első oldal)

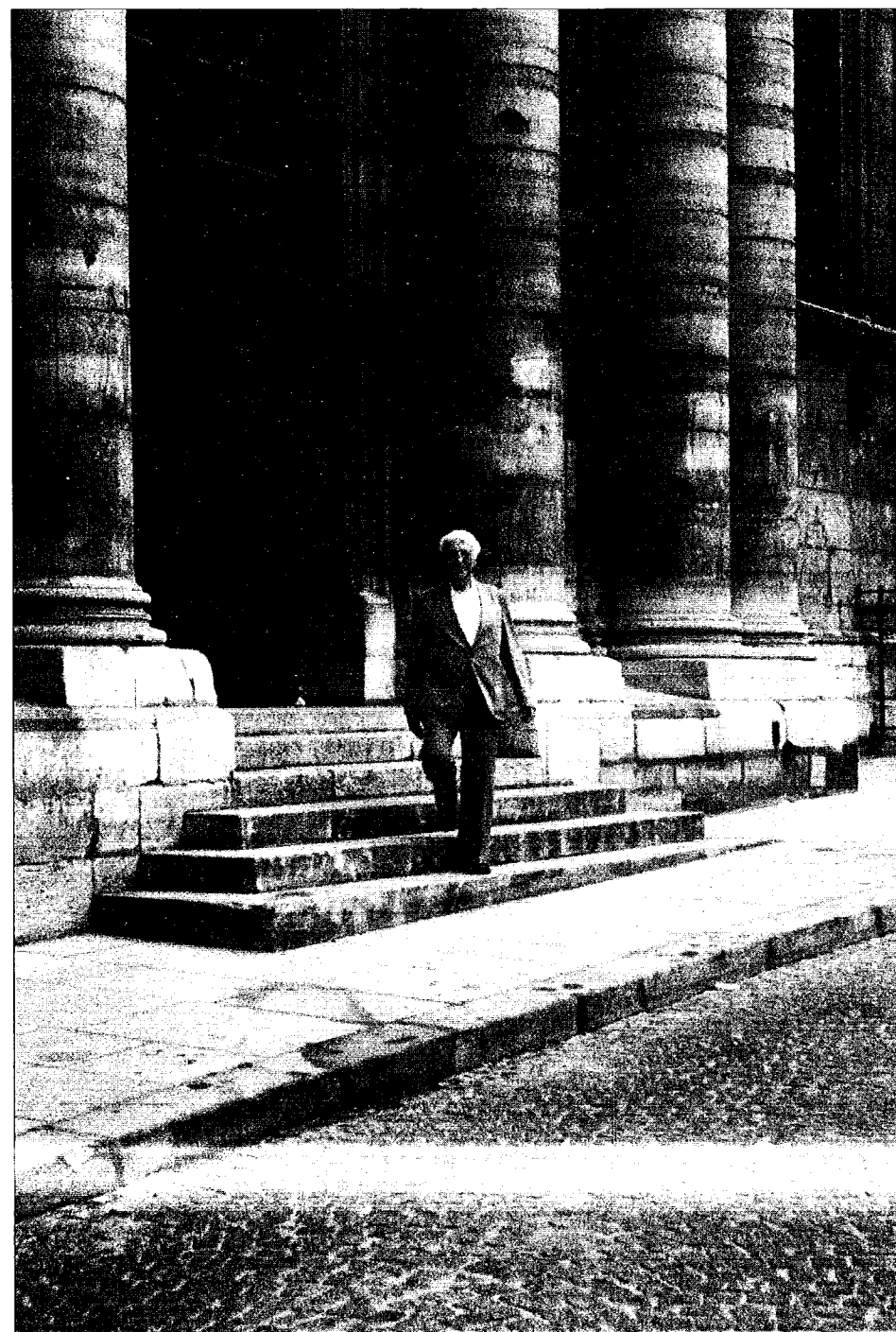
14. számú kép

Baróti Dezső „előre gyártott” levele a börtönből (hátsó oldal).

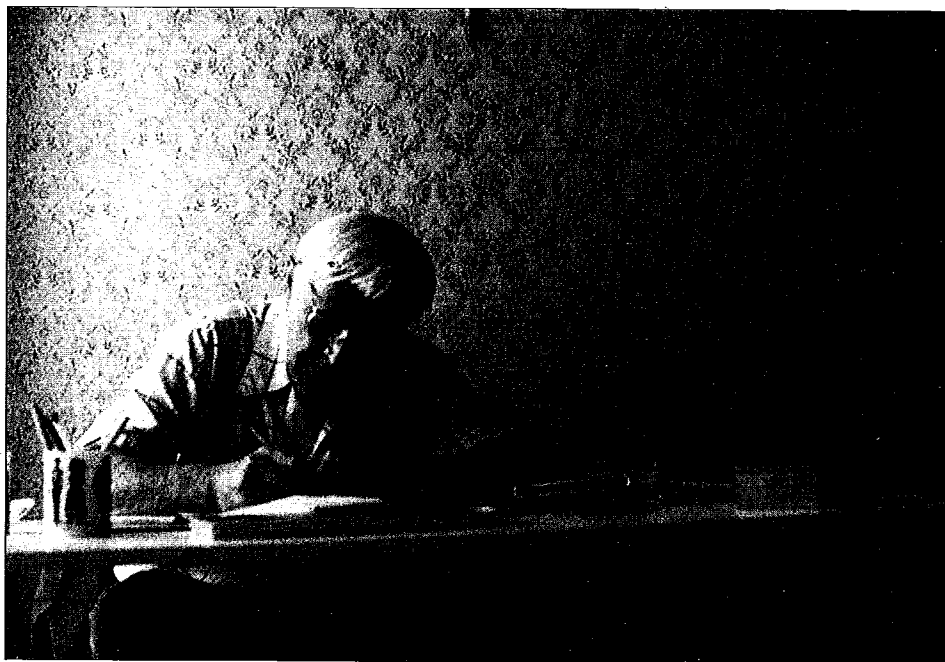
15. számú kép

Baróti Dezső 1969-ben a Vasarely-kiállításon.

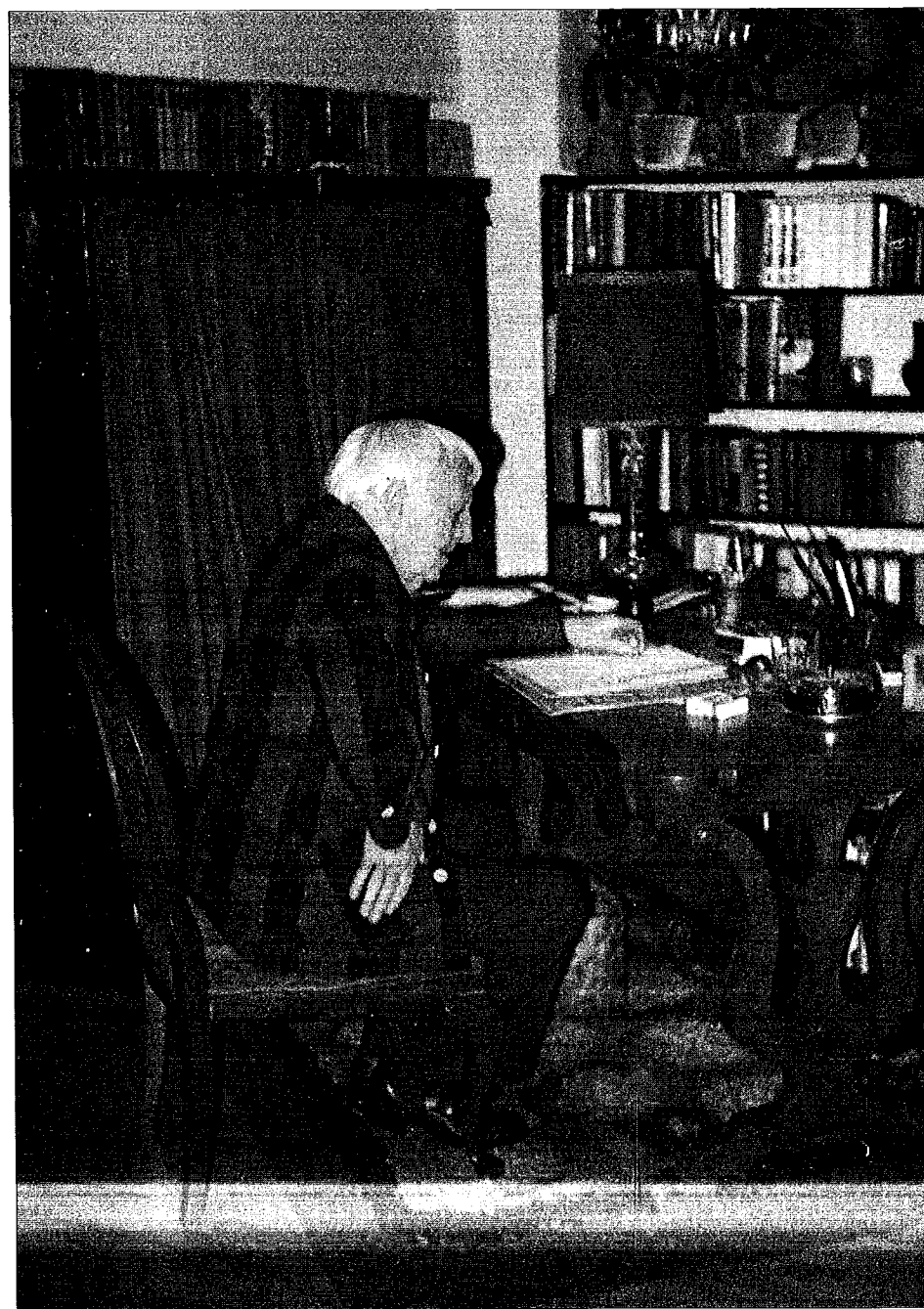

16. számú kép

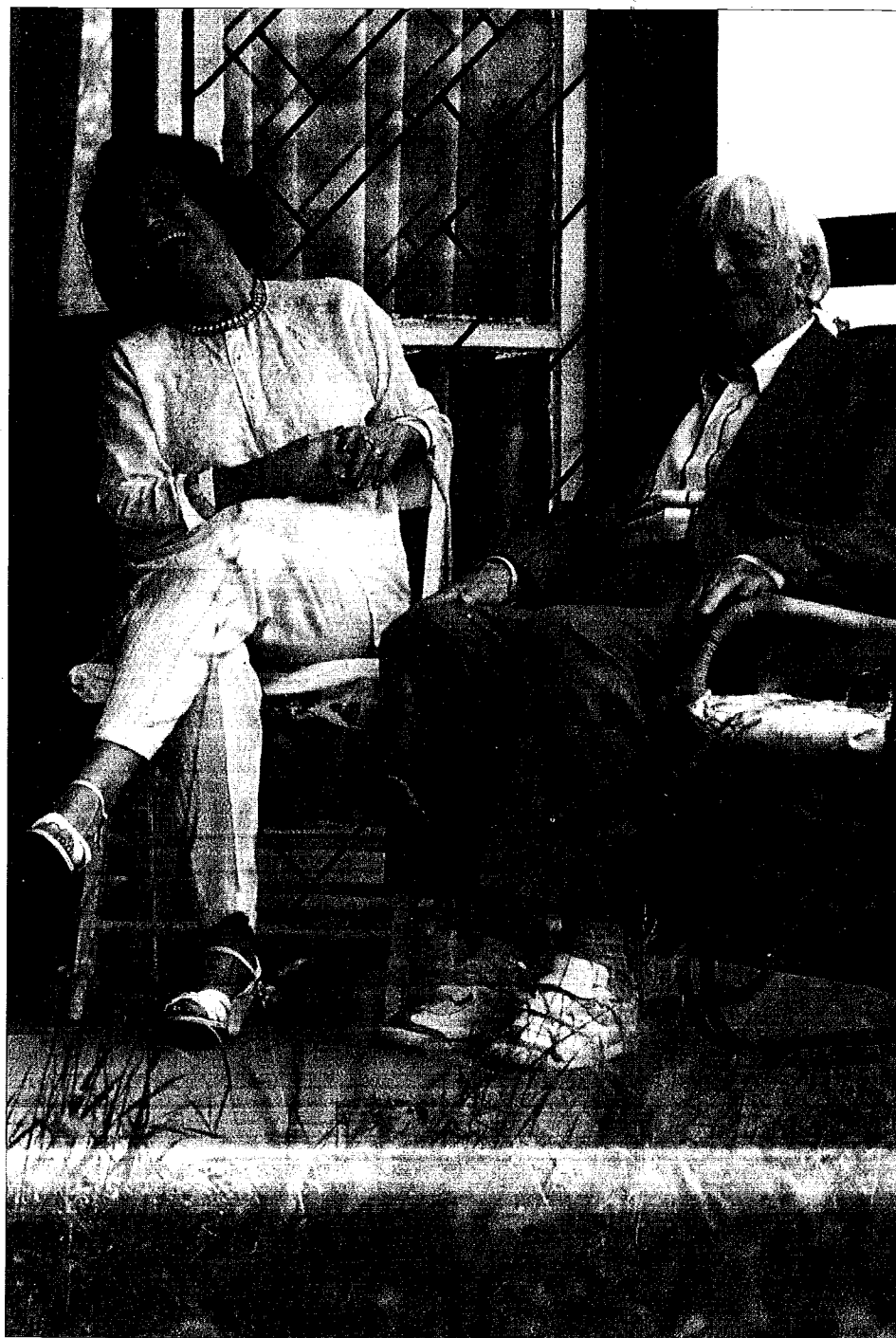
1978 és 1981 között Baróti Dezső a Sorbonne professzora. A kép az egyetem bejáratánál készült.

17. számú kép
Baróti Dezső Párizsban, munka közben.

18. számú kép
Baróti Dezső itthon, munka közben a lakásában.

19. számú kép

A szentendrei nyaraló teraszán Baróti Dezső és felesége.

RÖVIDÍTÉSEK

ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
ÁVH	Államvédelmi hatóság
BME	Budapesti Műszaki Egyetem
cso.	csoport (levéltári)
DÁV	Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalat
DISZ	Dolgozó Ifjúság Szövetsége
EGYT	Egyesült Gyógyszer és Tápszergyár
ELTE	Eötvös Lóránd Tudományegyetem
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
f.	found (levéltári)
FKP	Független Kisgazdapárt
KALOT	Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Testülete
KISZ	Kommunista Ifjúsági Szövetség
KMP	Kommunisták Magyarországi Pártja
MADISZ	Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
MÁV	Magyar Államvasutak
MDP	Magyar Dolgozók Pártja
MKP	Magyar Kommunista Párt
MLSZ	Magyar Labdarúgó Szövetség
MNDSZ	Magyar Nők Demokratikus Szövetsége
MNK	Magyar Népköztársaság
MOB	Magyar Olimpiai Bizottság
MSZBT	Magyar Szovjet Baráti Társaság
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTI	Magyar Távirati Iroda
MÚOSZ	Magyar Újságírók Országos Szövetsége
NOL	Nemzeti Országos Levéltár
NPP	Nemzeti Parasztpárt
ORFI	Országos Reuma és Fürdő Igazgatóság
OSZK	Országos Széchenyi Könyvtár
ö. e.	örzött egység (levéltári)
PIL	Politikatörténeti Intézet Levéltára
PRO	Politikai Rendészeti Osztály
PTO	Párt és Tömegszervezeti Osztály
REF	rendőrhatósági felügyelet

SOTE	Semmelweis Orvostudományi Egyetem
SZDP	Szociáldemokrata Párt
SZER	Szabad Európa Rádió
SZIT	Szakszervezeti Ifjúság- és Tanoncmozgalom
SZKP	Szovjetunió Kommunista Pártja
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Egyesült Nemzetek Nevelésügyi Tudományos és Kulturális Szervezete)
VKM	Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium

Megjegyzés: A szövegben - a korabeli dokumentumok idézeteiben – gyakran fordul elő a „párt” vagy a „Párt” kifejezés. Ez alatt minden esetben, az adott korszaknak megfelelően a kommunisták pártját, az MKP-t, az MDP-t, vagy az MSZMP-t kell érteni. Nem felejtendő, hogy évtizedeken át egypártrendszer volt Magyarországon és akkor alakult ki ez a sajátos rövidítés.

NÉVMUTATÓ

- Ábrahám Ambrus 57, 60, 67, 69, 74.
 Ábrahám Antal 24, 31, 34, 35, 36, 69.
 Antalfy György 57, 58, 66, 71, 77, 79.
 Bakondi Béla 80, 81, 88.
 Bálint Sándor 14, 25, 32, 79.
 Bánkúti Imre 52, 56, 64.
 Barcs Sándor 10, 12.
 Bárdos Miklós 120.
 Bárdos Pál 92, 95, 120.
 Baróti Balázs 23.
 Baróti Dezsőné 22, 23, 98, 100, 123, 128.
 Baróti György 22.
 Baróti Lajos 118, 122.
 Bazsó Lajos 100, 109, 111, 112, 121.
 Bibó István 57, 59, 66.
 Biszku Béla 118.
 Bite Vince 36, 49.
 Bólya Lajos 85, 88, 89.
 Bónis György 52, 57, 60, 64, 71, 72, 73, 74, 77.
 Buday György 9, 11, 14.
 Budó Ágoston 57, 67, 71, 74, 76.
 Csík Lajos 57, 60, 67, 71.
 Deák Tibor 35, 47.
 Dénes Leó 42, 51.
 Eperjesi Júlia 41, 50, 108.
 Erdei Ferenc 9, 10, 11, 115.
 Fábián Ferenc 7, 41, 42, 49, 50.
 Fodor Gábor 27, 29, 33, 34, 35, 36, 41, 57, 60, 69, 72, 73, 74, 76, 89, 96, 99.
 Forgó Lászlóné 41, 50.
 Förgeteg Szilveszter 8.
 Gallé László 8.
 Gerő Ernő 103, 104, 107, 119.
 Gidai Kálmán 8.
 Görög József 29, 33, 90, 92.
 Grasselly Gyula 71, 74, 76, 86, 96.
 Greguss Pál 57, 60, 67, 71, 74.
 Grynæus Tamás 35, 49.
 Gulya Károly 92, 119.
 Halász Aladár 57, 67.
 Halász Előd 52, 54, 55, 56, 64, 71, 77, 82, 86, 96.
 Halász György 79, 80, 81, 87.
 Halász Péter 29, 33.
 Hegedűs András 116.
 Hegyi Róbert 35, 47, 53, 99.
 Hetényi Géza 52, 57, 60, 64, 71, 74, 75, 96.
 Hevesi János 52, 65, 71, 79.
 Hont Ferenc 9, 10, 11, 14, 42, 93, 116.
 Horváth Jenő 7.
 Hunya Benedek 8.
 Huszák István 57, 67, 71, 74, 75.
 Ivanovics György 57, 60, 67, 71.
 Jancsó Miklós 57, 60, 68, 71, 74, 76.
 Jóború Magda 34, 47, 71.
 Kádár János 35, 38, 62, 72, 73, 87, 88, 94, 122.
 Kállai Gyula 10, 19, 74, 77, 87.
 Kalocsai Dezső 94, 104, 120.
 Kanyó Béla 57, 60, 68, 74, 76.
 Karácsonyi Béla 18, 19, 20, 29, 54, 55, 56, 71, 79, 82, 94, 96, 98, 108, 111.
 Kedves András 94, 107, 120.
 Kelemen Endre 52, 65, 74.
 Kerényi György 41, 42, 50, 96.
 Keserű Bálint 21, 32, 85, 89, 92.
 Kiss Dezső 110, 115, 121.
 Kiss József 94, 119.
 Koch Sándor 34, 47, 55, 69, 71, 72, 73, 77, 96.

Kolsváry Gábor 85, 89.
 Koltay-Kastner Jenő 54, 56, 57, 60, 65.
 Komócsin Mihály 18, 20, 61, 92, 98.
 Kónya Albert 25, 26, 29, 30, 31, 34, 37,
 71, 73, 82, 103, 105, 118.
 Korpássy Béla 35, 41, 43, 47, 48, 52, 57,
 60, 71, 74, 75, 99, 108.
 Kosáry Domokos 17, 19.
 Kovács István 57, 66, 71, 79.
 Kováts József 7, 36, 41, 49.
 Krajko Gyula 41, 50, 104, 108.
 Kratofil Dezső 9, 13.
 Kratofil Dezsőné 13.
 Kukán Ferenc 43, 51, 52, 71.
 Kunsági Elemér 57, 68, 81, 82, 99.
 Láng Imre 71, 74, 87.
 Lazur Barna 7, 53, 65.
 Lejtényi András 24, 27, 28, 31.
 Lököcs Zoltán 8.
 M. Szabó István 96, 99, 120.
 Martonyi János 69, 74, 75, 86.
 Mérei Gyula 19, 20, 54, 55, 56, 71, 79, 82,
 84, 97, 108, 111.
 Mogorósi István 80, 81, 82, 83, 88.
 Molnár István 90, 94, 119.
 Münnich Ferenc 82, 88.
 Nagy Imre (min. eln.) 34, 36, 40, 42, 43,
 44, 48, 49, 51, 62, 66, 77, 87, 88, 103,
 106, 107, 119.
 Nagy Imre (MEFESZ) 79, 80, 81, 88, 104.
 Németh Ferenc 7, 36, 49, 86.
 Nyers Rezső 20.
 Nyéki Lajos 96, 120.
 Nyiri Antal 41, 50, 54, 55, 56, 69, 71, 72,
 74, 76, 77, 96, 108.
 Orbán László 10.
 Ország István 8, 53, 65.
 Ortutay Gyula 9. 10. 11. 17. 20. 42. 93.
 97. 98. 115. 116. 118.
 Oskó Lajos 90, 91, 94, 113, 118.
 Osváth Béla 19, 21, 25.
 Pálincás Ferenc 93, 95, 119.
 Perbír József 7, 26, 28, 32, 35, 43, 52,
 53, 62, 69, 96, 98, 107, 108.
 Péter László 8, 19, 21, 86.
 Polányi Imre 81.
 Pólay Elemér 26, 32, 57, 69, 71, 72, 74,
 77, 82, 99.
 Putnik Tivadar 35, 47.
 Radnóti Miklós 9, 11, 14.
 Rajk László 12.
 Rákosi Mátyás 87, 101, 104, 105, 107, 119.
 Ravasz László 66.
 Reitzer Béla 9, 12.
 Schultheisz Emil 57, 58, 59, 66, 69, 71,
 72, 73, 77.
 Sersli István 79, 80, 81, 87.
 Sík Sándor 11, 95, 120.
 Sötér István 25, 28, 29, 31, 34, 86.
 Sövényházi Ferenc 57, 58, 66.
 Szabó József 57, 60, 66, 79.
 Szabó Zoltán 68.
 Szabolcsi Gábor 86, 89, 95.
 Szádeczky-Kardos Samu 56, 65, 69, 74.
 Székely Lajos 18, 19, 26, 29, 55, 56, 71,
 79, 82, 92, 93, 98.
 Szekeres László 92, 94, 119.
 Szénási Géza 102.
 Szentgyörgyi Albert 33, 57, 67, 99.
 Szőkefalvi-Nagy Béla 52, 53, 54, 57, 60,
 62, 63, 64, 72, 77, 108, 111.
 Temesi Ferenc 8.
 Tihanyi József 90, 91, 118.
 Tolnai Gábor 9, 10, 11, 18, 86, 93, 98.
 Tombácz Imre 36, 42, 49, 50, 62.
 Tóth Ágoston 7.
 Tóth Imre 92, 119.
 Tóth László 86, 89.
 Urszin Jolán 92, 93, 119.
 Vajda László 25, 26, 28, 32, 103.
 Vajtai István 26, 28, 32, 103.
 Vass Antal 96, 120.
 Vass Béla 8.
 Vereska András 94, 119.
 Vörös-Balogh István 82, 83, 88.
 Waltner Károly 52, 57, 60, 64, 71, 74, 75,
 107.
 Zöld Sándor 18, 19.

Az 1956-os magyar forradalom szegedi eseményeiben kiemelkedő és meghatározó jelentőségű volt Baróti Dezső szerepvállalása, aki ekkor a Szegedi Tudományegyetem rektora volt. Annak ellenére volt ez így, hogy az egyetemi forradalmi bizottsági tagságán kívül semmiféle forradalmi intézményben vezető tisztséget nem töltött be. Már a forradalom kitörése előtt a szegedi MEFESZ létrejöttének segítségével és a József Attila Kör vitaestjén felszólalásával hitet tett a radikális változtatások szükségessége mellett. A forradalom leverése után, Szegeden 1956. november 6.-át követően, a forradalmi utóvérdharcból is derekasan kivette a részét és igyekezett a forradalmi vívmányokból menteni a menthetőt. Egyáltalán nem volt véletlen, hogy a szovjet fegyveres segítséggel a hatalomba visszakerült magyar kommunisták helyi – megyei és városi – vezetői bosszúját és megtorlását sem kerülhette el. Baróti rektor bátor forradalmi helytállásának állít emléket ez a könyv, az 1956-os magyar forradalom 60.-ik évfordulóján az 1956-os Emlékbizottság Mansfeld Péter Alapítvány pályázatának támogatásával.

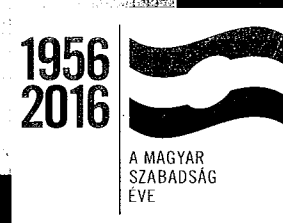

Ár: 2250,- Ft

Bálint László: Rektor a forradalomban és a megtorlásban

BÁLINT LÁSZLÓ

Rektor a forradalomban és a megtorlásban